

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข
ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

BUDDHIST NETWORK FOR PEACE : MOVEMENT OF PEACE BUILDING PROCESS IN
THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES

พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน)

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎิณิบทิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข
ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhist Network for Peace : Movement of Peace Building Process in
Three Southern Border Provinces

Phramaha Suchat Anālayo (Maion)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุชฎินิพนธ์
เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาลังคม

(พระมหาสมบุญ รุทติกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชฎินิพนธ์

ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ สุรัชย์ หวันแก้ว)

กรรมการ
(รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

กรรมการ
(พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.)

กรรมการ
(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.)

คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ประธานกรรมการ
พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ รศ. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสุชาติ อนาลโย)

ชื่อคุณนิพนธ์ : เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่
๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัย : พระมหาสุชาติ อนาโลโย (ใหม่อ่อน)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์
: พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ., ดร., รบ. (รัฐศาสตร์), พช.ม. (พัฒนาชุมชน),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ., พธ.บ. (บริหารรัฐกิจ), ศศ.ม. (พัฒนาสังคม),
รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๒) วิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๓) เสนอยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีกระบวนการเก็บข้อมูลแบบผสมผสาน คือ ๑) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุข ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๒๗ รูป/คน ๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะกับนักวิชาการ ผู้นำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ จำนวน ๑๘ รูป/คน พร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นต้นมานั้น ได้มีกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากมาย เพื่อที่จะหาทางในการสร้างสันติสุขและสนับสนุนการสร้างสันติสุข โดยเฉพาะเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติซึ่งได้เกิดขึ้นมาเพื่อที่จะได้ให้การช่วยเหลือชาวพุทธ และเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันในการอยู่ร่วมกันในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีอุดมการณ์คือการปฏิเสธในการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีลักษณะของการดำเนินงาน คือ

๑. กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ มีขั้นตอนการดำเนินงานประกอบด้วย ๑) ขั้นการพูดคุย ๒) ขั้นการกำหนดประเด็นขับเคลื่อน ๓) ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม/การแบ่งหน้าที่ ๔) ขั้นการดำเนินกิจกรรม ๕) ขั้นการทบทวนการดำเนินกิจกรรม ๖) ขั้นการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่

๒. รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้แก่ ๑) รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม ๒) รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้ ๓) รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการ

เรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม ๔) รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ ๕) รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

๓. ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ดังต่อไปนี้ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเรียนรู้ร่วมกัน มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเข้าใจกันต่อกัน และกัน เกิดความความสามัคคีภายในชุมชน ผู้นำพร้อมเป็นแกนนำในการสร้างสันติสุข ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างสำนึกความเป็นไทย มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความหวงแหนแผ่นดินไทย มีความสำนึกในความเป็นไทย กตัญญูต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความปรองดองอย่างต่อเนื่อง มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เกิดการปกป้องชุมชนของตนเองอย่างมีส่วนร่วม

Dissertation Title : Buddhist Network for Peace : Movement of Peace
Building Process in Three Southern Border Provinces

Researcher : Phramaha Suchat Anālayo (Maion)

Degree : Doctor of Philosophy (Social Development)

Dissertation Supervisory Committee

- : Assoc. Prof. Dr. Phrasuthirattanapundit, B.A.(Political Science)
Ms.A.(Community Development), Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Assoc. Prof. Phramaha Boonlert Inthapanyo ,
B.A. (Public Administration), M.A. (Social Development),
M.P.A. (Conflict Management)

Date of Graduation : March 15 , 2018

Abstract

The objectives of this research were i) to study the movement process of the Buddhist Network for Peace, ii) to analyze the pattern of a peace building by the Buddhist Network for Peace, and iii) to present strategies for peace building by the Buddhist Network for Peace. The research was a qualitative study. Mix methods were employed in collecting data, including i) documentary research related to concept and/or theory related to peace building, ii) in-depth interview, which was conducted among 27 stakeholders of peace building in three southern border provinces, and iii) focus group, which was conducted among 18 scholars and/or leaders of the Buddhist for Peace. Data were analyzed and presented by using explanation along with descriptive analysis.

The research was found since the occurring of the violence in the Southern part of Thailand in 2004, many networks were founded aimed to build peace and support peace building, especially the Buddhist Network for peace. The Buddhist Network for Peace was established to provide help for any Buddhists and to provide good understanding on how to peacefully live together in the three southern border provinces. The ideology of the Buddhist Network for Peace is to reject usage of any violence as a method of problem solving in these areas. There were three main characteristics of working process, including:

1. Movement process of the Buddhist Network for Peace; it consisted of six steps, namely, 1) open discussion, 2) set up the movement issues, 3) establish group and allocate responsibility, 4) perform activities, 5) evaluate activities process, 6) renew activities plan

2. Patterns of a peace building by the Buddhist Network for Peace; there were five patterns of peace building, such as 1) participatory approach, 2) providing education, 3) multicultural education, 4) peaceful communication, and 5) building a strong relationship between leaders in the three southern border provinces.

3. Strategies for peace building by the Buddhist Network for Peace; three main strategies were identify, including 1) mutual learning aimed to provide mutual understanding between people who live in the three southern border provinces so that people's harmony can be reached and community leaders were ready to be the peace building leaders, 2) increasing awareness of being Thais, to be grateful for nation, religion, and king, and 3) making long lasting harmony aimed to create good relationship between people who live in multicultural society so that people will participate in protecting their community from any violence and creating peaceful society.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และพระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ. กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำและกรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษาพร้อมทั้งตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์และขอขอบคุณ/เจริญพรขอบคุณ ศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว ประธานคณะกรรมการสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ,พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิการสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการพัฒนาสังคม ที่ช่วยแนะนำตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษางานจนจบการศึกษา และคณาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาสังคมทุกท่าน พร้อมทั้ง ดร.พิชิต ปุริมาตโร เพื่อน ๆ ร่วมรุ่นที่ ๑ สาขาวิชาการพัฒนาสังคมทุกท่านที่ได้เป็นกำลังใจและคำชี้แนะอันเป็นประโยชน์แก่การทำวิทยานิพนธ์อย่างสม่ำเสมอและขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ในสาขาทุกท่านที่ได้ให้อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ได้ทำการศึกษา

ขอขอบคุณพระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขพร้อมทั้งสมาชิก นายรักษาทิ สุวรรณ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพพร้อมทั้งสมาชิก ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ พระสิริจริยาลังการ เจ้าคณะจังหวัดปัตตานี พระสุนทรปริยัติวิธาน เจ้าอาวาสวัดราชบุรณะ (วัดช้างให้) พระสังฆาธิการภายในจังหวัดปัตตานี พระภิกษุสามเณรและญาติโยมชาววัดช้างให้ พร้อมทั้งคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีทุกท่าน ที่เป็นกัลยาณมิตรให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ได้พิจารณาคัดเลือกวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้ได้รับทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัย

คุณงามความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นเครื่องน้อมสักการบูชาคุณของพระรัตนตรัย คุณของสมเด็จพระหลวงพ่อดาวดึงส์บ้น้ำทะเลจิต พระอาจารย์ทิมธมมธโร วัดช้างให้ ครูอุปฌาย์อาจารย์ บิดามารดาผู้ให้กำเนิด ผู้มีพระคุณ และครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระมหาสุชาติ อนุโลโย (ใหม่อ่อน)

๒ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๔)
สารบัญ	(๕)
สารบัญตาราง	(๗)
สารบัญแผนภาพ	(๙)
สารบัญภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๑๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ	๓๓
๒.๔ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา	๔๕
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติสุข	๖๗
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์	๑๐๔
๒.๗ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ	๑๐๘
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑๑
๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๒๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๒๒
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๒๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๒๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๗
๓.๖ สรุปภาพรวมกระบวนการวิจัย	๑๒๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ บริบทของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๑๒๙
๔.๒ กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ	๑๓๗
๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ	๑๖๔
๔.๔ ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ	๑๘๙
๔.๕ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๐๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๑๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๑๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๒๙
บรรณานุกรม	๒๓๐
ภาคผนวก	๒๔๑
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๔๒
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์สนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๖๘
ภาคผนวก ค เครื่องมือการวิจัย	๒๘๘
ภาคผนวก ง ภาพประกอบการสัมภาษณ์ละสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๙๑
ประวัติผู้วิจัย	๓๐๔

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก	๑๒๓
๓.๒	แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๒๕
๔.๑	แสดงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๑๙๐
๔.๒	แสดงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๑๙๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑	การมีส่วนร่วม ๒๒
๒.๒	กระบวนการแบบมีส่วนร่วม ๒๘
๒.๓	รูปแบบกระบวนการสื่อสาร ๘๔
๒.๔	การสื่อสารด้วยเมตตาจิต (ผู้ส่งสาร) ๘๘
๒.๕	ผู้รับสารที่ดี ๘๙
๒.๖	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย ๑๒๑
๓.๑	แผนผังสรุปภาพรวมกระบวนการวิจัย ๑๒๘
๔.๑	แสดงโครงสร้างพระธรรมทูตอาสา๕จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๑๓๒
๔.๒	แสดงโครงสร้างเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ๑๓๔
๔.๓	แสดงโครงสร้างเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๑๓๖
๔.๔	แสดงตัวแทนสมาชิกแต่ละอำเภอของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ๑๔๗
๔.๕	แสดงกระบวนการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๑๖๓
๔.๖	รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๑๖๖
๔.๗	รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม ๑๖๘
๔.๘	รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้ ๑๗๕
๔.๙	รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม ๑๘๐
๔.๑๐	รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ ๑๘๕
๔.๑๑	รูปแบบการสร้างสันติโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ ๑๘๙
๔.๑๒	การวิเคราะห์ SWOT สภาพแวดล้อม ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๑๙๒
๔.๑๓	การวิเคราะห์ SWOT MATRIX ๑๙๔
๔.๑๔	การจัดทำยุทธศาสตร์ ๑๙๖
๔.๑๕	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ๒๐๗
๕.๑	ผลการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๒๒๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอ้างอิงทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๕/๑๖/๑๕ หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติภาษาบาลี เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๕ วิ.มหา. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒ หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณี จตุกกนิบาตอรรถ (ภาษาไทย)
อง.ฉกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

๔.๑	สัญลักษณ์เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๑๓๑
๔.๒	สัญลักษณ์เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข	๑๓๓
๔.๓	สัญลักษณ์เครือข่ายพุทธเพื่อสันติภาพ	๑๓๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอ้างอิงทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๕/๑๖/๑๕ หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติภาษาบาลี เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๕ วิ.มหา. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒ หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณิ จตุกกนิบาตอรรถ (ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของสภาพของสังคมไทยปัจจุบันนี้มีมากมายหลายอย่างที่ทางผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้พยายามหาทางแก้ไข เพื่อจะได้เกิดความสงบทางสังคมและเพื่อประโยชน์ของประชาชนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะปัญหาของความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส) ซึ่งปัญหาดังกล่าวก็ได้ผลกระทบไปยัง ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นปัญหาที่มีเวลาช้านานตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงในยุคปัจจุบัน โดยสถานการณ์หรือเหตุการณ์ของความไม่สงบอาจจะไม่เกิดขึ้นในบางช่วง แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าปัญหาเหล่านั้นจะสงบลงอย่างแท้จริง แต่บางครั้งความรู้สึกของคนในพื้นที่ ๓ จังหวัดคิดว่านั้นอาจจะเป็นการรอเวลาอะไรบางอย่าง ซึ่งปัญหาในด้านต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาของความไม่สงบก็ไม่ได้ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริงหรืออย่างยั่งยืน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขในทางถูกต้องไม่ว่าจะเป็นทางด้านรัฐบาลเอง หรือทางประชาชนเองซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการร่วมแก้ปัญหาในเชิงพื้นที่ด้วยกัน

ในช่วงระยะเวลา ๑๓ ปีที่ผ่านมา มีเหตุการณ์ความรุนแรงที่เป็นความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างต่อเนื่องและยังมีความขัดแย้งที่รื้อรัง ข้อมูลจากคณะทำงานฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ๒๕๖๐ พบว่าในระหว่างเดือนมกราคม ๒๕๕๗ - ธันวาคม ๒๕๖๐ มีเหตุการณ์ ความรุนแรงเกิดขึ้นประมาณ ๑๙,๕๐๐ เหตุการณ์ มีผู้เสียชีวิตกว่า ๖,๖๐๐ ราย และมีผู้ได้รับบาดเจ็บกว่า ๑๓,๒๐๐ ราย ในบรรดาผู้เสียชีวิต พบว่า ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ร้อยละ ๖๐ ของผู้เสียชีวิตทั้งหมด โดยเป็น ผู้เสียชีวิตที่เป็นชาวพุทธ ประมาณร้อยละ ๔๐ ในทางตรงข้าม ในบรรดาผู้บาดเจ็บประมาณ ส่วนใหญ่จะเป็นคนพุทธ ประมาณร้อยละ ๖๐ และเป็นคนมุสลิม ประมาณร้อยละ ๔๐ ความรุนแรงมีเหตุผลบางอย่างที่สามารถอธิบายได้ ปัจจัยที่เป็นตัวขับเคลื่อนความรุนแรงและความขัดแย้งสะท้อนรากเหง้าของปัญหาที่สั่งสม มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเด็นเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และศาสนา ผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งลักษณะของปัญหา ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนและมีความเชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ ในอีกหลายมิติ

สถานการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบที่เกิดขึ้นนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนทุกกลุ่มในพื้นที่ ประชาชนผู้บริสุทธิ์ เจ้าหน้าที่รัฐ ได้รับผลกระทบส่งผลให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน โดยเฉพาะครอบครัวที่สูญเสียหัวหน้าครอบครัว ภรรยาสูญเสียสามี บุตรขาดผู้อุปการะ และเหตุการณ์การก่อความไม่สงบใบพบบที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ยังคงมีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง แม้บางช่วงเหตุการณ์เบาบางลงแต่ยังคงเกิดความสูญเสีย ก่อให้เกิดความหวาดระแวง วิดกกังวล หวาดกลัว ไม่มั่นใจในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัวผู้ได้รับ

ผลกระทบยังคงต้องการความห่วงใย และดูแลจากภาครัฐ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับครอบครัว สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขและมั่นคงรัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือเยียวยาเบื้องต้นไปบางส่วน แล้วก็ตาม ชีวิตแต่ครอบครัวผู้สูญเสีย ยังคงเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว แม้บางครั้งมีสมาชิกในครอบครัว คอยปลอบใจและให้กำลังใจ จึงจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญ โดยการเยี่ยมเยียนและให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อมิให้เกิดความรู้สึกถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลจากทุกภาคส่วน โดยปัญหาได้ กระทบในทุกกลุ่มทั้งไทยพุทธและมุสลิม ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งและความรุนแรงจะมีผลกระทบทางจิตใจ มีปัญหาความสับสนเศร้าเสียใจ ที่อาจจะนำไปสู่ภาวะความซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล หรือ แม้แต่การใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาอีกด้วย ในมุสลิมสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มไทยพุทธในพื้นที่ ซึ่งนับเป็นชนกลุ่มน้อยในสามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมีประชากรประมาณ ร้อยละ ๒๐ หรือ ประมาณ ๓๘๐,๐๐๐คน จากประชากร ๑.๙ ล้านคนในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ พบว่า สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ชาวไทยพุทธไม่อาจหลีกเลี่ยงจากปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ ทั้งจากการถูกกระทำความรุนแรงทางกายให้เกิดการบาดเจ็บและเสียชีวิต จากการระเบิด และอื่นๆ การสร้างสถานการณ์ข่มขู่คุกคามชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีนให้หวาดกลัว และการทำลายทรัพย์สินต่าง ๆ ซึ่งจากสถานการณ์ปัญหาทำให้ทุกคนได้แต่ปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ จนนำไปสู่การอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน และที่น่าสนใจคือ การดำรงอยู่ภายใต้พหุลักษณะวัฒนธรรมอาจจะหายไป^๑

จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศอยู่ มากมายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางด้านภาษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประชากรในพื้นที่ ดังนั้น การใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จึงค่อนข้างกระทำได้อย่างยากเมื่อไปเปรียบเทียบกับปัญหาในพื้นที่อื่น ๆ จากสภาพของ ปัญหาที่เกิดขึ้นมานั้นสะสมมาอย่างยาวนานและมีความเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และปรากฏเป็น สภาพที่มีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ๆ และเห็นได้อย่างเด่นชัดเมื่อช่วงต้นของปี ๒๕๔๗ ในวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๗ เหตุการณ์ที่สำคัญคือ การที่กองกำลังแบ่งแยกดินแดนสามจังหวัดภาคใต้ ได้เข้า ปล้นปืนที่กองพันพัฒนาที่ ๔ ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในอำเภอเจาะไอร้อง จังหวัด นราธิวาส และได้สังหารเจ้าหน้าที่ทหาร ๔ นาย ความรุนแรงจากสงครามแบ่งแยกดินแดนที่ได้เริ่มต้น ขึ้นมาตั้งแต่ทศวรรษที่ ๖๐ ได้ปะทุขึ้นอีกครั้ง และยังคงดำเนินมาถึงปัจจุบัน โดยไม่มีทีท่าว่าจะสงบ ลง แม้จะมีความพยายามในการ “พูดคุยเพื่อสันติสุข” ก็ตาม การปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ ๔ ค่ายกรมหลวงราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส และเหตุการณ์ความรุนแรงหลังจากนั้นก็มีการเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ๆ ซึ่งในการเกิดขึ้นมาแต่ละครั้งนั้น มีสภาพของความรุนแรงที่ แตกต่างกันไป จนกระทั่งปัจจุบันเหตุการณ์ความสงบก็ไม่มีแนวโน้มว่าจะสงบลงและไม่ว่ารัฐบาลจะมี แนวทางแก้ไขปัญหาอย่างไรก็เหมือนจะไม่มีความประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ จนใน บางครั้งกลับทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงเป็นการตอบโต้ขึ้นมาอีก^๒

^๑ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, ความขัดแย้งชายแดนใต้ในรอบ ๑๓ ปี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.deepsouthwatch.org/node/11053> [17 มิถุนายน ๒๕๖๐].

^๒ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.), เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

สถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความรุนแรงและเกิดความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง โดยมีลักษณะปัญหาที่มีความซับซ้อนละเอียดอ่อนและเชื่อมโยงกันหลายมิติ ทั้งนี้ปัจจัยหลักที่ถูกนำมาเป็นเงื่อนไขของปัญหา คือ ชนิตพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ รวมทั้งประชาชนมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิถีชีวิตเพื่อดำรงอยู่ในสังคมไทยภายใต้ความเข้าใจ และการยอมรับบนพื้นฐานของความเป็นอัตลักษณ์ดังกล่าว อนึ่ง การใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ มีความรู้สึกคับแค้นใจและรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการดำเนินงานของภาครัฐ จึงนำมาเป็นเงื่อนไขขยายผล และต่อสู้ด้วยการใช้ความรุนแรง ส่งผลทำให้เกิดบรรยากาศความกลัว ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนและประชาชนกับประชาชน รวมทั้งยังส่งผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ความไม่เข้าใจและไม่เห็นคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริงของคนบางกลุ่ม ยังคงถูกใช้เป็นเงื่อนไขสร้างความชอบธรรมในการก่อเหตุรุนแรง ส่งผลให้ ประชาชนมีความหวาดระแวงและไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐบางคน ในขณะที่การพัฒนาพื้นที่ทั้งในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต สังคมและการศึกษา ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงการบริหารจัดการของภาครัฐที่ขาดเอกภาพ และการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดสถานการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบดังกล่าว^๓

การแก้ปัญหาของความไม่สงบนั้น ทัวโลกต่างก็ให้ความสำคัญและพยายามค้นหาวิธีที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการกับความไม่สงบเหล่านี้ ในส่วนของแก้ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นนั้นทางรัฐบาลหลาย ๆ ชุดที่มีโอกาสเข้ามาบริหารประเทศก็พยายามที่จะใช้นโยบายต่าง ๆ เข้าไปใช้ และในปัจจุบันคณะรัฐบาลก็ได้มีนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังรักษาแนวทางที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง คือ การที่จะแก้ไขปัญหาโดยยึดหลักยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่รัฐลงไปปฏิบัติงานในพื้นที่ และกำหนดให้มีกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจัดให้เป็นวาระแห่งชาติ ตลอดจนให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และให้ความสำคัญกับสังคมพหุวัฒนธรรม มีอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างความเข้าใจ และลดความไม่สงบลงได้ โดยอาจจะถือได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ นั่นคือ เครือข่าย ซึ่งเครือข่ายนั้นหมายถึง “เครือข่าย” ในปัจจุบันมีความหมายประการหนึ่ง คือ ขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่าง โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกันอีกประการหนึ่ง หมายถึง วัฒนธรรมองค์กร เป็นกระบวนการที่หนึ่งที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking) การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะต้องอาศัยความ

^๓ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐), หน้า ๒.

ร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เนื่องจากการแก้ปัญหาไม่สามารถที่แก้ไขให้มีความสงบอย่างต่อเนื่องได้ จากการที่มีผู้เสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่ได้รับผลกระทบ

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกวันนี้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จึงได้เกิดมีกลุ่มหรือเครือข่ายต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธที่ได้ทำงานร่วมกันระหว่างชาวพุทธด้วยกัน หรือแม้กระทั่งได้ทำงานร่วมกันระหว่างชาวมุสลิม โดยผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยและเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกัน กิจกรรมทางด้านสังคมวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ โดยมีความมุ่งหวังเพื่อที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวอย่างโครงการเดินสายใจสู่สันติชายแดนใต้ จากจังหวัดยะลาสู่ปัตตานีไปยังจังหวัดนราธิวาส โดยมีเป้าหมายของการเดินเพื่อต้องการสื่อสารให้สังคมได้รู้ว่าในพื้นที่ที่มีความรุนแรง มีคนเสียชีวิต มีคนได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งเป็นการเยี่ยมเยียนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบทั้งคนมุสลิมและพุทธ อันเป็นแนวทางหนึ่งของการสื่อสารที่ดีและเพื่อที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของกลุ่มหรือเครือข่าย การกระทำในลักษณะนี้นับได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเป็นการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นโดยปราศจากความรุนแรง และเป็นแนวทางของสันติวิธีตามหลักของทางพระพุทธศาสนา ที่มีเป้าหมายชัดเจนในการไม่ให้เกิดความรุนแรงในการตอบโต้ แต่กลับให้ใช้หลักของความเมตตาโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา และอยู่เป็นบนพื้นฐานของความจริง ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากลและความเมตตาที่เป็นสากล^๔ เพราะถือได้ว่าทุกคนต่างเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

จากการศึกษาภาพรวมของสถานการณ์ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบได้ว่าการขับเคลื่อนของการทำงานในเชิงสร้างความเข้าใจ ความรักความสามัคคี ของกลุ่มชาวเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติอยู่หลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของพระสงฆ์ในพื้นที่ หรือนอกพื้นที่ การทำงานของกลุ่มนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หรือจากหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยของรัฐ องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งภาคประชาชนในพื้นที่ ว่ามีการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างไร อันจะมุ่งไปสู่สันติสุขอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะทำให้เกิดสันติสุขและสันติภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ
- ๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

^๔ พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตโต), มองสันติภาพ ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๙.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การขับเคลื่อนกระบวนการการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรมียุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ๑)แนวคิดทฤษฎีเครือข่าย ๒) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ๓)แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ ๔) หลักพุทธธรรม คือ อปริหานิยธรรม ๗ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อริยสัจ ๔ สาราณียธรรม ๖ ๕) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติสุข ๖) ยุทธศาสตร์

๑.๔.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน ๒๗ รูป/คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ คณะสงฆ์ หน่วยงานของรัฐและองค์กรต่าง ๆ กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธ นิสิตนักศึกษา ประชาชนทั่วไป โดยแบ่งออกเป็นดังต่อไปนี้

๑) ผู้นำทางคณะสงฆ์และพระสงฆ์ผู้มีบทบาทการสร้างสันติสุข ประกอบไปด้วย คณะสงฆ์ในพื้นที่ ๓ จังหวัดสงขลาและ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา

๒) สมาชิกเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๓) สมาชิกเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข

๔) เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๕) นักวิชาการด้านศาสนา นักวิจัยในพื้นที่ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๑๘ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภอบางบาลย์ โดยมุ่งเน้นศึกษาเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ คือ เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการทำวิจัยผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการทำวิจัยระหว่างเดือนตั้งแต่เดือนมกราคม – ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เครือข่ายชาวพุทธ หมายถึง การทำงานร่วมกันของชาวพุทธที่มีความต้องการสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการผนึกกำลังระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่ม หรือกลุ่มกับกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยร่วมกันพัฒนาแก้ไขปัญหาและร่วมกันสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อความสันติสุขในพื้นที่

การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข หมายถึง การดำเนินกระบวนการในการทำงานของเครือข่าย เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายคือความสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามที่วางไว้

รูปแบบการสร้างสันติสุข หมายถึง วิธีการสร้างสันติสุข อันประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วม การให้ความรู้ สังคมพหุวัฒนธรรม การสื่อสารเชิงสันติ ความเป็นสัมพันธ์ของผู้นำ โดยปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา อำเภोजะนะ อำเภอนาทวี อำเภอบำลือ

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๑.๖.๒ ทำให้ทราบรูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๑.๖.๓ ได้ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๖.๔ ก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุขในพื้นที่

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ
- ๒.๔ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติสุข
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์
- ๒.๗ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล แต่จากการวิเคราะห์เครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วม”เป็นมโนภาพที่เห็นว่า สามารถสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้โดยง่าย คือ ภาพข่ายใยแมงมุม ซึ่งแสดงให้เห็นการถักทอโยงใยกัน ของเส้นใยที่พาดผ่านกันไปมาหลายเส้น หลากทิศทาง ดังนั้น ความหมายอย่างง่าย สำหรับคำว่า เครือข่าย คือ "การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย" การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง ระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใด ๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาลึกลงไปอีกหน่อย ในความเป็นบุคคลหรือองค์กร ก็จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมา ตามการปฏิบัติตัว และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อย (ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ)^๑ ให้รวมกันขึ้นมาใหม่ เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วย ที่เข้ามารวมกัน

^๑ ธนา ประมุขกุล. เครือข่าย, (ขอนแก่น : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒.

๒.๑.๑ ความเป็นมาของเครือข่าย

จากพื้นฐานของการเชื่อมโยงระบบ ระหว่างบุคคล/องค์กร เป็นเครือข่าย ก็คือการรวบรวมความหลากหลาย เข้ามาเป็นหนึ่งเดียวกัน ให้เกิดมีความเป็นเอกภาพ คำว่า เอกภาพนี้ ในกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายในเบื้องต้นนี้ว่า เป็นการมีเป้าหมายร่วมกัน เป้าหมายที่ตรงกัน นี้เองที่นำให้ความหลากหลายมาบรรจบ เชื่อมโยงกันได้ ผลจากการรวบรวมกันนี้ ย่อมก่อให้เกิดพลัง ในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้โดยเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ลักษณะทางโครงสร้างสังคม และวิถีชีวิตของผู้คน มีความหลากหลายขึ้นกว่าเก่าก่อน ได้ก่อให้เกิด ความสลับซับซ้อนของปัญหามากขึ้น เป็นเงาตามตัวเช่นกัน

การแก้ไขปัญหาวิธีคิด วิธีปฏิบัติในลักษณะวิธีการที่เคยทำกันมาแต่เดิมนั้น จึงมี ประสิทธิภาพน้อยลงเรื่อย ๆ จนแทบจะกล่าวได้ว่า ไร้ประสิทธิภาพไปเลย สำหรับปัญหาในขณะนี้ ดังนั้น วิธีคิด วิธีปฏิบัติ ในการแก้ปัญหา จึงต้องปรับเปลี่ยนไป โดยที่เห็นได้เด่นชัดก็คือ ถ้าการแก้ไขปัญหา ยังคงยึดอยู่บนพื้นฐานที่ให้หน่วยงานของรัฐเป็นตัวจักรสำคัญแล้วก็คงยากที่จะประสบผลสำเร็จอย่าง แท้จริง เนื่องจากเราจะพบกับปัญหาสำคัญ อันเนื่องมาจากความเป็นระบบราชการของรัฐ คือ ๑. การ แยกส่วนกันในการทำงาน ๒. ความติดขัดล่าช้า จากระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติ ๓. การทำงานตาม สายการบังคับบัญชา ที่อาศัยการสั่งการในแนวดิ่ง ๔. เป็นการรวมศูนย์อำนาจ

ในขณะที่ เครือข่าย เป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกัน ของภาคี สมาชิก ซึ่งแม้ว่าสมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ความถนัดต่าง ๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ ในเป้าหมาย หรือปัญหาร่วมกันแล้ว สมาชิกแต่ละส่วน ก็จะได้ปรับ และแสดงบทบาทตามศักยภาพ/ ความถนัดของตน เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายของเครือข่าย ได้อย่างตรงต่อสภาพที่แท้จริง โดยมีต้อง รอกการสั่งการใด ๆ จากผู้กำหนดนโยบายในสายงานบังคับบัญชาซึ่งส่วนใหญ่ก็มักจะมีได้รู้ หรือเข้าใจ ในสภาพปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่

ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ในลักษณะสร้างความร่วมมือ ประสานงานกัน ในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการระดมสรรพกำลัง อันรวมถึงคน สติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงานเพื่อเอาชนะอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนของระบบงานราชการ ดังกล่าวข้างต้น และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้อำนาจพื้นที่ประสาน การกิจและร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

การเกิดเครือข่าย เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้นหรือถูกสร้างมาได้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ซึ่งได้สรุปเป็นหลัก ๆ ไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือ ประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า ในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกอันเป็นแรงกระตุ้นที่ เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง เครือข่ายเช่นนี้ มักเกิดในพื้นที่ชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มารวมกันเป็นกลุ่มเป็นชมรมก่อนต่อเมื่อมีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกมีการขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป

หรือมีการขยายเป้าหมาย (วัตถุประสงค์) ของกลุ่มมากขึ้น กลุ่มก็มักจะพัฒนาขึ้นมาเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดความครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิก เครือข่ายเช่นนี้ มักมีเวลาการก่อร่างสร้าง เครือข่ายนาน แต่เมื่อเกิดแล้วก็จะมีความเข้มแข็งยั่งยืน และมีแนวโน้มที่เครือข่ายจะขยายตัวเพิ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง ซึ่งตัวอย่างเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายอินแปงที่จังหวัดสกลนคร เป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากครอบครัว เพียงไม่กี่ครอบครัว ในการมุ่งปลดภาระหนี้สิน จนกระทั่ง ปัจจุบันนี้ได้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปสู่หลายอำเภอในจังหวัดข้างเคียงและยังขยายวัตถุประสงค์ ของเครือข่ายออกไปได้อีกหลายประการ

๒) เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งนี้ มักจะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงาน ของ ภาครัฐอยู่เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็เป็นไปตามแนวคิดเดิม ที่อาศัยกลไกของรัฐผลักดันให้เกิด รูปธรรมของ งานโดยเร็ว และโดยมากเข้าใจก่อน ภาคีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิดความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะชั่วคราวชั่วคราว เป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปในที่สุด ยกเว้นว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดีอย่าง ที่ควร จนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มจะยังคงรักษาสถานภาพเครือข่ายไว้ได้ แต่แนวโน้มเครือข่ายก็มักจะลดขนาดลง เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง

๓) เครือข่ายวิวัฒนาการ

เครือข่ายวิวัฒนาการนี้ เป็นอีกรูปแบบการกำเนิดเครือข่าย ที่มีได้เป็นไปโดย ธรรมชาติแต่แรกเริ่ม และก็ได้ถูกจัดตั้งโดยตรง แต่จะเป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนา ผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กร มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุน กัน และเรียนรู้ไปด้วยกันก่อน โดยอาจจะยังมิได้มีเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใด ๆ อย่าง ชัดเจนนัก หรือในอีกลักษณะหนึ่ง ถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือ การได้ไปเห็นเครือข่ายอื่น ๆ แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกันสร้างพันธะสัญญา เป็นเครือข่ายเพื่อ ช่วยเหลือพัฒนาตนเองบ้าง เครือข่ายที่ว่านี้ แม้ว่าจะมิได้เกิดจาก แรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่ถ้าหากสมาชิกมีความตั้งใจจริง ที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดีได้รับการกระตุ้น สามารถร่วมกันกำหนด เป้าหมายที่ชัดเจนได้ โดยสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกแล้ว เครือข่ายนี้ก็จะสามารถพัฒนา ตนเองต่อไปจนสร้างเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเหมือนเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน เครือข่ายวิวัฒนาการที่กำลังพัฒนาตนเองอยู่ในขณะนี้ มีตัวอย่างมากมาย เช่น เครือข่ายประชาคม หมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความหมายของเครือข่าย

เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ลักษณะของความสัมพัธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้^๒ หรือหมายถึง ชุดของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลที่ก่อให้เกิดสายใยผูกพันในครอบครัว เพื่อนและคนรู้จักในช่วงชีวิตของคน^๓ ความสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดเครือข่ายรวมและเครือข่าย โดยที่เครือข่ายนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักเกณฑ์เดียวกับเครือข่ายรวมหลักเกณฑ์นี้อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนระบบสังคมย่อย ในการศึกษาเครือข่ายเราอาจศึกษาเครือข่ายได้^๔ เครือข่าย หมายถึง สายใย ของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ หลาย ๆ คน เช่น รู้จักผานคนอื่น เครือข่ายทางสังคมจึงมีหลายระดับของความชิดใกล้และความห่าง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ช่วยให้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในสังคมที่มีความผูกพันซึ่งกันและกันในหลาย ๆ ด้าน^๕ เครือข่าย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งมีทั้งบุคคลภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัว เพื่อให้ความช่วยเหลือบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญอยู่^๖ เครือข่ายในสังคมจะ คล้ายเครือข่ายในสมองโครงสร้างสมองจะทำให้เกิดการเรียนรู้ อัน จำเป็นสำหรับการมีชีวิตรอด โครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมทางสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคม เรียนรู้การที่เกิดสังคมเรียนรู้ขึ้นโครงสร้างทางสังคม ต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจในแนวดิ่งไปเป็นเครือข่ายสังคม หรือสังคม กัลยาณมิตร หรือเครือข่ายสังคมการเรียนรู้สังคมต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้และชุมชนจะต้องรวมคิดรวมทำในทุกพื้นที่ในทุกองค์กรและในทุกเรื่องจะครอบคลุมสังคมทั้งหมดและมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายชุมชนจากเล็กไปใหญ่จนเป็นเครือข่ายในชุมชนหรือตาข่ายในสังคม^๗ เครือข่ายเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชนบุคคลระหว่าง

^๒Mitchell, C.J., **Social network in urban situation**, (Manchester : University Press, 1989), p. 2.

^๓Popenoe, D., **Neighborhood, city and metropolis: An integrated reader in urban sociology**, (New Jersey : Prentice-Hall, 1983), pp. 113-114.

^๔พิมพ์วัลย์ ปริตาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์, **การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม**, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๙-๓๕๑.

^๕ชาติชาย ณ เชียงใหม่, **การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพ : สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^๖Brandt, P. A., and Weinert, C. **PRQ: Pchychometric update**. Unpublicshed manuscript. (Washington D.C. : University of Washington, 1985), p. 232.

^๗ประเวศ วสี, **ธรรมชาติของสรรพสิ่งการเข้าถึงความจริงทั้งหมด**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

ชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายคือ กระบวนการเรียนรู้การระดม แลกเปลี่ยน ประสานการระดมแลกเปลี่ยนปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ และรวมพลังเพื่อตรงกับกลุ่ม อื่น ๆ ในสังคม^๙

เครือข่าย หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการ และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๑๐}

เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมาย เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษาโดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน^{๑๑}

เครือข่าย คือแนวคิดที่มาจากกการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมที่มาร่วมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหา และการสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยเป็นคำที่นำมาใช้ในแวดวงการพัฒนาสังคม อันกล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย นับตั้งแต่ในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคล กับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม การสื่อสาร การร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีโครงสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย และมีการกระจายตัวไปตามหน่วยย่อยหรือปัจเจกบุคคลในสังคม โดยเครือข่ายนั้นเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งสามารถสร้างพลังและอำนาจต่อรอง และต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยมีการเชื่อมโยงกับองค์กร เครือข่ายพันธมิตรอื่น ๆ^{๑๒}

เครือข่าย หมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคมที่กลุ่มบุคคลมีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ เครือข่ายทางสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด การเรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่ม

^๙ เสรี พงศพิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิหมู่บ้านอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๑๐} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

^{๑๑} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

^{๑๒} พระมหาสุทิตย์ อาภากร, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๕๕.

องค์กรใดก็ตามยอมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมรูปแบบต่าง ๆ เช่นความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เพื่อน และความสัมพันธ์ในฐานะของบุคคลหรือองค์กรที่มีปัญหา มีกิจกรรมที่ปฏิบัติทางสังคมร่วมกันที่จะทำให้ชุมชนสามารถดำรงได้^{๑๒}

เครือข่าย คือการเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือองค์การ ที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน^{๑๓}

เครือข่ายคือรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือหลายองค์การหลายๆ องค์การที่ต่างก็มีทรัพยากรเป้าหมายมีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเองบุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาจนพอสมควรแม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาก็สามารถติดต่อไปได้เป็นการเข้าร่วมเป็นองค์การเครือข่ายแม้ว่าองค์การเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเช่นมีเป้าหมายร่วมกันมีประโยชน์ร่วมกันองค์การเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์การเท่านั้น^{๑๔}

สรุป หมายถึง เครือข่ายคือบุคคลและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคล อื่น ๆ หลาย ๆ คนในสังคมซึ่งเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้คือการรวมของกลุ่มชาวพุทธไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป ที่ได้ทำงานเกี่ยวกับความต้องการที่จะเกิดสันติสุขในพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ตรงกันคือการรวมตัวเพื่อที่จะช่วยเหลือชาวพุทธที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการให้การช่วยเหลือทางด้านจิตใจ การช่วยเหลือในการมอบเงินทอง และช่วยเหลือทางด้านความรู้หรือข้อกฎหมาย สิทธิเสรีภาพที่จะพึงได้โดยชอบธรรมตามกฎหมาย และเป็นเครือข่ายที่ปฏิเสธเรื่องของการใช้ความรุนแรง ไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยการร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน โดยการทำกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านความสันติสุขที่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่ ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างกันสมาชิกของเครือข่ายและประชาชนในพื้นที่

๒.๑.๓ ทฤษฎีเครือข่าย

๑. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน(Exchange Theory) อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือแต่ละฝ่าย

^{๑๒}ชาติชาย ณ เชียงใหม่, “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐๙-๒๑๔.

^{๑๓}อารณ ภูวพิทยพันธุ์, Competency Based HRM/HRD, (กรุงเทพมหานคร : เอชอาร์ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๑๔}กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓.

มองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่ายซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

๒. แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) เป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสองแต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง หมายความว่าการทำงานร่วมกันทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงานโดยโดดเดี่ยว

๒.๑.๔ หลักการของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๑๕} กล่าวถึง หลักการที่สำคัญของเครือข่ายมี ๗ ประการ

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะช่วยดำเนินการไปด้วยกัน จะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefit) การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์ และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholder participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายจึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมกันและในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย และควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่าย ซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่รวมเป็นเครือข่าย

๖. การพึ่งพิงร่วมกัน (interdependence) การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายเนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงาน และมีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

^{๑๕} อ้างแล้ว, หน้า ๓๖-๔๓.

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

๒.๑.๔ องค์ประกอบของเครือข่าย

ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายนั้น สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น^{๑๖} ได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่ายตามลักษณะการเกิดได้เป็น ๒ ประเภทได้แก่

๑. เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่เรียนรู้กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆ ซึ่งเครือข่ายพวกนี้เกิดขึ้นได้ใน ๒ รูปแบบ คือรูปแบบธรรมชาติซึ่งเมื่อชุมชนใดสามารถพัฒนาการแก้ไขปัญหาของชุมชน ของตนได้ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำรูปแบบและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งเป็นเครือข่ายการจัดตั้งรูปแบบนี้เกิดจากองค์กรพัฒนาต้องการขยายพื้นที่ปฏิบัติงานของตนเอง จะใช้ชุมชนเดิมที่มีประสบการณ์และบทเรียนในกระบวนการพัฒนาแล้วเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน และเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับชุมชนที่องค์กรพัฒนาเขาไปดำเนินงานใหม่ ๆ

๒. เครือข่ายอำนาจต่อรอง เครือข่ายนี้เชื่อว่ากิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่อยู่ในวงจำกัดเฉพาะพื้นที่หมู่บ้านของตน จะไม่มีพลังที่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ปัญหาแล้วพบว่า ปัญหาที่ชุมชนต่างๆ เผชิญอยู่นั้นไม่ได้เกิดจากชุมชนสร้างมาเอง หากแต่ชุมชนนั้น ถูกกระทำจากระบบภายนอกการจะแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องสร้างให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรอง จึงสามารถแก้ไขปัญหาที่แท้จริง การสร้างเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งใน ระยะแรกการจัดตั้งเครือข่าย จะตั้งตามปัญหาหรือกิจกรรมของการเลือกอาชีพ เช่นเครือข่ายผสมผสาน เครือข่ายกลุ่มสตรีทอผ้า เครือข่ายปัญหาป่าไม้-ที่ดิน เป็นต้น ต่อมาสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ กลับไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐอย่างแท้จริง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาก็ปิดความรับผิดชอบ เครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่จึงต้องรวมกันผลักดัน ให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาไปพร้อม ๆ กันดังปรากฏการณ์ม็อบที่พบในสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเครือข่ายสองประเภทนี้มีข้อสังเกต คือ

๒.๑ เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาดการต่อเนื่องและขาดพลัง เพราะไม่มีเป้าหมายรวมที่ชัดเจน

๒.๒ เครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะสร้างขึ้นเพื่อให้สาธารณะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่เห็นแก่ตัวเป็นกลุ่มที่มีนักการเมืองสนับสนุนเป็นเครื่องมือของนักการเมือง ทำให้ขาดความชอบธรรมในการ ดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาของตนเองเนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูลเพียงพอ

๒.๓ เครือข่ายอำนาจต่อรองจะต้องได้รับการต่อต้านจากผู้สูญเสียผลประโยชน์และถ้าโดยเหตุผลแล้วผู้สูญเสียผลประโยชน์ไม่สามารถรู้ด้วยเหตุผลก็จะใช้ความรุนแรงเพื่อสลายอำนาจการต่อรองของเครือข่าย

^{๑๖}สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แปลน ฟร้นด์ตั้งจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๖๘-๖๙..

๒.๑.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดเครือข่าย

การประยุกต์ใช้แนวคิดเครือข่าย เพื่อขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้น นำไปสู่การขยายกิจกรรม ขยายความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีต่อกันตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละองค์กรให้แสดงบทบาททั้งผู้ให้และผู้รับอย่างเหมาะสม สร้างกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกันผ่านทางการติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเครือข่าย เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน และยังเป็นการแบ่งปันทรัพยากรให้แก่กลุ่มที่ดีอยู่โอกาสกว่า เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลระหว่างองค์กร เป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของตนเองและยังทำให้เกิดการรวมหมู่ที่มีพลัง อิทธิพลมากกว่าองค์กรเดียวอย่างมากมาย เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุนเพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ในอนาคต และเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหาเรื่องเรียนสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือนำไปสู่การเสนอหรือผลักดันนโยบายที่เหมาะสมมากกว่าเดิม^{๑๗}

ชินสัค สุวรรณอัจฉริย^{๑๘} ได้อธิบายความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมไว้ดังนี้

๑. ทำให้เกิดการปรับตัวที่มีเหตุผลบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด คือ การใช้พฤติกรรมที่มีเหตุผล หากทุกคนได้ควบคุมทรัพยากรและให้ความสนใจทรัพยากรและเหตุการณ์เมื่อนั้นเครือข่ายทางสังคมจะกำหนดชนิดของทรัพยากรที่ทำให้เครือข่ายเข้าถึงกันได้ ดังนั้น เครือข่ายทางสังคมจึงกำหนดความสามารถในหน้าที่ของตนเองออกมา โดยช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนเองวางไว้แม้ว่าจะขาดปัจจัยต่าง ๆ ได้

๒. ช่วยให้เกิดการแพร่กระจายของการนำเอาเครือข่ายมาใช้ในทางปฏิบัติ ได้แก่การถ่ายทอดประสบการณ์การทำงาน ในทางปฏิบัติและความเข้าใจในหน้าที่การงาน ช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหา เป็นช่องทางของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางอาชีพและการค้า กิจกรรมที่สามารถสร้างพฤติกรรมการปรับใช้ในการทำงาน โดยสามารถเข้าถึงมาตรฐานสากลที่กำหนดไว้

๓. สร้างความน่าเชื่อถือ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ได้อย่างง่าย และสะดวก สร้างหลักประกันความเสี่ยงในการตัดสินใจ หรือการเข้าร่วมกิจกรรม ความสัมพันธ์ส่วนตัว ที่ทำให้รู้สึกมีความปลอดภัย ไม่มีความเสี่ยงเกิดขึ้น กลไกของความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้น และนำไปสู่ความมั่นคงในธุรกิจได้

๔. เป็นช่องทางอย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากร (แรงงาน ทุน ข้อมูล) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากในปัจจุบันการช่วยเหลือกันนั้นสามารถกำหนดบทบาทจากความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ดังนั้น หากมีทรัพยากรเครือข่ายอยู่จะสามารถใช้เป็นช่องทางในรูปแบบต่าง ๆ

^{๑๗} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, หน้า ๑๗.

^{๑๘} ชินสัค สุวรรณอัจฉริย, เครือข่ายทางสังคม (Social Network), (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๗.

สร้างวัฒนธรรมรวมกัน เพื่อก่อให้เกิดความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการได้

๕. สามารถกำหนดความเปราะบางของกลุ่มตนเองและสามารถรองรับในเรื่องการกระจายอำนาจและทรัพยากร กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพของตนเองนั้นมีข้อจำกัดจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องประสานกิจกรรม หรือสร้างความร่วมมือกันในการทำงานตามความสามารถและหน้าที่ ที่ตนเองครอบครองอยู่ ดังนั้น หากได้รับการจัดสรรหน้าที่การทำงานตามความสามารถที่มีอยู่ในลักษณะของเครือข่ายอาชีพ ก็จะทำให้เกิดความสำเร็จ มีความได้เปรียบในการแข่งขัน และ เข้างทรัพยากรได้ง่าย

๖. เป็นแนวร่วมใหม่ที่ช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่ภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการ (เช่น รวมด้วยช่วยกัน เครือข่ายอนุรักษ์มรดกต่าง ๆ) เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้สามารถสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นได้ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญที่จะแสดงอิทธิพลและนำมาสู่การตัดสินใจรวมกัน

กล่าวโดยสรุปเครือข่ายเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีฐานที่ตั้ง อยู่บนวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเดียวกัน และด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกัน โดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคน ทุกหน่วยเสมอกัน จึงสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในแนวร่วมที่อาศัยความเข้าใจ และความจริงใจ เป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่ายแทนการใช้อำนาจ และการสั่งการในกรอบระบบแห่งการบังคับบัญชา ซึ่งเป็นการปิดกั้นปัญญามนุษย์ และละเลยความหลากหลายที่เราสามารถอาศัยการจัดการที่ดี นำความหลากหลายเหล่านี้ มารวมกันอย่างเป็นเอกภาพเพื่อก่อให้เกิดคุณภาพใหม่ ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติไปจนถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรม นอกจากนี้ด้วยแนวทางการอยู่ร่วมกัน โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่สมาชิก คือ การแสดงให้เห็นคุณงามความดีที่น่าใจ ที่อยู่เหนือความต้องการแก่งแย่ง แข่งขันกันของมนุษย์ซึ่งย่อมเป็นการขัดเกลาลัทธิจิตใจของเรา เครือข่ายเป็นสิ่งที่สำคัญในการการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะต้องเป็นการทำงานที่ต้องดำเนินไปด้วยกัน และมีทิศทางเป็นในทางเดียวกันภายในเครือข่าย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๒.๑ ความเป็นมาของการมีส่วนร่วม

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีพลังและประสบความสำเร็จเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่ ขาดการเข้าไปมีส่วนร่วมและขาดการยอมรับถึงการเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันและสมบูรณ์ ในปัจจุบันประชาชนในสังคมส่วนมากมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่การลงคะแนนเสียงอย่างเท่าเทียมกันเป็นเพียงข้อกำหนดอย่างน้อยที่สุดของการเท่าเทียมกันในทางการเมือง การปฏิบัติที่เป็นประชาธิปไตยให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วม (inclusive democracy practice) หรือประชาธิปไตยแบบพหุภาคี (pluralism democracy) เป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรม เพราะประชาชนมุ่งหวังที่จะชักนำผู้อื่นให้ตระหนักถึงความเป็นธรรม ความรู้และสติปัญญาของเขา และมีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของพวกเขาและมีความเข้าใจในเรื่องที่พวกเขาสนใจ อันจะ

นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการในที่สุด ซึ่งที่ผ่านมานักทฤษฎีทางด้านประชาธิปไตยมักตั้งสมมติฐานว่าการอภิปรายทางประชาธิปไตยที่เหมาะสมควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสนใจและทำความดีร่วมกัน โดยที่จริงแล้วการเมืองต้องเป็นทั้งการแข่งขันระหว่างกลุ่มหรือปัจเจกชนที่มีความสนใจและทำความดีร่วมกัน โดยที่จริงแล้วการเมืองต้องเป็นทั้งการแข่งขันระหว่างกลุ่มหรือปัจเจกชนที่มีความสนใจและความเห็นที่ขัดแย้ง ผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองมักเลือกเข้าข้างที่เขาสนใจและช่วยกันสร้างความสนใจร่วมของสาธารณะอีกด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ในเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน โดยสรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจการลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ

๒.๒.๒ ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม^{๑๙} กระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลแสดงความคิดเห็นแสวงหาทางเลือกและการ

^{๑๙}วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๘.

ตัดสินใจต่างๆตลอดจนร่วมรับผิดชอบในผลที่จะเกิดขึ้นทั้งผลประโยชน์และผลกระทบทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและรับรู้ - เรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย การแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ ความต้องการ และวัฒนธรรมการพัฒนาของผู้แสดงทางสังคมทุกภาคส่วนเพื่อมีส่วนแบ่งในอำนาจของการตัดสินใจและรับประโยชน์จากการพัฒนา

การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนงทั้งทางด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งได้อธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม ทางด้านการเมืองให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิกในสังคม สร้างความเท่าเทียมกันและเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สมาชิกทุกคนทางด้านการพัฒนายังให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาด้วยตัวเอง พร้อมทั้งมีส่วนรับผลประโยชน์และผลเสียที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนา^{๒๐}

การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการที่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบายการจัดทำแผนงานโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รวมทั้งการปฏิบัติการติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ^{๒๑}

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครบถ้วนทุกขั้นตอนในการดำเนินงานข้างต้นนั้นย่อมเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Participation) เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย^{๒๒}

นอกจากนี้การมีส่วนร่วม Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility การมีส่วนร่วม=ความร่วมมือร่วมใจ+การประสานงาน +ความรับผิดชอบความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตามห้วงเวลา

^{๒๐} เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ, “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, **ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๐.

^{๒๑} พระมหาประภาสิต ฐิตปัสสทธิกร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครปฐม”, **วารสารวิชาการ มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๕๓-๖๒.

^{๒๒} อรรถกถา กัมภล และฉัตตระวี ปริสุทธญาณ, **บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ๕๒ ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

และลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการทำงาน ความรับผิดชอบหมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ^{๒๓} การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้นประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา นับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนาซึ่งการพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องโอนอ่อนต่อความแตกต่างของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาย่อมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นอย่างมาก^{๒๔} ความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึงการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างแท้จริงมาร่วมกันทำงานทั้งในรูปความคิดการตัดสินใจและการกระทำโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน^{๒๕}

ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและมหาดไทย^{๒๖} ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการของการพัฒนา ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การบริหารจัดการ และการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

การจำแนกระดับการมีส่วนร่วมโดยให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการรายละเอียดดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจนั้นประการแรกสุดที่จะต้องกระทำก็คือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้โดยประชาชนร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการชุมชนร่วมค้นหาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการบ้างและจำประโยชน์ได้ โดยวิธีใด เช่นการช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารและประสานงานและการขอความช่วยเหลือโดยประชาชนร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ไขและสนอง ความต้องการของชุมชน

^{๒๓} นรินทร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๕.

^{๒๔} วราภรณ์ วัฒนโย, การจัดการองค์กรท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : พิกษ์อักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐.

^{๒๕} Philip, H, Development Dilemmas in Rural Thailand, (Oxford : Oxford University Press, 1990), pp.185-186.

^{๒๖} สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและมหาดไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔.

ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย โดยประชาชนร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามความสามารถของตนเองและหน่วยงานร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้โดยประชาชนร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

สำหรับชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ชนิด คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือริเริ่มดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)^{๒๗}

สรุป ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งโดยที่ประชาชนทุกเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ที่มีจิตใจที่มุ่งหวังสันติสุขภายในพื้นที่ได้มีโอกาสในการร่วมกันในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางเครือข่ายชาวพุทธได้จัดทำขึ้น ไม่ว่าขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการดำเนินการอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิ ในกระบวนการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ภายในพื้นที่เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันของคนในพื้นที่ที่ดี หรือทางสมาชิกที่จะได้นำไปดำเนินการภายในชุมชนหรือในพื้นที่ต่าง ๆ ภายใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการให้ประชาชนหรือสมาชิกภายในเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนาความร่วมมือร่วมใจ การประสานงาน ความรับผิดชอบความร่วมมือร่วมใจรวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการร่วมกันสร้างสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือเริ่มในระดับพื้นที่ชุมชนของตนที่อยู่อาศัยด้วยการร่วมมือกันอย่างจริงจังของคนในพื้นที่หรือชุมชนนั้น

^{๒๗} Cohen, J.M. and Uphoff, N.T., *Participation's Place in Rural Development Seeking Clarity Through Specificity*, (World Development: Earthscan, 1990), pp.213-218.

๒.๒.๓ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นมาก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ การผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นการผลิตด้วยมือในครอบครัวหรือในโรงงานขนาดเล็ก ต่อมา การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเครื่องจักรมาช่วยในการผลิตโดยเฉพาะแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human Relations Approach) ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในองค์กรเป็นปัจจัยที่ทำให้การทำงานขององค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น และการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พนักงานสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รูปแบบการสื่อสารนอกจากจะเป็นแนวดิ่งจากบนลงล่างแล้ว ยังเป็นแนวนราบระหว่างพนักงานด้วย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมอาจมีอยู่มากมายหลายทฤษฎีด้วยกันสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ (Representative) และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

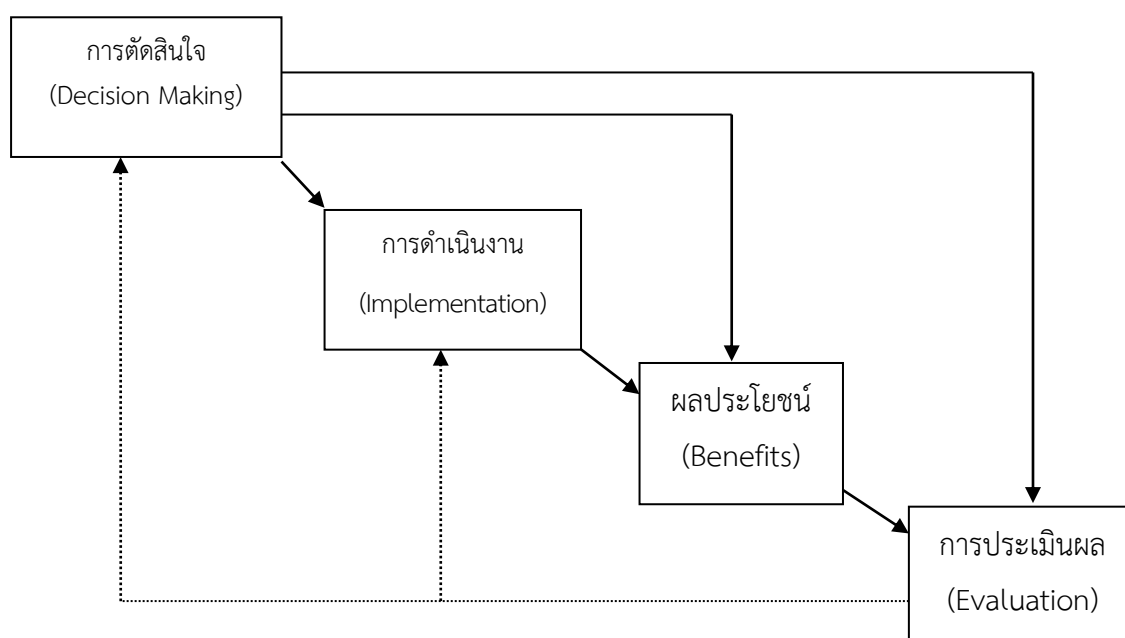
๑) ทฤษฎีความเป็นผู้นำ (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้นำของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง/ถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันการบริหารงานดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงการสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น เช่นการเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งโดยการนับคะแนนลับและประชุมปรึกษาหารือประจำปีจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้มิได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริงและผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้าสมัครรับการเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นแค่ไม้ประดับเท่านั้น

๒) ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ตามแนวความคิด ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือ ถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นก็คือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมนับว่าเป็นภัยคุกคามตามเสรีภาพของผู้ตาม^{๒๘} ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชนโดยเป็นทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self-government) คือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทุก ๆ แขนง ซึ่งการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการ (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติการ แต่ก็เกี่ยวข้องกัผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น^{๒๙}

^{๒๘} ดิน ปรัชญพทธี, **ทฤษฎีองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒.

^{๒๙} อคิน รพีพัฒน์, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การนโยบายสาธารณะสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๓๒๐.

กรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่า มี ๓ มิติ (Dimensions) และ ๒ บริบท (Contexts) ทั้งนี้ ในมิติของการมีส่วนร่วม ได้แก่ มิติที่ ๑ การมีส่วนร่วมอะไร (What) แบ่งเป็น ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ๓) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และ ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมการพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์และการประเมินผล สำหรับบริบทของการมีส่วนร่วม นั้น หมายถึง ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้าประโยชน์ที่ได้รับ และรูปแบบที่ต้องกำหนด รวมทั้งสภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมตามโครงการ เช่น ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางด้านกายภาพและธรรมชาติ และปัจจัยทางสังคม

แผนภาพที่ ๒.๑ การมีส่วนร่วม

มิติที่ ๒ มีส่วนร่วมกับใคร (Who, Whom) ได้แก่ การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรที่ให้ทุน ทั้งนี้ ให้พิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ ของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย การถือครองที่ดิน เป็นต้น

มิติที่ ๓ มีส่วนร่วมอย่างไร (How) แบ่งเป็น ๑) ลักษณะของการมีส่วนร่วม เช่น ความเต็มใจเข้าร่วม การได้รางวัลตอบแทน หรือการถูกบังคับให้เข้าร่วม ๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมโดยตรง หรือผ่านองค์กรของชุมชน ๓) ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลา

ในการเข้าร่วม ๔) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นการเสริมพลังหรืออำนาจขององค์กร หรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น^{๓๐}

ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันอันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและวิธีการที่ประชาชนเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อตน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

๑. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร

๒. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน

๓. อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้นจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

๔. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๕. มีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม

๖. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^{๓๑}

พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ในสังคมนั้นไม่ว่าในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่มเราจะเห็นว่ามียุ ๕ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ความร่วมมือการแข่งขัน ความขัดแย้ง การประนีประนอม และกลืนกลาย ซึ่งทั้ง ๕ รูปแบบนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๓๒} ฉะนั้น การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อยแต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพล และจัดเป็นกระจายอำนาจ เปิดต่อการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจนถึงปัจจุบัน ได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการ

^{๓๐} Norman Uphoff, อังโน มนตรี กรรพุมมาลย์, “ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑.

^{๓๑} สถาบันพระปกเกล้า, แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก, (นนทบุรี : ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๓๒} จำนง อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

มีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient)^{๓๓} ดังนั้น การมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใด ๆ อย่างมีคุณค่า และอย่างชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อว่าได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผล ต้องมีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ หากผู้มีอำนาจ คิดว่าไม่เหมาะสมก็ต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการตัดสินใจนั้น ๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ซึ่งอาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม^{๓๔}

แต่ถึงอย่างไรก็ตามแนวทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Reeder William W. ได้มีความพยายามอย่างมากที่จะอธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม และการตัดสินใจบนพื้นฐานของประชาธิปไตยในรูปแบบเฉพาะของสังคม ได้แก่

๑. สถานการณ์การกระทำของสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างตัดสินใจในการกระทำ

๒. บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผลซึ่งตัดสินใจเองได้ว่ามั่นคงคล่อง หรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ

๓. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

๔. เหตุผลนั้นการตัดสินใจให้น้ำหนักแตกต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

๕. เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง

๖. การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส

๗. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง

๘. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ทางเลือกสองหรือสาม เพื่อที่จะต้องสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ

๙. ผู้กระทำและผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง

๑๐. เหตุที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว^{๓๕}

เหตุผลและปัจจัยทั้ง ๑๐ ประการ ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการเป็นเจ้าของร่วมกันมีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจในการมีกิจกรรมร่วมกันสามารถ

^{๓๓} Oakley, P., *Approaches To Participation In Rural Development*, (Geneva : International Office, 1984), p. 17.

^{๓๔} สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓.

^{๓๕} Reeder William W, *Some Aspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University*, (Unpublished : Dissertation, 1974), pp. 39-50.

แก้ไขปัญหาและการพัฒนาได้ด้วยตนเอง รวมพลังสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนการมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนการ (Implementation) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการและการพัฒนา (Evaluation) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit) การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนควรที่จะเป็นไปในรูปแบบของกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไปอย่างน้อย ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ซึ่งมีความคิดเห็นคล้ายกับ Ram P.Yadav^{๓๖} ระบุว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
๒. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนงาน

(Implementation)

๓. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการและการพัฒนา

(Evaluation)

๔. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit)^{๓๖}

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นที่ได้เพิ่มเติมขั้นตอนการมีส่วนร่วม ๕ ขั้นตอนเพราะมองว่า ความซับซ้อนของกระบวนการไม่ได้สิ้นสุดลงไป คือ

๑. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความสำคัญนั้น

๒. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่ใช้

๓. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโครงการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนาเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนร่วมในการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

^{๓๖}Ram P. Yadav., Peodple'sParticipation : Focus on Mobilization of the Rural Poor, (Bangkok : UN(ADI), 1979), p.3.

๕. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆหรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปวบยอดของโครงการทั้งหมด^{๓๗}

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ

๑. การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒. การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง”

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง^{๓๘} และ Fonaroff ก็ยังได้มีความเห็นไปในรูปของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยอย่างน้อย ๑ ใน ๔ ประเภทของการมีส่วนร่วม คือ

๑. การวางแผน ซึ่งรวมทั้งการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธีทรัพยากรที่ใช้ตลอดจนการติดตามและประเมินผล

๒. การดำเนินงาน

๓. การใช้บริการจากโครงการ

๔. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์^{๓๙}

^{๓๗} ธีรพงษ์ แก้วหาญ, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓-๒๕.

^{๓๘} ปาริชาติ วลัยเสถียร, เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค. ๖๕๑ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^{๓๙} Fonaroff ,A. Community Involvement in Health System for Primary Health Care, (Geneva : World Health Organization , 1980), p. 104.

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยได้ถูกบัญญัติไว้ตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกำหนดให้ส่วนราชการจัดหาหรือสนับสนุนกลไกในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของภาครัฐมากขึ้นดังความในมาตรา ๗๘ (๕) ซึ่งบัญญัติให้รัฐต้อง “จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นเพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน” และในมาตรา ๘๗ กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมประชาชน โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ อย่างครบวงจรเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ จนถึงติดตามตรวจสอบ โดยเห็นถึงประโยชน์จากแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. ๒๕๕๑ – พ.ศ. ๒๕๕๕) จึงทำให้หน่วยงานในภาครัฐ องค์กรต่าง ๆ ได้ดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านช่องทางหรือกลไกในการให้ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็น และให้หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ศึกษาเรียนรู้การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมหรือการบริหารราชการในระบบเปิดจากการปฏิบัติจริง และพัฒนาระดับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐมากขึ้น เพื่อกระตุ้นการปรับเปลี่ยนสู่การบริหารราชการที่เปิดเผย โปร่งใส เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และพัฒนาระบบราชการเพื่อตอบสนองความต้องการและเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งทางด้าน ฤทธิวิทย์ บุรีกุล และคณะ^{๕๐} ได้มีการนำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วม สามารถจัดแบ่งขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

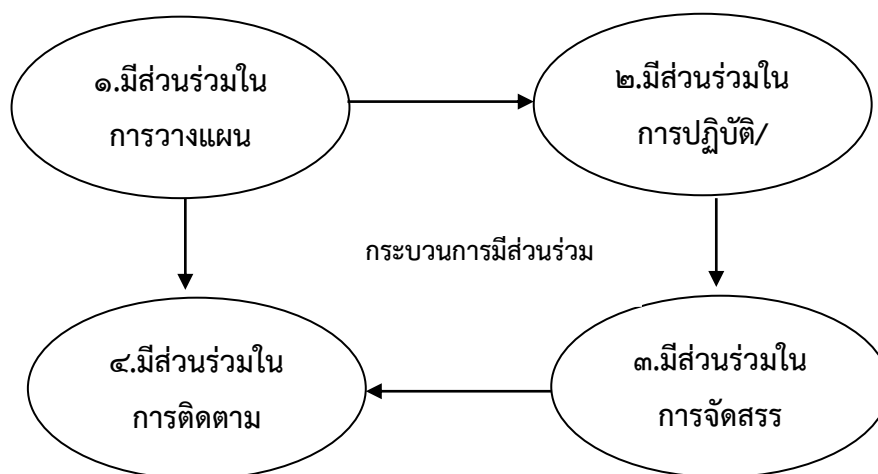
กระบวนการที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการวางแผน ได้แก่ การรับรู้ เข้าถึงข้อมูล เกี่ยวกับการวางแผน และร่วมวางแผนกิจกรรม

กระบวนการที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ได้แก่การเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

กระบวนการที่ ๓ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

กระบวนการที่ ๔ มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ได้แก่ความพยายามที่จะประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการกำหนดเกณฑ์การประเมินหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งผลการประเมินนี้ ก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

^{๕๐} ฤทธิวิทย์ บุรีกุล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ”, รายงานการวิจัย, (มูลนิธิเอเชีย สถาบันพระปกเกล้า : นนทบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.

แผนภาพที่ ๒.๒ กระบวนการแบบมีส่วนร่วม

จากแผนภาพที่ ๒.๒ แสดงให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง ๔ ประการ ได้ลงลึกไปยังรายละเอียดให้เห็นรูปธรรมโดยการแบ่งออกเป็น ๔ แบบ คือ

๑. แบบการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วนได้แก่

๑.๑ การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริงซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

๑.๒ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

๑.๓ การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่นกลุ่มสตรีหรือกลุ่มหนุ่มสาวเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำและการสร้างกำลังอำนาจให้แก่องค์กร

๒. แบบการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏในขั้นตอนนี้และยังแบ่งออกมาให้เป็น ๓ ส่วนคือ

๒.๑ การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ความรู้ความเข้าใจ

๒.๒ การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมด้วยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรมผู้ที่เข้าปฏิบัติในโครงการหรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการและเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

๒.๓ การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้ามาปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมในการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือเพราะความบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

๓. แบบการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์(Benefits) ยังแบ่งออกได้ ๓ ส่วนคือ

๓.๑ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Material Benefits) ได้แก่การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

๓.๒ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคมเช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่นการเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

๓.๓ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ความนับถือตนเอง (Self-Esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

๔. แบบการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีข้อบกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไรบ้างกรณีแม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังงานความคิดของมวลชนที่จะทำให้โครงการพัฒนาหรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อไป^{๔๑}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอปัญหาแก้ไขปัญหาร่วมกระบวนการตัดสินใจโดยมีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลโดยประชาชนหรือการแจ้งให้ประชาชนทราบ (Notification) และการปรึกษาหารือ (Consultation) จนการร่วมตัดสินใจ (Decision making) และประเมินผล (Evaluation)^{๔๒} ทางด้านนนท์ กอแก้วทองดี ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ ประชาชนไม่มีส่วนร่วม ซึ่งรัฐจะเป็นผู้กำหนดนโยบายจัดการและประกาศหรือแถลงการณ์ให้ประชาชนได้รับทราบและปฏิบัติตาม

ระดับที่ ๒ ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง โดยรัฐจะมีการปรึกษาหารือขอความคิดเห็นจากประชาชน ซึ่งมีเพียงบางส่วน หรือ ส่วนน้อย ที่เป็นกรรมการ

^{๔๑} นันทวัฒน์ บรมานันท์, การบริหารสาธารณะในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙.

^{๔๒} ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ”, รายงานวิจัย, (นนทบุรี : มูลนิธิเอเชีย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

ระดับที่ ๓ ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยเต็มที่ ซึ่งรัฐและประชาชนจากมีส่วนร่วมเท่าเทียมกันในการกำหนดนโยบาย โดยให้ประชาชนเป็นผู้ควบคุมดูแลเป็นบางส่วน และประชาชนเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการและร่วมกันจัดการ^{๔๓}

จากแนวความคิดของนักวิชาการ สามารถกล่าวโดยสรุปตามกระบวนการละขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีโดยทั่วไปอยู่ ๕ ขั้นตอน ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมคิด คือ ร่วมประชุมปรึกษาหารือในปัญหาและการกำหนดกิจกรรม วิธีการดำเนินงานเพื่อให้กิจกรรมได้ผลตามวัตถุประสงค์

๒. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือ ต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

๓. การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม คือ เข้าร่วมกิจกรรมตามวิธีทางและแนวทางให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ร่วมในการรับผลประโยชน์อันเกิดจากผล ของกิจกรรมหรือการดำเนินงานของสมาชิกเอง

๕. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ร่วมในการประเมินผลการทำงานของกลุ่มและประเมินสถานการณ์ภายนอกด้วย

แนวคิดเหล่านี้รวมถึงทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีปัจจัยภูมิคุ้มกันและจิตใจของเฮิร์ชเบิร์ก และทฤษฎีเอ็กซ์และทฤษฎีวายของ แม็คเกรเกอร์ต่อมาให้ความสำคัญกับพนักงานในองค์การมากขึ้นโดยมองว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์การ แนวคิดนี้เรียกว่าแนวคิดเชิงทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approach) ขณะที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์การเพื่อให้พนักงานเกิดความพึงพอใจ รูปแบบการสื่อสารในแนวคิดนี้เกิดขึ้นได้ทุกทิศทางและทุกรูปแบบ แนวคิดนี้รวมถึงแนวคิดกรอบโครงสร้างในการบริหารของเบลคและมูตัน ระบบการบริหารของโลเคิร์ตแบบที่ ๔ และทฤษฎี Z ของอุชิและให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยหนึ่ง ๆ จะส่งผลกระทบต่อระบบย่อยอื่น ๆ และระบบใหญ่ในที่สุด นอกจากนั้น องค์การยังมีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งประกอบขึ้นมาจากวัฒนธรรมย่อยของพนักงานและระบบย่อยต่าง ๆ^{๔๔}

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามไว้ว่าทฤษฎีนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการส่วนใหญ่อย่างมาก เนื่องจากวิชาการคิดว่าหากองค์การมีภาวะผู้นำที่ดีก็จะพลอยมีภาวะผู้ตามดีไปด้วย เป็นการมองค่อนข้างแคบเพราะนอกจากจะมองปรากฏการณ์เพียงด้านเดียว การที่นักวิชาการให้ความสำคัญแก่การมีส่วนร่วมหรือภาวะผู้ตามนั้น พอสรุปเหตุผลหลายประการด้วยกัน คือประการแรกนักวิชาบางคนอาจจะไม่แน่ใจว่าองค์การมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดที่จะต้องให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมคืออะไรกันแน่ ประการที่สอง หากผู้นำยอมให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้วผู้ตามเหล่านั้นได้แก่ใครบ้างผู้ตามทั้งหมดหรือเฉพาะผู้ตามที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้นำเท่านั้นและประการสุดท้าย หากผู้นำยอมให้ผู้

^{๔๓} นนท์ กอแก้วทองดี, คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาชนตำบล เรื่องเวทีประชาคมพร้อมใจเลือกตั้ง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๕๓), หน้า ๕๖.

^{๔๔} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓.

ตามเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว ผู้ตามควรจะไปมีส่วนร่วมมากขึ้นเพียงใด และลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมเช่นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามอย่างไร

หากมองโดยหลักการพื้นฐานทางทฤษฎีของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ๑๐ ประการที่ควรคำนึงถึงหรือตั้งไว้เป็นหลักการที่สำคัญ ๆ ได้แก่

๑. เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน
๒. เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วตั้งแต่เกิดโดยเหตุที่เขาอาจจนอยู่นั้นมิใช่จากกรรมเก่า
๓. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามีการใช้เทคโนโลยีโดยที่มนุษย์ไม่มาร่วมคิด ร่วมกันรู้ หรือเข้าใจเพียงพอก็อาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร หรือตรงข้ามกลับใช้เพื่อทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองหรือสิ่งแวดล้อมได้
๔. เชื่อว่าชาวชุมชนต่างๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่งบางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงต้องค่อยๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก
๕. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการ (Active partner) เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การที่มนุษย์บางกลุ่มปฏิเสธเทคโนโลยีอย่างสิ้นเชิง ก็เป็นไปตามระดับการเข้าใจในเทคโนโลยีนั้นอย่างถูกต้องหรือไม่ และมีกลวิธีปรับความเข้าใจนั้นมาสู่ระดับที่แต่ละฝ่ายยอมรับได้เพียงใด ซึ่งต้องให้ได้รับโอกาสที่จะเข้าใจและยอมปรับให้เหมาะสมกับตนอย่างเหมาะสม
๖. การมีส่วนร่วมยังมีเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสมต่อไปนี้
 - ๖.๑ ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้สึกรู้ว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเองแทนที่จะเป็นบุคคลอื่นที่ “เขาไม่รู้จักร” หรือที่ “เขาไม่ไว้วางใจ” ที่บอกว่ามาช่วยเขา แต่บ่อยครั้งไม่ได้ช่วยจริงจัง
 - ๖.๒ ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจ ให้เข้ามีส่วนร่วม ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะเกิดอย่างเต็มที่และจริงจังเมื่อบุคคลนั้น ๆ ไม่ถูกบังคับให้จำยอมเข้าร่วมและที่สำคัญคือต้องเข้าร่วมด้วยโดยเท่าเทียมกับผู้มาร่วมด้วยทุกคนอีกทั้งโครงการให้ความจริงใจด้วย
 - ๖.๓ ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้ กิจกรรมหลายเรื่องประชาชนทั่วไปอาจมีส่วนร่วมด้วยได้ แต่ที่เป็นกิจกรรมเฉพาะ เช่น การแพทย์ การก่อสร้างอาคารสูง การทหาร ฯลฯ หากประชาชนเข้าร่วมด้วยอาจไม่ได้ผลหรืออาจเกิดความเสียหาย
 - ๖.๔ มีการสื่อสาร ๒ ทางเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ หากผู้มีส่วนได้-เสีย ได้รับข้อมูลไม่ถูกต้องและครบถ้วน หรือสื่อสารได้ไม่ดีพอก็จะไม่เข้าใจได้ดีพอว่าโครงการจะทำให้เกิด ผลดี-ผลเสีย อย่างไรเพียงใดอาจนำไปสู่การไม่ยอมรับโครงการได้
 - ๖.๕ ประชาชนมีส่วนร่วมรับทราบ-ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจะทำให้ต้องการเข้ามาร่วมกับโครงการมากยิ่งขึ้น การร่วมงานกันตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงสิ้นสุดการตัดสินใจในโครงการนั้นๆ ในระยะยาวจะเกิดผลดียิ่งขึ้นกว่าการที่จะให้ร่วมด้วยเพียงบางส่วนหรือเข้าไป
 - ๖.๖ ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการและต่อโครงการนั้น ๆ และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย
 - ๖.๗ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนเกินกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับ

๖.๘ เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง

๖.๙ มีกลวิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสีย

๖.๑๐ การมีส่วนร่วมต้องนึกถึงใจของผู้อื่นให้มากมิใช่เอาแต่ใจเราฝ่ายเดียว^{๔๕}

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วมกล่าวโดยสรุป ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขภายในพื้นที่ พร้อมทั้งเครือข่ายชาวพุทธได้มีโอกาสเข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมในกระบวนการตัดสินใจและร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะเป็นประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ในฐานะประชาชนคนหนึ่ง หรือในฐานะที่ตนเองเป็นพลเมืองคนหนึ่งของชาติที่รักความสุขสงบสันติสุข อยากเห็นสังคมภายในพื้นที่มีความสุขสงบร่มเย็น และในฐานะที่ตนเองเป็นผู้มีส่วนการพัฒนาทางสังคมพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ ประเด็นใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ข้อมูล (Inform) เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียว แต่เป็นระดับที่สำคัญ เพราะเป็นการเริ่มต้นที่ส่วนราชการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการอื่น ๆ ต่อไป

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปรึกษาหารือ (Consult) เป็นการรับฟังความคิดเห็นโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น บอกข้อปัญหาและข้อเสนอแนะต่างๆ กับส่วนราชการ

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามาเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน/โครงการ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ อาจดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการที่มีตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม

๔. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในบทบาทหรือฐานะหุ้นส่วนหรือภาคีในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย

๕. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมอำนาจประชาชน (Empower) เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม ของประชาชนซึ่งเป็นระดับของการมอบอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชนเป็นผู้กำหนด

๒.๒.๔ การประยุกต์ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการสร้างความเข้าใจและส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติสุขที่เหมาะสม โดยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทั้งระยะสั้นระยะยาวต่อเนื่องในเรื่องของการจัดการทรัพยากรชุมชนแล้วย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจ และไม่มี ความขัดแย้งในชุมชน ย่อมทำให้กระบวนการ

^{๔๕} นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔ - ๑๕.

นั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และนโยบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ได้โดยง่าย และการจัดการเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขจะสำเร็จได้ก็ด้วยความร่วมมือของประชาชนในการช่วยกันดำเนินกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงานลงมือทำงานอย่างเต็มที่ อันเป็นการสร้างความรู้สึกมั่นใจในตนเอง ภูมิใจในความสามารถ และผลงานตลอดจนความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ มีความชื่นชม และรักในการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงมีการจัดสรร และแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมภายใต้การเห็นพ้องต้องกันของทุกฝ่าย ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะแสดงบทบาทได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง หมายถึง ประชาชนมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ โดยตรง ทั้งการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ พิจารณา ตัดสินใจ และการปฏิบัติ โดยตรงเต็มศักยภาพภายใต้ขอบเขตของกติกาที่ถูกกำหนดไว้

๒. การมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน หมายถึง การส่งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนหรือกลุ่มของตน เช่น การให้หัวหน้าครัวเรือนเข้าไปเป็นคณะกรรมการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ร่วมกับเครือข่าย

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ

แนวคิดสำคัญอีกแนวคิดหนึ่งที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบอบประชาธิปไตยก็คือแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ (Rights and Liberty) ซึ่งทั้งสองแนวคิดเป็นแนวคิดหรือมโนทัศน์เชิงปรัชญาที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างมาจนนิยมพูดรวมกันว่าสิทธิเสรีภาพ^{๔๖}

๒.๓.๑ ความเป็นมาเรื่องสิทธิเสรีภาพ

สิทธิเป็นแนวคิดที่ปรากฏในปรัชญาการเมืองซึ่งเกิดขึ้นในสังคมตะวันตกโดยปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ เป็นต้นมา คำว่า “สิทธิ” ถูกใช้ในความหมายเดียวกับ “เสรีภาพ”^{๔๗} ในภาษาไทยคำว่า “สิทธิ” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๕ อธิบายความหมายไว้ว่า “สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม เช่น บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ หรืออำนาจที่กฎหมายรับรองให้กระทำการใด ๆ โดยสุจริตได้อย่างอิสระ แต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของคนอื่น”^{๔๘} หรือในพจนานุกรมศัพท์การเมืองอธิบายไว้ว่า “สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่มีอยู่และที่มีมาตั้งแต่เกิดของบุคคล การจำกัดสิทธิของบุคคลจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายเท่านั้น”^{๔๙}

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน วัชร งามจิตรเจริญ, (เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น ร.๒๑๐), หน้า ๑๕.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.royin.go.th/dictionary/>. [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๔๙} เดโช สนวนานนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง), หน้า ๒๗๔.

คำว่า “สิทธิ” ดังกล่าวแปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “right” นอกจากจะแปลได้ว่า “สิทธิ” แล้วยังมีอีกความหมายหนึ่งคือ “ถูกต้อง” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นความหมายดั้งเดิมของ “right” ดังเห็นจากการที่ “right” นั้นมีรากศัพท์มาจากคำว่า “ius” หรือ “jus” ในกฎหมายโรมัน ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเชิงยืนยันว่าสิ่งบางสิ่งหรือการกระทำบางอย่างนั้นถูกต้องหรือยุติธรรม ความหมายนี้ไปถึงความถูกต้องแบบวัตถุวิสัย (objective) ของการกระทำโดยอิงจากหลักจริยธรรมหรือกฎหมาย ต่อมาเมื่อนำคำว่า “right” ไปใช้กันจนเกิดความคลุมเครือ ในที่สุดจึงเกิดความหมายใหม่ซึ่งไปถึงความถูกต้องในแบบอัตวิสัย (subjective) โดยความหมายอย่างหลังนี้เป็นความหมายพื้นฐานของคำที่หมายถึง “สิทธิ” ตามความเข้าใจในปัจจุบันที่ว่า “สิทธิ” หมายถึงสิ่งที่บุคคลสามารถเป็นเจ้าของหรือถือครอง โดยช่วยให้บุคคลผู้ถือสิทธินั้นมีอำนาจชอบธรรม หรือมีอำนาจที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมหรือกฎหมาย^{๕๐} หรือสิทธิ (Rights) คืออำนาจหรือความสามารถในการกระทำใด ๆ ที่ไม่ละเมิดต่อสิทธิผู้อื่น^{๕๑}

นอกจากนี้ ในปัจจุบันสิทธิหมายถึงรูปแบบอย่างหนึ่งของการกระทำของบุคคลหรือการได้รับการปฏิบัติจากบุคคลอื่นซึ่งเป็นที่มิประโยชน์แก่ตัวผู้ถือสิทธินั้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ อย่างตามความหมายสำคัญของสิทธิ คือ^{๕๒}

(๑) **ความสามารถที่จะทำ** คือการที่บุคคลอาจทำหรือได้รับอนุญาตให้ทำบางสิ่งบางอย่างได้ กล่าวอีกอย่างคือบุคคลไม่มีพันธะที่จะต้องงดเว้นการกระทำสิ่งนั้น เป็นอิสระที่จะทำสิ่งนั้น โดยไม่มีความผิด หรือการกระทำนั้นไม่ถูกกฎหมายหรือศีลธรรมห้าม สิทธิในความหมายนี้คืออิสรภาพหรือเสรีภาพ ตัวอย่างเช่น สิทธิในการใช้ถนน

(๒) **ความชอบธรรมที่จะได้รับ** คือความสามารถที่จะเรียกร้องหรืออ้างสิทธิ (claim) ให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง กล่าวอีกอย่างคือความสามารถที่จะอ้างสิทธิในสิ่งที่บุคคลอื่นมีพันธะต้องทำแก่ตน ซึ่งเรียกว่า “การอ้างสิทธิ” หรือ “สิทธิเรียกร้อง” (a claim) หรือเรียกว่า “สิทธิของการได้รับ” ตัวอย่างเช่น สิทธิในการเรียกร้องให้ลูกหนี้จ่ายเงินที่กู้ยืมไป และสิทธิของรัฐในการออกกฎหมายที่บังคับให้ประชาชนทำตาม สิทธิชนิดนี้หมายถึงรวมถึงสิทธิที่จะได้รับการปล่อยให้เป็นอิสระไม่ถูกรบกวนหรือไม่ถูกบังคับในการทำสิ่งที่บุคคลนั้นเลือกที่จะทำ กล่าวคือสิทธิเสรีภาพนั่นเอง

ในปัจจุบันสิทธิสามารถจำแนกออกไปได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการจำแนกประเภท ในที่นี้จำแนกออกเป็น ๔ ประเภทด้วยกัน คือ สิทธิตามธรรมชาติ สิทธิตามกฎหมาย สิทธิทางศีลธรรม และสิทธิมนุษยชนมีรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) **สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right)** หมายถึง สิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และใครก็ล่วงละเมิดมิได้ หากมี

^{๕๐} พงศ์ศิริ ศีวรรธนะ (ผู้เรียบเรียง), สิทธิ Rights, กลุ่มไทยทำปรัชญา สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ฉบับสังเขป สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.philosophia.net/rights.html> [๑๐ ส.ค. ๒๕๖๐].

^{๕๑} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙.

^{๕๒} ดูรายละเอียดใน วัชร งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๑๕.

การล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์ได้^{๕๓} เพราะฉะนั้น สิทธิตามธรรมชาตินี้จึงมีมาก่อนที่จะเกิดระบบสังคมขึ้น แต่มีอยู่แล้วในตัวมนุษย์ หากใช้เป็นสิทธิที่สมมติกันขึ้นภายหลังและมอบให้ตามความสัมพันธ์ทางสังคมไม่^{๕๔}

ในหนังสือเรื่อง Leviathan ของทอมัสฮอบบส์ (Thomas Hobbes, C.E.๑๕๘๘-๑๖๗๙) ได้กล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติไว้ว่า “สิทธิตามธรรมชาติ คือเสรีภาพที่มนุษย์แต่ละคนมีในการที่จะใช้อำนาจของเขาตามเจตนาของเขาเอง เพื่อที่จะรักษาชีวิตของเขา และเพื่อกระทำการสิ่งใดก็ตามจากการตัดสินใจและการใช้เหตุผลโดยตัวของเขาเอง ที่เขาเห็นว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสม”^{๕๕}

จากความหมายของสิทธิดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าสิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่มีอยู่คู่กับมนุษย์ทุกคนประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติในฐานะที่ตนเองได้เกิดมาบนผืนแผ่นดินไทย ย่อมมีสิทธิเต็มตามที่กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้ การที่เครือข่ายชาวพุทธได้ออกมาเป็นช่วยเหลือชาวพุทธหรือได้ออกมาเป็นตัวแทนของชาวพุทธในการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ก็เป็นสิทธิที่ไม่ผิดต่อสิทธิทางธรรมชาติหรือสิทธิในฐานะประชาชนคนหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม หรืออื่น ๆ ไม่ว่าเขาจะเกิดมามีลักษณะอย่างไร จะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง นับถือศาสนาใดก็ตาม เป็นคนพิการหรือสมบูรณ์ครบถ้วน เป็นคนจนหรือคนร่ำรวย แต่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการอยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยถูกต้องตามกฎหมาย ฉะนั้นการที่ประชาชนคนใดคนหนึ่งจะใช้สิทธิดังกล่าวในการดูแลปกป้องและรักษาชีวิตของตนเอง เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าประชาชนคนนั้นจะมีความรู้ในเรื่องสิทธิหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติตามที่ทอมัสฮอบบส์ เสนอมาก็ยังเป็นแค่อุดมการณ์และเป็นนามธรรมอยู่มาก ๆ ยากที่จะมองเห็นอย่างเป็นรูปธรรม จนกระทั่งศตวรรษที่ ๑๗ จากข้อเขียนของจอห์น ล็อก ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติสมัยใหม่จากการประกาศออกมาว่า ปัจเจกบุคคลโดยธรรมชาติเป็นผู้ครอบครองสิทธิในชีวิตอิสระภาพและทรัพย์สิน ล็อกถือว่าสิทธิตามธรรมชาติในเชิงศีลธรรมไม่สามารถล่วงละเมิดได้ในภาวะธรรมชาติ แต่บังคับใช้ได้จริงโดยผ่านทางประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งมีพันธะรับผิดชอบในการปกป้องสิทธิดังกล่าวโดยผ่านสัญญาประชาคม (Social contract) เพื่อเป็นการต่อสู้กับทรราชผู้กดขี่ ในที่สุดแนวทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติของล็อกก็ได้ปรากฏเป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในเวลาต่อมา^{๕๖}

^{๕๓} ธีรกร วิฑิตานนท์, **หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

^{๕๔} สิทธิ บุตรอินทร์ และภูมินทร์ บุตรอินทร์, **ปรัชญาการเมืองเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๙.

^{๕๕} Thomas Hobbes, **Leviathan**, อ้างใน พงศ์ศิริ ศิริวรรณ, “มโนทัศน์เรื่องสิทธิในพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะอักษรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐.

^{๕๖} ชนะ ประณมศรี, “วิพากษ์ : แนวความคิดสิทธิธรรมชาติ (สิทธิมนุษยชน) ตามวิถีเอเชีย วิถีไทยและวิถีตะวันตกที่ยังวิพากษ์กันอยู่”, **วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๔) : ๓๔-๓๕.

สิทธิตามธรรมชาติในปรัชญาตะวันตกดังที่กล่าวมา จอห์น ล็อก(John Locke) จึงเป็นผู้นำในเรื่องนี้ เพราะเป็นเจ้าของความคิดเรื่อง “สิทธิตามธรรมชาติ” ของมนุษย์ จอห์น ล็อกมองว่าสิทธิตามธรรมชาตินี้อยู่กับมนุษย์เองและผู้ใดหรือองค์กรใดจะเอาไปไม่ได้^{๕๗} ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การที่มีกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาทำหน้าที่ เพื่อที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ก็นับได้ว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ในความเป็นมนุษย์สามารถที่จะมีบทบาทที่จะพึงทำได้ และสามารถใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

(๒) สิทธิตามกฎหมาย(Legal Rights) เป็นสิทธิที่ตรงกันข้ามกับสิทธิตามธรรมชาติ เนื่องจากไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ แต่สิทธิตามกฎหมายเกิดจากกติกาที่มนุษย์ในสังคมสมมติตกลงร่วมกันและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการที่ตกลงร่วมกัน โดยจัดให้มีกติกาหรือกฎหมายเพื่อกำหนดรับรองและคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในการพูด สิทธิในการเขียน โดยสิทธิดังกล่าวสามารถพิสูจน์ ได้แย้ง หรือบังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้ ดังคำอธิบายของรองศาสตราจารย์ ดร.วรพจน์ วิสสุตพิชญ์ว่า “สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในร่างกาย”^{๕๘} เพราะฉะนั้น สิทธิในความหมายอันเป็นที่เข้าใจกันในระบบกฎหมายทั่วไปจึงหมายถึง “ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้”^{๕๙}

สิทธิที่กฎหมายกำหนดขึ้นหรือให้ความสำคัญนี้จะบังคับใช้หรือดำเนินการได้ต้องอาศัยศาลหรือกระบวนการยุติธรรม กล่าวโดยทั่วไปสิทธิทางกฎหมายเป็นสิทธิที่ใช้กันโดยไม่สนใจเนื้อหาทางศีลธรรมของสิทธิเหล่านี้ เช่น กฎหมายของอังกฤษก่อนปี ค.ศ.๑๙๙๒ สิทธิทางกฎหมายสามีสามีสามารถข่มขืนภรรยาได้ หากดูตามเนื้อหาจะพบว่าผิดหลักศีลธรรม แต่ก็ยังเป็นสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายของอังกฤษ^{๖๐} ดังนั้น ในทางกฎหมาย สิทธิจึงเป็นประโยชน์ในเรื่องที่บุคคลชอบที่จะเรียกร้องเอาจากบุคคลอื่น ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์อธิบายไว้ว่า

_____ สิทธิจึงเป็นประโยชน์ในเรื่องที่บุคคลชอบที่จะเรียกร้องเอาจากบุคคลอื่น หากการเรียกร้องนั้นเป็นการเรียกร้องเป็นการเรียกร้องเอาแก่บุคคลทั่วไปหรือปัจเจกชน ก็เป็นสิทธิในทางเอกชน เช่น สิทธิทางแพ่ง ถ้าการเรียกร้องประโยชน์นั้นเป็นการเรียกร้องเอจากรัฐ สิทธินั้นก็จะเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชนหรือสิทธิตามรัฐธรรมนูญ หรือหากพิจารณาถึงวิธีการ สิทธินั้นเป็นสิ่งที่ต้อง “ใช้” เช่น การใช้สิทธิเรียกร้องให้

^{๕๗} เสรีน ปุณณะหิตานนท์, “ประชาธิปไตย : มุมมองของนักสังคมวิทยาการเมือง”, วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๑๓.

^{๕๘} วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

^{๕๙} สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

^{๖๐} วัชร งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๑๖.

ผู้อื่นชำระหนี้แพ่ง หรือสิทธิในการเลือกตั้งแสดงเจตนารมณ์ทางการเมือง เป็นเรื่องที่เห็นว่าผู้ทรงสิทธินั้นจะต้องดำเนินการบางประการเพื่อใช้สิทธินั้น^{๖๑}

สิทธิตามกฎหมายเกิดขึ้นมากเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมและจัดระเบียบสังคมให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เนื่องจากการที่คนมาอยู่ร่วมกันหลาย ๆ คนจนเกิดเป็นสังคมขึ้นมา นี้ แต่ละคนต่างก็มีบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอแตกต่างกันไป เมื่อมาอยู่ร่วมกันก็อาจจะมีการกระทบกระทั่งระหว่างกันจนเกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งไม่เคารพสิทธิตามธรรมชาติของกันและกัน การตรากฎหมายรับรองสิทธิตามธรรมชาติจึงเป็นแนวทางสำหรับแก้ไขปัญหาดังกล่าว สิทธิที่รับรองโดยกฎหมายนี้จึงเรียกว่าสิทธิตามกฎหมาย^{๖๒} การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นต้องนำสิทธิตามกฎหมายมาปรับใช้ให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันภายใต้การรักษาและยอมรับสิทธิของผู้อื่นตามที่กฎหมายกำหนดเป็นสิ่งที่ควรที่ทางภาครัฐจะต้องนำมาใช้ให้จริงจังและให้ประชาชนรู้สึกว่ประเทศไทยมีกฎหมายที่เข้มแข็งและเป็นธรรมแก่ทุกคนในฐานะที่ประชาชนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน

(๓) สิทธิทางศีลธรรม (Moral Rights) คนเราเกิดมาไม่ว่าจะเกิดเป็นคนที่ไหนประเทศหรือเชื้อชาติใด เพศชายหรือหญิง ร่ำรวยหรือยากจน มีความรู้หรือไม่ แต่ก็มีคุณค่าเท่าเทียมกันในทางศีลธรรม เนื่องจากเราเกิดมาพร้อมค่าทางศีลธรรมซึ่งเป็นคุณสมบัติอันสำคัญที่มีอยู่ภายในบุคคล^{๖๓}

สิทธิทางศีลธรรม (Moral Rights) จึงหมายถึง สิทธิที่ควรมีหรือสิทธิในสิ่งที่คนควรมี เป็นสิทธิที่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก จึงเป็นสิทธิที่เป็น “อุดมคติ” ซึ่งให้ผลประโยชน์แก่บุคคลในสิ่งที่เขาต้องการหรือควรได้รับ สิทธิทางศีลธรรมจึงเป็นสิทธิที่เป็นมาตรฐานที่สิทธิทางกฎหมายควรนำมาเทียบเคียงว่าสมควรมีหรือไม่ สิทธิทางศีลธรรมเป็นสิทธิที่มองจากมุมมองด้านศีลธรรมหรือด้านศาสนา เช่น เมื่อมองจากมุมมองทางศีลธรรม สิทธิในชีวิตของตนเองเป็นสิทธิทางศีลธรรมหรือสิทธิที่ทุกคนควรมีไม่ว่าจะมีการกำหนดให้เป็นสิทธิทางกฎหมายหรือไม่ก็ตาม เพราะชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดของทุกคนและเป็นสมบัติเฉพาะบุคคลที่บุคคลอื่นไม่ควรเข้ามาทำลายหรือครอบครอง^{๖๔} การแสดงสิทธิตามหลักศีลธรรมที่สามารถจะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การแสดงสิทธิจำเป็นต้องเน้น การไม่เบียดเบียนกันและกัน การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง การเคารพสิทธิด้านความเชื่อตามหลักศาสนาที่แตกต่างกัน ไม่เอาเรื่องของสิทธิทางด้านศีลธรรมมาสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ การที่ทุกคนได้เคารพในการนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพที่ต่างต่างนั้น ย่อมเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สามารถจะสร้างสันติสุขในพื้นที่ให้เกิดขึ้นได้

(๔) สิทธิมนุษยชน (Human Rights)ได้แก่ ประโยชน์อันชอบธรรมซึ่งบุคคลจำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการดำรงอยู่และพัฒนาชีวิต ทั้งนี้โดยปราศจากอันตรายซึ่งเกิดจากผู้อื่น และเพื่อ

^{๖๑}สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ : หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, หน้า ๔๗.

^{๖๒}สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖๖-๔๖๗.

^{๖๓}ดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๖.

^{๖๔}วัชร งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๑๗.

เลือกแนวทางการเจริญเติบโตของร่างกายและจิตใจ ผู้อื่นหรือสังคมจะต้องไม่ขัดขวางหรือจำกัดการใช้ประโยชน์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้ว รัฐยังมีหน้าที่คุ้มครอง ดูแล ปกป้องมิให้บุคคลภายนอกขัดขวางตลอดจนอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้ แต่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเยียวยากรณีที่ใช้สิทธิถูกละเมิด^{๖๕}

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติที่ถือว่ามนุษย์ทุกคนควรได้รับ ในฐานะเป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และคงอยู่ตราบเท่าที่บุคคลยังมีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในชีวิตและร่างกาย เช่น สิทธิที่จะไม่ถูกทรมานหรือถูกล่วงละเมิด หรือได้รับการปฏิบัติที่โหดร้าย เหยียดหยาม และไม่มีมนุษยธรรม^{๖๖}

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ก็คือสิทธิของมนุษย์โดยทั่วไป เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๒๐ การเสื่อมคลายของความเชื่อทางศาสนานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติให้เป็นทฤษฎีที่ไม่เกี่ยวกับศาสนากลายเป็นทฤษฎีสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ทุกคนมีเพราะเป็นมนุษย์ จึงเป็นสิทธิ “สากล” ในความหมายที่ว่า เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนไม่ใช่ของสมาชิกของชาติ ศาสนา หรือชนชั้นอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ ถือกันว่าเป็นสิทธิ “พื้นฐาน” เพราะเป็นสิทธิที่ไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (inalienable) หรือไม่สามารถพรากจากเราไปได้^{๖๗} เพราะฉะนั้น สิทธิมนุษยชนแท้จริงก็คือสิทธิอันเดียวกันกับสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ซึ่งมนุษย์ได้ค้นพบมิใช่สิทธิที่เกิดจากอำนาจหรือกำหนดขึ้นโดยผู้ใดทั้งสิ้น^{๖๘} การแสดงออกของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้รวมกันเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือชาวพุทธที่ดี หรือในการที่จะมาสร้างความสุข ความสันติสุขที่จะให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ สามารถที่จะแสดงออกได้ตามหลักสิทธิมนุษยชน

ทฤษฎีกฎธรรมชาติดีเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความเท่าเทียมกันในแง่ศักดิ์และสิทธิ ทุกภาษา และศาสนา รวมทั้งความคิดความเชื่ออุดมการณ์ทางการเมือง หรือความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ^{๖๙} เพราะฉะนั้น ปณิญาสากลในมาตราแรกที่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากทฤษฎีกฎธรรมชาติดีจึงกล่าวไว้ว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นเสรี และเสมอกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ มนุษย์ทั้งปวงได้การประทานมาซึ่งเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”^{๗๐}

^{๖๕} นพนิธิ สุริยะ, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “สิทธิมนุษยชน”, จัดโดย สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วันศุกร์ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ ห้องบรรยาย CITU ๕๑๓ ชั้น ๔ วิทยาลัยนวัตกรรม อาคารเอกประสงค์ ๓ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, หน้า ๒ (อัดสำเนา).

^{๖๖} ญัฐกร วิทิตานนท์, *หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น*, หน้า ๖๐.

^{๖๗} วิชระ งามจิตต์เจริญ, *เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐)*, หน้า ๑๘.

^{๖๘} จรัญ โฆษณานันท์, *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน : ปรัชญากฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^{๖๙} ชะวิชัย ภาคินธุ์, *สิทธิมนุษยชนกับหลักการแห่งพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๗๐} เสน่ห์ จามริก, *พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน*, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖-๑๗.

(๕) สิทธิในความเสมอภาค (Equal Rights) บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น

(๖) สิทธิในศาสนา (Religious Rights) บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธิในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนาบัญญัติ หรือปฏิบัติตามพิธีกรรม ตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่ใช่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในการใช้เสรีภาพตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนาหรือปฏิบัติตามศาสนธรรมศาสนาบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่นสิทธิทั้ง ๖ ประเภtdังที่กล่าวมาคือ สิทธิตามธรรมชาติ สิทธิตามกฎหมาย สิทธิทางศีลธรรม และสิทธิมนุษยชน สิทธิในความเสมอภาค สิทธิในศาสนา ต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากแตกกิ่งก้านขยายมาจากสิทธิตามธรรมชาติ สิทธิตามกฎหมายและสิทธิทางศีลธรรมเป็นสิทธิพื้นฐานที่สุดและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิทธิมนุษยชนก็มีความเกี่ยวโยงกับสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิทางศีลธรรม เนื่องจากทุกคนมีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด อีกทั้งชีวิตทุกชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่าที่สุดของทุกคนและเป็นสมบัติที่บุคคลอื่นจะมาละเมิดมิได้^{๗๑} สิทธิในความเสมอภาคก็เชื่อมโยงกับสิทธิตามกฎหมายที่คนทุกคนต่างมีความเสมอภาคกันในการอยู่ร่วมกัน ในการปฏิบัติตนตามสิทธิและเสรีภาพ ส่วนสิทธิทางในศาสนา ก็มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิตามกฎหมาย สิทธิมนุษยชนที่คนทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาที่ตนเองนับถือ และมีสิทธิในการปฏิบัติตามหลักของศาสนาที่ตนเองนับถือตามความเชื่อของตนเอง

ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการแสดงออกของเครือข่ายชาวพุทธ ที่เกิดขึ้น ย่อมเป็นการแสดงที่ถูกต้องตามสิทธิที่ตนเองจะพึงแสดงออกได้อย่างชอบธรรมและตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายและเป็นการแสดงออกในทางที่จะนำมาซึ่งความยุติธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือเกิดการขัดแย้งต่อเพื่อนต่างศาสนาในสังคม ซึ่งเป็นการแสดงออกไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง เครือข่ายชาวพุทธที่เกิดขึ้นมากก็ยึดตามหลักสิทธิต่าง ๆ ที่สามารถทำได้ โดยมีจุดประสงค์ที่จะสร้างความสงบสุข และสันติสุขในพื้นที่

๒.๓.๒ แนวคิดเรื่องเสรีภาพ

สำหรับความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” โดยทั่วไป หมายถึงอิสระในการกระทำการตามเจตจำนงแห่งตนได้โดยไม่มีผู้ใดมาขัดขวาง^{๗๒} ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ซึ่งได้ให้นิยามความหมายไว้ว่า “เสรีภาพ หมายถึง ความสามารถที่จะ

^{๗๑} วัชร งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๗๒} สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, หน้า ๔๗.

กระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือความมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น”^{๗๓} นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ไว้ดังต่อไปนี้

เสรีภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการหรือดเว้นกระทำการ^{๗๔}

เสรีภาพ หมายถึง สภาวะการณ์ของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่นหรือปราศจากการหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่เท่าที่บุคคลนั้นไม่ถูกบังคับให้ต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะกระทำ หรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่บุคคลนั้นประสงค์ที่จะกระทำ^{๗๕}

เสรีภาพ หมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคล”^{๗๖}

เสรีภาพย่อมหมายถึง การที่บุคคลจะกระทำการใด หรือไม่กระทำการใด โดยใจสมัครอันปราศจากการบังคับหรืออยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลอื่นหรือรัฐ^{๗๗}

เสรีภาพ (Liberty) หรืออิสรภาพ (Freedom) หมายถึงความไม่มีการถูกบังคับ (absence of restraint) กล่าวคือไม่ถูกบังคับให้ดเว้นจากการทำสิ่งที่ตนเองเลือกที่จะทำซึ่งเป็นความหมายเชิงลบ ส่วนในเชิงบวกเสรีภาพหมายถึงความสามารถที่จะกระทำในสิ่งที่ตนเลือกได้ โดยทั่วไปเสรีภาพมี ๒ ชนิดใหญ่คือ เสรีภาพในการเลือกและเสรีภาพในการกระทำ เสรีภาพในการเลือกหมายถึงอิสรภาพของเจตจำนง (freedom of will) ซึ่งเป็นประเด็นทางด้านจริยศาสตร์ ส่วนเสรีภาพในการกระทำเป็นเสรีภาพในการกระทำตามความต้องการของตนเองซึ่งเป็นเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับการเมือง”^{๗๘}

เสรีภาพ แปลตามตัวอักษรว่า ภาวะของการปลอดจากการครอบงำ การก้ำก๋ายหรือการแทรกแซงใด ๆ อย่างสิ้นเชิง เสรีภาพเป็นนามธรรมที่ยากจะเป็นจริงได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะเสรีภาพของบุคคลหนึ่งมักจะมีโอกาสที่จะกระทบต่อเสรีภาพของอีกคนหนึ่ง^{๗๙}

สิทธิเสรีภาพว่ามนุษย์คือตัวแทนสิทธิเสรีภาพเพราะสามารถกระทำการใด ๆ ที่ตนเลือกสรรแล้วและอยู่ในฐานะเลือกที่จะกระทำชั่วหรือกระทำดีได้ด้วยมนุษย์ไม่ได้ถูกดั่งลง หรือถูกกดขี่ด้วยปัจเจกบุคคลหรือสังคมใด ๆ หรือสัมพันธ์ภาพใดๆแม้แต่กับพระเจ้า แต่ก็ไม่ได้ หมายถึงความปราศจากความรับผิดชอบ เพราะเราสามารถเข้าใจในสิทธิเสรีภาพได้ในสภาวะกระทำการอย่างใดอย่าง

^{๗๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๖.

^{๗๔} วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, หน้า ๒๒.

^{๗๕} อุดม รัฐอมฤต และคณะ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา ๒๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๔๔), หน้า ๘๗.

^{๗๖} บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗.

^{๗๗} สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ : หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, หน้า ๔๗.

^{๗๘} วิษุเดช งามจิตต์เจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๒๑.

^{๗๙} เดโช สวานานนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง, หน้า ๒๗๗.

หนึ่งในการกระทำหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นย่อมมีผลที่เกิด ขึ้นตามมาเป็นพันธะแห่งการกระทำ ผู้กระทำต้องรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นแง่ลบหรือแง่บวกตาม มากี่ตามสิทธิจึงมีส่วนที่ปรากฏออกมาเป็น สิทธิที่ยอมรับกันโดยทั่วของบุคคลในกลุ่ม หรือชนหมู่มากโดยทั่วไป และเป็นสิทธิของความความเป็น มนุษย์และเพื่อการดำรงอยู่อย่างสมศักดิ์ศรีของมนุษย์^{๔๐}

จากนิยามความหมายดังที่กล่าวมา เสรีภาพอาจจำแนกตามความหมายหลัก ออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ^{๔๑}

(๑) **เสรีภาพเชิงลบ** (negative liberty) คือเสรีภาพของการไม่ถูกผู้อื่นบังคับ ได้แก่ ไม่ถูกอุปสรรคภายนอกที่อาจเป็นกฎหมายหรือบุคคลอื่นมาขัดขวางหรือก้ำก่าย

(๒) **เสรีภาพเชิงบวก** (positive liberty) คือเสรีภาพในการทำสิ่งที่ตนเลือกตาม ความพอใจ ซึ่งตีความต่างกันไป เช่น อาจหมายถึงความเป็นใหญ่ในตนเอง การทำตนให้สมบูรณ์ การ ค้นพบตัวตนที่แท้จริงของตนเอง หรือหมายถึงอิสรภาพทางศีลธรรมหรือทางจิตใจก็ได้ กล่าวอีกอย่างก็ คือเป็นเสรีภาพเพื่อเป้าหมายบางอย่างของชีวิต

สรุปได้ว่า เสรีภาพ หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะกระทำ พูด คิดหรือไม่ กระทำ พูด คิดสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระและได้ตามความประสงค์ของตนเอง โดยปราศจากการกีดกันหรือ ขัดขวางใด ๆ โดยบุคคลอื่นเพื่อมิให้กระทำ พูด คิด หรือปราศจากการบังคับโดยบุคคลอื่นให้กระทำ พูด คิดหรือไม่ให้กระทำ พูด คิดการสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ เสรีภาพจึงมีทั้งเสรีภาพทางกาย ทางวาจา และทาง ใจ และในสังคมโดยทั่วไปมักจะนำเสรีภาพมาใช้คู่กันกับคำว่า “สิทธิ” จึงกลายเป็น “สิทธิเสรีภาพ” เพราะฉะนั้น สิทธิเสรีภาพ จึงหมายถึงอำนาจหรือความสามารถในการพูดหรือการกระทำใด ๆ อย่าง อิสระโดยที่ไม่ล่วงเกินหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น^{๔๒} ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ทุก คนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด ภาษาใด ศาสนาใด ต่างก็มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา ต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของการเกิดความไม่สงบในพื้นที่ เสรีภาพในการแสดงออกทั้งทางด้านความเชื่อตาม ศาสนาที่ตนเองนับถือ หรือตามความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองให้ความเข้าเคารพนับถือ เสรีภาพในการ นับถือศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ภายในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอื่น ๆ การเสรีภาพในการแสดงออกตามหลักของศาสนาที่ตนเองนับถือ แสดงสิทธิเสรีภาพในการร่วมกัน ขับเคลื่อนในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ แต่การเสรีภาพต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะต้องไม่ส่งผลที่ ก่อให้เกิดความฉ้อฉลหรือกระทบต่อเสรีภาพของผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม การแบ่งประเภทของสิทธิเสรีภาพสามารถแบ่งออกได้โดยคำนึงถึง วิธีการใช้และโดยพิจารณาจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพ มีรายละเอียดดังนี้^{๔๓}

^{๔๐} เดือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔๐.

^{๔๑} วัชร งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๐๐), หน้า ๒๒.

^{๔๒} วิรัช ถิรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, หน้า ๒๙.

^{๔๓} สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, หน้า ๔๙-๕๑.

(๑) การแบ่งสิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงวิธีการใช้สิทธิและเสรีภาพ กล่าวคือ แบ่งเป็นสิทธิเสรีภาพที่ปลอดจากการแทรกแซงของรัฐ สิทธิเสรีภาพที่เรียกร้องเอจากรัฐ และสิทธิเสรีภาพในการแสดงเจตจำนงทางการเมืองการสร้างสรรค์สังคม

ก. สิทธิเสรีภาพที่ปลอดจากการแทรกแซงของรัฐ ได้แก่สิทธิเสรีภาพที่รับรับรองว่าจะไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือบังคับเอาแก่ประชาชน ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพเช่นว่านี้ ประการใดก็ได้ตามใจสมัคร เว้นแต่จะขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย เช่น สิทธิในการที่รัฐจะต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อประชาชน เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว เสรีภาพในเคหสถาน และสิทธิในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข

ข. สิทธิเสรีภาพที่เรียกร้องเอจากรัฐ ได้แก่สิทธิที่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสิทธิร้องขอต่อรัฐ หรือรัฐจะต้องดำเนินการเพื่อให้สมแก่สิทธินั้นของประชาชน เพื่อให้เป็นอย่างเหมาะสมและการที่ประชาชนได้รับการตอบสนองในการเรียกร้องจากรัฐโดยความยุติธรรมและเหมาะสมทำให้ประชาชนมีการยอมรับต่อรัฐและให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของรัฐ

ค. สิทธิเสรีภาพในการแสดงเจตจำนงทางการเมืองการสร้างสรรค์สังคม ได้แก่สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการสร้างสรรค์สังคม เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์สังคม สิทธิในการเลือกผู้นำกลุ่ม/เครือข่าย สิทธิในการแสดงออกทางด้านการอยู่ร่วมกัน การพบปะพูดคุยกัน กับสมาชิกในเครือข่าย หรือนอกเครือข่าย

(๒) การแบ่งประเภทของสิทธิเสรีภาพโดยพิจารณาจากการจำกัดเสรีภาพ ได้แก่ การพิจารณาว่าสิทธิเสรีภาพนั้น สามารถถูกจำกัดได้อย่างไรบ้าง โดยอาจไล่เรียงจากการจำกัดที่น้อยที่สุด ไปสู่การจำกัดที่มากที่สุด ได้แก่ สิทธิเสรีภาพที่จำกัดไม่ได้เลย สิทธิเสรีภาพที่จำกัดได้โดยผลของเงื่อนไขกฎหมายพิเศษ และสิทธิเสรีภาพที่จำกัดได้โดยผลของเงื่อนไขกฎหมายทั่วไป ดังนี้

ก. สิทธิเสรีภาพที่จำกัดไม่ได้เลย หรือสิทธิเสรีภาพที่ปราศจากเงื่อนไขของกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ ได้แก่สิทธิเสรีภาพที่ไม่อยู่ภายใต้การจำกัดของกฎหมายใด ๆ เลย ได้แก่เสรีภาพในการนับถือศาสนา แต่เสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา นั้นเป็นสิทธิเสรีภาพที่จำกัดได้โดยเงื่อนไขของกฎหมาย กล่าวคือจะกระทำได้เท่าที่ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่พลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในพื้นที่

ข. สิทธิเสรีภาพที่จำกัดได้โดยผลของเงื่อนไขกฎหมายพิเศษ สิทธิเสรีภาพประเภทนี้ถูกจำกัดได้โดยผลของกฎหมาย แต่มีไว้ว่ากฎหมายใด ๆ ก็สามารถตรารับขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพในกลุ่มนี้ได้ เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น สามารถบัญญัติกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพในกรณีนี้ได้ว่า จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนเท่านั้น

ค. สิทธิเสรีภาพที่จำกัดได้โดยผลของเงื่อนไขกฎหมายทั่วไป สิทธิเสรีภาพนี้ถูกจำกัดได้โดยผลของกฎหมาย โดยไม่มีเงื่อนไขประการใดกำหนดไว้อีก ดังนั้นกฎหมายใด ๆ ก็สามารถตราขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพในกลุ่มนี้ได้ทั้งสิ้นตามที่กฎหมายบัญญัติหรือตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายยกตัวอย่างเช่น สิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอดก เป็นต้น

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ สรุปได้ว่าแม้สิทธิเสรีภาพจะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่แต่ละบุคคลมีอย่างสมบูรณ์ แต่ไม่ได้หมายความว่าแต่ละบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น จะใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ตามความประสงค์ของตนเอง เนื่องจากการมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ อยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่น ซึ่งไม่ใช่ญาติมิตรของตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้สังคมต้องกำหนดระเบียบหรือกฎเกณฑ์ออกมาเพื่อจำกัดการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลไว้ตามความเหมาะสม เพื่อให้การอยู่ร่วมกันนั้นเป็นไปด้วยความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างสันติสุขในพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์

๒.๓.๓ แนวคิดเรื่องความเสมอภาค

แนวคิดสำคัญอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบอบประชาธิปไตยก็คือแนวคิดเรื่องความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน (Equality) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปรากฏควบคู่กับแนวคิดเรื่องเสรีภาพอยู่เสมอ เพราะความเสมอภาคทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างทั่วถึง ถ้าเสรีภาพเป็นเสรีภาพที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงได้ ในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นเสรีภาพแต่ประการใด ความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพ^{๘๔} และเป็นผลทำให้เกิดสันติสุขในพื้นที่ได้

สำหรับแนวคิดเรื่องความเสมอภาค (Equality) หมายถึงการที่ปัจเจกบุคคลย่อมเสมอกันในสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (equality of rights and dignity) มิได้หมายความว่าทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในทุกเรื่องทุกโอกาส แนวคิดความเสมอภาคในที่นี้จึงเป็นความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (equality before the law) ซึ่งเป็นความเสมอภาคในโอกาสนี้ (equality of opportunity) มิใช่การค้ำประกันว่าจะต้องมีความเสมอภาคในผลลัพธ์^{๘๕}

ความเสมอภาคอาจพูดได้ในหลายแง่มุมที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ เช่น ความเสมอภาคทางศีลธรรม ความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางสังคม และความเสมอภาคทางเพศ อย่างไรก็ตาม หลักความเสมอภาคที่นิยมถกเถียงกันมากในทางปรัชญาการเมืองคือความเสมอภาคด้านรูปแบบ ความเสมอภาคด้านโอกาส และความเสมอภาคด้านรายได้^{๘๖} มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๓.๑ ความเสมอภาคด้านรูปแบบ

ความเสมอภาคด้านรูปแบบ (formal equality) หมายถึงความเสมอภาคในฐานะเป็นคนเหมือนกันซึ่งเป็นฐานของความเสมอภาคด้านกฎหมายและด้านการเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคด้านรูปแบบถือว่าเป็น “ความเสมอภาคขั้นพื้นฐาน” (foundational equality) เพราะถือว่า

^{๘๔} สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ : หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, หน้า ๗๔-๗๕.

^{๘๕} สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, หน้า ๒๕๖.

^{๘๖} วุชระ งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๔๖.

ทุกคนเท่าเทียมกัน เนื่องจากมีคุณสมบัติสำคัญของมนุษย์เหมือนกันแต่ไม่ได้ระบุเนื้อหาเฉพาะเจาะจงลงไปว่าเป็นความเสมอภาคในเรื่องอะไร ความเป็นคนเหมือนกันอาจจะหมายถึงความมีคุณค่าทางศีลธรรมของชีวิตมนุษย์เหมือนกัน หรือหมายถึงความมีความสามารถในการใช้เหตุผลเหมือนกัน ทำให้ความเสมอภาคในฐานะเป็นคนเหมือนกันโยงไปถึงความมีสิทธิเท่าเทียมกันทางกฎหมาย ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เพราะมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน อย่างไรก็ตามความเสมอภาคด้านรูปแบบเป็นแนวคิดที่จำกัดอย่างมาก เนื่องจากเป็นความเสมอภาคที่ไม่อาจเป็นจริงได้ เนื่องจากธรรมชาติของคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน และปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองบางครั้งก็ไม่อำนวยให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริงได้^{๔๘๗}

๒.๓.๓.๒ ความเสมอภาคด้านโอกาส

ความเสมอภาคด้านโอกาส (equality of opportunity) เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขหรือสภาพเริ่มแรกคือจุดเริ่มต้นของชีวิตอันเปรียบเหมือนจุดเริ่มต้นของการแข่งขันกีฬาอย่างเช่น การวิ่งที่ผู้แข่งขันออกวิ่งจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การจำกัดความเสมอภาคไว้ที่สถานการณ์เริ่มต้นของชีวิตสะท้อนของความไม่เสมอภาค เพราะผู้ที่ออกจากจุดเริ่มต้นในเวลาเดียวกันไม่ได้เข้าถึงเส้นชัยพร้อมกัน จุดเริ่มต้นที่เท่าเทียมกันในการแข่งขันเป็นสิ่งที่ให้ความชอบธรรมแก่ผลลัพธ์ที่ไม่เท่ากัน กล่าวคือความแตกต่างระหว่างผู้แพ้กับผู้ชนะ ผลสำเร็จที่ไม่เท่ากันเป็นเรื่องของความสามารถตามธรรมชาติและความเพียรที่ต่างกัน หลักความมีโอกาสดำเนินการจึงลดสถานะลงมาเป็น “โอกาสที่เท่ากันเพื่อที่จะเป็นผู้ไม่เท่ากัน” (an equal opportunity to become unequal) ความไม่เสมอภาคตามธรรมชาติที่เกิดจากความสามารถส่วนบุคคล ความชำนาญ และการทำงานหนักเป็นต้นได้รับการพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้หรือเป็นสิ่งที่ “ถูกต้อง” ทางศีลธรรม อย่างไรก็ตามความเสมอภาคด้านโอกาสดำเนินการก็มีประโยชน์ในการช่วยเพิ่มเสรีภาพที่เท่าเทียมกันให้แก่ทุกคน เพราะโอกาสที่เท่ากันหมายถึงการขจัดอุปสรรคที่กีดขวางการพัฒนาตนเองที่เป็นสิทธิซึ่งทุกคนควรได้^{๔๘๘}

๒.๓.๓.๓ ความเสมอภาคด้านผลตอบแทน

ความเสมอภาคด้านผลตอบแทน (equality of outcome) คือความเท่าเทียมกันในด้านของรายได้หรือสิ่งที่ตามมาจากการปฏิบัติงาน หรือเกี่ยวข้องกับผลแบ่งปันหรือรางวัลต่างจากความเสมอภาคด้านโอกาสที่เกี่ยวข้องกับจุดเริ่มต้น ความเสมอภาคด้านผลตอบแทนเปรียบได้กับการที่นักวิ่งทุกคนเข้าเส้นชัยพร้อมกันโดยไม่เกี่ยวข้องกับจุดเริ่มต้นและความเร็วของนักวิ่ง ดังนั้นไม่เพียงแต่จะต่างจากความเสมอภาคด้านรูปแบบและความเสมอภาคด้านโอกาส แต่ยังอาจขัดแย้งกับความเสมอภาคทั้งสองอย่างนั้นด้วย ความเสมอภาคชนิดนี้เกี่ยวข้องกับความคิดเรื่องความเสมอภาคด้านวัตถุ สภาพการณ์ทางสังคม สภาพความเป็นอยู่และค่าจ้าง อย่างไรก็ตาม สำหรับคนจำนวนไม่น้อย ความเสมอภาคด้านวัตถุเป็นเพียงเป้าหมายที่พึงปรารถนาอย่างหนึ่งในจำนวนหลายอย่าง และจะต้องมีการต่อรองแลกเปลี่ยนระหว่างความเสมอภาคทางสังคมกับสิ่งที่เกี่ยวข้อง เช่น เสรีภาพส่วนบุคคลและแรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจ เพราะการทำให้เกิดความเท่าเทียมกันทางด้านสังคมหรือด้านสภาพความเป็นอยู่จะ

^{๔๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๘.

^{๔๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘-๕๐.

กระทบเสรีภาพส่วนบุคคลและไม่กระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานเนื่องจากสิ่งตอบแทนไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของผลงาน^{๘๙}

ในปัจจุบันในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเท่าเทียมกัน(equality)เป็นเรื่องหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากเห็นว่าคนทุกคนในพื้นที่ควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รัฐ และได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ มีสิทธิและเสรีภาพทางกฎหมายและด้านอื่น ๆ ที่จะใช้ชีวิตในสังคมอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งแยกกันในเรื่องกำเนิด เชื้อชาติ สีผิว เพศ สถานะทางเศรษฐกิจ ทางด้านศาสนา ด้านความเชื่อทางวัฒนธรรม หรือฐานะทางสังคม ดังนั้น ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของประชาชนต้องมีอย่างน้อยอย่างเท่าเทียมกัน โดยการที่ทางพื้นที่ได้แสดงความเห็นหรือตกลงร่วมกันและให้ความสำคัญแบบนี้ จึงเป็นความเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยสังคมกำหนดกฎเกณฑ์กันขึ้นมาเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคด้านรูปแบบที่ให้ความสำคัญแก่ความเป็นคนเท่าเทียมกันและเป็นพื้นฐานสำคัญของความเสมอภาคในด้านต่าง ๆ ทั้งความเสมอภาคทางศีลธรรม ความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคทางการเมือง ความเสมอภาคทางสังคม และความเสมอภาคทางเพศ

๒.๔ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๔.๑ หลักอภิธานิยธรรม ๗

อภิธานิยธรรม ๗ หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ๗ ประการ ผู้ปฏิบัติธรรมนี้จะเข้าไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์คือ^{๙๐}

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิจ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาลูกไปติดยาเสพติด ก็จะไม่เกิดขึ้น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำการที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่นในครอบครัวมีอะไรปรึกษารื้อกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตนหรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้

^{๘๙} วัชร งามจิตรเจริญ, เอกสารประกอบการสอน วิชาปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (ร.๒๑๐), หน้า ๕๐-๕๒.

^{๙๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑.

๔. เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟัง พ่อ แม่ ก็จะเป็นคนดีได้เพราะไม่มีพ่อแม่คนไหน อยากลูกตนเองให้ชั่ว

๕. ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้ การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกดูถูกร่ำร่ำขึ้นมา ๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น

๖. สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์

๗. ให้การอารักขา คຸ້ມครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือ การคຸ້ມครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย ๔ เป็นต้น

หลักอภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่าเมื่อชาววัชชี ยังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแยงให้แตกสามัคคีกัน เมื่อนำหลักการทั้ง ๗ ประการมาใช้ในการปกครองบ้านเมืองแล้ว สิ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงหลักการที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างชัดเจนก็คือ ความเป็นปึกแผ่นในการอยู่ร่วมกัน

ดังนั้น หลักอภิธานิยธรรมจึงถือว่าเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างความสันติสุข ความเข้าใจกันที่ดีระหว่างชาวพุทธด้วยกันและระหว่างต่อประชาชนต่างศาสนา และเป็นปัจจัยให้เกิดความสามัคคีอย่างแท้จริงและหลัก อภิธานิยธรรมนี้ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงขององค์กร กลุ่มเครือข่าย โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพบสิ่งที่เป็นต้นเหตุแห่งความไม่เข้าใจกัน ต้นเหตุแห่งความกระทบกระทั่งกัน จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาในการอยู่ร่วมกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการพุดจา การสื่อสาร การประสานงานที่ไม่เหมาะสม ความไม่เข้าใจความต้องการพื้นฐานนั้น ไม่ใช่เป็นต้นเหตุแต่เป็นผล ซึ่งต้องเร่งแก้ไขเพื่อไม่ให้ปัญหานั้นบานปลายรุนแรงองค์กรที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือสมาชิกภายในเครือข่ายชาวพุทธ จึงต้องหมั่นมีการพุดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ทั้งภายในสมาชิกของเครือข่ายและภายในองค์กรอื่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถทำงานเป็นทีมได้ด้วยหลักอภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ ซึ่งเป็นธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่รู้จักเสื่อม เป็นเหตุที่ตั้งแห่งความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นแห่งครวัเรื้อน หมู่คณะ และประเทศชาติ อันประกอบด้วย^{๓๑}

หลักอภิธานิยธรรมสำหรับฝ่าย ศาสนจักร หรือฝ่ายภิกษุสงฆ์ที่ตรัสสั่งสอนเหล่าภิกษุสงฆ์ใน ๔ ข้อแรกนั้นเหมือนกับที่ตรัสแก่เจ้าลิจฉวี มีแตกต่างกัน ๓ ข้อสุดท้าย ซึ่งอภิธานิยธรรมสำหรับพระภิกษุนี้มี ๖ นัยดังนี้

นัยที่ ๑ อภิธานิยธรรม ๗ สำหรับพระภิกษุ ได้แก่

^{๓๑}ชฎานิส เที่ยวสด, อภิธานิยธรรม : หลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงขององค์กร, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.file:///C:/Users/user/Downloads>, [๑๕ สิงหาคม ๖๐].

๑) หมั่นประชุมกันเนื่อง ๆ
 ๒) ประชุมหรือเลิกประชุม และทำกิจของส่วนรวมอย่างพร้อมเพรียงกัน
 ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้วยึดถือปฏิบัติตาม
 หลักธรรมที่บัญญัติไว้

๔) เคารพนับถือเชื่อฟังและให้เกียรติแก่ผู้เป็นประธาน ผู้บริหารหมู่คณะ และ
 ปฏิบัติตามหลักธรรมที่บัญญัติไว้

๕) ไม่ลู่อำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น คือไม่ลู่แก่ตัณหาอันจะก่อให้เกิดภพใหม่
 ๖) ยินดีในความสงบ สันโดษ หมายถึงการยินดีในการอยู่ป่า
 ๗) ตั้งใจอยู่เสมอว่า พระภิกษุสามเณรผู้มีศีลที่ยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้ว
 ขอให้อยู่ผาสุก

นัยที่ ๒ อปริหานิยธรรม ๗ สำหรับพระภิกษุ ได้แก่

- ๑) ไม่เป็นผู้ชอบการงาน ไม่ยินดีแล้วในการงาน
- ๒) ไม่เป็นผู้ชอบการคุย ไม่ยินดีแล้วในการคุย
- ๓) ไม่เป็นผู้ชอบการนอนหลับ ไม่ยินดีแล้วในการนอนหลับ
- ๔) ไม่เป็นผู้ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่ยินดีแล้วในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ
- ๕) ไม่เป็นผู้มีความปรารถนาลามก ไม่ลู่อำนาจแก่ความปรารถนาลามก
- ๖) เป็นผู้ไม่มีมิตรชั่ว สหายชั่ว หรือคบคนชั่ว
- ๗) ไม่ถึงความนอนใจในระหว่าง เพราะการบรรลุคุณวิเศษเพียงขั้นต่ำ

นัยที่ ๓ อปริหานิยธรรม ๗ สำหรับพระภิกษุ ได้แก่

- ๑) เป็นผู้มึนศรัทธา
- ๒) เป็นผู้มึนใจประกอบด้วยหิริ
- ๓) เป็นผู้มึนโอตปปะ
- ๔) เป็นพหูสูต
- ๕) เป็นผู้ปรารถนาความเพียร
- ๖) เป็นผู้มึนสติตั้งมั่น และ๗) เป็นผู้มึนปัญญา

นัยที่ ๔ อปริหานิยธรรม ๗ สำหรับพระภิกษุ ได้แก่

- ๑) เจริญสติสัมโพชฌงค์
- ๒) เจริญวิริยสัมโพชฌงค์
- ๓) เจริญวิริยสัมโพชฌงค์
- ๔) เจริญปิตติสัมโพชฌงค์
- ๕) เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
- ๖) เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์
- ๗) เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์

นัยที่ ๕ อปริหานิยธรรม ๗ สำหรับพระภิกษุ ได้แก่

- ๑) เจริญอนิจจสัญญา
- ๒) เจริญอนัตตสัญญา

- ๓) เจริญอสุภสัญญา
- ๔) เจริญอาทีนวสัญญา
- ๕) เจริญปหานสัญญา
- ๖) เจริญวิราคสัญญา
- ๗) เจริญนิโรธสัญญา

นัยที่ ๖ อปริหานิยธรรม ๖ สำหรับพระภิกษุ ได้แก่

- ๑) เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง
- ๒) เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง
- ๓) เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง
- ๔) แบ่งปันลาภอันเป็นธรรมที่ได้มาโดยธรรม แก่เพื่อนพรหมจรรย์
- ๕) มีศีลเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ
- ๖) มีทิวาสเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ

สรุปได้ว่า หลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่นำมาสู่ความสามัคคี ความเจริญรุ่งเรืองภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ความมั่นคงในการทำงานเป็นทีมที่จะสามารถทำให้เครือข่ายได้มีความเป็นระบบและสามารถทำให้สมาชิกในเครือข่ายได้มีความเข้าใจทั้งตนเองและสมาชิกคนอื่นในเครือข่าย พร้อมทั้งได้ประพฤติปฏิบัติตาม คือ การหมั่นประชุมกันเป็นประจำบ่อยๆ เป็นการระดมมันสมอง รวมความสามารถที่ทุกคนมี นำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง ส่งเสริมพัฒนาพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเจริญในด้านต่าง ๆ ความพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันปฏิบัติกิจของหมู่คณะ รับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียง และเมื่อถึงตอนทำงานก็ต้องทำงานของส่วนรวมให้ดี การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ โดยทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมจะต้องถือระเบียบข้อบังคับเพื่อปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน และเป็นเหตุส่งเสริมให้การปกครองการบริหารเกิดผลดี มีประสิทธิภาพ การให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสอนของท่าน ความเป็นผู้ใหญ่กับความเป็นผู้น้อยเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน อย่างแยกไม่ออกเพราะการปกครองการบริหารจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม หน้าที่ปกครอง หน้าที่สั่งการ เป็นต้น เป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่หรือผู้นำจำต้องปฏิบัติ โดยไม่ลู่แก่อำนาจความอยาก ความเห็นแก่ตัว ถ้าใครปฏิบัติได้ดั่งนี้ย่อมทำให้สังคมมีระเบียบวินัยดีขึ้น สามารถที่จะดำรงรักษาสິงที่มีคุณค่าของสังคมไว้ได้ ยั่งยืน

๒.๔.๒ พรหมวิหาร ๔

๒.๔.๒.๑ ความหมายของพรหมวิหาร ๔

ตามความหมายของพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๙๒} ได้อธิบายความหมายของพรหมวิหาร ๔ ว่า เป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีความหมายหลายนัย คือ

^{๙๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

(๑) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้เป็นพรหมเสมอด้วยพรหม โดยมุ่งประเด็นที่ว่าเมื่อผู้บำเพ็ญสมาธิ เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้ว ย่อมส่งผลให้บรรลุฌานได้ตามลำดับ

(๒) เป็นธรรมเครื่องอยู่ ของผู้ประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐ เมื่อมีธรรม ๔ ประการนี้ ประจำใจย่อมมีความรักสรรพสัตว์ ปราปรณา ช่วยสรรพสัตว์ที่ประสบทุกข์ให้พ้นทุกข์ไม่ริษยาในความได้ดีมีสุขของสรรพสัตว์และวางใจเป็นกลางได้ เมื่อช่วยสรรพสัตว์นั้น ๆ ไม่สำเร็จ

(๓) เป็นธรรมเครื่องอยู่ ของผู้ เป็นใหญ่ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองโดยมุ่งให้ผู้นำหรือผู้ปกครองมีความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นพื้นฐานช่วยเหลือเขาเมื่อเขาประสบความทุกข์ ยินดีด้วยเมื่อเขาได้รับความสำเร็จและวางใจเป็นกลางไม่ตกอยู่ในอคติ พรหมวิหาร ๔ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา ๔ เพราะมุ่งประเด็นที่ ว่าแผ่ไปไม่จำกัดในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นพรหมวิหารของพระอรหันต์

พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุขโดยให้ผู้ ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือเมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งได้เห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขา คือ ดูอยู่เฉย ๆ^{๙๓}

พรหมวิหารธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ เพราะเมตตาจะทำให้ นักบริหารรู้จักมองแง่ดี ของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้ นักบริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้ นักบริหารส่งเสริมให้ คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหาร มีความยุติ ธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้ เท่าทันคนร่วมงานทุกคน^{๙๔}

พรหมวิหาร คือ ธรรมที่ เป็นเครื่องอยู่ ของพรหม หรือธรรมอันเป็นหลัก ปฏิบัติสำหรับท่านผู้ ใหญ่ ซึ่งพระผู้มี พระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๔ ประการคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยหลักของการปฏิบัติแล้ว เป็นลักษณะของสมถกัมมัฏฐาน คือการทำให้จิตใจของตนให้สงบเป็น เบื้องต้น^{๙๕}

พรหมวิหาร ๔ หมายถึงธรรมเครื่องอยู่ อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจ อันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจกำกับความประพฤติ จึงจะเชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติ ตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ มีดังนี้

^{๙๓} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๕-๒๐๓.

^{๙๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, หน้า ๔๓-๔๕.

^{๙๕} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ศาสนากับสันติภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอดลิบเจ็ด๒๕๔๕ จำกัด, ๒๕๔๗) หน้า ๓๗.

(๑) เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย

(๒) กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจอันปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

(๓) มุทิตา หมายถึง ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่ เสมอต่อสัตว์ทั้งหลาย ผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

(๔) อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติ ไปตามธรรมรวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองในเมื่อไม่มีกิจควรทำเพราะเขา รบผิดชอบตนได้ดีแล้วเขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักผิดชอบของตน ดังนั้นผู้ดำรงตนในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษารัษฎธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นแม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรมพรหมวิหารนี้บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่ อย่างพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ ของท่านผู้มีคุณอันยิ่งใหญ่^{๙๖}

พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ เนื่องจากพรหมวิหาร ๔ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสัตว์อื่นเพราะต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่นและเป็นคุณธรรมที่ ปราศจากโทษ เหมือนพวกพรหมและพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ด้วยจิตปราศจากโทษ มุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง(เมตตา) ช่วยปลดปล่อยสิ่งที่ ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง(กรุณา) พลอยยินดีต่อสมบัติของสัตว์ทั้งปวง(มุทิตา) และยึดมั่นอยู่ในภาวะเป็นกลาง ๆ (อุเบกขา)^{๙๗}

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ

(๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข คำว่า“เมตตา” หมายถึง ความสนิทสนมคือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนัด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้อื่นความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

(๒) กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ คำว่า“กรุณา” หมายถึง ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ปรารถนาเพื่อจะปลดปล่อยความทุกข์ร้อนของ

^{๙๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๙๗} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี, หน้า ๕๗๕.

เขาหรือความสงสัยจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความไม่ใจอันอันที่ จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

(๓) มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “มุทิตา” หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี หรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

(๔) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่ วางตนเป็นกลางในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยใจเป็นต้น หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณา เห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตาม ธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ^{๙๘} เพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดี เขาสมควร รับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา

พรหมวิหาร เป็นคำภาษาบาลี แปลว่าธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ มี ๔ ข้อคือ เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา^{๙๙}

พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ ของพรหม หลักธรรม สำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ ปกครอง หลักธรรมนี้ เป็นธรรมสำหรับทุกคนเช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ หัวหน้า หน่วยงานและนักบริหาร ซึ่งพรหมวิหารธรรม มีดังนี้

(๑) เมตตา ความรักใคร่เอ็นดู หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มี ความสุข ความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรืองตามสมควรแก่สภาพ

(๒) กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึง ความปรารถนา จะช่วยผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ยาก เห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

(๓) มุทิตา ความมีจิตพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง การแสดงความ ยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ เช่น การเลื่อนฐานะ ตำแหน่ง ยศ เป็นต้น มุทิตาเป็นคุณธรรมที่ สามารถกำจัดความอิจฉาริษยาได้ เพราะการอิจฉาริษยาผู้อื่นย่อมมีแต่ความทุกข์จิตใจจะหาความสุขสงบ ไม่ได้แต่บุคคลที่มีมุทิตาจะมีความสุขใจ หน้าตาสดชื่นแจ่มใส และเป็นที่รักของคนทั่วไป

(๔) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ ซึ่ง หมายถึงความวางใจไว้เป็นกลาง^{๑๐๐}

^{๙๘} แก้ว ชิตตะขบ, **รวมวิชาธรรมศึกษาขั้นตรี ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๙๙} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๓.

^{๑๐๐} ดนัย ไชยโยธา, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเอสพรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม เป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัมปมัญญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ ดังนั้นการนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาใช้เป็นแนวทางเพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดสันติสุขพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้จะต้องประกอบไปด้วย (๑) ความมีเมตตา คือความปรารถนาดีต่อผู้อื่นไม่มองผู้อื่นไปคู่พยาบาท (๒) ความกรุณา คือปรารถนาให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมใด ให้เป็นผู้มีความรักและความปรารถนาที่จะให้ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกเพศ ทุกภาษา ทุกศาสนา จงประสบแต่ความสุข ทั้งทางด้านร่างกาย มีการเป็นอยู่ที่ดี มีความปลอดภัยในยามไปไหนมาไหน และใช้ชีวิตอย่างปกติสุข ทางด้านจิตใจ มีความสุขไม่มีความหวาวะแวงต่อกัน มีความเชื่อใจต่อกันและกัน พร้อมร่วมกันสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในชุมชน (๓) มุทิตา พร้อมแสดงความยินดีกับประชาชนที่อยู่ร่วมกันภายในสังคมหรือชุมชนเดียวกันเมื่อได้รับสิ่งที่ดีเข้ามาในชีวิต โดยไม่คิดริษยาหรือแสดงอาการอิจฉาเป็นในทางอิจฉา แต่กลับพร้อมไปแสดงออกด้วยความจริงใจ (๔) อุเบกขา การวางใจเป็นกลางไม่เข้าข้างคนไทยพุทธหรือไทยมุสลิมที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน พร้อมให้ความถูกต้องหรือกฎระเบียบของทางบ้านเมืองเป็นตัวตัดสิน โดยไม่การนำพาประชาชนไปกดดันการทำงานของเจ้าหน้าที่ โดยให้ความร่วมมือกับทางหน่วยงานทางราชการ ไม่เห็นแก่ความสุขของเพื่อนของตนเป็นที่ตั้ง แต่ประชาชนย่อมมองเห็นถึงความสุขของชุมชนประเทศชาติเป็นที่ตั้ง และพร้อมสนับสนุนคนดีและไม่คิดอาฆาตพยาบาทต่อกัน

๒.๔.๓ สังคหัตถ์ ๔

๒.๔.๓.๑ ความหมายของหลักธรรมสังคหัตถ์ ๔

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงสังคหัตถ์ ๔ ไว้ว่าภิกษุทั้งหลายสังคหัตถ์ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้สังคหัตถ์๔ประการอะไรบ้างคือ ๑. ทาน (การให้) ๒. เพียรวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลายสังคหัตถ์๔ประการนี้แลทานเพียรวัชชะอตถจริยาในโลกนี้และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆตามสมควรสังคหัตถ์๔ธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลิมสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปได้ฉะนั้นถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุแต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหัตถ์๔เหล่านี้ฉะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรเสรีญ^{๑๐๑}

สังคหัตถ์ ๔ หมายถึงธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีหลักสงเคราะห์มี ๔ อย่างคือ

๑. ทานการให้คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจาวาจาเป็นที่รักวาจาพูดดีมีน้ำใจหรือวาจาชวนซึ่งใจคือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

^{๑๐๑} วจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๙/๕๑.

๓. อรรถจริยาการประพุดติประโยชน์คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงคำช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตาคือความเสมอต้นเสมอปลายคือทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๑๐๒}

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึงหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นผู้ไม่ตรีเอื้อเพื่อเกื้อกูลหรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันมีอยู่ ๔ ประการได้แก่^{๑๐๓}

๑. ทานคือการให้การเสียสละหรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นไม่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียวคุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภไม่เห็นแก่ตัวเราควรคำนึงอยู่เสมอว่าทรัพย์สินสิ่งของที่เรามาได้มิใช่สิ่งจริงยั่งยืนเมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

๒. ปิยวาจาคือการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวานพูดด้วยความจริงใจไม่พูดหยาบคายก้าวร้าวพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะพระพุทเจ้าได้ทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่งเพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นวิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้นจะต้องพูดโดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้เว้นจากการพูดเท็จเว้นจากการพูดส่อเสียดเว้นจากการพูดคำหยาบเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

๓. อรรถจริยาคือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพุดติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๔. สมานัตตาคือการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอหรือมีความประพุดติเสมอต้นเสมอปลายคุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเลรวมทั้งยังเป็นการสร้างค่านิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

หลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีกอย่างหนึ่งคือเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจเราไว้ใจเขาเรารักเขาเราหวังดีต่อเขาอย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะทั่วไปเรื่องสังคหวัตถุ ๔ คือ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่การพูดจาไพเราะการบำเพ็ญประโยชน์ การทำตัวให้เป็นเกลอหรือเป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอันเป็นเครื่องห่วงเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้^{๑๐๔}

สังคหวัตถุ ๔ หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่นหรือสังคมของชุมชนต่างๆคือ

๑. ทานหรือการให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปันเพราะทานหมายถึงธรรมทานหรือการบริจาคทางจิตใจ อามิสทานหรือการบริจาคทางวัตถุ

^{๑๐๒} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๒.

^{๑๐๓} ไสวมาลาทอง, คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓.

^{๑๐๔} พุทธทาสภิกขุ, บริหารธุรกิจแบบพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อตัมมโย, มปป.), หน้า ๑๕.

๒. ปิยวาจาหรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้นเพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือปิยวาจานี้ใช้กับมิตรสหายของตนย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่รู้จักเจรจาสุภาพอ่อนโยนกับครูอาจารย์การใช้หลักจริยศาสตร์สังคมในเรื่องปิยวาจานั้นผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุมตนเองและสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (Mind's control or control)

๓. อัตถจริยา หมายถึงการสอนให้บุคคลนั้นมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

๔. สมานัตตตา หมายถึงการปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น^{๑๐๕}

สังคหวัตถุ ๔ นี้พระพุทธเจ้าทรงอุปมาเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลกเพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิงอาศัยธรรมะทั้งสี่ประการนี้ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่าถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมะทั้งสี่ประการแล้วแม้มารดาบิดาก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดาโลกจะอยู่ไม่ได้เลยจึงเรียกว่าธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์^{๑๐๖} สังคหวัตถุ ๔ คือสิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ ทานคือการแบ่งปันวัตถุสิ่งของรวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงานเช่นหากเพื่อนร่วมงานขาด-เหลืออุปกรณ์สิ่งของก็นำมาแบ่งปันกันใช้การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอกจะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมีการให้การรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ประสบการณ์อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แล้วการแบ่งปันเอกสารต่างๆที่ใช้ในการยังมิ้นกวิชาการได้ให้ความหมายว่าทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้วงจรของความรู้มีการขับเคลื่อนโดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ด้วยปิยวาจาคือการแบ่งปันคำพูดดีคำพูดที่ไพเราะพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะพูดให้กำลังใจกันซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า “ปิยวาจา” มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆมาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พูดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลักอัตถจริยาคือการแบ่งปันความรู้การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ต้องทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge)

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือสังคหวัตถุ ๔ นี้เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ เป็นหลักธรรมที่จะผสานกายผสานใจให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีความรักความอาทรต่อกันทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นภาพของความรักที่ข้ามพ้นความเป็นไทยพุทธไทยมุสลิม แต่ต่างคนต่างมองกันเป็นประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมเป็นเพื่อนที่อยู่ร่วมกันชุมชนและได้ประพฤติปฏิบัติตนให้ได้ดำเนินตาม

^{๑๐๕} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), **ธรรมะสร้างเยาวชน**, (โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

^{๑๐๖} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **ธรรมปริทัศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒.

หลักของสังคหวัตถุทั้ง ๔ คือทานการแบ่งปันวัตถุสิ่งของการช่วยเหลือกันในคราวที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดได้รับความเดือดร้อนจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ต่างออกมาช่วยเหลือกันทั้งทางด้านร่างกายให้สิ่งของปัจจัยเงินทองตามที่ตนเองสามารถช่วยเหลือได้ และพร้อมทั้งให้กำลังใจด้วยการพูดคุยด้วยปิยวาจา คือการแบ่งปันคำพูดดี ๆ คำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง เป็นคำที่สร้างกำลังใจให้และกัน ไม่มีการพูดคุยในทำนองการดูแคลยต่อกันและกัน รู้จักการพูดที่เป็นการประสานความรักความสามัคคีอันจะนำประโยชน์มาทั้งแก่ตนเองและคนที่เราได้พูดด้วย อุตถจริยา คือการเห็นคุณค่าของตนเองด้วยการใช้ความรู้ความสามารถของตนเองมาสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม มุ่งสันติสุขด้วยมือของตนเอง ทำตนเองให้มีคุณค่าแก่สังคม ไม่ทำตนเองให้เป็นภัยแก่ตนเองและสังคมที่ตนเองได้อยู่อาศัย กลับเป็นการทำตนเองให้สร้างสิ่งดี ๆ แก่สังคมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยยึดหลักความถูกต้องของสังคมและศาสนาที่ตนเองได้นับถือเป็นที่พึ่ง สุดท้าย สมานัตตตา คือการรู้จักวางตัวรู้จักวางระเบียบให้กับตนเองในการประพฤติปฏิบัติโดยการวางตนเองที่เหมาะสม ไม่แสดงอาการเข้าข้างโน้นหรือข้างนี้ แต่ทำตนเองให้ผู้มีแนวประพฤติที่สม่ำเสมอ ตามหน้าที่หรือตามบทบาทของตนเองอย่างเหมาะสม

๒.๔.๔ อริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ เป็นหลักพุทธธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ปรากฏในรูปลักษณะเป็นกระบวนการขั้นตอน โดยคำนึงถึงความสามารถที่จะเข้าใจและการใช้ประโยชน์ของมนุษย์เพื่อมุ่งสอนให้เข้าใจง่ายและปฏิบัติได้ผล

๒.๔.๔.๑ ความหมายของอริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยเจ้า ความจริง ที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นพระอริยบุคคล ความจริงที่ทำให้จิตของบุคคลไกลจากข้าศึกคือกิเลส มี ๔ อย่างคือ

- ๑) ทุกข์ ความทุกข์กายทุกข์ใจ
- ๒) สมุทัย เหตุเกิดทุกข์
- ๓) นิโรธ ความดับทุกข์
- ๔) มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

ความสำคัญและความหมายของอริยสัจ ๔ มีพุทธพจน์ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่เหยียบไปบนผืนแผ่นดินทั้งสิ้นทั้งปวง ย่อมประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างนั้น กล่าวได้ว่าเป็นยอดเยี่ยมในบรรดารอยเท้าเหล่านั้น โดยความมีขนาดใหญ่ฉันใด กุศลธรรมทั้งสิ้นทั้งปวง ก็สงเคราะห์ลงในอริยสัจ ๔ ฉะนั้น” “ภิกษุทั้งหลาย อะไรเล่าที่เราบอก เราบอกว่าเป็นทุกข์ เราบอกว่าเป็นทุกข์สมุทัย เราบอกว่าเป็นทุกข์นิโรธ เราบอกว่าเป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ; เพราะเหตุไรเราจึงบอก ก็เพราะข้อนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นหลักเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ข้อนี้เป็นไปเพื่อ นิพพิทา เพื่อวิราคะ เพื่อนิโรธ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อนิพพาน ฉะนั้นเราจึงบอก ; เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเธอพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา”

๑) ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ ทนได้ยาก ได้แก่ ปัญหาต่างๆของมนุษย์ กล่าวให้ลึกลงไปอีกหมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่องไม่

สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอ้อมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหาสร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้วและที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาเมื่อใดเมื่อหนึ่งรูปใดรูปหนึ่งแก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วยอุปาทานประกอบด้วย ภาวะบีบคั้น กดดัน ชัดแย้ง ชัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจเต็มอ้อมอย่างแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ

๒) ทุกข์สมุทัย เรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย แปลว่า สาเหตุให้ เกิดทุกข์ ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่เราซึ่งจะเสพส่วยที่จะได้ จะเป็น จะไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง เปื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลดปล่อยโล่งเบา หรือเป็นอิสระ เบิกบานได้อย่างบริสุทธิ์ สิ้นเชิงไม่สามารถที่จะรู้จักกับความสุขที่แท้จริงได้

๓) ทุกข์นิโรธ เรียกสั้น ๆ ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา สรรกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจหรือถูกลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความ กระวนกระวาย ความเปื่อหน่ายหรือความคับข้องใจ ติดขัด ได้หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสพความสุขที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใส เรียกสั้น ๆ ว่า นิพพาน

๔) ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เรียกสั้น ๆ ว่า มรรค แปลว่า ข้อปฏิบัติให้ ถึงความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ทางประเสริฐมีองค์ ๘ ประกอบ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลางซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้อง หรือเองไปทางที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตakilมณานุโยค (ประกอบความทุกข์ให้แก่ตน คือบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือนร้อน) สำหรับการแก้ปัญหาในทุกระดับ สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

๑) ทุกข์ หมายถึง ต้องรู้ถึงสภาวะที่เป็นทุกข์ ซึ่งจะต้องกำหนดรู้ ตามสภาพที่แท้จริงของมัน คือ ไม่รู้ตามที่อยากให้เป็น หรือตามที่เกลียดชัง เป็นต้น ต้องสำรวจปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขตของปัญหา

๒) สมุทัย หมายถึง รู้สิ่งที่เป็สาเหตุให้เกิดทุกข์ ซึ่งจะต้องกำจัดเสีย ได้แก่ การสืบคั้น การวิเคราะห้ และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไข กำจัดให้หมดสิ้นไป

๓) นิโรธ หมายถึง รู้ภาวะดับทุกข์ ซึ่งจะต้องทำให้ประจักษ์แจ้ง ได้แก่ การเล็งรู้ภาวะที่หมดปัญหา ที่เอาเป็นจุดหมาย ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหานั้นเป็นสิ่งที่ เป็นไปได้ และจุดหมายนั้น ควรเข้าถึง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จพร้อมทั้งรู้ว่า การเข้าถึงจุดหมายนั้นจะสำเร็จหรือเป็นไปได้ อย่างไร

๔) มรรค หมายถึง รู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งจะต้องฝึกฝนปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดวางหรือรับทราบวิธีการ ขั้นตอน และรายละเอียดทั้งหลายในการแก้ไขกำจัดสาเหตุของปัญหานั้น ซึ่งจะต้องลงมือปฏิบัติหรือดำเนินการต่อไปโดยสรุป คือ รู้ว่าทุกข์หรือปัญหาคืออะไร ทุกข์นั้นเกิดจากอะไร เราต้องการหรือพึงต้องการอะไร จะเป็นไปได้อย่างไร และจะต้องทำอะไรบ้าง หลักธรรมนี้ นอกจากเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนายังมีคุณค่าเด่นที่สามารถนำมาปฏิบัติอีกหลายประการ ดังนี้

๑) เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาระบบ
แห่งเหตุผล

๒) เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของคน ด้วยปัญญาของมนุษย์
เอง โดยนำหลักความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

๓) เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ที่จะต้องมี
ความสัมพันธ์ต่อสิ่งอื่นๆ

๔) เป็นหลักความจริงกลางๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต กล่าวคือ หลักธรรมนี้
สามารถเป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล

ประโยชน์ของอริยสัจ ๔

๑) ไม่ให้ประมาทในชีวิต รู้วิธีแก้ความทุกข์ตามขั้นตอนจนดับทุกข์ได้

๒) รู้วิธีแก้ปัญห ด้วยปัญญาและเหตุผล ด้วยตนเอง

๓) ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ไม่ให้เชื่อในปัจจัยภายนอก

๔) เห็นและเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ตามเป็นจริง

การนำหลักธรรมอริยสัจ ๔ มาประยุกต์ใช้ พึงอธิบายได้ว่า ในการ
กระทำทุกอย่างที่เรียกว่า กรรม จะมีผลคือ สุขหรือทุกข์ การรู้เท่าทันว่าสิ่งนี้เป็นทุกข์ ก็พึงศึกษาได้ว่า
สาเหตุของการทุกข์คืออะไร แต่ถ้าไม่รู้ว่าเป็นทุกข์ก็ไม่มีทางที่จะหาสาเหตุของความทุกข์นั้นเจอ
และถ้ารู้ถึงว่าสภาวะของความดับทุกข์ คือ ไม่ทุกข์ เมื่อไม่ทุกข์ก็จะมีสุขเข้ามาแทนเหมือนน้ำ ไส้ล้นน้ำชุ่น
แนวทางที่จะดำเนินไปสู่ความดับทุกข์ได้ คือ มรรค ซึ่งมีสัมมาทิฐิ เป็นต้น

ทุกข์ ที่เกิดขึ้นจากอริยสัจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกปัญหาในชีวิตของ
ทุกคน เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไข เป็นสิ่งที่ควรคำนึงเพื่อปลดปล่อยด้วยการปฏิบัติ เมื่อสภาพ ๓ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้เกิดปัญหามาเป็นเวลาช้านาน จะต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ สืบหาสาเหตุเพื่อแก้ปัญหา
ให้ตรงจุด วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปัญหาในพื้นที่ และกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน ดำเนินการ
แก้ปัญหาตามวิธีการที่ต้องการจนบรรลุเป้าหมาย

สมุทัย หลักพุทธธรรมคำสอนเรื่องอริยสัจ เริ่มสอนจากปัญหาไปถึงการ
แก้ปัญหาบรรลุผลสำเร็จ เมื่อสังคมมีปัญหาจะต้องใช้หลักของอริยสัจมาช่วยแก้ปัญหา ในสภาพปัญหาที่
เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้สร้างความระแวง ความไม่ไว้วางใจ ความเกรงกลัวต่อกัน
ระหว่างคนต่างศาสนาทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีที่เคยมีมา ได้ห่างหายไปคนในพื้นที่ไป ทำให้ขาดสันติ
สุขโดยเฉพาะ สันติสุขที่เกิดจากภายใน คือสภาวะของจิตใจ ทำให้เกิดความทุกข์ใจเกิดขึ้น

นิโรธ การที่เครือข่ายชาวพุทธจะมีกระบวนการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น
นั้น จำเป็นจะต้องนำหลักพุทธธรรมเรื่องอริยสัจ ๔ มาประยุกต์ใช้ วิเคราะห์ กำหนดยุทธศาสตร์การ
สร้างสันติสุข โดยการกำหนดรู้สภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น การมองปัญหาที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นปัญหาของ
คนทุกคน พร้อมทั้งหาแสวงหาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ว่ามีอะไรบ้างที่เป็นปัญหาอันจะเป็น
อุปสรรคในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่

มรรค วิธีการดับทุกข์ ทุกคนจะต้องมีอีกทั้งพร้อมแสวงหาหนทางที่จะทำ
ให้กระบวนการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่

๑. สัมมาทิฐิ การตั้งเป้าหมายอันมีจุดเดียวกันคือความต้องการความสงบในพื้นที่

๒. สัมมาสัมกับปะ การลดความหวาดระแวง การให้อภัย การยอมความ คิดเห็นที่แตกต่างสังคมโลก หรือสังคมไหน ๆ ก็ไม่อาจจะมีสภาพเป็นหนึ่งเดียว ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางความคิด เหล่านี้คือความจริง การยอมรับความแตกต่าง จะทำให้เกิดการลดความระแวงและให้โอกาสแก่กันและกัน

๓. สัมมาวาจา การเว้นจากการพูดเท็จ การให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และรวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลก่อนการเผยแพร่ การเสนอความจริงอย่างถูกต้อง ไม่พูดจาใส่ร้ายแก่กันและกัน แต่ควรพูดด้วยความรัก ความสามัคคีแก่กัน

๔. สัมมากัมมันตะ การประพฤติตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ ตามบทบาทที่รับทางสังคม โดยวิถีที่ปฏิบัตินั้น ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่

๕. สัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่

๖. สัมมาวายามะ การทำตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเพียร ในการสร้างความสงบ ความสันติสุข ให้เกิดในพื้นที่

๗. สัมมาสติ การติดตามข้อมูลข่าวสาร อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะข้อมูลที่ไม่ก่อให้เกิดการสร้างสันติสุขภายในพื้นที่

๘. สัมมาสมาธิ การกำหนดเป้าหมายการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขให้แล้วเสร็จตามที่วางแผนไว้

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งของประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นหลักความจริงที่ทุกคนในสังคมต้องยอมรับและเข้าใจถึงสภาพของปัญหาที่แท้จริง โดยไม่เอาความรู้สึกหรือความคิดของตัวเองเป็นที่ตั้ง แล้วแก้ไขปัญหาก็ไม่ตรงกับสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ซึ่งจะเกิดตัวสร้างปัญหาเชิงพื้นที่ให้เกิดขึ้นมาอีกปมหรืออีกประการหนึ่ง ฉะนั้น ทุกข์ คือสภาพของปัญหาในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลา ๑๔ ปีที่เกิดขึ้น ที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าจะเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใด ต่างก็ได้ประสบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยกัน เป็นความเจ็บปวดที่ทุกคนต้องเห็นร่วมกันในฐานะความเป็นมนุษย์ด้วยกัน และพร้อมที่จะหาสาเหตุของปัญหาเหล่านั้น คือ ตัวสมุทัย ที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประชาชนทุกคนที่อยู่ในพื้นที่ และต้องเป็นสาเหตุที่แท้จริง เป็นเหตุของปัญหาที่แท้จริง ซึ่งประชาชนจะต้องร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นให้ได้ เพื่อที่จะทำให้ชุมชนหรือสังคมที่ตนเองอยู่อาศัยได้พบความสุข เริ่มต้นด้วยการหาสาเหตุของปัญหาในชุมชนของตนเอง พร้อมทั้งจะทำชุมชนของตนเองให้สงบให้ได้ นิโรธคือการสงบลงของปัญหา ซึ่งเป็นความปรารถนาของประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องการให้ความสงบสุขได้กลับคืนมาเหมือนดังเก่า มรรค คือ ทางแห่งความสงบที่จะเกิดขึ้นนั้น ย่อมมีจากหลายสาเหตุแต่เส้นทางที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือความรัก ความเข้าใจ ความสามัคคีของประชาชนในชุมชนนับเป็นหนทางที่จะทำให้คนในชุมชนเดียวกันมีความสุขได้

๒.๔.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม ๖

หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่ผู้นำในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ควรนำไปเป็นหลักในการสร้างความรักความมีไมตรีจิตต่อกัน อันจะส่งผลให้ประชาชนก็ดี คนที่ได้เป็น

ปฏิสัมพันธ์ที่ดี ได้มีความเคารพนับถือกัน มีความสามัคคีปรองดองกัน และรู้จักให้เกียรติต่อกันและกัน เจริญกันด้วยความเข้าใจกันกัน ด้วยความนับถือต่อกัน พร้อมทั้งจะมีหลักในการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งหลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสาราณียธรรมไว้ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ เป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึง กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม ๖ ประการ คือ สาราณียธรรม ๖ อย่าง

๑) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหธรรมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวจีกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหธรรมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหธรรมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ลากอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยธรรมได้มาแล้วโดยธรรม โดยที่สุตมัมเพียงอาหารในบาตร ไม่หวงกันด้วยลากเห็นปานดั่งนั้น แบ่งปันกับเพื่อนสหธรรมจารีทั้งหลายผู้มีศีล ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทเพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ศีลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่างพร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ ไม่เกี่ยวข้องกับตณหาและทิฐิ เป็นไปเพื่อสมาธิ ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนสหธรรมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ทิฐิอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประเสริฐ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ ย่อมนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำ ทิฐินั้น ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทิฐิในทิฐิเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนสหธรรมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๐๗}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบาย สาราณียธรรม คือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนเอง ให้มีความเสียสละ เมตตา กรุณา กตัญญู กตเวที และสามัคคี (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ

๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวาจกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตตั้งตามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๑๐๘}

พระราชธรรมนิเทศ ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของสาราณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึ่งพาอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทางความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรักความเคารพต่อกันนั้นเป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นจากการแสดงความมีน้ำใจคือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษาการประพฤติปฏิบัติ ก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ

^{๑๐๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๓ – ๒๓๔.

๑) เมตตากายกรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือชนชายในกิจการงานต่าง ๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณรของเพื่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม

๒) เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำสมานสามัคคี กระชับสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากเมตตา ต่อคนที่ตนพูดด้วยและคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไรลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น ลับหลังอย่างไร ต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น

๓) เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกในคนและสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุข ฉันทิเพราะ ฉะนั้น ขอให้บุคคลนั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกันไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตามไม่ได้จาเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น

๔) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรม ให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวังไว้บริโภคนเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ต้องเลี้ยงชีพด้วยลาแข้งของตัวเอง เทียวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย ๔ นั้น คนเรามีวาสนาบาปมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้น คนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมากจึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรมทางวจีกรรม ที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์ เกลี้ยความสุขให้แก่กันและกัน

๕) รักษาสิลบริสุทธฺ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ สามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาภรรพ์ แม้จะโง่ไปบ้างจะเข้ไปบ้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมตตาสีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่รังเกียจ ดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

๖) มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร ๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้น ในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัยก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง สอบทานหลักธรรมะว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกันแต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน หรือแม้แต่เรื่องความเห็นทั่วไป อาจจะมีการขัดแย้งในหลักการและวิธีการบางอย่าง แต่ว่าสามารถประสพผลเช่นเดียวกันได้ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อเหตุทะเลาะวิวาท เพราะเหตุว่า ความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคล

นั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห้วงใยในพระพุทธศาสนา จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะจัดปรับวาทเหล่านั้น ให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย^{๑๐๙}

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกล่าวถึงหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ คือ

๑. เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาเมทธานุกรรม ตั้งเมตตาเมทธานุกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้ อปฺปฏิวัตตโกศ ก็ได้

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธฺ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฐิสามัญญตา มีทิฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณ คือ เป็น สาราณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรรม ทำให้เป็นที่รัก เป็น คุรุกรรม ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๑๐}

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึงหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ อย่าง ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง

ดูก่อนอานนท์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน

๑) ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมพระพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้อธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันทำ

^{๑๐๙} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตโณ), ธรรมะสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

^{๑๑๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

ความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

๒) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิวัจจกรรมประกอบด้วย เมตตาปรากฏในเพื่อนร่วมประพตฺติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิมนโกรรมประกอบ ด้วยเมตตาปรากฏในเพื่อนร่วมประพตฺติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิลาภใดๆ เกิดโดยธรรม ได้โดยธรรมที่สุด แม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แย่งกันเอาลาภ เห็นปานนั้น ไว้บริโภคแต่เฉพาะผู้เดียวย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ยทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพตฺติพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีล ในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรเสรีญ อันตณฺหาและทิกฺขุไม่ตะตอง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพตฺติพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทิกฺขุ ในทิกฺขุที่เป็นของพระอริยะอันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เห็นปานนั้นกับเพื่อนร่วมประพตฺติพรหมจรรย์อยู่ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูก่อนอานนท์ นี้แล ธรรม ๖ อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรักทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูก่อนอานนท์ ถ้าพวกเธอพึงสมาทานสาราณียธรรมทั้ง ๖ อย่างนี้ ประพตฺติอยู่พวกเธอจะยังเห็นทางว่ากล่าวพวกเราได้ น้อยก็ตาม มากก็ตาม ซึ่งจะอดกลั้นไว้ไม่ได้ละหรือท่านพระอานนท์ กราบทูลว่า ขอนี้หาทำได้เลย พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า ดูก่อนอานนท์ เพราะฉะนั้นแล พวกเธอพึงสมาทานสาราณียธรรมทั้ง ๖ อย่างนี้ ประพตฺติเถิด ขอนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่พวกเธอตลอดกาลนานพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ชื่นชมยินดี พระภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า^{๑๑๑}

^{๑๑๑} ม.อ. (ไทย) ๓/๑/๘๘.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ได้กล่าวว่า สาราณียธรรมแปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรม มี ๖ คือ

๑. เมตตาทายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ตามด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชนโดยช่วยเหลือธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาภักดิ์ปรีชาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาจาริกรรม คือ พุดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกันเช่น แนะนำ สั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่ พูดเพื่อผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

๓. เมตตาตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

๔. สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหาร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั้งถึงกันนั้นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

๕. สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือน ๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่รังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฐุสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกัน ทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือน ๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็น อุดมคติอย่างเดียวกัน^{๑๑๒}

พระไตรปิฎก ปฐมสาราณียธรรม ว่าด้วยสาราณียธรรม สูตรที่ ๑

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการนี้ สาราณียธรรม ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรม

๒. ตั้งมั่นเมตตาจาริกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรม

๓. ตั้งมั่นเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรม

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรมโดยที่สุด แม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล แม้เป็นสาราณียธรรม

๕. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้สรรเสริฐไม่ถูกตัดหาและทมิฬครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอขึ้นกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้เป็นสาราณียธรรม

^{๑๑๒}ทองหล่อ วงษ์ธรรมา , ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์ ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

๖. มีอริยทวิญญู อันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรม ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้แล

ปฐมสาราณียสูตรที่ ๑ จบ

ทุติยสาราณียสูตร ว่าด้วยสาราณียธรรม สูตรที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน สาราณียธรรม ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตาภายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๒. ตั้งมั่นเมตตาวัจกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๓. ตั้งมั่นเมตตาภินิกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกกลางทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรมโดยที่สุด แม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๕. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย ท่านผู้รู้สรรเสริญไม่ถูกค้นหาและ ทิญญู ครอบงำเป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังนี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๖. มีอริยทวิญญู อันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้แล ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

ทุติยสาราณียธรรมที่ ๒ จบ ^{๑๓๓}

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่ง ความระลึกถึงกัน คือผู้ประพฤติธรรมเหล่านี้อย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่ทำต่อกัน เป็นที่เคารพ นับถือของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้

^{๑๓๓} อก.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๑/๔๒๖-๔๒๗.

๑. การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกันและกันด้วยกาย ไม่ว่าจะเป็ กิจธุระอะไรก็ตามก็เต็มใจช่วยทำกิจธุระนั้นจนสำเร็จ ไม่นิ่งดูตาย เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ เรื่องอะไรจะทำให้เหนื่อยแรงลำบากกาย

๒. การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การแนะนำสั่งสอนบอกกันในทางที่ดีถูกต้อง เมื่อทำตามแล้วเกิดความดีงาม ไม่มีผลทำให้ผู้ทำตามต้องได้รับความเดือดร้อนภายหลัง

๓. การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การตั้งใจเป็นเมตตาปรารถนาแต่ความไม่มีเวรมีภัยต่อกัน มุ่งหวังแต่ความสุขความเจริญและประโยชน์ต่อกันและกัน

๔. การแบ่งปันลาภที่หาได้ไม่หวังไว้บริโภคนุญเดียว คือ การแบ่งปันสิ่งของของตนหาได้โดยชอบธรรมแก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ของที่ได้มา เพื่อเป็นการเกื้อกูลต่อผู้ที่มีลาภน้อย ไม่หวังไว้บริโภคนุญเดียว

๕. การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกับผู้อื่น คือ การประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ปฏิบัติตนตามพระวินัยบัญญัติรักษาศีลตามภาวะของตนไม่ให้ขาดหรือต่างพร้อยเสมอกันกับผู้อื่น

๖. การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น คือ การมีความเห็นพ้องต้องกันตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่มีความเห็นผิดแผกแปลกไปจากผู้อื่น จนเป็นเหตุแห่งความแตกร้างบาดหมางยอมรับผิดของส่วนมาก

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๑๔}

ปัญญา บางยาง ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ

๑. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดหาสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของที่ชอบธรรมมาก็แบ่งปัน ไม่หวังไว้ผู้เดียว

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่หาตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ

^{๑๑๔} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : เสียงเสียง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

๖. ทัศนวิสัยมีทัศนวิสัยที่งามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา^{๑๑๕}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวถึงหลักสารณียธรรมว่า เป็นชื่อของธรรมหมวดหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รักใคร่กลมเกลียว เคารพนับถือสงเคราะห์ช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันเป็นเอกภาพ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นธรรมที่ทำให้ทุกคนนึกถึงกันและกันด้วยความชื่นชมยินดี สารณียธรรม มี ๖ ประการ คือ

๑. ทำอะไรก็ทำด้วยเมตตาธรรมต่อกัน
๒. พูดอะไรก็พูดด้วยเมตตาธรรมต่อกัน
๓. คิดอะไรก็คิดด้วยเมตตาธรรมต่อกัน
๔. แบ่งปันสิ่งที่ตนได้มาโดยชอบธรรมแก่กัน
๕. สีสงามัญญาตา มีศีลมีความประพฤติเสมอกัน
๖. ทัศนวิสัยมีทัศนวิสัยที่งามเสมอกัน^{๑๑๖}

สรุปได้ว่า หลักสารณียธรรม ๖ ประการ เป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมสำหรับประชาชนที่ดี ผู้นำในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถสร้างความสงบสุข ความเข้าใจกันในทางที่ดี ความรักสามัคคีกันภายในพื้นที่ ทำให้ประชาชนได้มีความรู้สึกเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจกันในยามที่ผู้ใดผู้หนึ่งได้รับความเดือดร้อน หรือประสบกับปัญหาความไม่สงบ พร้อมทั้งช่วยเหลือกันด้วยความจริงใจทั้งทางด้านร่างกาย วาจา และใจ ซึ่งในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประชาชนที่อยู่อาศัยกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นพื้นฐานอยู่ แต่หากเราทุกคนได้มองความต่างต่างนั้นเป็นแค่ปัจจัยภายนอก พร้อมทั้งจะสร้างความรัก ความเข้าใจต่อกัน ในฐานะที่ประชาชนทุกคนได้อยู่อาศัยในชุมชนเดียวกัน และพร้อมที่จะกระทำ พูดเจรจากันด้วยการให้เกียรติต่อกัน ยอมรับในความแตกต่าง และพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยความเข้าใจกัน และไม่มีการเหยียดหยามกัน มีความยินดีที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพื่อหวังผลคือความสงบสุขอันจะพึงเกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติสุข

๒.๕.๑ ความหมายของสันติสุข

สันติสุข คือหลักการของการดับทุกข์ในคราวหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมมีถ้อยคำเกี่ยวกับนิพพานแก่ภิกษุทั้งหลายเช่นเดียวกันว่า “ธรรมดว่าอมตะ (ภาวะที่ไม่โน้มไปหาภพ คือไม่มีต้นเหตุได้แก่ภพ) เป็นของเห็นได้ยากสัจจะมิใช่สิ่งที่เห็นได้ง่ายเลยซ้ำแรกต้นเหตุได้แล้วเมื่อรู้อยู่เห็นอยู่(ซึ่งสัจจะ) ย่อมไม่มีอะไรค้างใจเลย (ไม่มีอะไรที่จะติดใจกังวล)” บุคคลชอบเพิ่มอัตราหรือขีดระดับของความสุให้สูงขึ้นด้วยการหาทางเพิ่มความเข้าใจเพื่อจะให้ได้ความสุขให้มากยิ่งขึ้นการแสวงสุข

^{๑๑๕} ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมาธิบาย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๑๑๖} พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อศึกษาพุทธศาสน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า, ๑๑๒๓.

ของปุถุชนเป็นเหมือนการก่อระพ้อไหมไฟขึ้นแล้วได้รับความสนุกสนานขึ้นฉ่ำเยือกเย็นจากการดับไฟนั้นยิ่งไหมไฟให้ลูกโพล่งร้อนแรงขึ้นเท่าใดก็ยิ่งใช้ความแรงในการดับทำให้เกิดเสียงฉี่ฉ่ำวูบวาบโลดโผนมากขึ้นเท่านั้นปุถุชนจึงมักดำเนินชีวิตในแบบของการไหมไฟดำเนินชีวิตส่วนผู้หลุดพ้นแล้วเป็นเหมือนผู้ที่ได้ดับไฟสำเร็จแล้วอยู่สุขสบายเยือกเย็นปลอดภัยไม่ต้องถูกเผาไหม้ สันติสุขในทัศนะของนักคิดตะวันออกปัจจุบันมีอยู่เป็นจำนวนมากจึงขอนำเสนอเฉพาะผู้ที่มีแนวความคิดโดดเด่นอันจะนำมาซึ่งการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดสุขในสังคมแตกต่างกันที่สำคัญ^{๑๓๗}

หลักการของความอยู่เย็นเป็นสุขก็คือคุณธรรมซึ่งหมายถึงการกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกันอันประกอบด้วยคุณภาพของกายจิตสังขมและสิ่งแวดล้อมหรืออาจเรียกว่าเกิดความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม(Wholeness) โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่ามรรค ๑๒ แห่งสังคมอยู่เย็นเป็นสุขได้แก่อุดมการณ์สูงสุด คือการอยู่ร่วมกันด้วยสันติสัจธรรม ๓ คือจิตวิวัฒน์การพัฒนาจิตให้กว้างไม่เห็นแก่ตัว (ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง) การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นไม่รวมศูนย์ (เศรษฐกิจดุลนิยม) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจดุลนิยมและสัมมนาพัฒนา คือการพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุดและส่งเสริมสัจธรรมโดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการได้แก่การศึกษา ศาสนาสุภาพการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานการสื่อสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและกฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุขได้แก่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขการส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่การพัฒนาเครื่องชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นและการสร้างผู้นำเพื่ออนาคต^{๑๓๘}

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจความสงบระงับเป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวงสันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิตเมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้วการดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกทางความคิดคำพูดและการกระทำก็จะปรากฏออกมาในทางที่ตรงตามการเข้าใจในวิชาการทางโลกยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุขต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลกเรื่องชีวิตอย่างถูกต้องเมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุขปรากฏว่ามีการแสดงความสำคัญของสันติสุขซึ่งสามารถนำมาแสดงไว้ ๕ ข้อดังนี้^{๑๓๙}

๑) สันติสุขเป็นความร่วมเย็นการเว้นการกระทำที่ชั่วการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีลคือการสำรวมระวังยับยั้งกายวาจาการแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณาเป็นต้นมุ่งเน้นสันติสุขความร่วมเย็นเป็นสุขของสังคมความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคลการประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิตในทางโลก เช่น ลาภยศเกียรติสรรเสริญและการไปเกิดในภพที่มีความสุขเรียกว่าอยู่ในขั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทิฐฐัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะศีลธรรมที่กล่าวนี้ก็คือศีลเมื่อปฏิบัติได้ปัญหาก็จะหมดไป

^{๑๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๔.

^{๑๓๘} ประเวศวะสี, เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

^{๑๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๕๙๒-๕๙๔

๒) สันติสุขเป็นความสุขคนทั่วไปมีความสุขพื้นฐานเป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ได้แก่ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเจิดจ้าไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบอย่างไรก็ตามผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่าเป็นผู้มีความสุข

๓) สันติสุขเป็นความสงบสันติสุขเป็นสุขที่ถูกค้นหาปรุงแต่งอยู่ใต้อิทธิพลของค้นหาคือเนื่องด้วยความชอบใจไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชินภาวะเช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่างๆเช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคลความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคลเป็นต้นเป็นต้นต่อของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมากซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาฆาตด้านในเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบายเป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันทีและเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้องยังเป็นสุขกันได้มากคนก็ยังดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้นเพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน

สรุปได้ว่า คำว่า“สันติสุข” ตามทัศนะของนักวิชาการ คือ ความสงบความสุขมีที่มาได้ ๒ ทาง คือ ๑) ความสุขภายใน เป็นความสุข เป็นความสงบสันติ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการณ์หรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญาและ ๒) ความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมแต่สันติภาวะที่สูงที่สุด คือ“พระนิพพาน”

๒.๕.๒ ประเภทของสันติสุข

พระเทพดิลก(ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ ศาสนากับสันติภาพถึงการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขพอสมควรโดยต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ ศรัทธากันและกันถ้าเราปรารถนาการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยากแต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายเพราะปัญหาสำคัญคนที่เพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนเสียก่อนจะต้องมีความสงบภายในใจถ้ายังไม่สงบภายในใจเราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ ในพระพุทธศาสนาเน้นไปที่ยุติ การเบียดเบียน ประทุษร้ายกัน เบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียดเบียนกันทางทรัพย์สินสร้างอาชญากรรมทางเพศ ทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โกหกหลอกลวงกันเบียดเบียนกันด้วยสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อมองเป้าหมายที่จะให้เกิดเป็นสันติภาพแล้วเราจะสรุปรวมด้วยคำเพียง ๓ คำเท่านั้นเอง คือ การที่ เราสามารถสงบความทุกข์ได้ สามารถสงบภัยได้ สามารถสงบโรคได้^{๑๒๐}

พุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายแก่ คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ณ สวนโมกขพลาราม เมื่อ ๔ กันยายน ๒๕๒๗ ในหัวข้อเป้าหมายชีวิตในสังคมไว้สั้น ๆ ว่า เป้าหมายของชีวิตคือ สันติสุขของบุคคล เป้าหมายของสังคมคือ สันติภาพของสังคม สันติสุขที่จะเกิดขึ้นต้องเริ่มจากบุคคลต้องมีความสุขก่อน แล้วจึงแผ่ขยายไปสู่สันติสุขในสังคมไทยได้ โดยจะขออ้างอิงจากการศึกษาประเภทสันติสุขในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น ดังนั้นพบว่ามีแบ่งประเภทของสันติสุขเป็น ๒ ประเภท ๑ โลกียสันติสุข และ ๒ โลกุตตรสันติสุข ดังนี้

^{๑๒๐}พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ศาสนากับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทแปดสิบเจ็ด ๒๕๔๕ จำกัด, ๒๕๔๗) หน้า ๓๗

๑) โลกียสันติสุข

โลกียสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลกสุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพในที่นี้ หมายถึง โลกเป็นที่ ของสัตว์ภาวะของชีวิตของสัตว์ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับจิตใจ ระดับชีวิตของสัตว์ที่ จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภพ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพเป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุข ทุกชั้นในชั้นโลกียะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน^{๑๒๑}

โลกียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ๔ ดังนี้ ๑) กามาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือยังเกี่ยวข้องกับกามคุณระดับจิตใจที่ ของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น) ๒) รูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ ได้ฌานหรือผู้ อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ ๓) อรูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ ปรารถนาอรุธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ ได้อรุฌาน หรือผู้ อยู่ในอรุภพทั้ง ๔ ชั้น)^{๑๒๒} ทั้ง ๓ ภูมินี้ เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกันสุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ไม่ทำให้พ้นทุกข์

ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้ เป็นความสงบเป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข เป็นความสุขที่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาค ได้พยายามในการสร้างให้เกิดให้ได้ภายในพื้นที่ผ่านกระบวนการช่วยเหลือชาวพุทธ เพื่อที่จะสร้างให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นความสุขที่เป็นสุขที่ไม่ยั่งยืนเนื่องอยู่ ไม่ยั่งยืน เพราะอาจจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นมาอีก แต่ทางช่วยเหลือชาวพุทธก็ได้ช่วยกันเพื่อที่จะสร้างความสุขในพื้นที่ เพื่อที่จะให้ประชาชนในพื้นที่ได้อยู่กันอย่างสงบและจะได้วางแผนในการป้องกันความไม่สงบที่สามารถจะเกิดขึ้น ด้วยความสามัคคีปรองดอง

๒) โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่ อยู่เหนือวิชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องราวใน จิตใจ ที่ เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ความสุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ จึงขอเรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติ ของบุคคลเพื่อปฏิบัติ ให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติ ให้ถึงความดับทุกข์) ได้แก่ อริยมรรคซึ่งแปลว่า มรรคหรือ หนทางอันประเสริฐ

๒.๕.๓ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุข หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะดวกความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่ เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นมัว ความสงบระงับสงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่ เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่ สันติสุขในระดับนี้ จะเป็นความสุขสงบในขั้น

^{๑๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๘.

^{๑๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

บุญชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตรในสังคาลสูตร นั้นได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ ไว้ดังนี้

๑) มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์มีดังนี้ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะ มี ๔ แบบ คือ ๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา ๒) เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สี นของเพื่อน ๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒) ทัมะหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓) มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ ๑) เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ ๒) เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี ๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข ๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริม

๔) สัจจะ คือความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พูดจริงทำจริง

๕) ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่ การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๖) มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบคือ ๑) บอกความลับแก่เพื่อน ๒) รักษาความลับของเพื่อน ๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง ๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๗) มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบคือ ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ เคยฟัง ๔) บอกทางสวรรค์ให้

ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดี สัทธมสมนนาโคโต ประกอบด้วย สัทธรรม ๗ ประการ คือ ๑) มีศรัทธา ๒) มีhiri ๓) มีโอตตปปะ ๔) เป็นพหูสูต ๕) มีความเพียรอันปรารถแล้ว ๖) มีสติมั่นคง ๗) มีปัญญา

พระภิกษุสงฆ์ หรือสมณชีพรามณ์ ก็พึงทำหน้าที่ เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ดังจะเห็นว่า หน้าที่ ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเปื้องบน ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ ของพระสงฆ์นั้นจะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ ๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว ๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ เคยฟัง ๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ^{๔๑๒๓}บอทางสวรรค์

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะแนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญามีคุณธรรมทำหน้าที่ ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็นทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ตั้งงามที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดีเห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตร

^{๑๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๔๓.

โดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีตรชนิตในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็น ถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิตเพื่อนที่ คบหาเที่ยวเล่นขุมนุญด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิตที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่างแต่มี พลังแรงเข้าถึงใจได้แก่มิตรสือมวชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น Facebook เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่า ศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ ไกล แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาการที่เราพึ่งคนอื่น เช่นพึ่งพระพุทธรเจ้า ก็เพื่อทำตัวให้เราพึ่งตนเองได้ พระพุทธรเจ้าช่วยให้เราพึ่งตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือพึ่งตนเองได้เป็นอิสระ^{๑๒๔} ความคิดเห็นถูก เห็นชอบ เกิดจากความรู้ ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบๆกันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดี ประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นภคยานมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสดำเนินชีวิตขึ้นไปในไตรสิกขา เพื่อให้แต่ละคนมีอิสระภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี^{๑๒๕}

๒) ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดำรงทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคล เข้าด้วยกันสำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่ การปฏิบัติ ชอบหรือชีวิตที่ดี งามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดำรงทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่ เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประคับประคองคอยเสริมเติม และกระตุ้น การคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้น ต่อๆ ไปในด้านวิธีปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขขั้นต่าง ๆ นั้นพระพุทธรเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา ๓ คือข้อที่ จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน ดังนี้

๑) อธิศีลสิกขา สิกขาคือ ศีลอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

๒) อธิจิตสิกขา สิกขาคือ จิตอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือ ปัญญาอันยัง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ แจ่มอย่างสูง

^{๑๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

^{๑๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

นอกจากนี้ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ ภิรมณ์มิกัตถะ ๔ ประการ คือ ๑) ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุตสาหสัมปทา ๒) รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา ๓) รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่ เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตรตทา ๔) รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มี ความสุขได้ โดยไม่ สรุ่ยสรวายพุ่มเฟือย สามารถประหยัด ทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการคือ ๑) มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนาซึ่งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งใดงามเป็นหลัก ยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ๒) ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทาง สุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ๓) ประกอบด้วย ความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้ง จะช่วยเหลือ คนที่ ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาค สัมปทา ๔) การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทาชาวพุทธทั้งหลายย่อมรับมาปฏิบัติ ได้ ทั้ทันที ไม่มีข้อใดที่ จะขัดข้อง และชาวพุทธ ชาวบ้านเองก็ย่อมสามารถ ที่จะเสริมแต่งปรับปรุงเพิ่มขยาย ข้อปฏิบัติระดับนี้ให้ได้ผลดีเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไป

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธหลงให้เบา บางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าที่ต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิธี ลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่ แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและ ปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ได้ผลดียิ่งกว่าวิธีที่ยังในระดับที่ เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม

๒.๕.๔ สังคมพหุวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้สำรวจวรรณกรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพหุวัฒนธรรมซึ่งจะ อธิบายใน ๒ หัวข้อ หัวข้อแรกเป็นความหมายและองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรม และหัวข้อที่สองคือ แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๕.๔.๑ ความหมายและองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรม สังคมที่ประกอบไปด้วย กลุ่มคนหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้าน ภาษา วิถีชีวิต การนับถือศาสนา เรียก สังคมที่มีลักษณะเช่นนี้ว่า พหุวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ **ดุสิต หวันเหล็ม** กล่าวถึงลักษณะของสังคม พหุวัฒนธรรม ไว้ว่า “การที่คนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันแต่ก็มาอยู่รวมกันในบริเวณเดียวกัน ลักษณะ อย่างนี้เรียกว่า สังคมพหุวัฒนธรรม^{๑๒๖} และนักวิชาการไทยชื่อ บรรพต วีระสัย ได้ให้กรอบคิดลักษณะ สังคม ที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นสังคมที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ (๑) มีหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา ปะปนกันอยู่ภายในชาติเดียวกัน (๒) มีวัฒนธรรมหรือนวัตกรรมของเชื้อชาติหรือทางศาสนา ต่าง ๆ กัน (๓) มีการขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติหรือเรื่องศาสนา (๔) มีบางกลุ่มในหลายเชื้อชาติ, หลายศาสนา,

^{๑๒๖} ดุสิต หวันเหล็ม. (ม.ป.ป.), การพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมสมานฉันท์ของสังคมพหุวัฒนธรรมตามทฤษฎี ของตำรวจตระเวนชายแดนที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้, สืบค้น ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.pt.tsu.ac.th/rdi/ConAll/ORALnk/Ohk.pdf>.

หลายวัฒนธรรมที่ครองอำนาจอยู่จากองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรมที่บรรพต วีระชัย ได้กล่าวมานั้นจะเห็นว่าสังคมพหุวัฒนธรรมมีปรากฏการณ์ที่ทั้งสองวัฒนธรรม ต้องมาสัมพันธ์กันซึ่งมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ^{๑๒๗} โดยที่ **อมรา พงศาพิชญ์** นักวิชาการไทยที่สนใจศึกษาและมีผลงานทางด้านวัฒนธรรม การศึกษาทางด้านชนชาติพันธุ์ได้พิจารณาถึงเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมหรือการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural interaction) ซึ่งมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยคำศัพท์ที่ใช้ต่างกันอยู่หลายคำรายละเอียดมีดังนี้

๑. การปรับตัว (Adaption) การปรับตัว อาจศึกษาจากการปรับตัวทางชีวภาพและการปรับตัวทางวัฒนธรรมระหว่างสิ่งที่ศึกษาซึ่งอาจเป็นมนุษย์และสัตว์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่ (Habitat) การศึกษาในลักษณะนี้มักเป็นการพิจารณาเชิงประวัติศาสตร์ว่าได้มี (ก) การเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน (ข) การปรับเปลี่ยนตัวมนุษย์หรือสัตว์เพื่อให้ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสม หรือ (ค) การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การใช้คำว่าปรับตัวจึงมักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยน ส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว โคอเฮน เสนอข้อคิดการพิจารณาเรื่อง การปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้เอาไว้ว่า (๑) การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้าน ศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปะกรรมอื่นๆ และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตความเชื่อ ฯลฯ (๒) องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวมมีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม (๓) การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเอง จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ (๔) วัฒนธรรมคือ ระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธงมีความหมายมากกว่าผ้าผืนหนึ่ง (๕) การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่มการปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้อง ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม (๖) พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย (๗) การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน^{๑๒๘}

๒. การผสมผสานวัฒนธรรม (Acculturation) นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้พูดถึง การผสมผสานวัฒนธรรม หรือการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ สุพจน์ แสงเงิน กล่าวถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ เมื่อกลุ่มชนหนึ่งที่มีวัฒนธรรมต่างกันได้ติดต่อสัมพันธ์กันจะมีการเผยแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมกันขึ้นมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย เช่น ชาวไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับชาวจีนจึงรับเอาคำศัพท์ในภาษาจีนหลายคำมาใช้ใน

^{๑๒๗} บรรพต วีระชัย, **สังคมวิทยา มานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗), หน้า ๒๒๔.

^{๑๒๘} เอมอร กฤษณรังสรรค์, **ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น**, (กรุงเทพมหานคร : รามคำแหงแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕-๑๖.

ชีวิตประจำวัน ส่วนคนจีนจะ หันมาพูดภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกัน^{๑๒๙} **นิยพวรรณ** กล่าวไว้ว่า การที่วัฒนธรรมที่ต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบกันสัมผัสกัน และเกิดการหยิบบ่มเปลี่ยนกันใช้ในระยะเวลาที่สม่ำเสมอและ ยาวนานพอสมควรวัฒนธรรมทั้งสองจะผสมผสานกันปะปนกันหมดแต่ก็ยังรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของใครไม่ถึงกับปนกันแยกไม่ออก เมื่อผู้หยิบบ่มวัฒนธรรมของผู้อื่นกลับเข้าสู่กลุ่มชนเดิมของตนวัฒนธรรมเดิมนั้นก็จะดำรงรูปแบบเดิมได้ด้อยู่ บุคคลผู้นั้นก็ยังประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิมของตนไปตามเดิมแต่เมื่อออกมาพบปะหรือเผชิญ กับคนจากวัฒนธรรมอื่นอีกเขาก็จะผสมผสานวัฒนธรรมของเขาเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มาสัมผัสกันอีก^{๑๓๐}

สรุปได้ว่า การผสมผสานวัฒนธรรม คือ การที่วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมมาพบเจอกัน มีการนำวัฒนธรรมอีกวัฒนธรรมหนึ่งมาใช้กับวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อตอบสนองประโยชน์ของวัฒนธรรมตนเอง เมื่อสองวัฒนธรรมไม่มีการติดต่อระหว่างกันก็สามารถกลับมาใช้วัฒนธรรม ของตนเองได้ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ ณรงค์ เสียงประชา กล่าวถึงปัจจัยการผสมผสานทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลงของประชากรการอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกันระบบชนชั้น ทศนคติและค่านิยม การเล็งเห็นความจำเป็น นโยบายของผู้ผู้นำในสังคมระดับความรู้และเทคโนโลยี ความล่าช้าทาง วัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางอุดมการณ์ โรบิน เอ็ม วิลเลียม จูเนียร์ ได้กล่าวถึงปัจจัย ๕ ประการ ที่ ทำให้การยึดเหนี่ยวและรักษาระเบียบ แบบแผนในสังคมซึ่งก่อให้เกิดการผสมผสานกัน คือ

(๑) ความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน (๒) ความรู้สึกว่าถูกบังคับจากภายนอก ซึ่งจะเป็นตัวทำให้สร้างความเป็นเอกภาพ และความเป็นหนึ่งในสมาชิก (๓) การมีเอกลักษณ์ที่ซ้อนกันอยู่ และความเป็นสมาชิกภาพในหลาย ๆ กลุ่มจะ เป็นตัวช่วยผสมผสานในการทำหน้าที่ (๔) ความเชื่อที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หรือหลักการขั้นพื้นฐานซึ่งจะใช้เป็น วิธีการทั่ว ๆ ไป สำหรับควบคุมสมาชิกในสังคม (๕) การมีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันเป็นพื้นฐานของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของการทำหน้าที่ในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบัน^{๑๓๑}

๓. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural assimilation) ฟอสเตอร์ ได้อธิบายปรากฏการณ์การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่า "การผสมกลืนกลายทางวัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง และได้มีการหยิบบ่มและเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ ในที่สุดต่าง ฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนเองอย่างแยกไม่ออกจนเกิดเป็นวัฒนธรรม ใหม่ขึ้นมาซึ่งไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย" การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ใน ๒ ระดับระดับแรก เป็นการกลืนกลาย ทางสังคม (Social assimilation) ได้แก่การที่คนจากสองวัฒนธรรมรับเอา

^{๑๒๙} สุพจน์ แสงเงิน, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๒), หน้า ๖๗.

^{๑๓๐} นิยพวรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ, **มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : เอ็ชเปอร์เน็ท, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๕.

^{๑๓๑} ณรงค์ เสียงประชา, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทักษ์อักษร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๓.

วัฒนธรรมของฝ่ายตรงข้ามไปเป็นของตนไปจนหมด แต่เป็นเพียงการประพติดประปะติดกันภายนอกเท่านั้น แต่ถ้าหากทั้งสองฝ่ายถึงขั้นแต่งงานกันก็จะเป็นเรื่องของ การกลืนกลายทางชีวภาพ (Biological assimilation) ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของปรากฏการณ์ของการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมจะพบอุปสรรคในการปรับตัวระหว่างคู่สมรสกันบ้างแต่ก็สามารถเอาชนะได้ด้วยการเห็นอกเห็นใจกัน ความเข้าใจกันและกันการมีเมตตาต่อกัน^{๑๓๒}

๔. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural conflict) "ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม" ในความหมายที่แท้จริงไม่ใช่วัฒนธรรมขัดกันแต่เป็นเรื่องที่คนในสังคมขัดแย้งกันและโดยทั่วไปความขัดแย้งดังกล่าวมีพื้นฐานจากวัฒนธรรมจึงมักสรุปกันว่าเป็นความขัดแย้งของวัฒนธรรม แต่ **อมรา พงศาพิชญ์** อธิบายว่า ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดจากการแพร่กระจาย และการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมจะไม่เกิดขึ้นหากกลุ่มชาติพันธุ์มี

วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อและภาษาพูดร่วมกัน ถ้าในสังคมมีชาติพันธุ์สองชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถเข้ากันหรือสอดคล้องกัน ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะเกิดตามมาซึ่งเกิดจากการที่แต่ละฝ่ายต่างก็พยายามรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนและไม่ยอมรับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ข้างเคียงปัญหาความรุนแรงจะเพิ่มมากขึ้นถ้า ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ไม่เท่าเทียมกัน มีลักษณะเป็นชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่^{๑๓๓} แนวคิดพหุวัฒนธรรมซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนมามีลักษณะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ลักษณะการปรับตัวทางกายภาพและทางวัฒนธรรมมีการผสมผสานระหว่างสอง วัฒนธรรม การกลืนกลายวัฒนธรรม และลักษณะปรากฏการณ์ที่มีลักษณะความขัดแย้ง ลักษณะ ดังกล่าวสามารถนำมาเป็นฐานใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยเลือกพื้นที่ตำบลทรายขาวเป็นพื้นที่ในการศึกษาซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมโดยมีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นคือเป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม ซึ่งทั้งสองกลุ่มชนนี้มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และประเพณี ดังนั้น จึงต้องอาศัยแนวคิดพหุวัฒนธรรมในการอธิบายการศึกษาครั้งนี้

๒.๕.๔.๒ แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ในสังคมปัจจุบันเราสามารถพบผู้คนที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่ออาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรู้จักแนวทางในการอยู่ร่วมกันของผู้คนภายใต้พหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปอย่างปกติและสงบสุข **เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์** กล่าวว่ามนุษย์จะต้องมี "ทักษะสังคม" (Social skills) พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมที่มีกลุ่มคนที่หลากหลายซึ่งทักษะสังคมดังที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เสนอนั้นเป็น กลุ่มของทักษะต่างๆ ที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน ในสังคม ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การพูด การฟัง การทำงานเป็นทีม ทักษะการ เข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย กฎกติกาต่างๆ ในสังคมทักษะการรู้จักและเข้าใจผู้อื่นอย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์แก่กลุ่มคนในสังคมไปในทางที่ดีและอีกทั้งยังเป็นทักษะที่จำเป็นต่อทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องเริ่มเรียนรู้ทักษะสังคมพื้นฐานตั้งแต่วัยเด็ก สังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน^{๑๓๔} จะต้องมีแนวทางใน

^{๑๓๒} นิยพรธณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ, เรื่องเดียวกัน, หน้า๖๒.

^{๑๓๓} สุพัตร ทองสกุล, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า๑๐๕.

^{๑๓๔} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (ม.ป.ป.), ทักษะสังคมพื้นฐานการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข, สืบค้น ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.kriengsak.com/node/ngll>.

การอยู่ร่วมกันอย่างลงตัวซึ่ง **โชคชัย วงศ์ธานี** มองว่า เป็นการจัดการความหลากหลายที่เน้นความเป็นกลางที่ไม่สุดขั้วจนเกินไปด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น มาตรการ วิธีการหรือนโยบาย เพื่อสื่อให้ถึงสมาชิกทั่วไปซึ่งอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้เข้าใจถึงความหลากหลาย ประเด็นที่ควรพิจารณาในเรื่องการจัดการความหลากหลายระหว่างชนกลุ่มใหญ่ และชนกลุ่มน้อยนั้นหลัก ๆ แล้วเป็นเรื่องการให้สิทธิในด้านต่าง ๆ เช่น สิทธิในการเป็นพลเมืองเทียบเท่ากัน สิทธิในการเมืองการปกครอง สิทธิและโอกาสในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ประเด็นเรื่องความยุติธรรมถือเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการที่จะทำให้ชนกลุ่มน้อยให้ความไว้วางใจต่อรัฐและอาจเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้ชนกลุ่มน้อยอยู่ในสถานะคนชายขอบเนื่องจากเมื่อกลุ่ม คนที่อาศัยมีความแตกต่างในเรื่องของชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่ออีกทั้งมีจำนวน สมาชิกที่แตกต่างกันมาก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเอาเปรียบและการลดทอนคุณค่าของชนกลุ่มน้อย ซึ่งถ้าหากปล่อยไปโดยไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวสามารถขยายไปเป็นความขัดแย้ง และนำไปสู่ความรุนแรงดังที่ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่ในขณะนี้ เมื่อพิจารณาหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่มีความหลากหลายซึ่งมีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันที่แตกต่างในเรื่องชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ การดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งด้านคุณค่าและทัศนคติ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในเชิงกายภาพได้^{๑๓๕} จึงจำเป็นต้องมีหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมซึ่ง ปิยะ กิจถาวร ได้ค้นพบข้อเสนอหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากงานวิจัย ๒ ดังนี้ (๑) การอยู่ร่วมกันต้องมีความเข้าใจในหลักศาสนาซึ่งกันและกัน ทุกศาสนิกต้องดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศาสนา (๒) มีการปฏิสัมพันธ์กันโดยไปมาหาสู่ระหว่างชุมชน กรณีที่ มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนมุสลิมจะต้องสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น (๓) มีคุณธรรม มีจริยธรรม รู้ความต้องการของเขาของเรา (๔) การระงับข้อพิพาทระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม จะขอความเห็นใจกันโดยไม่ต้องพูดถึงเรื่องผิดและถูก (๕) กรอบในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้าน คือ เรื่องสั้นทำให้หายเรื่องยาวทำให้ (๖) ให้ความเสมอภาคทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม (๗) ดูแลความสงบสุขของชุมชน^{๑๓๖}

สรุปได้ว่า ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่อันประกอบด้วยการอยู่ของประชาชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทางด้านความคิด ทางด้านความเชื่อ ทางด้านอุดมการณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมต้องมีการเรียนรู้และการรับรู้ในความแตกต่างของประชาชนที่อยู่ร่วมกันนั้น ซึ่งหลักในการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่มีความแตกต่างกันซึ่งเป็นแนวทางให้ทุกคนในพื้นที่ควรยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขให้ได้ภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นคือการอดทนอดกลั้นในความแตกต่าง คือ การยอมรับในความแตกต่างซึ่งโดยพื้นฐาน ของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างทั้งในเรื่องทางกายภาพและพฤติกรรม การอดทนอดกลั้นจะเกิดขึ้น เมื่อคนในสังคมมีความยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน อันนำมาซึ่งการสร้างสันติสุขในพื้นที่และได้มองเห็นถึงความสวยงามในความแตกต่างที่ผสมผสานอยู่ร่วมกันในพื้นที่ได้

^{๑๓๕} โชคชัย วงศ์ธานี, **ความหลากหลายที่ไม่หลากหลาย:การจัดการการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓.

^{๑๓๖} ปิยะ กิจถาวร, **ในเขมชาติ เทพไทย (บ.ก.)**, มิติวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และภาพอนาคตคืนสู่สันติจังหวัดชายแดนภาคใต้, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

๒.๕.๕ วัฒนธรรมเชิงพุทธ

สุชีพ ปุญญานุภาพ เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นแม่แบบของวัฒนธรรมอันดีงามของไทยมาแต่โบราณ และเมื่อวัฒนธรรมหมายถึงวิถีการดำเนินชีวิต (the way of life) ที่มีความหมายคลุมถึงทุกสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดถึงความเชื่อถือ และการปฏิบัติตามความเชื่อถือศาสนาจึงเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งยิ่งไปกว่านั้น นักสังคมวิทยาบางท่านเห็นว่า การปฏิบัติตามศาสนาเป็นผลสุดท้ายของวัฒนธรรมอีกด้วย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพระพุทธศาสนาเท่านั้น ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างไร มีผู้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นต้นตำรับวัฒนธรรมดีงามที่เก่าแก่ที่สุดแต่ทันสมัย มีลักษณะนำชีวิตให้สูงขึ้นกว่าเดิมในหลาย ๆ ด้าน เป็นเรื่องที่มีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์อย่างชัดเจนอย่างใดก็ตาม พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางวัฒนธรรมของอินเดีย ซึ่งมีแบบฉบับขนบธรรมเนียมและแนวปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายพันปีแต่พระพุทธศาสนาได้ทำการเปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมือทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิมหลายประการ บางอย่างได้ให้แนวปฏิบัติในรูปวัฒนธรรมจึงทำให้อินเดียมีวัฒนธรรมอันดีงามใหม่ๆเกิดขึ้น^{๑๓๗} หลายประการ เช่น

๑. สังคมอินเดียปฏิบัติตามระบอบวรรณะอย่างเคร่งครัด ไม่ยอมให้คนต่างวรรณะมีโอกาสใช้ชีวิตร่วมกันทั้งทางวัตถุและสายโลหิต ผู้ที่เกิดในวรรณะจะต่ำเป็นทั้งรังเกียจของสังคมในด้านต่าง ๆ พระพุทธศาสนาได้ปฏิวัติระบบนี้อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ โดยได้สอนหลักศีลธรรม ยืนยันความดี ความชั่วตามกรรมที่เขาทำ ไม่ใช่กำเนิดเป็นเครื่องตัดสิน ผู้บวชในพระพุทธศาสนาเคารพ

๒. สังคมในอินเดียนั้นมีการซื้อขายทาสเช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ ในสมัยโบราณแต่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้งดเว้นการซื้อขายทาสถือว่าอาชีวะที่ผิดธรรม มีบาปบุญญ์ดีห้ามมิให้มีทาสซึ่งเป็นแนวทางสังคมในรูปแบบใหม่ ต่อ ๆ มาจะเห็นว่า ผู้นำหลายประเทศพยายามเลิกทาสจนสำเร็จได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ซึ่งความจริงก็คือการดำเนินตามครรลองพระพุทธศาสนานั้นเอง

๓. ชาวอินเดียโบราณนิยมแสวงบุญด้วยการฆ่าสัตว์บูชายัญ เพื่อบูชาเทพเจ้า ถ้าเป้นพิธีของพระราชารหรือผู้นำทางสังคมด้วยแล้ว สัตว์ที่จะถูกบูชายัญก็มีจำนวนมากขึ้น มนุษย์และสัตว์ถูกฆ่าประกอบพิธีบูชายัญเป็นจำนวนมาก ก่อความทุกข์โศกให้กับมนุษย์ และสัตว์อย่างน่าเวทนาที่สุดพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้เลิกพิธีดังกล่าว โดยให้หันมาสร้างคุณดีด้วยการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันให้อภัยแก่กัน ไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนกัน ปฏิบัติชำระจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้ว ปรากฏเป็นวัฒนธรรมแนวใหม่ ที่เหมาะสมกว่าเดิมเป็นอย่างมาก เป็นไปตามแนวสันติภาพของสังคมที่ตั้งไว้

๔. ชาวอินเดียโบราณเชื่อพรหมลิขิตอย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นเหตุให้บางคนปล่อยชีวิตให้ไปตามยถากรรม ที่ต้องการความเจริญก็คอยให้พระพรหมบันดาล ที่มีความทุกข์ก็คอยวันที่พระพรหมจะลิขิตให้พ้นจากสภาพเช่นนั้น ขาดการรับผิดชอบและการคิดอ่านแก้ไขปัญหาวีชีวิตด้วยตนเอง เอาแต่สวดอ้อนวอนบวงสรวง พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักแห่งกรรมว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมของคนลิขิตทิศทางชีวิตของตน เมื่อต้องการสร้างชีวิตอย่างไร แก้ปัญหาชีวิตอย่างไรจำต้องควบคุมความประพฤติของตนเองให้เหมาะสม พระพุทธศาสนาได้สอนหลักกรรมลิขิตแทนพรหมลิขิต เพราะหลักกรรมลิขิต สามารถปรับปรุงชีวิตของตนให้ดีขึ้นได้เสมอ

^{๑๓๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ. วัฒนธรรมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

๕. พระพุทธศาสนาใช้วิธีการแบบวิทยาศาสตร์ คือถือเหตุผลเป็นสำคัญไม่เชื่อถือเรื่องโชคลางของขลังฤกษ์ยามยามดี แต่อยู่ที่ความสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อประพฤติสุจริตแล้วไม่ว่าจะเป็นเวลาใด เช้า สาย บ่าย เย็น ก็จัดเป็นฤกษ์ดีทั้งนั้น นอกจากนั้น พระพุทธศาสนายังสอนให้มีความปรารถนาดีต่อบุคคลและสัตว์ทั่วไป ไม่นิยมยกตนข่มผู้อื่น ไม่นิยมการทะเลาะวิวาทด้วยเรื่องความคิดเห็นที่ต่างกัน ไม่ติดใจในเรื่องความคิดเห็นที่หาที่ยุติไม่ได้ สอนให้เข้าถึงความรู้อย่างชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่นิยมติดอยู่ในความเชื่อตาม ๆ กันเท่านั้น

๖. พระพุทธศาสนามีบทบัญญัติในพระวินัยมิให้พระภิกษุเก็บอาหารค้างคืนไว้ในห้องที่อยู่อาศัย หุงต้มอาหารในห้องที่อยู่อาศัย มิให้บริโภคน้ำค้างคืนให้ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย ตลอดจนบริเวณและห้อง ห้องส้วมอยู่เสมอ เมื่อทำความสะอาด จะต้องไม่รบกวนผู้อื่นที่อยู่ข้างเคียงด้วยประการต่างให้รักษาห้องสุขาให้สะอาด และปรับโทษผู้ละเมิดมีระเบียบในการเข้าแถวก่อนหลังจะอาบจะทองหนังสือต้องไม่ใช้สิทธิเกินขอบเขตอันเป็นการรบกวนผู้อื่นนั่งหมอนในลักษณะที่เรียบร้อย เหล่านี้อยู่ในวัฒนธรรมและสภธรรมทั้งสิ้น

๗. พระพุทธศาสนามีบทบัญญัติให้รู้จักการนุ่งห่มให้เรียบร้อยรู้จักรักษาเครื่องนุ่งห่มไม่ให้หายไม่ให้ขาดและกำหนดโทษปรับผู้ละเมิดไว้ด้วย

๘. พระพุทธศาสนามีบทบัญญัติให้รู้จักรักษาสาธารณสมบัติ และรู้จักใช้สมบัติของสวนรวมผู้นำสมบัติสวนรวมไปใช้แล้วต้องนำมาเก็บไว้ที่เดิมในรูปเดิม หรือมอบหมายกับผู้มีหน้าที่ปฏิบัติในเรื่องนี้ไม่ปล่อยให้สูญหายบพัญญัติให้รู้จักรักษามั่งคั่งพ้นของสถานที่ไม่ทำให้สกปรกเสียหายแม้จะเหยียบบนพื้นที่อยู่อาศัยด้วยเท้าที่ยังเปียกอยู่ก็เป็นการไม่สมควรเหล่านี้ก็รวมอยู่ในวัตรธรรมของวัฒนธรรม

๙. พระพุทธศาสนาสอนให้มีกิริยาทางกาย วาจา สุภาพอ่อนโยน ไม่แก่งแย่งความผู้อื่นไม่เล่นชุกชอนโดยไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่ส่งเสียงดัง ให้รู้จักรับฟังเมื่อผู้อื่นวาทกล่าวตักเตือนในทางที่ถูกที่ควร ไม่ดื้อรั้นทั้งๆที่ผิด รู้จักสำรวมกายวาจาไม่อ่านาจนแก่ความโลภ ความโกรธ เป็นต้นเหล่านี้จัดเป็นสภธรรมในวัฒนธรรม

๑๐. พระพุทธศาสนาได้สอนหลักวัฒนธรรมในการรักษาศักดิ์ศรีของตน โดยการเทิดทูนความดี อยู่กับความดีประพฤติตนให้เหมาะสมกับฐานะและภาวะของตน เช่น ภิกษุอยู่ในจริยาวัตรของภิกษุผู้ทรงศีลปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับศีลบัณฑิตอยู่กับแนวทางบัณฑิต เป็นต้น ไม่ปล่อยตัวให้ผิดรูปผิดแบบเป็นเรื่องของการรักษาศักดิ์ศรี ไม่ใช่เรื่องการเยอหยิ่งถือดี

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม (the way of life) โดยพระพุทธศาสนาเป็นแม่แบบของวัฒนธรรมอันดีงามของไทยมาแต่โบราณ อันได้แก่ความเป็นผู้มีคุณความดีเคารพนับถือกันตามระบบอาวุโสการเคารพในสิทธิมนุษยชน การสร้างคุณงามความดีด้วยการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เว้นการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเชื่อในหลักแห่งกรรมแทนเรื่องพรหมลิขิตเชื่อหลักเหตุผลโดยไม่ถือโชคลางและฤกษ์ยามมีมารยาทในการบริโภคปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและคิลาณภสัช ตลอดจนทั้งกิริยามารยาทอ่อนโยนและรู้จักรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งตนซึ่งเหล่านี้จัดเป็นวัตรธรรมและสภธรรมในวัฒนธรรม

๒.๕.๔.๑ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

พิฑูร มลิวัลย์ และ **ไสว มาลาทอง** แสดงความเห็นเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในพระพุทธศาสนาว่า คนไทยในอาณาจักรอัยลาว ได้รับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นครั้งแรกในราว พ.ศ. ๖๒๐ ซึ่งเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน หรืออาจารย์วาทที่พระเจ้าเม็งตี้ กษัตริย์จีน นำเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรอัยลาวโดยใช้ภาษาสันสกฤตในการศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน สอนพัฒนา เติบโต ผล ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ตามที่พระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ นิกาย คือ นิกายเถรวาทหรือหินยาน กับนิกายอาจารย์วาทหรือมหายานนั้น พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท จัดเป็นนิกายแรกที่เก่าแก่และดั้งเดิมที่รับสืบทอดมาจากพระอริยเถระทั้งหลายผู้รวบรวมและร่ายกรองพระธรรมวินัยให้เป็นพระไตรปิฎกซึ่งใช้ภาษาบาลีบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “พระไตรปิฎก” แม้พระเถระทั้งหลายในนิกายนี้ในเวลาแต่งคัมภีร์หรือวรรณคดีพระพุทธศาสนาในยุคหลังพระไตรปิฎก ก็ล้วนแต่แต่งด้วยภาษาบาลีทั้งสิ้นส่วนพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นเกิดขึ้นหลังนิกายเถรวาทพระพุทธศาสนานิกายนี้ใช้ภาษา “สันสกฤต” บันทึกคัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งภายหลังได้แปลกลับไปเป็นภาษาของชนชาตินั้นๆตามเดิม

สรุปได้ว่า ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและทำให้มนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าสำหรับภาษาที่ใช้ในพระพุทธศาสนานั้นมีด้วยกัน ๒ ชนิด ได้แก่ ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่ใช้จารึกคำสอน และใช้ศึกษาพระพุทธศาสนาฝ่ายหินยานหรือเถรวาท และภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่จารึกหลักธรรมคำสอน และศึกษาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานหรืออาจารย์วาท^{๑๓๘}

ด้านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น **ฉลาด บุญลอย** ให้ทัศนะเกี่ยวกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในชั้นแรกใช้คำว่า “บาลี” ซึ่งหมายถึง พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้เป็นหลักปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนต่อมาได้รวบรวมเรียบเรียงขึ้นเป็น “พระไตรปิฎก” จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของวรรณกรรมหรือวรรณคดีภาษาบาลีนับเป็นคลังวิทยาการทางศีลธรรมอันมหาศาลของมนุษยชนแต่ต่อมาคำว่า “บาลี” ได้เลือนรูปไปซึ่งหมายถึงภาษาที่พระพุทธเจ้ารับสั่งและเป็นภาษาที่รับรองพระพุทธพจน์สำหรับทรงจำและนำไปสอนกันสืบมาดังที่เรียกว่า “ภาษาบาลี” ในตอนหลังนี้วรรณคดีภาษาบาลีก็มีความหมาย^{๑๓๙}

พัฒนา เติ่งผลา ได้กล่าวถึงการแบ่งยุคของภาษาและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาว่า ถ้ายึดลักษณะรูปแบบประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเป็นเกณฑ์กำหนดสามารถแบ่งได้เป็น ๗ ยุค ดังนี้

๑. ยุคพระธรรมวินัย หมายถึงยุคพุทธกาลเป็นยุคที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมอยู่พระองค์ทรงประกาศคำสั่งสอนของพระองค์ที่เรียกว่า พระธรรมวินัยบ้างพระพุทธพจน์บ้างแก่พุทธบริษัททั้งหลาย ยุคนี้เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้จนถึงพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานรวมเวลา ๔๕ ปี

^{๑๓๘} พิฑูร มลิวัลย์. พระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนตอนที่๑. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗).

^{๑๓๙} ฉลาดบุญลอย. ประวัติวรรณคดีบาลีตอนที่๑. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๐๕).

๒. ยุคพระไตรปิฎกหลายถึงยุคที่พระสาวกองค์สำคัญ ๆ ของพระพุทธเจ้า เช่น พระมหากัสสปเถระได้ประชุมสงฆรวบรวมน้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ซึ่งมีรูปแบบเดียวกัน เรียกว่า สังคายนาครั้งนี้เริ่มตั้งแต่หลังพุทธปรินิพพาน จึงถึงการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ รวมถึงผลของการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ด้วย ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕ ในยุคนี้อย่างไม่ได้เขียนพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรเพียงแต่จดจำด้วยมุขปาฐะ (จำปากเปล่า) เท่านั้น

๓. ยุคหลังพระไตรปิฎก หมายถึงยุคที่พระสงฆ์สาวก ได้แต่งคัมภีร์อธิบาย ขยายความในพระไตรปิฎกให้พิสดารออกไปเพื่อความเข้าใจภายในยุคนี้ออกไปอีก ดังนี้

๓.๑ ยุคอรธกถา หมายถึงยุคที่พระอรธกถาจารย์แต่งหนังสือขึ้นเพื่ออธิบายข้อความในพระไตรปิฎกผู้แต่งหนังสือในลักษณะนี้ เรียกว่า พระอรธกถาจารย์หนังสือหรือคัมภีร์อรธกถานี้แต่งขึ้นก่อนพระพุทธโฆษาจารย์ (พ.ศ. ๙๕๙)

๓.๒ ยุคฎีกา หมายถึงยุคที่มีการแต่งอธิบายขยายความในคัมภีร์อรธกถา บางทีก็ แกคำแก่ความหมายในคัมภีร์อรธกถาด้วยผู้แต่งคัมภีร์ชนิดนี้เรียกว่า ฎีกาจารย์ ยุคนี้เริ่มประมาณ พ.ศ. ๑๕๘๗

๓.๓ ยุคอนุฎีกา หมายถึงยุคที่มีการแต่งหนังสือขึ้นเพื่ออธิบายขยายความในคัมภีร์หรือหนังสือฎีกาเอกชั้นหนึ่งผู้แต่งเรียกว่า อนุฎีกาจารย์

๓.๔ ยุคปกรณ์พิเศษ หมายถึงยุคที่มีการแต่งหนังสือเพื่ออธิบายธรรมะในพระพุทธศาสนาไม่ได้อธิบายคัมภีร์เล่มใดเล่มหนึ่งโดยเฉพาะ หนังสือปกรณ์พิเศษเกิดขึ้นต่างยุคต่างสมัยกันผู้แต่งอยู่ในยุคต่าง ๆ กัน เช่น มลีนทปญหา วิสุทธิมรรค เป็นต้น การแบ่งยุคนี้ไม่สู้ชัดเจนนัก

๓.๕ ยุคโยชนา หมายถึงยุคที่มีการแต่งหนังสือเพื่ออธิบายขยายคำความหมายในคัมภีร์เดิมให้เข้าใจยิ่งขึ้น เช่น หนังสือโยชนาสมันตปาสาทิกา แต่งอธิบายขยายข้อความหรือคำยาก ๆ ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาของพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นต้น^{๑๔๐}

สรุปได้ว่า วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในชั้นแรกใช้คำว่า “บาลี” ในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมายุหมายถึง “พระธรรมวินัย” ในกาลต่อมาได้แก่ “พระไตรปิฎก” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาครั้งเมื่อคำว่า “บาลี” ได้เปลี่ยนรูปไปคำววรรณกรรมพระพุทธศาสนาได้หมายรวมวรรณกรรม หรือวรรณคดีทุกชนิดที่เขียนด้วยภาษาบาลีและแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ วรรณกรรมพระธรรมวินัย และวรรณกรรมที่ไม่ใช่พระธรรมวินัยโดยตรง

๒.๕.๕.๒ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาตามความเชื่อ

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ได้รับการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมความเชื่อมีความหมายอยู่หลายนัยซึ่งท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เห็นว่า ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า ศรัทธาและภาษาบาลีใช้คำว่า สัทธา หมายถึง ความเชื่อความเลื่อมใส เช่น สันศรัทธาอันมีศรัทธาในความดีของเขาบางทีก็ใช้คู่กับคำประสาทะเป็น ศรัทธาประสาทะเชื่อเลื่อมใส เช่น เขาศรัทธาในการรักษาแบบแพทย์แผนโบราณพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) เห็นด้วยว่า ความเชื่อในภาษาสันสกฤตใช้คำศรัทธา และในภาษาบาลีใช้คำ สัทธา

^{๑๔๐} วัฒนเพ็ญผลา. ประวัติวรรณคดีบาลี. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

วาโดยทั่วไป หมายถึงความเชื่อความเชื่อถือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตั้งงามในทางธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลความเลื่อมใสในพระธรรมความมั่นใจในความจริง ความดี สิ่งที่ตั้งงามและในการทำความดีไม่ลุไหลตื้นตื้นไปตามลักษณะอาการภายนอก^{๑๔๑}

ความเชื่อ หมายถึงการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมแม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^{๑๔๒}

ความเชื่อ หมายถึง ผลที่มนุษย์ค่อยๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกมาเป็นจำนวนหลายพันปี และเชื่อว่ามีความลึกลับที่จะทำให้นักมนุษย์ได้รับผลดี ผลร้าย มนุษย์กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้น ต่อมาจึงได้มีพิธีต่างๆ ขึ้น เพื่อบูชาเซ่นสรวงพระผู้เป็นเจ้าเพราะเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาลให้เกิดเป็น เช่น ฝนตกแดดออก ฯลฯ มนุษย์จึงตั้งเทพประจำสิ่งนั้นขึ้นความเชื่อต่างๆ หลายอย่างเสื่อมไปเพราะวิทยาการใหม่เข้ามา มนุษย์จึงเข้าใจความจริงมากขึ้น และหาเหตุผลพิสูจน์ได้^{๑๔๓}

ความเชื่อว่า หมายถึงการยอมรับนับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีก็ได้ และอธิบายว่า ในสมัยโบราณคนเรายังไม่มีความเจริญในด้านวัตถุเพียงพอจึงมีความเชื่อในสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนอยู่เหนือความเข้าใจของตนหรือสิ่งที่ไมอาจหาเหตุผลมาพิสูจน์ได้โดยเฉพาะเมื่อเกิดปรากฏการณ์หลาย ๆ อย่างที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจและความกลัว สวมมากก็จะยกให้เป็นเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา หรือภูตผี ปศาจ เป็นต้น เมื่อคนในสังคมเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดอันตรายก็จะอาศัยความเชื่อเหล่านี้มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้กำลังใจตนเอง และบุคคลรอบข้าง เพื่อให้ดำเนินชีวิตไปได้ด้วยความสุข ความเชื่อเหล่านี้เองที่เป็นสาเหตุให้คนในสังคมสร้างหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจโดยการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น

สรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกที่มีต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือในพลังอำนาจเหนือชาตินั้น อาจจะมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีก็ได้ และความเชื่อมีคำที่ใช่คือ ศรัทธา และสัทธา ซึ่งเป็นความเชื่อในทางธรรมอันหมายถึงความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลความเชื่อความเลื่อมใสในพระธรรมความมั่นใจในความจริงและคุณงามความดี

^{๑๔๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.

พิมพ์ครั้งที่๘. (กรุงเทพฯ : บริษัทศิลปการพิมพ์, ๒๕๓๒).

^{๑๔๒} ธวัชบุญโณทก. “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน”, ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. หน้า๓๕๐ – ๓๕๑. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘).

^{๑๔๓} บุญผาบุญทิพย์. คติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่๙. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓).

๒.๕.๕.๓ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาตามขนบธรรมเนียม ประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของมนุษย์ มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่าคำว่า ขนบ หมายถึง แบบอย่าง แบบแผน ระเบียบ คำว่า ธรรมเนียม หมายถึง ประเพณี แบบแผน แบบอย่าง และคำว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี เมื่อนำคำมารวมกันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีหมายถึง แบบอย่างที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีที่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้แล้วอันเป็นเรื่องราวธรรมดาสามัญ ถาเฝ้าฝนก็ไม่ว่าผิดหรือชั่ว

ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง สิ่งที่ประพฤติสืบต่อกันมา จนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวมปรากฏเป็นลักษณะ ๓ อย่าง คือ ๑. เอกลักษณ์ หมายความว่า กำหนดให้มีประเพณี อยางใดอยางหนึ่งเพียงอยางเดียวเหมือนกันไม่มีประเพณีหลายหลากแตกต่างกัน ๒. พหุนิยม หมายความว่า ทำให้มีประเพณีแตกต่างกันหลายหลากต่างกลุ่มต่างมีประเพณีเป็นของตนเองไม่จำกัดจำนวน ของประเพณี ๓. สัมพัทธนิยม กำหนดให้ประเพณีของชนชาติต่างๆสัมพันธ์กันมีของเก่าเป็นพื้นฐานบางมีของใหม่เข้ามาปรับปรุงบาง เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย^{๑๔๔}

ประเพณีว่า หมายถึง การกระทำซึ่งประพฤติกันอยู่บ่อย ๆ จนเป็นนิสัย ความเคยชิน และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างกันมานานโดยส่วนรวมชนบประเพณี (Institution) เป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผน^{๑๔๕}

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่ชนหมู่นึงอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอยางเดียวกันและสืบต่อกันมาถ้าใครในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือจารีตประเพณี

ประเพณี หมายถึง แบบความคิดความเชื่อ การกระทำสิ่งต่าง ๆ การประกอบพิธีกรรมที่กระทำในโอกาสต่าง ๆ ลักษณะสำคัญของประเพณีคือ สิ่งปฏิบัติเชื่อถือกันมานานจนกลายเป็นแบบอยางความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบต่อกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน และเสวลักษณะ อนันตศาสตร์ ให้ความหมายของขนบธรรมเนียม(custom)ว่า หมายถึงการปฏิบัติไปตามประเพณีเก่าแกดั้งเดิม อันเป็นแบบอยางของพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล หรือธรรมเนียมปฏิบัติของชีวิตสังคม ซึ่งถ่ายทอดแบบปากต่อปากหรือถ่ายทอดด้วยการเลียนแบบและมีสิ่งที่ทำให้แบบอยางการปฏิบัตินี้ฝังลึกแน่นหนาหลายอยาง คือความกดดันทางสังคม การปฏิบัติรวมกัน และอิทธิพลของพ่อแม่

สรุปว่า ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัฒนธรรมอยู่ด้วยกันด้วยความหลากหลายการที่ผู้วิจัยได้ยกเอาเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงพุทธมาเสนอเพื่อที่จะให้สอดคล้องเกี่ยวกับการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธที่ได้มีความมุ่งมั่นและพยายามรักษารวมประเพณีของชาวพุทธเอาเพราะหากวัฒนธรรมประเพณีคงอยู่ก็จะได้แสดงถึงความเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาได้ วัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีอยู่ถึงแม้ว่าจะมีการ

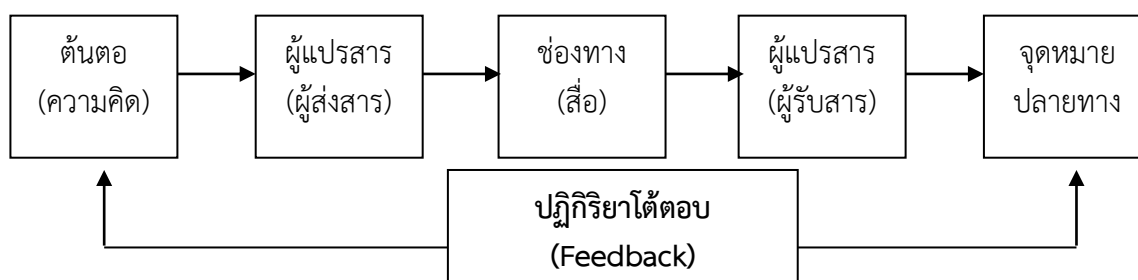
^{๑๔๔} สุวรรณเพชรนิล. วัฒนธรรมและศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพฯ : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๓๒). หน้า ๔๕.

^{๑๔๕} นันทนา ชุนภักดี. รายงานการวิจัยวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิรักษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๓๐). หน้า ๖๐.

ปรับเปลี่ยนเรื่องของเวลาในการประพาสปฏิบัติไปบ้าง แต่วัฒนธรรมเชิงพุทธก็ยังมีสำคัญอย่างยิ่ง แก่พี่น้องชาวพุทธและเป็นจุดสำคัญที่ทางเครือข่ายชาวพุทธมุ่งที่จะรักษาเอาไว้

๒.๕.๖ การสื่อสารเชิงสันติ

จิตวิทยาการสื่อสารการติดต่อสื่อสารของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ รวมทั้งเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติซึ่งในบางครั้งมนุษย์แทบจะไม่รู้ตัวเลยด้วยซ้ำว่าได้เกิดกระบวนการติดต่อสื่อสารขึ้นแล้ว การส่งสารจึงกระบวนการหนึ่งที่เป็นการส่งสารจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบการสื่อสารขั้นต้น วิธีที่ใช้มากที่สุด คือ การพูด การฟัง และการใช้กิริยาท่าทางซึ่งสามารถแสดงดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๒.๓ รูปแบบกระบวนการสื่อสาร

จากแผนภาพที่ ๒.๓ สามารถนำเสนอได้ว่า กระบวนการสื่อสารของมนุษย์เกิดจากองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) ตัวสาร (Message) ผู้รับสาร (Receiver) ช่องทางการติดต่อ (Channel) ปฏิกริยาตอบสนอง (Feedback) เสียงหรือสิ่งรบกวน (Noise) ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพและจิตใจของแต่ละบุคคล เพราะมนุษย์มีความแตกต่างกันทางโครงสร้างของ^{๑๔๖} ซึ่งเป็นผลพวงมาจากพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน การดำเนินชีวิตที่หลากหลายในสังคม ความแตกต่างในระดับสติปัญญาความคิด ทักษะการรับรู้ การเรียนรู้ การตั้งใจ ความเชื่อ และค่านิยมของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยโครงสร้างจิตใจที่มีส่วนกำหนดรูปแบบพฤติกรรมสื่อสารของมนุษย์ ในเรื่องการรับข้อมูล การตีความข้อมูล การจดจำข้อมูลที่ได้รับ การนำไปใช้ การถ่ายโอนข้อมูลที่ได้รับไปยังผู้อื่น ทั้งนี้การเพิ่มความคิดเห็นส่วนตัวลงไปในตัวสารไม่ว่าจะเป็นเชิงอคติหรือสร้างสรรค์ อาจส่งผลให้เกิดความเสียหาย หรือความสำเร็จในการสื่อสารนั้นนอกจากนี้ยังจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง ได้แก่ รู้จักการวางตัว การวางสีหน้าท่าทาง รู้จักอดทนอดกลั้น รู้ว่าเมื่อไรควรจะแสดงพฤติกรรมสื่อสารอย่างไร ไม่ถือเอาความคิดของตนเอง หรือของกลุ่มเป็นใหญ่ แต่จะมองที่ความถูกต้องของสาร ความไม่บิดเบือนข้อมูลและความเข้าใจระหว่างกันของผู้รับสารและผู้ส่งสาร เป็นการสร้างเครือข่ายของความสุขแบบประสานให้เกิดขึ้นภายในตนเอง และภายนอกอย่างยั่งยืน^{๑๔๗} จากข้อความในเบื้องต้นสะท้อนถึงความขัดแย้งที่เกิดจากพฤติกรรมของบุคคล ที่เกิดจากความเชื่อที่แตกต่างกัน ฉะนั้น ต้องมีวิธีการสื่อสารกับบุคคลรอบข้าง หรือสังคมเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และความต้องการที่แตกต่างกัน

^{๑๔๖} พิระ จิโรสพล. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักการสื่อสารมวลชน. สืบค้นเมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๘, จาก <http://elearning.aru.ac.th/3๐๑๑๐๑๒/soc๔๒/topic๒/linkfile/print๕.htm>

^{๑๔๗} พินิจทอง แมนสุมิตรชัย, พุทธจิตวิทยาการสื่อสารเพื่อสันติภาพ, วารสารมหาจุฬาวชิการ, ปีที่ ๒ (ฉบับพิเศษ), (๒๕๕๘) : ๔๒๐-๔๓๔.

ไปตามแต่ละบุคคล เหตุผลก็เพื่อป้องกันไม่ให้ตนเองต้องเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งทางวาจาทางการกระทำ และทางความคิด เป็นการป้องกันไม่ให้ตนเองต้องตกอยู่ในภาวะของความโดดเดี่ยว แปรแยกจากสังคม ทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกีดกันตัวเองให้ออกจากกลุ่ม หรือสังคมอีกด้วย แต่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล โดยสามารถทำให้เกิดความรู้สึกพอใจมีความสุขในขณะที่สื่อสาร และเข้าใจสารที่ส่งไปตรงกันหลังการสื่อสารนั้นไม่ใช่เรื่องที่ทำได้โดยง่าย เพราะแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกันในทางการศึกษา การเลี้ยงดูปลูกฝัง พื้นฐานทางสติปัญญา ความสนใจ ความถนัด ประสบการณ์ในชีวิต ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ^{๑๔๘} แต่โดยความเป็นจริงแล้วมนุษย์แต่ละคนล้วนมีจิตใจเป็นของตนเอง ดังจะเห็นได้ว่าคำพูดคำเดียวกันจากผู้พูดคนเดียวกัน แต่พูดกับผู้ฟังหลายคน หรือพูดในสถานการณ์ต่างกันอาจทำให้มีการตีความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละปัจเจกบุคคลนั้น^{๑๔๙}

ทั้งนี้หนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล และก่อปัญหารุนแรงในสังคมก็คือ การสื่อสารโดยไร้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องจิตวิทยา ทำให้ผู้ที่รับสารเกิดภาวะของความขุ่นเคืองใจ ความวิตกกังวล ความเสียใจ หรือภาวะที่ไร้ความสุขภายในตัวเอง และส่งผลให้เกิดภาวะไร้สันติสุขในสังคมส่วนรวม ซึ่งถ้าบุคคลมีจิตวิทยาการสื่อสารที่ดีประกอบกับมีองค์ความรู้ทางด้านพุทธศาสนา ก็จะช่วยให้การสื่อสารกันระหว่างบุคคลชุมชน สังคม องค์กร หรือในระดับประเทศ และระหว่างประเทศมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๑๕๐} โดยการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยเติมเต็มในส่วนของภายในคือ ด้านจิตใจเพื่อความความสันติสุข^{๑๕๑} พระพุทธศาสนาจึงสนับสนุน หรือส่งเสริม ให้ทำให้เกิด ให้มี ให้ตั้งอยู่ ให้เจริญ หรือกระทำให้ประสบความสำเร็จ บรรลุจุดหมาย ทั้งในระดับโลกียะ และโลกุตระ ตลอดจนจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน^{๑๕๒} เพื่อการดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ๔. การรณยสาร : สารสู่สันติภาพจากกระบวนการสื่อสารที่ได้นำเสนอในเบื้องต้น บางครั้งนำไปสู่การส่งสารที่ไม่ใช่ “ตัวสารตามความเป็นจริง” แต่เป็นการส่งสารที่มีการปรุงแต่งเติม ใส่ความคิดตนเองลงไปไม่ว่าจะเป็นในแง่อคติ หรือฉันทาคติลงไปด้วยในตัวสาร ทำให้เกิดเป็นที่มาของ “ตัวสารตามความรู้สึก” ซึ่งบางครั้งก็เป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกันในสังคมอย่างไ้ก็ตามสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวที่บ่งบอกพฤติกรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตของบุคคลไม่ว่าจะเป็นส่วนที่ช่วยเหลือและเกื้อกูลกันในสังคม หรือในส่วนที่เป็นปัญหาของชีวิต “สันติภาพ”

^{๑๔๘} ศกนจารย์คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, **ปรองดองสร้างได้**, (กรุงเทพมหานคร : คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๕.

^{๑๔๙} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาชีวิต**, บรรยายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗, (ตึกอธิการบดี : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๕๒.

^{๑๕๐} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, **การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๑๕๑} พระมหาพนธ์ อุปทปนโน และ อำนาจ บัวศิริ, **รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข : ศึกษากรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม, ๒๕๕๖) : ๑๗-๒๖.

^{๑๕๒} อำนาจ ยอดทอง, **ศึกษาวิเคราะห์ความอยากในฐานะเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม, ๒๕๕๘) : ๑-๑๖.

เป็นภาวะแห่งสันติ หมายถึง ความสงบภายนอก คือ ภาวะที่สังคมหรือบ้านเมืองสงบ ไม่มีภาวะที่ระงับหรือไม่มีความขัดแย้ง ภาวะปราศจากสงครามหรือความมั่งร้ายเป็นศัตรู^{๑๕๓} ทั้งนี้จะเห็นว่า คำจำกัดความที่ได้ให้ความหมายไว้นั้นสามารถสื่อถึงคำว่า สันติภาพในมุมมอง ๒ ระดับ คือ (๑) ระดับปัจเจกบุคคลหมายถึง สันติภาพที่เกิดขึ้นภายในจิตใจบุคคล (๒) ระดับสังคม หมายถึง สันติภาพที่เกิดขึ้นภายนอกตัวบุคคลดังนั้นการสื่อสารที่ออกมาจากใจ เป็นสารที่ส่งออกไปเพื่อให้เกิดภาวะแห่งสันติสุขขึ้นในใจและในสังคมนั้น ต้องเป็นสารที่เปี่ยมไปด้วยความรัก ความเข้าใจ ความหวังดีที่ต้องการให้ผู้ฟังมีความสุข ไร้ความทุกข์หรือเสียใจ โดยรวมเรียกได้ว่าเป็นสารที่เปี่ยมด้วยความกรุณา ดังที่ผู้เขียนใช้คำเรียกว่า “การณยสาร (Mercy Message)” หมายถึง การสื่อสารด้วยความรักความเข้าใจ การไม่มีอคติต่อกัน มีความหวังดีที่ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นการสื่อสารที่เปี่ยมด้วยความกรุณา และมีความรู้ด้านจิตวิทยาเชิงพุทธประกอบในการสื่อสาร โดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้ในกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างสันติภาพ ส่งผลให้มนุษย์สื่อสารกันโดยไร้ความรุนแรง และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งหลักของความกรุณานั้นเป็นองค์ธรรมอย่างหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ ของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของเพื่อนมนุษย์ เพราะเป็นธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักประจำใจ และกำกับความประพฤติ จึงจะถือว่าได้ชื่อในการดำเนินชีวิตแบบหมดจด และปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์สัตว์ร่วมโลกทั้งหลายโดยชอบ^{๑๕๔}

นอกจากนั้น การสื่อสารที่ดีมีประสิทธิภาพในมุมมองของ ดร. อีริคเบิร์น (Eric Bern) ที่นำเสนออีกคือ หลักในการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ ที่นิยมเรียกกันว่า “การวิเคราะห์การสื่อสารระหว่างบุคคล” เป็นทฤษฎีทางบุคลิกภาพที่มองจากกรอบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ซึ่งเป็นเทคนิคในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ เพื่อหาสาเหตุแห่งพฤติกรรมและหาโครงสร้างของบุคลิกภาพอันเป็นต้นตอที่ทำให้เกิดพฤติกรรม^{๑๕๕} ทั้งนี้ก็เพื่อใช้ในการควบคุมองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดี รวมไปถึงควบคุมองค์ประกอบที่ลดทอนพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างบุคคล และสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบใช้วาจาพูดคุย หรือ วัจนภาษาและการสื่อสารที่ไม่ใช้วาจาพูดคุย หรือ อวัจนภาษา^{๑๕๖} ทั้งนี้ก็เพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริงในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสังคมให้ยั่งยืน และเพื่อให้เกิดสันติภาพในการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษยการสื่อสารที่สามารถทำให้ลดความขัดแย้งและความรุนแรง ทั้งยังก่อให้เกิดสันติภาพนั้นมีพื้นฐานมาจาก “การสื่อสาร

^{๑๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๓.

^{๑๕๔} พินิจทอง แมนสุมิตรชัย, **พุทธจิตวิทยาการสื่อสารเพื่อสันติภาพ**, **วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ปีที่ ๒ (พิเศษ ๒๕๕๘) : ๔๒๐-๔๓๔.

^{๑๕๕} Eric Bern, M.D., *Transactional Analysis*. Retrieved January 6, ๒๐๑๕ from <http://www.ericberne.com/transactional-analysis/>. (๑๙๕๒).

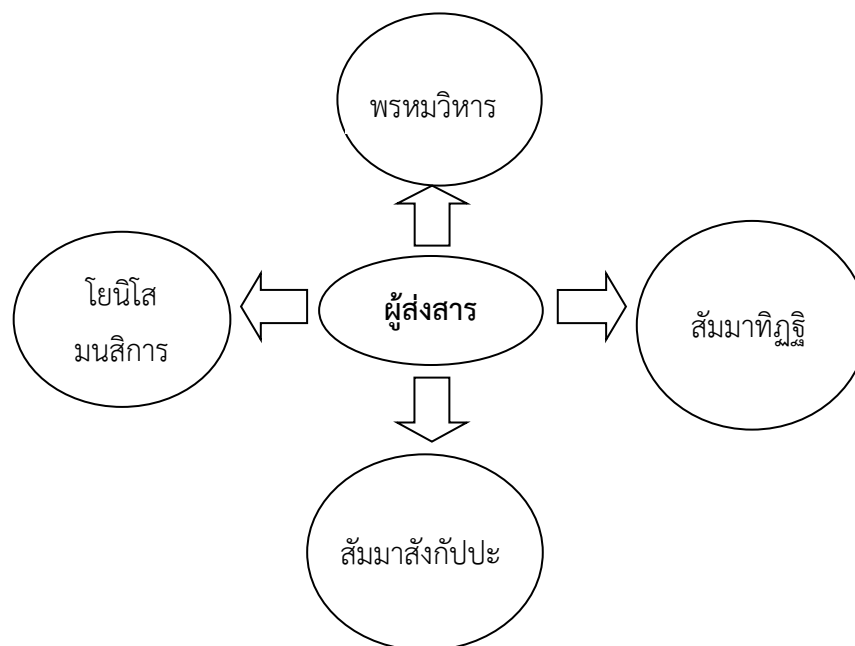
^{๑๕๖} รสขพร โกมลเสวิน, **พฤติกรรมและการสื่อสารของมนุษย์ ในเอกสารการสอนชุดวิชาทฤษฎีและพฤติกรรมสื่อสาร หน่วยที่ ๑-๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : มสธ, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

โดยไร้ความรุนแรง”^{๑๕๗} ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดย ดร. มาร์แชล โรเซนเบิร์ก (Marshall Rosenberg) ที่อธิบายถึงหลักพื้นฐานของ “การสื่อสารอย่างสันติ” หรือ “ภาษาแห่งความกรุณา” ว่ามนุษย์ทุกคนมีความกรุณาเป็นพื้นฐาน ฉะนั้น เบื้องหลังการกระทำของมนุษย์นั้น ล้วนเป็นไปเพื่อการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานบางอย่าง หากเราใส่ใจ และให้คุณค่ากับความต้องการของกันและกัน อีกทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจก่อนคิดแก้ไขปัญหา หรือหาทางออก จะช่วยให้เรามีความเข้าใจ และรับรู้ความต้องการของทุกฝ่าย ดังนั้นโอกาสที่เราจะสานสัมพันธ์ และแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์จะมีมากขึ้นในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนจนถึงระดับโลก ๕.การอุทิศตนในพระพุทธศาสนา “พระพุทธศาสนา” เป็นศาสนาที่เน้นหลักของเหตุและผล (Cause and Effect) เป็นปัญหาที่ตรัสรู้โดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้น ได้รับการยอมรับจากนักวิทยาศาสตร์ เช่น ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) นักวิทยาศาสตร์ และบิดาแห่งฟิสิกส์ยุคใหม่กล่าวว่า ศาสนาในอนาคตก็นั้นเป็นศาสนาของจักรวาล หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ได้ให้ขอบเขตของช่องทางการสื่อสารกว้างไปถึงมโนทวารหรือใจนอกเหนือจากช่องทางการรับรู้ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นการอธิบายลึกลงไปถึงกระบวนการทางนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ ทั้งยังมีความลึกล้ำมากกว่าวิชาจิตวิทยาตะวันตกที่แสดงถึง กระบวนการสื่อสารของมนุษย์ ในเรื่องช่องทางการรับเข้าและส่งออกของสาร คือ ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัส ซึ่งเทียบได้กับกายตามนัยของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้ มีคำพูดที่แสดงถึงความสำคัญของจิตใจเหนือกาย คือ “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริงที่ว่า จิตของมนุษย์นั้นเป็นศูนย์รวมในการสั่งการให้กายปฏิบัติตามไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทำงานภายในร่างกาย กระบวนการรู้คิด กระบวนการตัดสินใจ รวมถึงกระบวนการสื่อสารที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามระดับจิตของบุคคล^{๑๕๘} ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการสื่อสารมีประกอบด้วยจิตที่เมตตา ปราณณาให้บุคคลอื่นมีความสุข ทั้งนี้เนื่องจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญต่อกายภายนอกเท่านั้น ยังให้ความสำคัญต่อจิตเป็นพิเศษ^{๑๕๙} เพราะเมื่อพัฒนาจิตในแนวทางที่เหมาะสมสามารถยกระดับสภาวะทางจิตใจให้อยู่เหนือโลกของวัตถุ และอยู่เหนือโลกวิสัย สามารถนำเสนอแนวทางในการสื่อสารในความหมายของการอุทิศตนในพระพุทธศาสนา ได้ดังแผนภาพ ดังนี้

^{๑๕๗}ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์, สื่อสารอย่างสันติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมสิกขาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓.

^{๑๕๘}พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาบุญโญ), พุทธจิตวิทยากับการพัฒนาชีวิต, พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

^{๑๕๙}วนิดา ขำเขียว. “การวิเคราะห์องค์ความรู้ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา”. รายงานผลการวิจัย. ๖คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

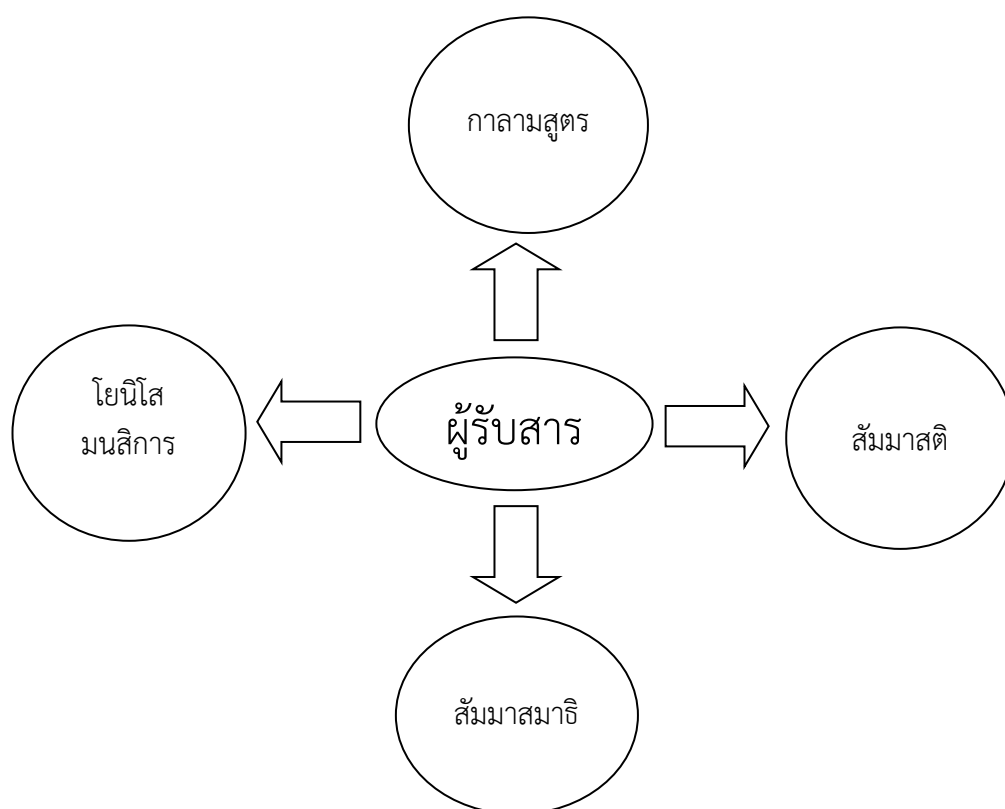

แผนภาพที่ ๒.๔ การสื่อสารด้วยเมตตาจิต (ผู้ส่งสาร)

จากแผนภาพที่ ๒.๔ สามารถอธิบายได้ว่า การสื่อสารที่เปี่ยมด้วย “เมตตาจิต” หรือความรู้สึกที่มีความสุขกับการเป็นผู้ให้ และการสื่อสารที่เปี่ยมด้วยความ “กรุณา” หรือความปรารถนาที่อยากทำให้ผู้อื่นพ้นทุกข์นั้น ผู้เขียนมองว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะแห่งความสุขในกระบวนการสื่อสาร เพราะเป็นการสื่อสารที่ออกมาจากใจของตัวผู้ส่งสาร โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความบริสุทธิ์ใจในการส่งข้อมูลข่าวสาร พร้อมทั้งปราศจากอคติหรืออคฤตจิตในการส่งสาร ไม่เอาความรู้สึกนึกคิดของตนเองปรุงแต่งลงไปในตัวสาร เป็นการสื่อสารที่เปี่ยมด้วย “สัมมาทิฐิ” และ “สัมมาสังกัปปะ” ตามหลักมรรคมีองค์ ๘ และเมื่อใดที่ผู้ส่งสารเกิดความสุขในการสื่อสารนั้นออกไป ก็เมื่อนั้นที่ผู้ส่งสารกำลังทำกิจอันประกอบพร้อมด้วยพรหมวิหารธรรมข้อ ๓ คือ “มุทิตาจิต” เพราะเป็นความรู้สึกพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุขกับการรับสารแต่เมื่อใดก็ตามที่มีความรู้สึกว่าการส่งสารหรือข้อมูลบางอย่างออกไป จะเป็นตัวการบ่อนทำลายภาวะความสุขของบุคคลอื่น หรือ เป็นการทำลายความสมานฉันท์ของสังคมส่วนรวม ผู้ส่งสารก็น้อมจิตโดยใช้หลัก “โยนิโสมนสิการ” พิจารณาไตร่ตรองถึงข้อเสียหายต่างๆ ในการส่งสาร และใช้หลัก “อุเบกขาธรรม” คือ เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้น โดยสมควรแก่เหตุและวางใจเฉยได้ ไม่ส่งสารที่จะก่อให้เกิดปัญหาความวุ่นวายต่อบุคคล หรือสังคมออกไป ความแตกแยกระหว่างบุคคลหรือภายในกลุ่ม และปัญหาต่างๆ ในสังคมก็จะไม่เกิดขึ้น^{๑๖๐} ในทำนองเดียวกัน ตัวสารที่มนุษย์มีการส่งออกไปเพื่อให้เกิดสันติภาพนั้น นอกจากจะเป็นสารที่ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม คือ ความกรุณา ซึ่งผู้เขียนใช้คำว่า “การุณยสาร” หรือ “Mercy Message” ยังจะต้องประกอบด้วยองค์ธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา คือ “สัมมาวาจา” หรือ วาจาชอบ (เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ

^{๑๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๑.

เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อหมายถึง วาจาที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาสิตไม่เป็นทุพภาสิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน คือ พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดคำอ่อนหวานพูดคำประกอบด้วยประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต^{๑๖๑} ดังนั้น การจะเป็นผู้รับสารที่ดีและก่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการใช้หลัก “โยนิโสมนสิการ” เพื่อช่วยในการกลั่นกรองข้อมูลอีกชั้นหนึ่ง และเพื่อแยกแยะความถูกต้องแม่นยำของสารที่รับมา พร้อมทั้ง “อย่าเชื่อมั่นคลั่ง ตีนขาว” ให้ใช้หลัก “กาลามสูตร” ประกอบการพิจารณา ในการรับข้อมูลข่าวสาร นอกจากนั้น ผู้เขียนมองว่าสิ่งที่จะช่วยเสริมให้เป็น ผู้รับสารที่ดี ก็คือ การฟังอย่างตั้งใจ มีสติ และการสังเกตอย่างเปิดใจกว้าง สะอาด สว่าง บริสุทธิ์ ไร้อคติ ซึ่งเป็นการเดินตามทางของอริยมรรค ๘ ที่พระพุทธองค์ทรงประทานให้ไว้กับสรรพสัตว์กล่าวคือ “สัมมาสติ” และ “สัมมาสมาธิ” นั่นเองดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ ผู้รับสารที่ดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวทางให้เห็นว่า พุทธวิธีการสื่อสารที่ดีนั้นต้องเป็นการสื่อสารให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยผู้ส่งสารจักต้องใช้เทคนิค และวิธีการสื่อสาร

^{๑๖๑} พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๒๒ ข้อ ๑๙๘ : ๓๓๘

ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้รับสาร^{๑๖๒} ยิ่งไปกว่านั้น หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในเรื่อง กระบวนการสื่อสาร เช่น หลักการพูด หลักการฟัง หลักการเลือกที่จะเชื่อสาร หรือหลักกาลามสูตร และ หลักการวิเคราะห์บุคคลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นล้วนเป็นองค์ประกอบของหลักการสื่อสารที่ช่วยให้ บุคคลมีภาวะความสุขในการส่งสาร และรับสาร ทั้งยังช่วยจรรโลงให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีแบบยั่งยืน ระหว่างกันในกลุ่มเพื่อนมนุษย์และในสังคมทุกระดับชั้น ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม องค์กร ประเทศชาติ และโลกให้ธำรงไว้ซึ่งสันติสุขอย่างถาวร การใช้วาทะทั้งผลดีและผลเสีย การได้ตระหนักถึง ความสำคัญของการใช้วาทะยอมจรรโลงสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข ลดความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการ กระทบกระแทกต่อกันและส่งเสริมกันไปในทางที่ถูกต้องดีงาม

สรุปว่า การที่มนุษย์เราจะสามารถสื่อสารกันด้วยความเข้าใจ ปราศจากอคติ และการตีความไปตามความต้องการภายในของตนเองนั้น ต้องประกอบไปด้วยองค์ธรรมในจิตใจของผู้ส่งสาร และผู้รับสารตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือ พรหมวิหาร ๔ การใช้ปัญญาแบบ โยนิโสมนสิการ รวมไปถึงการดำเนินชีวิตตามทางมรรคมีองค์แปด ซึ่ง“การุณยสาร”นำเสนอถึงประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับการสื่อสารด้วยความรัก ความเข้าใจ การไม่มีอคติต่อกัน มีความหวังดีที่ต้องการให้ผู้อื่นมี ความสุข เป็นสารที่เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา ผนวกกับการมีความรู้ด้านจิตวิทยาเชิงพุทธใน กระบวนการสื่อสาร ทั้งยังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้ในการสื่อสาร ทั้งเรื่อง ความคิดค้นต่อและจุดปลาย ตัวของผู้ส่งสารเอง ตัวสาร ช่องทาง และผู้รับสาร เพื่อเป็นการตอกย้ำความ จริงที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ต้องดำเนินกันไปอย่างสัมพันธ์กันเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันตามหลักของ อิทัปปัจจยตาในทางพระพุทธศาสนา จุดประสงค์ก็เพื่อให้มนุษย์สื่อสารกันโดยไร้ความรุนแรง มีความ เมตตากรุณาเป็นพื้นฐาน และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขทั้งภายในจิตใจและทาง สังคมภายนอก

๒.๕.๗ การสร้างความปรองดอง

๒.๕.๗.๑ แนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)

ความหมายของการปรองดองอาจมองได้ในแง่มุมเชิงทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติโดยในแง่มุมเชิงทฤษฎีนั้นการปรองดองได้แก่กระบวนการต่าง ๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยการสร้างสันติภาพหยุดยั้งวงจรความรุนแรงและสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าอาจไม่ย่ายนักที่จะสามารถทำตามแนวคิดเชิงทฤษฎีของการปรองดองเนื่องจากการปรองดองไม่ใช่การกระทำที่จะสามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงออกไปได้ การปรองดองไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่เป็นกระบวนการที่ยากลำบากยาวนานคาดเดาไม่ได้และเกี่ยวข้องกับการวางแผนขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลายและต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเช่นการมีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้น การจัดการความทรงจำร่วมกันและสร้างการอธิบายจากมุมมองต่าง ๆ ของคู่ขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกันการสร้างการปรองดองเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยกและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่

^{๑๖๒} พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปณฺโญ). (๒๕๕๓). *พุทธจิตวิทยากับการพัฒนาชีวิต*. บรรยายเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๗. ห้องเรียนพุทธจิตวิทยา ๓๐๔ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เคยขัดแย้งรุนแรงโดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีตการยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัยตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน^{๑๖๓}

นอกจากนี้ยังมีนิกวิชาการที่ให้ความหมายของกระบวนการสร้างความปรองดองในอีกแง่มุมคือกระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงและเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกันไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรูในหลักการแล้วบุคคลที่สามเท่านั้นที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้กระทำได้ทั้งนี้ผู้กระทำสามารถให้อภัยหรือเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้ได้รับการลงโทษหรือแม้แต่การล้างแค้นสำหรับผู้กระทำผิดอาจจะยอมรับผิดหรือถูกลงโทษจากผู้กระทำก็เป็นไปได้^{๑๖๔}

๒.๕.๗.๒ หลักการสร้างความปรองดอง ประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้

๑) การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปรองดองการสานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงโดยต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมองความรู้สึกโกรธเกลียดที่มีต่อการสานเสวนาที่แท้จริงถึงจะนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

๒) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคนการเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของตนเองสามารถที่จะเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดในปัจจุบันได้และแง่มุมของความยุติธรรมที่สำคัญมากคือการเยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวดกระบวนการ (Process) ที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันได้มาพูดคุยกันเพื่อขับเคลื่อนการอยู่ร่วมกันไปสู่อนาคตตั้งนั้นการเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมากและทำให้เกิดการเข้าใจในความเจ็บปวดของแต่ละฝ่ายโดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นสำหรับการเยียวยาความรู้สึกทางจิตใจรวมถึงการยอมรับความจริงแทนหนทางการต่อสู้กันเช่นกรณีแอฟริกาใต้เกิดการยอมรับผู้แทนของแต่ละฝ่ายยอมรับตัวตนซึ่งกันและกันและยอมรับอดีตที่เกิดขึ้นเช่นกระบวนการของคณะกรรมการแสวงหาข้อเท็จจริงและสร้างความปรองดองในแอฟริกาใต้มีเป้าหมายเพื่อเยียวยาความหวงกังวลของเหยื่อรวมถึงสังคมด้วยเป้าหมายไม่ใช่เพื่อลงโทษผู้กระทำแต่เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้

๓) ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนองเช่นการอพยพผู้ลี้ภัยกลับประเทศบอสเนียจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าพวกเขาไม่รู้สึกลดภัยและมั่นคงในการไปอยู่ร่วมกับศัตรูการให้อภัยเป็นสิ่งจำเป็นแต่จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าความต้องการของมนุษย์ถูกละเลยหรือในกรณีอิสราเอลกับปาเลสไตน์ที่จะไม่เกิดความปรองดองถ้าไม่เกิดการยอมรับในการดำรงอยู่ในอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยชาวอาหรับ

๔) ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้งในการเยียวยาความรู้สึกของผู้คนการสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้าขึ้นมาใหม่ต้องการมากกว่าเครื่องมือในการ

^{๑๖๓} Abu-Nimer, Mohammed (ed.). 2001. Reconciliation

^{๑๖๔} Galtung, Johan. 1998. *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. London: Sage Publications.

เจรจาไกล่เกลี่ยที่เพียงแต่ค้นหาความต้องการและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้นแต่ต้องใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมกล่าวคือใช้ทั้งความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมในการสร้างความปรองดอง

๕) การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้แนวทางที่หลากหลายทั้งด้านจิตใจกฎหมายสังคมวัฒนธรรมจิตวิทยาและการเมืองการเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วยการสร้างความปรองดองจะประสบความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชนที่สำคัญมากคือผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคู่กรณีเช่นเนลสันแมนเดลล่าที่เปลี่ยนความคิดของคนผิวดำในแอฟริกาใต้ให้หันมาสนับสนุนการสร้างความปรองดอง

๖) การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) การเน้นที่ความคิดคือการกำหนดเป้าหมายของการพูดคุยและทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็นส่วนการเน้นที่หัวใจคือการพูดคุยกันถึงอารมณ์ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ

๗) คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดองโดยไม่เน้นที่การรับหรือนำเข้าวิธีการและกฎหมายแต่ของประเทศตะวันตกแต่ต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม

๘) การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันออกไปไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียวแต่ละวัฒนธรรมก็มีมุมมองต่อการให้อภัยและการสร้างความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

๙) ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดองที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์กลับคืนมาระหว่างคู่กรณีหรือความยุติธรรมแบบมุ่งแก้แค้นที่เน้นลงโทษผู้กระทำผิดเนื่องจากเหยื่อมีความต้องการให้ลงโทษผู้กระทำผิดจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายทั้งนักปฏิบัติและนักวิชาการในการจะเลือกใช้ความยุติธรรมแบบไหนภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงแม้คำตอบของความยุติธรรมไม่ได้อยู่ที่การยอมคืนดีเสมอไปแต่อย่างไรรั้นแนวทางหนึ่งที่นักสันติวิธีมักใช้อย่างกว้างขวางเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคมได้อีกหนึ่งรูปแบบคือความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

๒.๕.๗.๓ ขั้นตอนและกระบวนการต่างๆของการปรองดอง

ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยาจากมหาวิทยาลัยกฎหมาย ได้เสนอขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการปรองดองไว้ ๓ ขั้นตอนแต่ก็อธิบายว่ากระบวนการต่าง ๆ ของการปรองดองอาจไม่ได้ดำเนินการในลักษณะขั้นตอนเช่นนี้ทั้งหมดเพราะแต่ละสถานการณ์ความขัดแย้งอาจจะใช้ขั้นตอนการปรองดองที่แตกต่างกันได้ดังนี้^{๑๖๕}

ขั้นตอนที่ ๑ หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Nonviolent Coexistence) ทั้งนี้เพื่อที่จะขจัดความเกลียดชังความเคียดแค้นและความทรงจำที่เจ็บปวดโดยขั้นตอนแรกสุดของการเดินทางสู่ความปรองดองคือจะต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

^{๑๖๕} Rosoux, Valerie. 2009. "Reconciliation as a Peace-Building Process: Scope and Limits." In The SAGE Handbook of Conflict Resolution, eds. Bercovitch, Jacob, Kremeneyuk, Victor, & Zartman, I. William. 2009. London: SAGE Publications Ltd.

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust)

หลังจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้วรัฐบาลจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคมให้กลับคืนมาทั้งนี้ทั้งคู่ขัดแย้งเหยื่อและผู้ได้รับผลกระทบกับความขัดแย้งทางการเมืองจะต้องสร้างความไว้วางใจโดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ ๓ เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) การเอาใจเขามาใส่ใจเราคือการเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้ามโดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิดและผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อเพื่อหยุดยั้งความเกลียดชังและการแก้แค้นต่อกัน

๒.๕.๗.๔ กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง

กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติและสังคมอาจจะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมโดยมีเป้าหมายที่สำคัญก็คือการสร้างสังคมที่คนเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเกิดความไว้วางใจการเอาใจเขามาใส่ใจเราและการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย (A Culture of Democracy) ประกอบไปด้วยการเยียวยาทางจิตใจ (Healing) กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) และการเล่าความจริง (Truth-telling) และการชดเชย (Reparation)

Brandon Hamber นักจิตวิทยาชาวแอฟริกาใต้ได้กล่าวไว้ว่าเมื่อเกิดความรุนแรงอันเนื่องมาจากความขัดแย้งเช่นการเหยียดสีผิวการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้นนอกจากผู้เสียหายจะได้รับ ความเสียหายทางร่างกายเช่นการได้รับบาดเจ็บแล้วผู้เสียหายยังอาจได้รับความเสียหายทางจิตใจด้วย เช่นความตึงเครียดความรู้สึกเจ็บปวดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดจนความรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น การเยียวยาผู้เสียหายจึงไม่ใช่เป็นแต่เพียงการเยียวยาเฉพาะสุขภาพกายของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียวหากแต่ต้องมีการเยียวยาสุขภาพจิตของผู้เสียหายและทำให้ผู้เสียหายได้มีสถานะความเป็นอยู่ในสังคมที่ดีดังเดิมด้วยส่วนปัญหาที่ว่าผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยาอะไรหรืออย่างไรบ้างนั้นก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละบุคคลสภาพทางการเมืองวัฒนธรรมและเหตุการณ์อันทำให้เกิดความทรงจำที่เจ็บปวดแก่ผู้เสียหายด้วยทั้งนี้หลักสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย^{๑๖๖} ได้แก่ ๑.๑) การทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context) การทำความเข้าใจกับบริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการแรกที่สำคัญในการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายว่าจะเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างไรโดยการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งและจะต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมด้วย ๑.๒) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นคือการใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้การเยียวยาผู้เสียหายประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นเพราะจะทำให้เกิดการเยียวยาที่สอดคล้องต่อวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ๑.๓) การเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts) การหาความจริงการยอมรับ

^{๑๖๖} Bulhan, H.A. 1985. Franz Fanon and Psychology of Oppression. New York.: Plenum Press.

ผิดและความยุติธรรมไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการเยียวยาผู้เสียหายได้การนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็สำคัญเพื่อไม่ให้เหยื่อรู้สึกว่าได้ได้รับความไม่เป็นธรรมดำรงอยู่

สรุปได้ว่า การสร้างความปรองดองในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยแห่งกันอย่างสันติสุขในพื้นที่ ซึ่งการสร้างความปลอดภัยนั้นทางเครือข่ายชาวพุทธได้พยายามสร้างด้วยการให้ความรู้ การรับฟัง การแสดงความรู้สึกต่อผู้ประสบกับเหตุการณ์ การไม่สงบ โดยพยายามที่จะไม่ให้เกิดความรุนแรงความขัดแย้งในพื้นที่อันเกิดมาจากการตอบโต้ การสร้างความปรองดองในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเป็นสิ่งจะต้องทำความเข้าใจกันระหว่างพี่น้องชาวไทยพุทธและมุสลิมที่อยู่ร่วมกันให้เข้าใจถึงความจริงของเหตุการณ์และให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันภายในสังคมเดียวกัน การปรองดองกัน การช่วยกัน และการสามัคคีกันในหมู่บ้านช่วยกันดูแลหมู่บ้านของตนเองให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนแห่งการปรองดอง

๒.๕.๘ ความเป็นมิตรของผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จของงานและองค์การในอดีตมีความเชื่อว่าการเป็นผู้นำนั้นเป็นมาโดยกำเนิดพร้อมกับคุณลักษณะเฉพาะที่คนทั่วไปไม่มีปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวได้เปลี่ยนไปว่าผู้นำมิได้เป็นมาโดยกำเนิดการเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้จากการที่ผู้นำนั้นใช้ความพยายามและการทำงานหนักการเป็นผู้นำจึงเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ภาวะผู้นำเป็นคำที่มีผู้ให้นิยามมากมายแต่ที่คนส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันก็คือเป็นกระบวนการอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้ปฏิบัติตามกิจกรรมต่างๆตามที่กำหนดรวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ช่วยให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมาย

๒.๕.๘.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ

จากหนังสือปทานุกรม ค.ศ.1330 คำว่าผู้นำ (Leader) เป็นคำในภาษาอังกฤษเมื่อต้นปี ค.ศ. ๑๓๓๐ แต่คำว่าความเป็นผู้นำภาวะผู้นำ(Leadership)ไม่มีปรากฏจนกระทั่งปี ค.ศ.๑๘๐๐ หากตรวจสอบดูอย่างใกล้ชิดถึงความเคลื่อนไหวทางสังคมใดๆก็ตามก็จะพบว่าต้องประกอบด้วยความเอนเอียงต่างอันเกิดจากศูนย์กลางดังกล่าว “ภาวะผู้นำ” หรือ “ความเป็นผู้นำ” หรือ “การเป็นผู้นำ” เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า Leadership เช่นเดียวกันแต่ที่นิยมใช้กันแพร่หลายก็คือ “ภาวะผู้นำ” ซึ่งมีนักวิชาการและนักวิจัยหลายท่านได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้หลายทัศนะสรุปได้ดังนี้

คอตเตอร์ กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถในการเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงได้โดยมีผู้นำเป็นผู้สร้างวิสัยทัศน์ให้เป็นตัวกำกับทิศทางขององค์การในอนาคตจากนั้นจึงจัดวางคนพร้อมทั้งสื่อความหมายให้เข้าใจวิสัยทัศน์และสร้างแรงดลใจแก่คนเหล่านั้นให้สามารถเอาชนะอุปสรรคเพื่อไปสู่วิสัยทัศน์ดังกล่าว^{๑๖๗}

^{๑๖๗} Kotter, J.P. (1999) “On what leaders, really do.” Harvard Business Review BookBoston : Harvard Business School.

ฟีดเลอร์ กล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงการปฏิบัติงานของผู้นำเพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของกลุ่มเป็นเครื่องบ่งชี้ประสิทธิภาพของการเป็นผู้นำ^{๑๖๘}

ริชาร์ดและอีเกิลส์ ให้ความหมายว่าภาวะผู้นำเป็นความสามารถผู้นำที่จะสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งให้ความหมายที่แสดงออกถึงคุณค่าและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมภายในองค์กรเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้^{๑๖๙}

แคทซ์และคานัน กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึงอำนาจการนำที่เหนือกว่าผู้อื่นและอยู่เหนือกว่าการคล้อยตามที่เป็นไปตามกลไกด้วยทิศทางที่ถูกกำหนดไว้ประจำองค์กร^{๑๗๐}

ฮอลแลนด์เตอร์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการของการมีอิทธิพลระหว่างผู้นำและกลุ่มผู้ที่เป็นผู้ตามนำกลุ่มไปสู่เป้าหมาย^{๑๗๑}

ทีก กล่าวว่าภาวะผู้นำนั้นเป็นพฤติกรรมการณ์การนาของผู้นำที่ทำให้เกิดการปฏิบัติการที่สร้างความเคลื่อนไหวให้เกิดขึ้นในองค์กรตามทิศทางที่กำหนดไว้ภาวะผู้นำจึงเป็นศิลปะในการทำให้เกิดอิทธิพลในการจูงใจผู้อื่นให้ร่วมปฏิบัติงานเพื่อให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย^{๑๗๒}

เฮอร์เชและบลิงชาร์ด ภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการที่ใช้อิทธิพลให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดไว้^{๑๗๓}

สต็อกดิลล์ ให้ความหมายไว้ว่าภาวะผู้นำคือความสามารถที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกภายในกลุ่มทำให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ซึ่งที่มาของอิทธิพลมาจากตำแหน่งหน้าที่ภายในองค์กรหรือภายนอกองค์กรความริเริ่มและดำรงไว้ซึ่งโครงสร้างของความคาดหวังและความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกของกลุ่ม^{๑๗๔}

ฟิตเตอร์และการ์เซีย กล่าวว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลในกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้กำกับและประสานงานให้กิจกรรมของกลุ่มมีความสัมพันธ์กันซึ่งผู้นำอาจเป็นผู้ที่อาจได้รับ

^{๑๖๘} Fiedler, F. E. (1967). *A theory of leadership effectiveness*. New York : McGraw-Hill.

^{๑๖๙} Richards, D. and Eagle.S. (1986). *After the vision : suggestions to corporationvisionaries And vision champions. Transforming leadership*.Adama Alexandria. MileRiver Press.

^{๑๗๐} Katz, D., & Kahn, R. L. (1978).*The social psychology of organizations* (2nded.). New York: Wiley.

^{๑๗๑} Hollander, E. P. (1979). *Leadership and social exchange processes*. InK. Gergen, M. S. Greenberg, & R. H. Willis (Eds.), *Social exchange:Advances in theory and research*. New York: Winston/Wiley, p.12.

^{๑๗๒} Tead, (1935) *The Art of Leadership*, *American Political Science Review* p.77.

^{๑๗๓} Hersey, P.; Blanchard, K.H., and Johnson, D.E. 1996.*Management of OrganizationalBehavior*. 7th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

^{๑๗๔} Stogdill, E. J. 1974. *Handbook of Leadership*. London: Collier Macmillan Publishers, pp.124.

การเลือกตั้งหรือแต่งตั้งหรือเป็นผู้ที่แสดงตัวเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในกลุ่มเพื่อที่จะกำกับและประสานงานที่จะนำไปสู่เป้าหมายด้วยพลังของกลุ่ม^{๑๗๕}

เฮาส์ กล่าวว่า ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการริเริ่มโครงสร้างการทำงานใหม่ ๆ หรือวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับพนักงานนอกจากนี้ผู้นำหรือผู้จัดการสามารถปรับกระบวนการทำงานที่ช่วยส่งเสริมให้พนักงานบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยตนเอง^{๑๗๖}

ยุกส์ กล่าวว่า ผู้นำคือบุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มและเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมายบุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือก็คือผู้ตามแม้จะเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยหรือผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆก็ตาม^{๑๗๗}

คูบริน กล่าวถึง ผู้นำหมายถึงเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาหรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม^{๑๗๘}

บุญทัน ดอกไธสง ได้สรุปเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่าผู้นำหมายถึง ๑) ผู้มีอิทธิพลมีศิลปะมีอิทธิพลต่อกลุ่มชนเพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ ๒) เป็นผู้นำและแนะนำเพราะผู้นำต้องคอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ ๓) ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยวางแผนและผลักดันแต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่มและนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย^{๑๗๙}

ประสาน และทิพวรรณ หอมพูล กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจที่ตนมีอยู่ในการชักนำหรือโน้มน้าวให้ผู้ใต้บังคับบัญชาภายในองค์การหรือในกลุ่มคนในสถานต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ^{๑๘๐}

วิภาดา คุปตานนท์ กล่าวว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลที่มีความสามารถในการที่จะทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายโดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่นสรุปความหมายของผู้นำ^{๑๘๑}

^{๑๗๕} Fiedler, F.E. and Garcia, J.E. (1987) **New Approaches to Leadership**, Cognitive Resources and Organizational Performance, New York: John Wiley and Sons

^{๑๗๖} House, R. J. (2004) **Culture, Leadership, and Organizations**:

^{๑๗๗} Yukl, G. (1989). **Leadership in organization** (4 thed.). Engle Cliffs, NJ : Prentice-Hall.

^{๑๗๘} รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). **ภาวะผู้นำ** (กรุงเทพมหานคร :บริษัทธนธัการพิมพ์จำกัด), หน้า ๕๖.

^{๑๗๙} บุญทัน ดอกไธสง (2539: 266) **การจัดการองค์การ**. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๒๖๖.

^{๑๘๐} ประสาน หอมพูล และ ทิพวรรณ หอมพูล (2540: 83) **จิตวิทยาธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ :สถาบันราชภัฏสวนดุสิต), หน้า ๘๓.

^{๑๘๑} วิภาดา คุปตานนท์ (2544: 237) **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต), หน้า ๒๓๗.

ชัยเสณฐ์ พรหมศรี ได้สรุปภาวะผู้นำไว้ว่าหมายถึงกระบวนการในการ ชุกจูงให้พนักงานทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและการ สนับสนุนให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร^{๑๘๒}

๒.๕.๘.๒ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Theories)

การศึกษาภาวะผู้นำที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตต (The Ohio state studies) คณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตตในสหรัฐอเมริกาได้สรุปผลการวิจัยโดยจำแนก พฤติกรรมผู้นำออกเป็น ๒ มิติ ได้แก่ ด้านกิจสัมพันธ์ (Initiating structure) กับด้านมิตรสัมพันธ์ (Consideration) เป็นครั้งแรกที่เน้นความสำคัญทั้งของงานและคนในการประเมินพฤติกรรมของผู้นำ

๑. พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งด้านกิจสัมพันธ์หรือมุ่งงาน (Initiating structure) เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกต่อผู้ตามโดยมุ่งที่ความสำเร็จขององค์กรในเรื่องเกี่ยวกับการ จัดโครงสร้างของงานและองค์การการกำหนดคุณลักษณะของงานที่ต้องการการกำหนดบทบาทของ ผู้นำและผู้ตามการมอบหมายงานและความรับผิดชอบการกำหนดวิธีสื่อสารการกำหนดกระบวนการและ วิธีการทำงานเป็นต้นซึ่งเป็นพฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งความสำเร็จของงานโดยผู้ตามมีโอกาสดำเนินการหรือเสนอแนะในการทำงานได้น้อยมาก

๒. พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งมิตรสัมพันธ์หรือมุ่งคน (Consideration) เป็น พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงถึงความรู้สึกไวต่อการรับรู้ต่อผู้ตามในแง่ให้การยอมรับถึงความรู้สึกความคิด การให้ความไว้วางใจการแสดงความคิดเห็นและรับฟังปัญหาของผู้ตามอย่างตั้งใจการรับฟังข้อเสนอแนะ ของผู้ตามเพื่อประกอบการตัดสินใจการแสดงความรักห่วงใยต่อปัญหาและความต้องการของ ลูกน้องเป็นต้นการศึกษาพฤติกรรมของผู้นำของมหาวิทยาลัยโอไฮโอแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์จาก การศึกษาเป็นการวัดความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้นำและประสิทธิภาพของผู้นำเครื่องมือที่ใช้ วัดผลจากรายงานของการดำเนินงานจากหน่วยงานของผู้นำการเข้า-ออกของผู้ใต้บังคับบัญชาและอัตรา การร้องทุกข์ของผู้ใต้บังคับบัญชาข้อสังเกตผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงานสูงจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีผลการ ดำเนินงานที่ต่าง การเข้า-ออกงานและอัตราการร้องทุกข์สูงถ้าผู้นำที่มุ่งคนต่างและมุ่งงานสูงจะทำให้ ผู้ใต้บังคับบัญชามีผลการดำเนินงานที่สูงการเข้า-ออกงานและอัตราการร้องทุกข์สูงและถ้าผู้นำที่มุ่งคนสูง และมุ่งงานต่างจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีผลการดำเนินงานที่ต่างการเข้า-ออกงานและอัตราการร้องทุกข์ ต่อนักวิจัยที่รัฐโอไฮโอแสดงความคิดเห็นว่าผู้นำที่มุ่งความเอาใจใส่ (มุ่งคน) สูงจะมีความอบอุ่นทาง อารมณ์ของสังคม (socio emotional) จึงทำให้ลูกน้องมีความพึงพอใจมากกว่าและมีผลการปฏิบัติงานที่ ดีกว่าแต่ต่อมาผลในการวิจัยกลับแสดงให้เห็นว่าผู้นำควรมีลักษณะทั้งเอาใจใส่ (มุ่งคน) และมีโครงสร้าง ความคิดริเริ่ม (มุ่งงาน) ในระดับที่สูงกล่าวคือมีความเป็นผู้นำที่มุ่งงานและตัวพนักงานเป็นศูนย์กลาง (job-centered and employee centered leadership)^{๑๘๓} อันเป็นการกำหนดความมีประสิทธิภาพของ ความเป็นผู้นำของบุคคลในองค์การซึ่งลักษณะทั้ง ๒ อย่างนี้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของวิธีการศึกษา ตารางของการเป็นผู้นำ (the leadership grid approach) จากแนวความคิดที่ได้จากการศึกษาของ

^{๑๘๒} ชัยเสณฐ์ พรหมศรี (2549) ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่ (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท), หน้า ๖๗.

^{๑๘๓} ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์. (2553). หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสู่การประกันภัย. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (บริหารธุรกิจ), มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า ๔.

มหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ^{๑๘๔}นี้เป็นพื้นฐานความคิดที่ทำให้นักวิชาการที่สนใจเรื่องภาวะผู้นำนำไปพัฒนาทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมในระยะเวลาต่อมาอีกหลายทฤษฎีเช่นทฤษฎีภาวะผู้นำมิติของจากการวิจัยภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอได้แบ่งพฤติกรรมผู้นำเป็น ๒ มิติคือมุ่งคนและมุ่งงานต่อมาได้นำมาขยายเพิ่มเติมเป็นมิติคือการพิจารณาประสิทธิผลของงาน(effectiveness) มาประกอบเพิ่มขึ้นเพราะภาวะผู้นำไม่ว่าจะมุ่งคนหรือมุ่งงานขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่างๆด้วยจึงเรียกว่าทฤษฎีมิติ (three dimension theory) สารสำคัญของทฤษฎีภาวะผู้นำมิติเริ่มจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่าถ้าพิจารณาเฉพาะพฤติกรรมกรรมการบริหารที่มุ่งคนหรือมุ่งงานแล้ว^{๑๘๔} จะได้พฤติกรรมผู้นำ ๔ แบบคือ

แบบที่ ๑ ผู้นำแบบแยกตัว (separated) เป็นผู้นำที่ไม่มุ่งคนไม่มุ่งงานทำงานไปวัน ๆ

แบบที่ ๒ ผู้นำแบบเสียสละ (dedicated) เป็นผู้นำที่ทุ่มเทให้กับงานโดยขาดความสัมพันธ์ที่ดีกับคน

แบบที่ ๓ ผู้นำแบบมิตรสัมพันธ์ (related) เป็นผู้นำที่เน้นความสัมพันธ์กับผู้ตามคำนึงถึงงานแต่เพียงเล็กน้อย

แบบที่ ๔ ผู้นำแบบผสมผสาน(integrated)เป็นผู้นำที่มุ่งทั้งความสัมพันธ์กับคนและมุ่งทั้งผลงานของงาน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีมิตินี้คือการพิจารณาประสิทธิผลของงาน(effectiveness)มาประกอบเพิ่มขึ้นเพราะภาวะผู้นำไม่ว่าจะมุ่งคนหรือมุ่งงานขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย

การศึกษาภาวะผู้นำที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน (The University of Michigan studies)คณะนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกนก็ได้ทำการวิจัยเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตทโดยจำแนกพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น ๒ แบบได้แก่พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งผลผลิต (Productioncenteredleaders) กับพฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งคนงาน (Employee – centered leaders) ดังนี้

(๑) ผู้นำที่มุ่งผลผลิต (Production – centered leaders) เป็นผู้นำที่แสดงพฤติกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับกระบวนการที่นำไปสู่การผลิตเช่นพฤติกรรมในการกำหนดมาตรฐานการจัดแบ่งงานการอธิบายขั้นตอนและวิธีการทำงานการตรวจสอบการปฏิบัติงานของคนทั้งนี้เพื่อประกันความสำเร็จของงาน

(๒) ผู้นำที่มุ่งคนงาน (Employee-centered leaders) เป็นผู้นำที่แสดงพฤติกรรมต่อพนักงานด้วยการกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการทำงานพฤติกรรมของผู้นำจะแสดงออกด้วยการไว้วางใจเคารพต่อกันใช้วิธีจูงใจต่อการทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตออกมาสูง

สรุปว่า ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความสามัคคี การสร้างความเข้าใจ การเรียนรู้ร่วมในการอยู่สังคมเชิง

^{๑๘๔} Robbins, Stephen P. 2002. The Truth about Managing People and Nothing but The Truth, NJ, Prentice Hall.

พหุวัฒนธรรม เป็นผู้ที่มิประสานความสัมพันธ์และมุ่งมิตรสัมพันธ์และให้เรียนรู้ข้อแตกต่างระหว่างกัน หากผู้นำทางศาสนาได้แสดงบทบาท ได้ร่วมกันกับทางเครือข่ายชาวพุทธในการมุ่งเน้นการสร้างสันติสุข ภายในพื้นที่ ได้แสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อประชาชนในสังคม

๒.๕.๘.๓ ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (BUDDHIST LEADERSHIP)

ในพระพุทธศาสนาได้มีแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำซึ่งแนวคิดของการนำและภาวะผู้นำ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นอาจพิจารณาได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงเป็น ผู้นำองค์การที่มีทั้งธรรมบารมีและทรงเป็นผู้นำที่ยึดธรรมเป็นหลักในการนำพาสมาชิกในองค์การ คือ เหล่าพระสาวกไปสู่แนวทางการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธองค์ในฐานะผู้นำได้ทรงเลือกใช้หลักในการนำและภาวะผู้นำของพระพุทธองค์ในเรื่องราว ต่าง ๆ ตามโอกาส บุคคล สถานที่ และสถานการณ์ที่หลากหลายลักษณะ ยกตัวอย่างเช่น การเปิดโอกาส ให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การให้ความสำคัญระหว่างคน และงานอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างแรงจูงใจ การกระตุ้นให้ดำเนินกิจกรรมในการปฏิบัติอย่างเต็มกำลัง ความรู้ความสามารถ รวมถึงวิธีการในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับสมาชิก ภายนอกองค์การ^{๑๘๕}

คุณสมบัติผู้นำในทางพระพุทธศาสนา

พระเทพปริยัติเมธี^{๑๘๖} ได้อธิบายถึง ผู้นำที่ดีในทางพระพุทธศาสนามีลักษณะ คุณสมบัติที่สำคัญอยู่ ๒ ประการคือ ลักษณะและคุณสมบัติภายใน และคุณสมบัติภายนอก โดยลักษณะ และคุณสมบัติดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะเป็นกรอบในการกำหนดอัตลักษณ์ของผู้นำ ว่าที่ต้นนั้นควรมีลักษณะและคุณสมบัติอย่างไรโดย ๒ ประการมีรายละเอียดดังนี้

๑. คุณสมบัติภายในของผู้นำ

คุณสมบัติของผู้นำภายในนั้น หมายถึง สภาพจิตใจ คุณธรรมหรือหลักการในด้านมโน ธรรมที่ผู้นำโดยมากจะพึงมีเป็นเจตคติและความคิดรวมถึงอารมณ์ที่เป็นไปในฝ่ายดี และสามารถนำมา ปรับใช้เพื่อการบริหารงานได้ โดยหลักคุณธรรมที่เป็นตัวกำหนดลักษณะและคุณสมบัติที่จัดเป็นมโน ธรรมมี ดังต่อไปนี้

๑.๑ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏอยู่ในทศุติปาปิกสูตร^{๑๘๗} ซึ่งในพระสูตร กล่าวไว้ ดังนี้

๑.๑.๑ จักขุมา คือ เป็นผู้มิวิสัยทัศน์กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ รูปการ สถานการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร

๑.๑.๒ วิรุโธ คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำงาน รู้หลักการและวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ

๑.๑.๓ นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษย์สัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น

^{๑๘๕} พระครูสิริจันทนิวิฐ, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

^{๑๘๖} พระเทพปริยัติเมธี. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย”, (หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๓๖.

^{๑๘๗} อก.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๐๓.

๑.๒ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในสังฆโศภณสูตร^{๑๘๘} ซึ่งในพระสูตรกล่าวไว้ ดังนี้

๑.๒.๑ วิยัตโต เป็นผู้ไม่มีปัญญา

๑.๒.๒ วินีโต เป็นผู้มิระเบียบวินัยดี

๑.๒.๓ วิสารโท เป็นผู้แก้สรวล

๑.๒.๔ พหุสสุโต เป็นผู้มีความรู้ ศึกษาทรงจำมาก

๑.๒.๕ ธัมมานุธัมมปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร

๑.๓ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย ปัญจยนิบาต^{๑๘๙} ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ๖ ประการคือ

๑.๓.๑ ขมา คือ มีความอดทนต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่นมั่นคง ไม่ยอมตกในความชั่ว ไม่กลัวเกรงหรือมีอคติ ๔ เมื่อต้องตัดสินใจ และไม่หวั่นไหวในเพราะโลกธรรม ๘

๑.๓.๒ ซาคริยะ คือ มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการประคับประคองชีวิตหน้าที่การงาน

๑.๓.๓ อุภูฐานะ คือ มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน

๑.๓.๔ สังวิภาสะ คือ มีอัธยาศัยดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน

๑.๓.๕ ทยา คือ มีจิตใจที่เอ็นดู รักใคร่ห่วงใยเอาใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน

๑.๓.๕ อิกขนา คือ เอาใจใส่ตรวจตรางานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

๑.๔ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในเตตสฺสฺกฺกชาดก^{๑๙๐} พระพุทธองค์ทรงได้แสดงไว้ สรุปย่อ ดังนี้

๑.๔.๑ ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา ไม่ทอดทิ้งงาน ไม่ทำงานให้อากุล (คั่งค้าง) มีความเพียรอดทนในหน้าที่การงาน

๑.๔.๒ ฉลาดวางบุคคลให้เหมาะสมกับงาน รู้ประโยชน์และโทษ รักษาความลับ ไม่ดำเนินชีวิตในทางที่ผิด รักษาเกียรติประวัติ รักษาประโยชน์ส่วนรวม และต้องรอบรู้ในกิจการคลังบริหารการคลังด้วยตัวเอง ไม่ควรไว้วางใจให้คนอื่นจัดการรายรับรายจ่ายในกิจการงานที่รับผิดชอบ

๑.๔.๓ บำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ยกย่องบุคคลที่สมควรได้รับการยกย่อง ชื่นชมผู้ควรชม รับฟังปัญหาหรือพบปะผู้ร่วมงานอยู่เสมอ เพื่อรับฟังปัญหาและหาทางแก้ไขหรือชี้แนะ

๑.๔.๔ ออกติดตามผลงาน ตรวจตราดูแลความประพฤติของเจ้าหน้าที่ภารกิจสำคัญไม่ควรมอบให้ผู้อื่น และใช้วิจารณ์ญาณในการบริหาร

^{๑๘๘} ๑.๒.๑ ๒๑/๗/๑๐.

^{๑๘๙} ๑.๒.๑ ๒๒/๕๓/๕๖.

^{๑๙๐} ๑.๒.๑ ๒๓/๒๔๓๘-๒๔๔๕/๔๓๐-๕๔๓.

๑.๔.๕ ไม่พึงละการบำเพ็ญประกอบตนในศีลธรรมอันดีเพื่อเป็นแบบอย่างและยึดมั่นเป็นข้อปฏิบัติ

๑.๔.๖ ไม่ถ่มลงในกามคุณและโลกธรรม และมีปัญญา มีกำลังแห่งสติเพราะจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้นำหรือผู้ปกครองสามารถฟันฝ่าอุปสรรคแก้ไขปัญญาได้แม้ถึงคราวอัปมงคล

๑.๕ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในกปิชาดก สัตตกนิชาต ขุททกนิกาย^{๑๙๑} ดังนี้

“อันคนพาลถึงจะมีกำลังปกครองหมู่คณะไม่ดีเลย เพราะไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนนกกระทาตัวผู้ไม่เป็นประโยชน์แก่พวกนกปกครองหมู่คณะทั้งหลายเหล่านั้น

ส่วนนักปราชญ์มีกำลังปกครองหมู่คณะดีมาก เพราะว่าเป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนท้าววาสวะผู้เป็นประโยชน์แก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ทั้งหลาย ฉะนั้น

ผู้ใดพิจารณาเห็นศีล ปัญญา และสุตะในตน ผู้นั้นย่อมประพาสประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ทั้งตนและผู้อื่น”

๑.๖ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในกฎทนต์สูตร สีลขันธวรรค ทีฆนิกาย^{๑๙๒} ที่พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระเจ้ามหายาจิในฐานะเป็นผู้นำที่ดีว่ามี ๘ ประการคือ

๑.๖.๑ ทรงเป็นอุภโตสุชาต ทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดา มีพระกรรมที่เป็นที่ปฏิสนธิหมดจดตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนอ้างด้วยถึงพระชาติกานเิดได้

๑.๖.๒ ทรงมีพระรูปร่าง นาคู นาคู นาคู

๑.๖.๓ ทรงมีทรัพย์มาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้สอยมากมีทรัพย์และธัญญาหารมาก มีพระคลังเต็มบริบูรณ์

๑.๖.๔ ทรงมีกำลัง ทรงสมบุรณ์ด้วยเสนาเมือง ๔ ซึ่งอยู่ในวินัย มีพระบรมเดชานุภาพดังจะเผาผลาญราชศัตรูได้ด้วยพระราชอิสริยยศ

๑.๖.๕ ทรงพระราชศรัทธา เป็นทายก ทรงบำเพ็ญพระราชากุศล

๑.๖.๖ ได้ทรงศึกษา ทรงสดับเรื่องนั้นๆมาก

๑.๖.๗ ทรงทราบอรรถแห่งข้อที่ทรงปรึกษาและภาษิตนั้นๆ ว่า นี้อรรถแห่งภาษิตนี้

๑.๖.๘ ทรงเป็นบัณฑิต

๑.๗ พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในหลักธรรมข้อต่าง ๆ หลักธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นผู้นำ มีดังนี้

๑.๗.๑ พรหมวิหาร ๔^{๑๙๓} คือ ธรรมประจําใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพรหม คือ

^{๑๙๑} ขุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๓๖๗-๓๖๘/๒๖๗-๒๖๘..

^{๑๙๒} ที.สี.(ไทย) ๙/๒๑๓-๒๑๔/๒๐๓-๒๐๔.

^{๑๙๓} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๖ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

๑) เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนา มิให้ใครต้องการช่วยเหลือให้ทุกคน ประสบประโยชน์และความสุข

๒) กรุณา (ความสงสาร) คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์

๓) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) คือ ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข

๔) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบ
สม่ำเสมอ เทียงตรง และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

๑.๗.๒ หลักอคติ ๔^{๑๙๔} คือ ธรรมที่นักปกครองที่ดีควรพึงละเว้น ดังนี้

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความชอบ

๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะความชัง

๓) โมหาคติ ลำเอียงหลงหรือเขลา

๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะความขาดกลัว

๑.๗.๓ สัปปุริสธรรม ๗^{๑๙๕} ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติ
ของคนดี, ธรรมของผู้หน้าที่ดี มี ๗ ประการ

๑) อัมมัญญูตา ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริง
รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎแห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผลเช่น
พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่า หลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้อง
กระทำตามหลักข้อนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายนั้น ๆ

๒) อัตถัญญูตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผลคือ รู้ความหมาย
รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตาม
หลัก เช่น รู้หลักธรรมนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผล
อะไรบ้าง

๓) อัตตัญญูตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง
ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม
และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔) มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการ
ใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕) กาลัญญูตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่
ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติกิจการต่าง ๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็น
เวลา ให้ตรงเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัณญูตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่
จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทากิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้
ควรสังเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

^{๑๙๔} พ.ป. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

^{๑๙๕} พ.ป. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓. อัง.สศต.ก. (ไทย) (๒๓/๖๘/๑๔๓).

๗) ปุคคลัญญุตตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอริยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่องและแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

ลักษณะและประเภทของผู้นำในพระพุทธศาสนา

พระครูสิริจันทนิวิฐ ได้กล่าวถึงประเภทของภาวะผู้นำว่า พระพุทธศาสนามีแนวความคิดเรื่องเกี่ยวกับผู้นำแบ่งประเภทของผู้นำไว้ ๒ ลักษณะ^{๑๙๖} คือ

๑. ผู้นำแบบราชา หมายถึง ผู้นำทรงไว้ซึ่งความรู้ในธรรมของพระพุทธศาสนา ทศนะในทางพระพุทธศาสนาผู้นำแบบธรรมราชา มีกล่าวไว้ในจักรวตติสูตรอย่างชัดเจน คือ ทรงตั้งอยู่ในธรรม ยึดถือธรรมเป็นหลักในการปกครอง ไม่ใช้อารมณ์หรืออคติ ทรงสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในธรรมเมื่อประชาชนยึดมั่นอยู่ในธรรมแล้วก็จะไม่ทากะทำความผิดความชั่วต่าง ๆ ทำให้อยู่ร่วมกัน อย่างสงบสุข ทรงเผยแผ่ธรรมแก่พระราชอื่นแทนที่จะขยายอาณา เพื่อเอาอาณาเขตของพระราชอื่นเข้ามารวมไว้ กลับทรงรวมอาณาเขตโดยขยายอาณาเขตแห่งธรรมออกไป เมื่อพระราชทั้งหมดทรงตั้งอยู่ในธรรมก็จะไม่เบียดเบียนรุกรานกัน และประชาชนทุกรัฐทุกประเทศก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข และทรงดูแลให้คนยากจนมีความเป็นอยู่ที่ดีไม่อดอยาก ซึ่งจะทำให้ผู้คนไม่ต้องทำการทุจริตต่าง ๆ ความเป็นธรรมราชาเช่นนี้เกิดขึ้นโดยต้องมีการอบรมให้เกิดขึ้นภายในองค์พระราชนั้น

๒. ผู้นำแบบสมมติเทวราชา มี ๓ ประการดังนี้

๒.๑ สมมติเทพ เทพเจ้าโดยสมมติ คือ โดยการยอมรับของมวลมนุษยโลก ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ทรงเป็นเทพที่อยู่เหนือมนุษย์ด้วยธรรม

๒.๒ อุปัติเทพ เทพเจ้าโดยกำเนิด คือ สถิตอยู่บนสวรรค์

๒.๓ วิสุทธิเทพ เทพเจ้าโดยความบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองอันได้แก่ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย

สรุปลักษณะสำคัญของผู้นำตามแบบของทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักและแบบอย่างของผู้นำที่นำมาซึ่งความสงบสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันจะสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างประชาชนและผู้นำ อันจะเป็นประโยชน์ในการดูแลความสงบหรือดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย หากผู้นำในพื้นที่ ๓ จังหวัดได้ตระหนักถึงความสงบในพื้นที่ สมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะได้นำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยที่ผู้นำในพื้นที่จะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อันจะส่งผลต่อการเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน ผู้นำจึงจำเป็นต้องรู้จักสาเหตุ และผลที่จะตามมาจากเหตุการณ์ และพร้อมที่จะหาแนวทางแห่งการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยปราศจากความลำเอียงพร้อมที่จะแสดงภาวะผู้นำที่แท้จริง ข้ามผ่านความเป็นพวกเขาพวกเรา โดยมองเห็นว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ภาษาใด ต่างเป็นเพื่อนมนุษย์ที่อยู่อาศัยร่วมกันภายในสังคม ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยหนึ่งแห่งการสร้างสันติสุขในพื้นที่

^{๑๙๖} พระครูสิริจันทนิวิฐ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖

๒.๖. แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

๒.๖.๑ ความหมายของยุทธศาสตร์

คำว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นคำศัพท์พื้นฐานในการพัฒนาองค์กร มาจาก “Strategos” ในภาษากรีกซึ่งเกิดจากคำว่า “Stratos” ซึ่งหมายถึง “Army” หรือ “กองทัพ” ผสมกับคำว่า “Agein” ซึ่งหมายถึง “Lead” หรือ “นำหน้า” จึงทำให้มีความหมายถึง “leading the total organization” หรือ การนำทางให้องค์กรโดยรวม” ซึ่งมีนัยทั้งเชิงจุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการทำ “อะไร” ให้สำเร็จและทำ “อย่างไร”^{๑๙๗}

ความหมายคำว่า ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์ (Strategy) มาจาก ภาษากรีก ว่า Strategos ซึ่งเป็นการรวมคำ ๒ คำเข้าด้วยกันคือ คำว่า Stratos ที่แปลว่า กองทัพ และคำว่า Ago ที่ เป็น คำกริยา ซึ่งแปลว่า นำ (Lead) รวมแปลได้ว่าความชำนาญของนายพล ดังนั้นคำนี้จึงหมายถึง วิธีการที่ นายพลทหารเตรียมการเพื่อการต่อสู้ ในการสงคราม^{๑๙๘} ส่วน สุวิชัย ศุภรานนท์^{๑๙๙} ให้ความหมายที่ สอดคล้องกันว่า คำว่า ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์ (Strategy) เกิดจากคำว่า Stratos หมายถึง Army (กองทัพ) กับคำว่า Agein หมายถึง Lead (การนำ) แปลโดยความหมายว่า Leading the Total Organization ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า^{๒๐๐} การนำองค์กรโดยรวม โดยทั่วไปแล้ว กลยุทธ์ จะ หมายถึง แผนงาน แนวทางหรือวิธี การที่ จะนำองค์กรไปสู่ผลที่ สอดคล้องกับภารกิจและจุดมุ่งหมาย รวมขององค์กรในต้นศตวรรษที่ ๑๙ มีการใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์” ในความหมายว่า การใช้ทรัพยากร หรือภารกิจการสงครามของนายทหารระดับสูง กล่าวคือ เป็นการเตรียมการเพื่อทำสงครามโดยใช้แผนที่ (การวางแผนการสงคราม) หรือหมายถึงการใช้การรบเพื่อให้ได้ชัยชนะในการณรงค์ทางทหาร แต่พอถึง ปลายศตวรรษที่ ๑๙ จนถึงศตวรรษที่ ๒๐ คำว่ายุทธศาสตร์ กลับไม่มีความหมายที่แน่ชัด จนไม่สามารถ กำหนดความหมายให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปได้ และที่สำคัญกว่านั้นคือ มีการใช้คำนี้อย่างกว้างขวาง จน ขาดความหมายที่แจ่มชัดในตัวเอง ปัจจุบันพจนานุกรมศัพท์ทหารของสำนักงานคณะเสนาธิการร่วมของ สหรัฐอเมริกาให้ความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์ หมายถึง ศาสตร์ และศิลปะของการ พัฒนาและการใช้ กำลังทั้งทางบก ทางเศรษฐกิจ ทางจิตวิทยาและทางทหารตามความจำเป็น ทั้ง ในยามสันติ และยามสงครามเพื่อที่จะก่อให้เกิดการสนับสนุนอย่างเต็มที่ต่อนโยบายของชาติ โดยมี จุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนความเป็นไปได้ที่จะได้รับชัยชนะและผลสืบเนื่องในทางเป็นประโยชน์ จากชัยชนะ และเพื่อลดโอกาสของการพ่ายแพ้”^{๒๐๑}

^{๑๙๗} Greenley, Gordon E, *Strategic Management*, (United Kingdom : Prentice-Hall, 1989), p. 159.

^{๑๙๘} Maassen, P. A. M. & Van Vaght, F. A, “Strategic Planning” in the encyclopedia of Higher Education Vol.๒ : Analytical Perspectives, pp. ๑๔๘๓-๑๔๙๔, (Oxford : Pergamon Press, 1992), p.968.

^{๑๙๙} สุวิชัย ศุภรานนท์, *ยุทธศาสตร์การแข่งขัน*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซี เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^{๒๐๐} Morison, J. L., Renfro, W.L. & Boucher, Wayne I, *Future Research and the strategic planning process: Implementations for Higher Education*, (Washington : ASHE, 1987), p. 165.

^{๒๐๑} สุรชาติ บำรุงสุข, “ยุทธศาสตร์ คืออะไร” มติชนสุดสัปดาห์, (๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๔), หน้า ๒.

ในขณะที่วงการธุรกิจ คำว่า Strategy เป็นคำศัพท์พื้นฐานในการพัฒนาองค์กร ซึ่งภาษาไทยไม่ได้ใช้คำว่ายุทธศาสตร์ แต่ใช้คำว่า กลยุทธ์ แทน หมายถึง วิธีการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์^{๒๐๒} หรือหมายถึง การวางแผนงานสู่การปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมาย ภายใต้การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมหรือวิเคราะห์ เชิงกลยุทธ์ ที่เรียกว่า Swot Analysis ประกอบด้วย การวิเคราะห์ จุดอ่อนจุดแข็งโอกาสและภัยคุกคามในกรอบระยะเวลาที่ต้องการทั้งนี้เพื่อประกอบการวางแผนการในการใช้วิธีการและทรัพยากรเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายสูงสุด ซึ่งความหมายที่ง่ายที่สุดคือ แผนการปฏิบัติที่รวบรวมความพยายามทั้งหลายเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ในยุคปัจจุบันนี้อาจจะกล่าวได้ว่าStrategy คือ ขบวนการตัดสินใจอันซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงวัตถุประสงค์(Objectives) หรือจุดหมายสุดท้าย (Ends) เข้ากับวิธีหรือหนทาง (Ways) และวิธี การหรือเครื่องมือ(Means) ในอันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น

ยุทธศาสตร์ หมายถึง คือ วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจจิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม^{๒๐๓}

ยุทธศาสตร์ คือ แผนงานที่มีความพร้อมสมบูรณ์ ครบถ้วนทุกด้าน และประสานสอดคล้องเข้ากันได้ ที่จะช่วยให้องค์กรมี ข้อได้เปรียบที่จะเผชิญกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งยุทธศาสตร์ จะถูกกำหนดขึ้นเพื่อประกันว่าวัตถุประสงค์ของกิจการจะบรรลุผลสำเร็จแน่นอน^{๒๐๔}

“ยุทธศาสตร์” หรือ “Strategy” ในภาษาอังกฤษซึ่งได้มีผู้รู้แปลเป็นไทยว่า “กลยุทธ์” หรือ “ยุทธศาสตร์” หมายถึง การมุ่งเน้นหรือทุ่มทรัพยากรไปในเรื่องใดแล้วสามารถนำพาหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๒๐๕}

ยุทธศาสตร์ หมายถึง รูปแบบหรือแผนการที่รวมเอาเป้าหมายหลักนโยบายหลัก และลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ งานของทั้งองค์กรเอาไว้ด้วยกัน^{๒๐๖}

๒.๖.๒ ความสำคัญของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์จะเป็นตัวเชื่อมโยงสู่แผนปฏิบัติการของแผนกต่างๆ ในองค์กรผู้บริหารระดับสูงจะต้องให้แผนกต่างๆ ได้รับรู้และทราบว่าองค์กรต้องการจะไปในทิศทางใดจากนั้นจึงพัฒนาจุดหมายยุทธศาสตร์และแผนงานให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์นั้นในองค์กรที่มีการจัดการดีผู้บริหารของแผนกทุกระดับจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแผนของแผนกกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรดังนั้นแผนทุกแผนในระดับล่างจะเกิดขึ้นจากแผนยุทธศาสตร์และขณะเดียวกันผลการดำเนินงานของแผนระดับล่างจะส่งผลสำเร็จต่อแผนยุทธศาสตร์

^{๒๐๒} ศรีวงศ์ สุมิตร, ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^{๒๐๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๗.

^{๒๐๔} ธงชัย สันติวงษ์, การวางแผนเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔.

^{๒๐๕} บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ, การจัดการเชิงยุทธศาสตร์สำหรับ CEO, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สุขุมและบุตร, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕.

^{๒๐๖} บุญเลิศ เย็นคงคาและคณะ, การจัดการเชิงกล, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : BK การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๙๘.

แผนยุทธศาสตร์เป็นพื้นฐานทุกขั้นตอนในกระบวนการวางแผนเป็นโครงร่างหลักหรือวิธีการโดยรวมที่องค์การต้องดำเนินการเพื่อให้ได้แนวทางดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ลักษณะสำคัญของแผนยุทธศาสตร์พัฒนามาจากความคิดในการวางแผนระยะยาว (Long-range Planning) ซึ่งมีความสำคัญ ดังนี้^{๒๐๗}

๑. ช่วยปรับหน่วยงานหรือองค์กรให้มีสภาพเหมาะสมกับความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร

๒. เป็นแนวทางการดำเนินงานสำหรับความไม่แน่นอนของอนาคต

๓. แผนจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์

๔. ไม่มีแผนยุทธศาสตร์ใดที่เหมาะสมและใช้ได้ทุกสภาวการณ์

ความสำคัญของแผนยุทธศาสตร์อีกประการหนึ่ง มีดังนี้^{๒๐๘}

๑. แผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติที่ช่วยให้้องค์การสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปทั้งนี้เพราะการกำหนดแผนยุทธศาสตร์นั้นให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร

๒. แผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติที่ช่วยให้หน่วยงานในภาครัฐกิจตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จและความล้มเหลวล้มเหลวต่อเป้าประสงค์ขององค์การ

๓. แผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management, NPM) ที่ให้ความสำคัญการปรับปรุงการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐกิจทั้งระบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดโดยในประเทศไทยเรียกว่าการปฏิรูประบบราชการอีกทั้งหน่วยงานภาครัฐกิจยังต้องดำเนินงานตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือ ธรรมภิบาล (Good Governance) ซึ่งเป็นกระแสหลักในการบริหารรัฐกิจปัจจุบัน

๔. แผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติที่มีส่วนช่วยยกระดับระบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance-based Budgeting)

๕. แผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติที่มีส่วนช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการซึ่งเป็นการพินิจวิเคราะห์วางแผนและนำเสนอทางเลือกในการบริหารจัดการแบบใหม่ๆ ที่หลุดพ้นจากกรอบพันธนาการทางความคิดอันเกี่ยวข้องกับระเบียบปฏิบัติราชการที่ล้าสมัยและไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน

๖. แผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติที่มีส่วนช่วยสนับสนุนหลักการประชาธิปไตยในแง่ของการมีส่วนร่วม (Participation) และการกระจายอำนาจ (Decentralization)

^{๒๐๗} ชูชีพ พุทธประเสริฐ, การพัฒนาองค์กรเทคนิคการบริหารเพื่อการศึกษา (เอกสารการสอน), หน้า ๑๙๒.

^{๒๐๘} วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ, การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๗๙.

สรุปความว่า ยุทธศาสตร์ เป็นตัวที่กำหนดทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตาม พันธกิจ และภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal) ยุทธศาสตร์ที่ดีนั้นจะต้องถูกกำหนดขึ้นตามวิสัยทัศน์ขององค์การอันเป็นผลผลิตทางความคิดร่วมกันของสมาชิกในองค์การที่ได้ทำงานร่วมกันหรือจะทำงานร่วมกันโดยวิสัยทัศน์นี้เป็นความเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่องค์การประสงค์จะไปให้ถึงและวิสัยทัศน์นี้มีการแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) ที่เป็นรูปธรรมและสามารถวัดได้

๒.๖.๓ กระบวนการเชิงยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เป็นทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตาม พันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal) แผนยุทธศาสตร์ที่ดีนั้นจะต้องถูกกำหนดขึ้นตามวิสัยทัศน์ขององค์การอันเป็นผลผลิตทางความคิดร่วมกันของสมาชิกในองค์การที่ได้ทำงานร่วมกันหรือจะทำงานร่วมกันโดยวิสัยทัศน์นี้เป็นความเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่องค์การประสงค์จะไปให้ถึงและวิสัยทัศน์นี้มีการแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) ที่เป็นรูปธรรมและสามารถวัดได้ทั้งนี้้องค์การสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบใน

การประเมินผลงานประจำปีงบประมาณยิ่งไปกว่านั้น้องค์การยังสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้อีกด้วยสำหรับกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นมีขั้นตอน ดังนี้^{๒๐๙}

๑. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย

- (๑) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment)
- (๒) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment)

๒. การจัดวางทิศทางขององค์การซึ่งประกอบด้วย

- (๑) การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
- (๒) การกำหนดภารกิจ (Mission)
- (๓) การกำหนดเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal)
- (๔) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives)
- (๕) การกำหนดดัชนีชี้วัดผลงานระดับองค์การ (Organization's Key

Performance Indicators, KPIs)

(๖) การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy)

๓. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เป็นการดำเนินการเพื่อทำให้ยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกกำหนดขึ้นมีความเป็นรูปธรรมปฏิบัติได้จริงอันจะนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์การโดยการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นประกอบด้วย

(๑) การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและภัยคุกคามขององค์การหรือที่มักนิยมเรียกกันว่า Swot Analysis อันประกอบไปด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness) การวิเคราะห์โอกาส (Opportunities) และการวิเคราะห์ภัยคุกคาม (Threats) ขององค์การ

^{๒๐๙} อ่างแล้ว, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙.

- (๒) การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์
- (๓) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) ในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์พร้อมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและหน่วยงานสนับสนุน
- (๔) การกำหนดดัชนีชี้วัดผลงานระดับองค์การและระดับหน่วยงาน (Strategic Plan's KPIs)

- (๕) กำหนดยุทธวิธี (Tactics) หรือแผนงานในการปฏิบัติและ
- (๖) การกำหนดเป้าหมาย (Targets) ของแต่ละกิจกรรม (Activities) พร้อมกับดัชนีชี้วัดผลงานระดับแผนปฏิบัติการ (Action Plan's KPIs)

ขั้นตอนการประเมินผลยุทธศาสตร์ โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้^{๒๑๐}

๑) ขั้นการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดพันธกิจ (mission statement) การพิจารณาถึงโอกาสและข้อจำกัดที่มาจากสภาพแวดล้อมภายนอกการพิจารณาถึงจุดแข็งจุดอ่อนขององค์การ การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาวขององค์การ การพิจารณาประเมินทางเลือกกลยุทธ์ต่างๆ และการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน

๒) ขั้นการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategic implementation) จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนประจำปี การกำหนดนโยบาย การจูงใจบุคลากรที่รับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากรให้แก่การดำเนินกลยุทธ์ต่าง ๆ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบใหม่ที่เน้นการทำตามกลยุทธ์การกำหนดโครงสร้างองค์การที่มีประสิทธิภาพ การจัดเตรียมงบประมาณ รวมถึงการพัฒนาและการใช้ระบบการจัดการข้อมูล

๓) ขั้นการประเมินผลยุทธศาสตร์ (Strategic Evaluation) จะเกี่ยวข้องกับการประเมินสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การทบทวนกลยุทธ์ที่ถูกนำไปใช้ การประเมินระดับความสำเร็จของกลยุทธ์และแผน รวมถึงการปรับปรุงแก้ไข

กล่าวโดยสรุป การจัดการเชิงยุทธศาสตร์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการซึ่งอาจมีความสลับซับซ้อนและยากต่อความเข้าใจผู้บริหารจำเป็นต้องใช้การคิดอย่างเป็นระบบในการกำหนดกรอบของความเป็นองค์การเพื่อให้เกิดความเข้าใจในส่วนต่างๆของการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ และสามารถมองเห็นภาพทั้งองค์การในมุมมองที่เหมาะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารหลีกเลี่ยงการให้ความสนใจในประเด็นปลีกย่อยที่ไม่จำเป็นจะเห็นได้ว่าการจัดการเชิงยุทธศาสตร์จะประกอบไปด้วยขั้นตอนพื้นฐาน ๓ ขั้นตอนคือ ๑) การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) ๒) การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) ๓) การประเมินและควบคุมยุทธศาสตร์ (Strategic Evaluation and Control)

๒.๗ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๒.๗.๑ เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

กลุ่มของพระภิกษุในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งได้ผ่านการอบรมและการดูจากสำนักงาน

^{๒๑๐} David Fred R., Strategic management, 6ed, p.11

ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์และสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ(พศ.) ซึ่งได้ก่อตั้งตามที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) อดีตเจ้าอาวาส วัดสระเกศ ได้มีดำริให้ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ ซึ่งมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติ บริเวณบรมบรรพต (ภูเขาทอง) วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมี พระราชกิจจาภรณ์(เทอดญาณวชิโร) ผู้ช่วยเจ้า อาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ได้ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะทำงาน ซึ่งพระสงฆ์ในพื้นที่ ๕ จังหวัด ชายแดนใต้ได้ก่อเป็นเครือข่ายพระธรรมทูตยังผลึกกำลังการทำงานกันเข้มแข็งและมีการสร้างเครือข่าย เพิ่มมากขึ้นด้วยโดยที่พระธรรมทูตต้องมีการตระหนักรู้หน้าที่และสามารถประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาได้ เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นกัลยาณมิตรที่สามารถให้แง่คิดและกำลังใจแก่พุทธศาสนิกชน ได้ไม่ว่าจะเป็น การสนทนาธรรม บรรยายธรรม นำปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา หากพระธรรมทูตอาสา มี ความเข้มแข็ง ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในทุกพื้นที่ทำงานเพื่อสร้างความสามัคคี สร้างความสันติให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ซึ่งแบ่งหน้าที่กันทำงานในแต่ละจังหวัดดังนี้

๑) ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบูรพาาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

๒) ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสตูล คือ พระครูโสภณปัญญาสาร เจ้าคณะอำเภอมะนัง วัดนิคมพัฒนาราม อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

๓) ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา คือ พระปลัดนิรุจน์ชัย อภินนโท วัดเกาะใหญ่ อำเภอกะระเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา

๔) ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี คือ พระสมุห์บุญมา อาทโร วัดภูเขาหลง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

๕) ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดยะลา คือ พระสมุห์พิสิทธิ์ อนุโลโย วัดศรีนคร อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

๖) ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส คือ พระครูประโชติ รัตนารักษ์ วัดรัตนานภาพ อำเภอสุไหงปาตี จังหวัดนราธิวาส

๒.๗.๒ เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข

เป็นกลุ่มเครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาโดยรวบรวมสมาชิกกลุ่มชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัด ชายแดนภาคใต้ และ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา มีการสมัครอย่างเป็นรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ช่วยเหลือชาวพุทธ ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ มี การประสานกับเครือข่ายอื่น ๆ ที่มีอยู่ในภาคใต้และในส่วนกลางของภาคกลาง ภาคเหนือและอีสานโดยรวม พลังกันทุกเครือข่าย ซึ่งปัจจุบันได้มีกลุ่มผู้จัดการเครือข่าย ดังนี้

๑) พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบูรพาาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นประธานเครือข่าย

๒) นายวิชิต กิจจะแสน และนายอนุสนธิ์ เจือจันทร์ เป็นรองประธานของเครือข่าย

๓) นายกุศล ขุนดำ เป็นนิติกรเครือข่าย

๔) นางยุพิน ฝื่อแก้ว เป็นเหรัญญิกของเครือข่าย

๕) นางสาวพนณกร ราชแก้ว เป็นเลขานุการเครือข่าย

ในด้านการทำงานของกลุ่มจะมีผู้ประสานงานแต่ละอำเภอเป็นผู้ประสานไปยังสมาชิกเพื่อแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งการทำงานของเครือข่ายได้มีวัตถุประสงค์คือ

๑. เพื่อรวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัดชายแดนใต้และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

๒. เพื่อเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรง

๓. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่

๔. เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ

๕. เพื่อคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

ในด้านนโยบายและแนวทางการทำงานของเครือข่าย

๑. เพื่อความเป็นปึกแผ่นของชาวพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

๒. เพื่อให้ชาวพุทธจะไม่โดดเดี่ยวมิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓. เพื่อให้ชาวพุทธที่มีถิ่นในเวที เพื่อมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่

๔. เพื่อรักษาประเพณี ศิลปวัฒนธรรม แบบวิถีพุทธดำรงคงอยู่สืบต่อไป

๒.๗.๓ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ [BUDDHISTS NETWORK FOR PEACE] ชื่อย่อ B4P หรือหลาย ๆ คนเรียกว่า เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนใต้

เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์กราดยิงร้านขายของชำในจังหวัดปัตตานี ทำให้คนไทยพุทธต้องเสียชีวิตจำนวน ๖ ศพ จึงมีการเคลื่อนไหวโดยการแจกใบปลิวประณามการก่อเหตุรุนแรงต่อเป้าหมายที่อ่อนแอ ในตลาดพิมลชัย เขตเทศบาลนครยะลา โดยใช้ชื่อในการเคลื่อนไหวว่า ชนพุทธกลุ่มน้อย

หลังจากนั้น ท่านทวี สอดส่อง เลขาธิการ ศอ.บต. ในขณะนั้น ได้มีการตามให้ไปพบโดยสอบถามถึงความต้องการในการออกมาเคลื่อนไหว ซึ่งในการเคลื่อนไหวมีเป้าหมายเพียงแค่ คนไทยพุทธใน ๓ จังหวัด และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลาต้องมีส่วนร่วม และรับรู้ถึงการพูดคุยที่ทางรัฐไทย มีขึ้นกับกลุ่มขบวนการ หรือผู้เห็นต่าง โดยทั้ง ๒ ฝ่ายได้กล่าวอ้างถึงประชาชนของตนเอง และในการพูดคุยหรือเจรจาดังกล่าว ได้มีการแจ้งให้ประชาชนทราบ โดยการจัดประชุม ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ซึ่งมีผู้เข้ารับฟังและแสดงความคิดเห็นเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ถึงแม้จะมีคนไทยพุทธเข้ารับฟังอยู่บ้าง แต่น้อยมาก และไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นหลังจากนั้น ศอ.บต. จึงได้จัดสรรงบประมาณให้มีการจัดรวมพลคนพุทธ โดยใช้ชื่อว่า “เส้นทางสู่สันติภาพในบทบาทของคนไทยพุทธ ครั้งที่ ๑” ณ หาดแก้วรีสอร์ท โดยมีการรวมคนไทยพุทธ จำนวน ๑๐๐ คน ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการรวมคนไทยพุทธ ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และได้มีการเปลี่ยนชื่อจาก “ชนพุทธกลุ่มน้อย” เป็น “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖

การทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในความหลากหลายของวิถีชีวิตตามลักษณะของการนับถือศาสนาในความเสมอภาคทางพหุสังคม และพยายามปรับฐานความเท่าเทียมของการใช้ชีวิตในพื้นที่

สำหรับสิ่งที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ B4P ทำได้แล้ว คือ ถูกบรรจุในกรอบการพูดคุยว่าต้องฟังเสียงคนไทยพุทธในพื้นที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เน้นการทำงานโดยไม่ได้มุ่งหวังให้มีการเขียนใบสมัครเพื่อเข้าเป็นสมาชิก แต่คิดว่าสมาชิกของเครือข่าย คือกลุ่มคน หรือประชาชนตามชุมชน และหมู่บ้านที่เราลงพื้นที่ อีกทั้งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องผูกมัดคนไทยพุทธในติดอยู่กับเครือข่าย

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุข

ดนัย มุสา และ คณะ ได้วิจัยเรื่องการจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติผลการวิจัยพบว่า ในความเหมาะสมของกระบวนการจัดทำนโยบาย มีการใช้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างหลากหลาย แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เป็นตัวแสดงหลักอย่างแท้จริง และยังจำกัดอยู่เฉพาะกระบวนการในขั้นของการก่อตัวของปัญหาเท่านั้น แต่ยังไม่ทำอย่างต่อเนื่องครบทุกขั้นตอน อย่างไรก็ตาม เนื้อหาสาระของนโยบายในภาพรวมมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ อัตลักษณ์ วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และมีลักษณะเชิงรุกอย่างชัดเจน ในส่วนความเหมาะสมของกระบวนการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ยังใช้การมีส่วนร่วมในระดับต่ำ มีลักษณะเชิงรูปแบบเป็นส่วนใหญ่ และการปฏิบัติบางเรื่อง อาทิ เรื่องการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยังมีบางประเด็นที่ไม่สอดคล้อง ในขณะที่สถานการณ์รุนแรงรายวัน ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติจำต้องยึดติดอยู่กับการแก้ปัญหาความรุนแรงรายวันทางยุทธวิธีมากกว่ามุ่งแก้ปัญหาเชิงรุกทางยุทธศาสตร์ในภาพรวมที่เชื่อมโยงกัน และพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ คือ ๑) การเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้าและไม่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ๒) ยังขาดการบูรณาการในเรื่องของโครงสร้างองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ๓) ยังไม่มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ ๔) แผนเตรียมการดำเนินการที่ยังมีเนื้อหาบางส่วนไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวคิดพื้นฐานของนโยบายและ ๕) ปัจจัยทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้ง ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ต่อเนื่อง ท้ายสุดคณะผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะใน ๔ ด้านสำคัญ คือ ๑) ด้านกระบวนการและความเหมาะสมของกระบวนการจัดทำนโยบาย ๒) ด้านกระบวนการและความเหมาะสมของการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ๓) ด้านข้อเสนอแนะ รูปแบบ กระบวนการจัดทำและการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติโดยได้นำเสนอตัวแบบกระบวนการเครือข่ายนโยบาย (Policy Networking Process Model-PNP) ซึ่งเป็นตัวแบบสำหรับการจัดทำและการแปลงนโยบายลักษณะดังกล่าว และ ๔) ด้านการนำผลวิจัยไปใช้และการศึกษาวิจัยต่อยอด^{๒๑๑}

^{๒๑๑} ดนัย มุสา และ คณะ, “การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), ๒๕๕๕, หน้า คำนำ.

นันทพล วิทยานนท์ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนประกอบด้วย ๑๐ มิติได้แก่ที่อยู่อาศัยครอบคลุมสุขภาพการศึกษาสังคมการสนับสนุนทางสังคมการเมืองงานทำและมีรายได้สิทธิและความเป็นธรรมความมั่นคงส่วนบุคคลรวมถึงการเมืองและธรรมาภิบาลรูปแบบที่ได้จากการวิจัยมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับตัวชี้วัดความสุขประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน หลักการเป้าหมาย การจัดการศึกษา วัตถุประสงค์ ลักษณะสำคัญ องค์ประกอบของรูปแบบ แนวทางการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การบริหารทั่วไปตลอดจนเงื่อนไขความสำเร็จ^{๒๑๒}

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดิษฐรัตน์ อมรวิวัฒน์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งผลของการวิจัยพบว่ากลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงน่าจะเปิดการรุกทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ควบคู่ไปกับดำรงการก่อเหตุรุนแรง ดำเนินการต่อเป้าหมายที่เป็นเงื่อนไข เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์เสียหายต่อประเทศไทย และข่าวสารถูกกระจายไปสู่ประชาคมโลก ผ่านสื่อมวลชน และองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) รวมทั้งการใช้เวทีต่างประเทศผ่านองค์กรพัฒนาเอกชน เคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลไทยในการแก้ไขปัญหา จชต. อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการปกครองตนเอง หรือการจัดตั้งเขตปกครองพิเศษในที่สุดสำหรับพื้นที่ที่อยู่ในความควบคุมของรัฐอยู่แล้วรัฐจะต้องรักษาสถานของพื้นที่นี้ไว้เพราะ เป็นพื้นที่ที่รัฐได้รับการสนับสนุนจากมวลชนเป็นอย่างดี มาตรการหลักที่ใช้คือการปรับปรุงสภาพ แวดล้อมและการช่วยเหลือประชาชน และเสริมด้วยมาตรการด้านการพิทักษ์ประชาชนและทรัพยากร เพราะรัฐจะต้องดำรงรักษาระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง หรือชุมชนไว้ รวมถึงการปราบปรามกองกำลังติดอาวุธของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่แฝงเข้ามาเพื่อปฏิบัติ การในพื้นที่ การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบนั้นเป็น การปฏิบัติการทางทหาร กึ่งทหาร การเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกิจการพลเรือน เพื่อเอาชนะการก่อความไม่สงบ ซึ่งต้องใช้การระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนรัฐจะต้องใช้มาตรการและเครื่องมือผสมผสานกันอย่างเหมาะสม ในช่วงแรกของการแก้ปัญหาหน่วยงานต่างๆของรัฐอาจจะยังไม่สามารถดำเนินการได้ในพื้นที่หน่วยงานทางทหารจึงเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่จะปฏิบัติงานเชิงรุก เข้าไปในพื้นที่ก่อนเพื่อสร้างสภาวะที่เกื้อกูลที่จะให้หน่วยงานภาครัฐอื่นๆเข้ามาดำเนินการได้ในระยะต่อไป โดยในการบูรณาการด้านกำลังในพื้นที่นั้นองค์กรที่รับผิดชอบควรที่จะสร้างหน่วยและพัฒนาความร่วมมือ ของหน่วยงานในพื้นที่ จชต.ทั้งกำลังทหารหลัก, กำลังประจำถิ่น เช่น ตำรวจ, ทหารพราน, ร้อย อส.จังหวัด, ร้อย อส.อำเภอ, กำลังประชาชน เช่น ชรบ.หรือ อรบ. เพราะกำลังแต่ละประเภทนั้นมีจุดแข็งที่แตกต่างกัน สามารถที่จะนำมาชดเชยจุดอ่อนหรือช่องว่างในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี^{๒๑๓}

^{๒๑๒} นันทพล วิทยานนท์, “รูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ภาคพิเศษ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖).

^{๒๑๓} ดิษฐรัตน์ อมรวิวัฒน์, “การประยุกต์ใช้หลักการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔).

รัชฎะ ลำกุล ได้การศึกษาวิจัย เรื่อง ทักษะคติของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการให้บริการทางการแพทย์ของกองทัพบก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการให้บริการทางการแพทย์ที่กรมแพทย์ทหารบกจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อส่งเสริมปฏิบัติการทางจิตวิทยาผลของการวิจัยทำให้ทราบว่า ปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนยากที่จะแก้ไขให้สำเร็จในเวลาสั้น ๆ หน่วยราชการทุกภาคส่วนรวมทั้งพี่น้องประชาชนทั้งประเทศต้องเป็นผู้ที่ช่วยกันแก้ปัญหานี้ให้สามจังหวัดเหล่านั้นกลับมาเป็นจังหวัดที่ปกติมีความสุขในการดำเนินชีวิต ในด้านการสาธารณสุข ความไม่สงบดังกล่าวมีผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาความเจริญบุคลากรทางการแพทย์ส่วนใหญ่ไม่ยอมทำงานในพื้นที่เหล่านั้น ถ้าเลือกได้ทุกคนต้องการทำงานในพื้นที่ที่สงบสุข จากแนวคิดและภารกิจของเหล่าแพทย์ กองทัพบกในอันที่จะช่วยเหลือกองทัพบกในการนำความสงบสุขกลับมาจึงต้องหาข้อมูลรับทราบปัญหาและเข้าช่วยเหลือ โดยกรมแพทย์ทหารบกได้จัดส่งบุคลากรเข้าไปในพื้นที่ พูดคุยซักถามกับผู้อำนวยการโรงพยาบาลต่าง ๆ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ทั้งนี้ได้สรุปผลและทราบปัญหาสำคัญในพื้นที่มีสองประการคือการขาดแคลนศัลยแพทย์ เนื่องจากการขอย้ายออกจากพื้นที่และบางส่วนลาออกจากราชการเพราะปัญหาความไม่ปลอดภัย อีกปัญหาคือหน่วยงานด้านสาธารณสุขของกระทรวงสาธารณสุขไม่สามารถเข้าไปให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลและพื้นที่เสี่ยงภัยได้ ทำให้การรักษาพยาบาลไปไม่ถึงกลุ่มประชาชนที่ต้องการแพทย์^{๒๑๔}

ทะเบียน เมืองพระฝาง อธิบายถึงการเสริมสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ว่า การใช้การเมืองนำการทหารในระดับผู้ปฏิบัติในพื้นที่เจ้าหน้าที่รัฐทั้งมวลต้องเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรมในการใช้กำลังและทรัพยากรทั้งมวลให้บรรลุผลทางการเมือง การเมืองในที่นี้ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อจิตใจของทุกคน ทั้งฝ่ายก่อความไม่สงบ , ประชาชน ,เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้เสียหาย โดยไม่รู้ลึกโกรธเกลียดซึ่งกันและกัน ไม่เกิดเงื่อนไขใหม่ หรือซ้ำเติมเงื่อนไขเดิม ๆ แต่ประชาชนจะมีความเชื่อใจ เชื่อมั่นศรัทธาในเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนการทหาร หมายถึง การใช้กำลังในการปฏิบัติงานทั้งปวงและภาพลักษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ทุกคน ได้พบเห็นหรือได้ยิน หรือได้สัมผัสการปฏิบัติงานในมิติของ “การเมืองนำการทหาร” สำหรับผู้ที่ปฏิบัติงานในสถานการณ์การก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้^{๒๑๕}

ประเสริฐ ชูแสง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มาตรการ “กบนอกกะลา” เพื่อลดความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้เพื่อวิเคราะห์และเสนอยุทธศาสตร์และมาตรการ (ระยะสั้น) ในการลดความรุนแรงดังกล่าวในลักษณะการผสมผสานระหว่างแนวความคิดที่ได้รับการเสนอจากนักคิดและภาคเอกชนอื่นๆและแนวคิดนอกกรอบในอีกมุมมองหนึ่ง โดยใช้การวิจัยเอกสารเป็นหลัก และศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้แหล่งข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิเป็นส่วนใหญ่ประกอบกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยได้มาตรการวิจัยที่เรียกว่า “มาตรการ ๓ ขา ศาสนานำ” ประกอบด้วยมาตรการย่อยดังนี้ ๑) มาตรการเชิดชูและขอความร่วมมือจากสกุล “โต๊ะมีนา” ๒) มาตรการให้ฝ่ายค้านเป็นแกนนำสร้างอุดมการณ์ (ด้านชาติและพระมหากษัตริย์) ๓) มาตรการต่างประเทศต่อองค์กรมุสลิม ๔) มาตรการ “ปิดแนว”

^{๒๑๔} รัชฎะ ลำกุล, “ทัศนคติของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการให้บริการทางการแพทย์ของกองทัพบก”, *รายงานวิจัย*, (วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๒).

^{๒๑๕} ทะเบียน เมืองพระฝาง, “การเสริมสร้างความเข้าใจการปฏิบัติในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบของกำลังพลหน่วยเฉพาะกิจปัตตานี ๒๑,๒๒,๒๔และ๒๕”, *รายงานวิจัย*, (วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔).

ชั่วคราว ๕) มาตรการ“ตรวจสอบโดยฝ่ายค้าน” ๖) มาตรการควบคุมเดิมของรัฐ ๗) มาตรการใช้กำลัง ๘) มาตรการ “มวลชนญีฮาด” (เน้นด้านศาสนา) ๙) มาตรการจัดตั้งศูนย์กลางการศึกษาอิสลามปัตตานี (ศอป.) ๑๐) มาตรการกระจายเป้าหมายการต่อสู้ทางกลุ่มแนวคิด ๑๑) มาตรการแสวงหาความร่วมมือจากประเทศมุสลิมที่ไม่ยอมรับหรือเกลียดชังกลุ่มวาฮาบี อย่างรุนแรง ๑๒) มาตรการรวมสื่อให้เป็นเอกภาพ และ ๑๓) มาตรการชุมชนใต้ข่าว^{๒๑๖}

กอสิน กัมปนุทธิ์ ได้ทำการศึกษา กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข พบว่ายุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนที่แท้จริงคือยุทธศาสตร์ตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งเป็นที่ยอมรับแต่ในความเป็นจริงการปฏิบัติหรือการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ยังขาดความเข้าใจขาดน้ำหนัขาดความจริงจังและขาดความต่อเนื่องจึงยังไม่มีผลการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควรส่วนการดำเนินการที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งถือว่ายังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจังมีประสิทธิภาพและค่อนข้างจะได้ผลน้อยตลอดห่วงที่ผ่านมาคือการปฏิบัติการข่าวสารโดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์และสถานการณ์การก่อเหตุรุนแรงความโหดร้าย/เลวร้ายในวิธีการก่อเหตุของกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงและความพยายามใช้ความอดทนและแนวทางสันติในการแก้ปัญหาของฝ่ายภาครัฐทั้งการประชาสัมพันธ์ภายในประเทศและต่างประเทศซึ่งเป้าหมายเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารในเชิงลบมากกว่าเชิงบวกดังนั้นข้อมูลข่าวสารที่จะเกื้อกูลต่อการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในจชต.ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวจำเป็นต้องมีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์สู่เป้าหมายต่างๆอย่างต่อเนื่องยาวนานและทั่วถึงในเชิงโครงสร้างองค์กรการแก้ปัญหาของฝ่ายรัฐยังมีการจัดองค์กรและการแบ่งมอบภารกิจที่ไม่เกื้อกูลต่อการดำเนินการทางยุทธศาสตร์พระราชทานเพราะทรัพยากรส่วนใหญ่ถูกใช้ไปกับภารกิจการรักษาความปลอดภัยและการพัฒนาอย่างไม่มีเอกภาพจึงทำให้เกิดผลต่อการแก้ปัญหาความมั่นคงน้อยมากขณะที่ความพยายามในการเข้าถึงและการทำความเข้าใจกับประชาชนโดยเจ้าหน้าที่มีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนบุคลากรของภาครัฐทั้งหมดที่มาปฏิบัติงานในพื้นที่จชต. โดยเฉพาะการเข้าถึงส่วนที่ต้องบ่มเพาะกลุ่มผู้ก่อความรุนแรงซึ่งถือว่าเป็นจุดสำคัญที่ฝ่ายกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงจะต้องดำรงรักษาไว้ให้มีตลอดเวลาจนกว่าโครงสร้างของกลุ่มผู้ก่อความรุนแรงจะถูกทำลายจากกรณีปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าวส่งผลอย่างชัดเจนต่อเอกภาพในการดำเนินการของทุกภาคส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพราะการดำเนินการเป็นไปโดยขาดการบูรณาการ ความร่วมมือในการนำไปสู่เป้าหมายและแผนงานเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติจึงขาดความประสานสอดคล้องขาดความหนุนเนื่องและขาดความต่อเนื่องอย่างเห็นได้ชัดจนบางกรณีนำไปสู่ความขัดแย้งหรือเกิดปัญหาเงื่อนไขในพื้นที่จึงควรผลักดันงานพัฒนาต่างๆให้หน่วยงานภาครัฐอื่นๆเข้าดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนแทนที่ภาระทุกอย่างจะตกอยู่ที่ฝ่ายทหารเพียงฝ่ายเดียวควรแสวงหาความร่วมมือและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทางการอย่างแท้จริง^{๒๑๗}

^{๒๑๖} ประเสริฐ ชูแสง, “มาตรการ “กบนอกกะลา” เพื่อลดความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๙).

^{๒๑๗} กอสิน กัมปนุทธิ์, “กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔).

พิทักษ์สิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์ ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) ศึกษาปัญหาการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓) นำเสนอแนวทางการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ๑) กระบวนการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขึ้นการก่อตัวของนโยบาย พบว่า ปัญหาความไม่สงบเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนสูงสุดในบรรดาปัญหาความมั่นคงเป็นสงครามการก่อความไม่สงบใช้การต่อสู้ด้วยวิธีการรุนแรงเพื่อการแบ่งแยกดินแดน เกิดภาวะเสียสมดุลทางสังคม บางพื้นที่มีอำนาจรัฐซ้อนรัฐ มีสาเหตุจากความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์การแบ่งแยกดินแดนปัญหาผลประโยชน์ในพื้นที่ นโยบายการแก้ไขปัญหาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ขึ้นการตระเตรียมข้อเสนอร่างนโยบายพบว่าสำนักสภาความมั่นคงแห่งชาติมีบทบาทในการเสนอร่างนโยบายการมีส่วนร่วมในการแก้ไขยังไม่สมบูรณ์และเพียงพอ คลังการกำหนดเป็นนโยบายพบว่าการเมืองตัดสินใจนโยบายจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยลำพังและไม่เลือกฟังหรือนิคมนโยบายในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ๒) ปัญหาการกำหนดนโยบายพบว่ามีมุมมองปัญหาความไม่สงบชายแดนภาคใต้แตกต่างกัน สมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติส่วนใหญ่มาจากนักการเมืองมีวาระและระยะเวลาจำกัดในการบริหารประเทศ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นเตรียมร่างนโยบายและขั้นตอนกำหนดเป็นนโยบาย นโยบายขาดความต่อเนื่องมีเป้าหมายไม่ชัดเจนและการบังคับใช้กฎหมาย ๓) แนวทางการกำหนดนโยบาย พบว่า รัฐต้องเปิดพื้นที่ให้ประชาชนในพื้นที่ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระเสรี เข้าใจในแง่มุมประวัติศาสตร์รัฐปัตตานีให้ครอบคลุมทุกมิติ สามารถตรวจสอบการดำเนินการของรัฐผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้แนวทางสันติวิธี จัดให้มีนโยบายจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นการเฉพาะมีมิติที่มีความเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกประเทศ และผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ๑) รัฐต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเจ้าหน้าที่เข้ามาปฏิบัติงานต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี ภาษาท้องถิ่น ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ๒) มีการทบทวนและปรับปรุงนโยบายให้ทันต่อสถานการณ์ และตรงกับสภาพความเป็นจริง รวมทั้งเปิดโอกาสและเพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพร้อมกับประชาชนในพื้นที่ทั้งชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม ขณะเดียวกันต้องให้ความมั่นใจและความปลอดภัยกับประชาชนในการแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓) รัฐจะต้องมีแผนแม่บทเป็นกรอบการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะ ๔) การลดเงื่อนไขในการก่อความไม่สงบโดยการยกระดับคุณภาพชีวิตสร้างบรรยากาศความสมานฉันท์โดยการยกเลิกกฎอัยการศึกและใช้กฎหมายปกติ^{๒๑๘}

^{๒๑๘} พิกษ์สิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์, “การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้”, *ดุชนิพนธ์ปรัชญาคุษุณบัณฑิต*, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙.

ไกรฤทธิ จันทรแจ่มซ้อย ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความไม่สงบ เพื่อเสนอแนะแนวคิดและนโยบายของรัฐในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า นโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นนโยบายที่ดีสามารถแก้ปัญหาได้ถูกทางในระดับหนึ่ง แต่ในทางปฏิบัติอาจมีปัญหาบ้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการยุบศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นนโยบายที่ผิดพลาด รวมไปถึงนโยบายการใช้ความรุนแรงและการจับกุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และในส่วนของการทำงานของภาครัฐเองยังทำงานไม่ค่อยบูรณาการกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นก็ถือว่าดีขึ้นมากกว่าเดิมหลังจากการให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ประชาชนในชุมชนนั้นๆ เคารพนับถือเข้ามามีส่วนร่วม แต่หากได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างเต็มที่สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จะลดน้อยลง แนวคิดและนโยบายของรัฐในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงจะต้องเป็นแนวทางที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหา โดยควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความไม่สงบอย่างเต็มที่ พร้อมกับการสร้างความสมานฉันท์รวมไปถึงความยุติธรรมในทุก ๆ ด้าน^{๒๓๙}

พระทรงเกียรติ ศรีจันทร์ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตชาวพุทธในสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชาวพุทธในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า การก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสถานการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่ที่มีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีต มีความซับซ้อนเชื่อมโยงหลายมิติ เป็นความขัดแย้งที่กินลึกในระดับจิตวิญญาณ และสั่งสมยาวนาน มีระดับความรุนแรงที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงของชาติ มีสภาพปัญหาเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ๆ โดยมีพื้นฐานของปัญหาทั้งในด้านอัตลักษณ์เฉพาะ ความแตกต่างของภาษา สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา จากสภาพความแตกต่างดังกล่าว นับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาแสวงหาประโยชน์ อันนำมาซึ่งความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ ที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งน่าเชื่อได้ว่ามีขบวนการก่อความไม่สงบเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ได้มีการพัฒนาโครงสร้างองค์กร กรอบทิศทางของยุทธศาสตร์ การดำเนินงานอย่างมีระบบ เป็นเอกภาพ และมีอุดมการณ์ ถึงแม้รัฐบาลทุกสมัยที่ผ่านมาได้พยายามกำหนดนโยบาย ในการแก้ไขปัญหา แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้เกิดความสงบสุขอย่างถาวรและยั่งยืนได้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อจัดเงื่อนไขต่าง ๆ จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรม โดยแบ่งดำเนินการเป็น ๒ ระดับ ดังนี้ ๑) ทางระดับปฏิบัติหรือระดับยุทธวิธีเป็นการดำเนินการโดยทันที เพื่อบรรเทา และลดระดับความรุนแรงของการก่อความไม่สงบ ลงด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีสันติ การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ การจัดระบบการศึกษาและพัฒนาการศึกษาการต่อสู้กับการก่อ

^{๒๓๙}ไกรฤทธิ จันทรแจ่มซ้อย, “แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

ความไม่สงบ ๒) ทางระดับยุทธศาสตร์ เป็นการดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อม และสร้างบรรยากาศให้เกิดความมั่นคง ให้อยู่ในระดับที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ในระยะเวลา ๕ ปี โดยมีเป้าหมายเพื่อบูรณาการการปฏิบัติงานของทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไข ปัญหา และเสริมสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน^{๒๒๐}

วิชัย ชูเชิด ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการ ก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า เป้าหมายในการกำหนดยุทธศาสตร์การ แก้ปัญหาในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มุ่งเน้นไปที่การดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงความสงบ เรียบร้อยและควมมีเสถียรภาพของพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และรักษาไว้ซึ่งความมั่นคง ปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดความเร่งด่วนของ วัตถุประสงค์ทางยุทธศาสตร์ในการเข้าไปแก้ปัญหา ดังนี้ ๑) การสร้างและดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็น เอกภาพของชาติอันประกอบไปด้วยผืนแผ่นดิน ประชาชน อำนาจอธิปไตยและระบบการปกครอง ซึ่งรัฐบาลจะต้องสร้างและดำรงไว้ซึ่งความสำคัญของความเป็นรัฐชาติไทยร่วมกันของคนไทยทั้ง ประเทศ โดยเฉพาะคนไทยในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน มากมายอย่างไรก็ตามทุกคนก็คือคนไทยที่เท่าเทียมกันและมีเสรีในการดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง ๒) การสร้างความเข้าใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันและเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหา ระหว่าง เจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มนักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา และองค์กรเอกชนที่มี แนวความคิดในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมในพื้นที่ ๓ จังหวัดที่แตกต่างไปจากฝ่ายรัฐบาล รวมทั้งการนำกลุ่มหัวรุนแรงที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนโดยใช้กองกำลังติดอาวุธเข้ามาร่วมกันในการ แก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ๓) การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารราชการของรัฐในพื้นที่ให้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพิจารณาถึงความพิเศษเฉพาะของพื้นที่เป็น รากฐาน ๔) การส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคและในสังคมโลก ใน การแก้ปัญหาข้ามชาติ ยุทธศาสตร์ในการสร้างและดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของรัฐชาติไทย^{๒๒๑}

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ ได้ศึกษาเรื่อง เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ : เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุและข้อเสนอแนะระหว่าง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ใน พื้นที่ที่นับถือศาสนาต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า ๑) ด้านความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ ความรุนแรงและความไม่สงบ กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดเชื่อว่าเรื่องความต้องการ ผลประโยชน์ส่วนตัว ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจของผู้มีอิทธิพล หรือผู้ก่อการ เป็นสาเหตุสำคัญ รองลงมา เชื่อว่าเรื่องของ การขาดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นสาเหตุสำคัญ ๒) ด้านความคิดเห็น เสนอแนะ ต่อการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุด เสนอให้รัฐและ ประชาชนหันหน้าทำความเข้าใจกัน จริงใจ และร่วมมือกัน รองลงมา เสนอให้มีการเคร่งครัดในการ

^{๒๒๐} พระทรงเกียรติ ศรีจันทร์, “การศึกษาวิถีชีวิตชาวพุทธในสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชาวพุทธในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

^{๒๒๑} วิชัย ชูเชิด, “การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนภาคใต้”, วารสารอินโดจีนศึกษา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๔๗ – ธันวาคม ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๙-๑๗๘.

ปฏิบัติตามกฎหมาย โดยการนำผู้กระทำผิด ผู้ก่อเหตุความรุนแรงหรือผู้บงการ มาลงโทษให้ได้และให้พัฒนาการศึกษาใหม่ คุณภาพและอย่างทั่วถึง และผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ฯ โดยในระยะสั้นให้มุ่งเน้นด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ของประชาชนมุสลิมที่มีต่อรัฐ และในระยะยาวให้มุ่งเน้นที่การพัฒนาการศึกษา เพื่อปลูกฝังและสร้างทัศนคติของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้รักประเทศไทย ภูมิใจในความเป็นคนไทย ใฝ่ศึกษาสายสามัญ อยากทำงานที่บ้านเกิด และไม่นิยมใช้ความรุนแรง ในการแก้ปัญหา ตลอดจนทำให้ประชาชนในพื้นที่ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เจริญและมีสันติสุขยิ่งขึ้นต่อไป^{๒๒๒}

อิทธิชัย สีดำ ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาระดับปัจจัยสู่ความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ ๒) เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ ๓) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดน ภาคใต้ ไปปฏิบัติและ ผลการศึกษาพบว่า ๑) ระดับปัจจัยสู่ความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติอยู่ในระดับสูง เมื่อแยกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับสูงสุดไปน้อยสุดจะได้ดังนี้ ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ด้านลักษณะของนโยบาย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลไกต่างๆ ที่นำ นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติไปปฏิบัติ ด้านภาวะผู้นำ ด้านวัตถุประสงค์ ของนโยบาย ด้านการคำนึงถึงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ ของพื้นที่ ด้านการสนับสนุนและความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ ด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ และด้านความเพียงพอของทรัพยากร ๒) ระดับ ความสำเร็จของนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับสูง เมื่อแยกเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับสูงสุดไปน้อยสุดจะได้ดังนี้ ด้านเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ด้านการมีส่วนร่วมใน การแก้ไขปัญหาของประชาชน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ๓) ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติทุกด้าน ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติทุกด้าน^{๒๒๓}

วันชัย ศรีวงษ์ญาติดี ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและแนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้โดยทุก

^{๒๒๒} ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, “เหตุการณ์ ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุและข้อเสนอแนะระหว่าง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่กับสื่อศาสนาต่างกัน”, วารสารพัฒนาสังคม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๐), หน้า ๓๐-๔๔.

^{๒๒๓} อิทธิชัย สีดำ, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓.

องคัพยพต้องบูรณาการปฏิบัติการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็งสามารถป้องกันตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยมีปัจจัยของความสำเร็จคือ ๑) การคัดเลือกคนดีประพฤติเหมาะสม มีมนุษยสัมพันธ์ กล้าหาญ และมีประสบการณ์ทำงานมวลชน ไปปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) จัดปฐมนิเทศข้าราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่จะลงไปปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อยุติความหวาดระแวงป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ ๓) ฝึกอบรมภาวะผู้นำให้กับนายอำเภอ ปลัดอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ๔) พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้านและชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านด้วยการฝึกอบรมสนับสนุนเครื่องมือในการปฏิบัติงานรวมทั้งการจัดสวัสดิการบำรุงขวัญและกำลังใจ ๕) และผู้กำกับการสถานีตำรวจต้องสามารถประสานการทำงานมวลชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ๖) ต้องทำความเข้าใจกับประชาชนทั้งประเทศถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อแสวงหาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ๗) หน่วยงานความมั่นคงต้องปฏิบัติการกดดันลดถอนแกนนำเพื่อลดหรือยุติการเคลื่อนไหวในหมู่บ้าน^{๒๒๔}

ประสงค์ โตนด ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความสมานฉันท์กับการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นให้ใช้แนวทางการส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควบคู่กับแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยให้เหตุผลว่าการส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมืองของประเทศได้ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตนั้นสามารถลดปัญหาความขัดแย้งลงได้ ในเมื่อประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการศึกษามีทุนประกอบอาชีพ มีรายได้และมีงานทำ^{๒๒๕}

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ วัตถุประสงค์ของบทความเรื่องการพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและทิศทางการพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกให้ความหมายและจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของปัญหาด้วยการทับถมแนวคิดความมั่นคงในความหมายแคบ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองประชาชน การก่อตัวของเครือข่ายชุมชนศรัทธาจากประสบการณ์การเรียนรู้ในแนวทางและกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดที่เน้นการใช้หลักศาสนาและศรัทธาในงานพัฒนา การสร้างรูปแบบการพัฒนาสี่เสาหลัก การพัฒนาที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง และการสร้างการเปลี่ยนแปลงระดับชุมชนเพื่อสร้างสันติสุข โดยมีแนวทางการขับเคลื่อนทั้งระดับชุมชนและระดับเครือข่ายทำให้สามารถสร้างความมั่นคงของชุมชนที่เรียกว่าความเป็นชุมชน

^{๒๒๔}วันชัย ศรีวงษ์ญาติดี, “ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

^{๒๒๕}ประสงค์ โตนด, “การเสริมสร้างความสมานฉันท์กับการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้”, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

ศรัทธา ครอบครัวมิตี และองค์ประกอบ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณ อย่างไรก็ตามเครือข่ายชุมชนศรัทธาในฐานะขบวนการชุมชนควรมีกระบวนการที่ต่อเนื่องในการพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถ การตระหนักรู้ค่านิยมร่วมของความเป็น กลุ่มองค์กรชุมชนตามแนวทางศรัทธา เพื่อยกระดับการผลักดันการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนนโยบายและโครงสร้างในขณะเดียวกันควรมีการแสวงหาแนวทางสนับสนุนที่เหมาะสม รวมทั้งการสื่อสารกับสาธารณะให้เห็นถึงการสร้างความมั่นคงจากโอกาสทางเลือกที่เป็นไปได้ในการสร้างชุมชนใหม่^{๒๒๖}

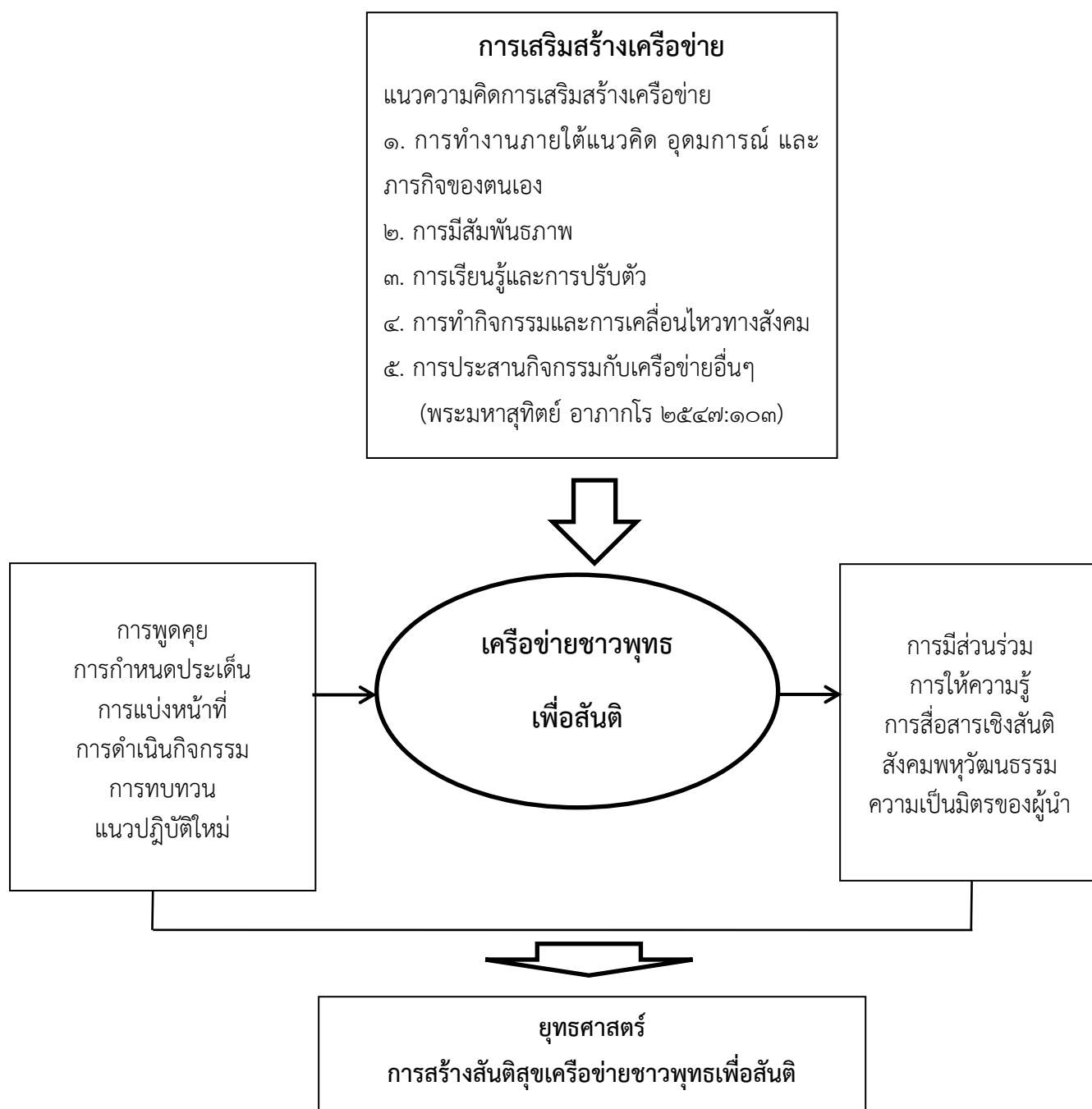
ดาญดิน อุสมาน และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุหลักๆ ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ความไม่เข้าใจ ของเจ้าหน้าที่ต่อประชาชน ความหวาดระแวงระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน การไม่ได้รับการบริการที่ดีจากรัฐ ความไม่ยุติธรรมในสังคม และการมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เหมือนกันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของ รัฐ ส่วนเทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ารัฐต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้ มีการพัฒนาอาชีพของประชาชนให้มีความมั่นคงและเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนให้ดีขึ้น มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ของ รัฐกับประชาชน จัดอบรมสัมมนา ให้กับผู้นำทุกประเภทเพื่อทำข้อตกลง หรือทำความรู้จักซึ่งกันและกัน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามกับคนไทยที่นับถือศาสนาอื่น โครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการในชุมชนต้องทำอย่างต่อเนื่อง ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ละจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งการโดยตรงต่อข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ การประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนจังหวัด และส่วนอำเภอ สร้างเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์พระราชทานอย่างจริงจัง ต้องสร้างธรรมาภิบาลในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐต้องปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยให้ประชาชนเข้าใจสิทธิของตัวเอง การปฏิบัติงานต้องให้ประชาชนเกิดความศรัทธา บุคคลที่จะเข้ามาทำงานในพื้นที่ต้องรู้จักคน สร้างความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิมในรูปแบบของการอบรมร่วมกัน ทศนศึกษาาร่วมกัน^{๒๒๗}

^{๒๒๖} ญญพงศ์ จิตรนิรัตน์, “การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๒๒๗} ดาญดิน อุสมาน และคณะ, “เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัย เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ ทฤษฎีการสร้างเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่าย กระบวนการสร้างสันติสุข หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับสร้างสันติสุข และการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบมีโครงสร้างและการวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยใช้ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปภาพรวมการดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาดังต่อไปนี้ ๑) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม สิทธิและเสรีภาพ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุข กระบวนการสร้างสันติสุข และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยที่ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย คณะสงฆ์ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานและสมาชิกของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ข้าราชการ นักวิจัย พร้อมทั้งประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓) ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้วิจัยได้ออกหนังสือเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบไปด้วย นักวิชาการ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ประกอบด้วย ประธานเครือข่ายพระพุทธศาสนา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และสมาชิกของเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมทั้งภาคประชาชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ หลังจาก

นั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและพรรณนา

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก และในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจาก จากคณะสงฆ์ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สมาชิกของเครือข่ายชาวพุทธ ชำราชกร นักวิจัย ประชาชนทั่วไป ส่วนผู้ให้ข้อมูลด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยคัดเลือกแบบเจาะจงซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากนักวิชาการในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ประกอบด้วย ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และสมาชิกของเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมทั้งภาคประชาชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่

ตารางที่ ๓.๑ แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก

ลำดับ	ชื่อฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์
๑	พระเทพศีลวิสุทธิ	เจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส	๑ กันยายน ๒๕๖๐
๒	พระราชปัญญามณี	เจ้าคณะจังหวัดยะลา	๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐
๓	พระโสภณธรรมมณี	รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดยะลา	๘ กันยายน ๒๕๖๐
๔	พระครูโสภิตสุตธารณ์	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และ ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๕	พระครูประโชติรัตนารักษ์	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา จังหวัดนราธิวาส	๑ กันยายน ๒๕๖๐
๖	พระครูสมุห์บุญมา อาทโร	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา จังหวัดปัตตานี	๑๑ กันยายน ๒๕๖๐
๗	พระครูโสภณปัญญาสาร	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา จังหวัดสตูล	๒ กันยายน ๒๕๖๐
๘	พระปลัดนรุตม์ชัย อภินนโท	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา จังหวัดสงขลา	๙ กันยายน ๒๕๖๐
๙	พระปลัดเฉลิมชน อภุจฺจาโน	พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี	๑ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๐	พระปลัดธนภุต อคฺคจิตโต	พระธรรมทูตอาสาจังหวัดยะลา	๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๑	พระมหานพดล สุจิณฺโณ	รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว	๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐

ตารางที่ ๓.๑ แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (ต่อ)

๑๒	พระครูสุตปัญญากร	ผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๓	พระมหาอภิชาติ ธมมาภินนโท	ผู้ประสานงานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐
๑๔	นางฉลวย บุญเพชรศรี	กรรมการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติ	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๕	นางสาวมณฑกร ราชแก้ว	เลขานุการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๖	นายอนุสนธิ์ เจือจันทร์	รองประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๗	นางสาวกัณตพัฒน์ ทวีผลทรัพย์	สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๑๘	นายประสิทธิ์ รัตนมณี	นักวิจัยสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา	๓๐ กันยายน ๒๕๖๐
๑๙	นางพรนิดา ทองชุม	รองประธานชมรมพุทธรักษาปัตตานี	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๒๐	นายณพรุจน์ แก้วรุ่งเรือง	รองประธานองค์กรชุมชนวิถีพุทธ ๕๓๒ ประธานสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้	๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐
๒๑	นางสาวชดาษา จันพรมทอง	ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านนาม่วง	๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐
๒๒	นายวิจิต กิจจะเสน	รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข	๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐
๒๓	ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาสนา คงจันทร์	อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตจังหวัดปัตตานี	๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐
๒๔	นางยุพิน เผื่อแก้ว	ற்றுญิกเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข	๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐
๒๕	นายรักษาทิ สุวรรณ	ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ	๘ กันยายน ๒๕๖๐
๒๖	นายวิจิตร สกุลแก้ว	เลขานุการสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้	๑ กันยายน ๒๕๖๐
๒๗	นางสุมาพร ไชยคล้าย	สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธอำเภอสะบ้าย้อย	๒๙ กันยายน ๒๕๖๐

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบไปด้วย นักวิชาการ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ประกอบด้วย ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และสมาชิกของเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมทั้งภาคประชาชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ประธานเครือข่ายชาวพุทธ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ภาคประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยการสนทนากลุ่ม

เฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๑๘ รูป/คน

ตารางที่ ๓.๒ แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ลำดับ	ชื่อฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง/สถานที่
๑	พระครูโสมิตสุตากรณ์	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้/ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข
๒	พระครูประโชติรัตนานุรักษ์	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส
๓	พระสมุห์บุญมา อาทโร	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี
๔	พระมหาพิภพ ฐิริปัญโญ	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอโคกโพธิ์
๕	พระปลัดนรุตม์ชัย อภินนโท	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา
๖	พระปลัดเฉลิมชน อุภูธราโน	พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี
๗	พระมหานพดล สุจินโณ	รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
๘	พระครูสมุห์ปฐาพร นนทียโย	เจ้าอาวาสวัดโคกหมัก อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
๙	ดร.วันพิชิต ศรีสุข	หัวหน้าแผนกพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
๑๐	ดร.จิตต์ นิลวิเชียร	อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
๑๑	นายจารึก ศิริบุบผะ	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
๑๒	นายรักชาติ สุวรรณ	ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
๑๓	นางสาวละม้าย มานะการ	ทีมบริหารคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้และแกนนำกลุ่มภาคประชาสังคม/เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
๑๔	นายกุศล ขุนดำ	ฝ่ายกฎหมายสัมพันธ์ไทยพุทธจังหวัดปัตตานี
๑๕	นายวิชิต กิจจะเสน	รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข
๑๖	นายพงศ์ศักดิ์ พรหมสัง	ประธานองค์กรกลุ่มรวมไทย ๗ จังหวัด
๑๗	นางกรรณทิพย์ รัตนมุสิก	เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
๑๘	นางสาวนภานภางค์ คล้ายนิมิตร	เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งมีทั้งแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลโดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ คือ ความเป็นมาของเครือข่ายชาวพุทธ การดำเนินงานด้านการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธ รูปแบบการสร้างสันติสุข ความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวพุทธ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของเครือข่ายชาว

พุทธ และแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธ ความสำคัญและความหวังในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธ

๓.๓.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยได้เชิญ นักวิชาการ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ประกอบด้วย ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และสมาชิกของเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งบางท่านได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์มาแล้ว แต่มีความจำเป็นที่ต้องเชิญมาสนทนากลุ่มเฉพาะ เพราะท่านเหล่านั้นมีความสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข พร้อมทั้งภาคประชาชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ โดยได้มีประเด็นในการสนทนาในเรื่องของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรเดินหน้าอย่างไรในการสันติสุขในพื้นที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรปรับปรุงรูปแบบการสร้างสันติสุขอย่างไร การดำเนินงานด้านการสร้างสันติของเครือข่ายปัจจุบันมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรและได้ร่วมกันพิจารณายุทธศาสตร์ที่เสนอมีความเป็นไปได้อย่างไรหรือควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไร

๓.๓.๓ การสังเกต ผู้วิจัยได้ใช้เป็นเครื่องมือในการใช้เก็บข้อมูล โดยการที่ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อจะได้มาซึ่งข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative research)

๓.๔.๑.๑ การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Informal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (non-formal interview) ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่าง ๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนารวบรวมความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ จะใช้เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการเท่านั้น

๓.๔.๑.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำผลเสนอการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในวันศุกร์ที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ติดต่อประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้ง ๑๘ รูป/คน โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ สถานที่ วัน เวลา ในการสนทนากลุ่ม

๒) ขอนหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) จัดเตรียมประเด็นคำถาม โครงร่าง และเอกสารให้เพียงพอให้กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

๔) ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ กับผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน

๕) จัดเตรียมสถานที่ ที่มุงาน และดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง

๖) ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ในแต่ละประเด็นคำถามตามประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ และรายงานผลการวิจัย

๓.๔.๑.๓ การสังเกต (observation)

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตการดำเนินของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเพื่อให้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

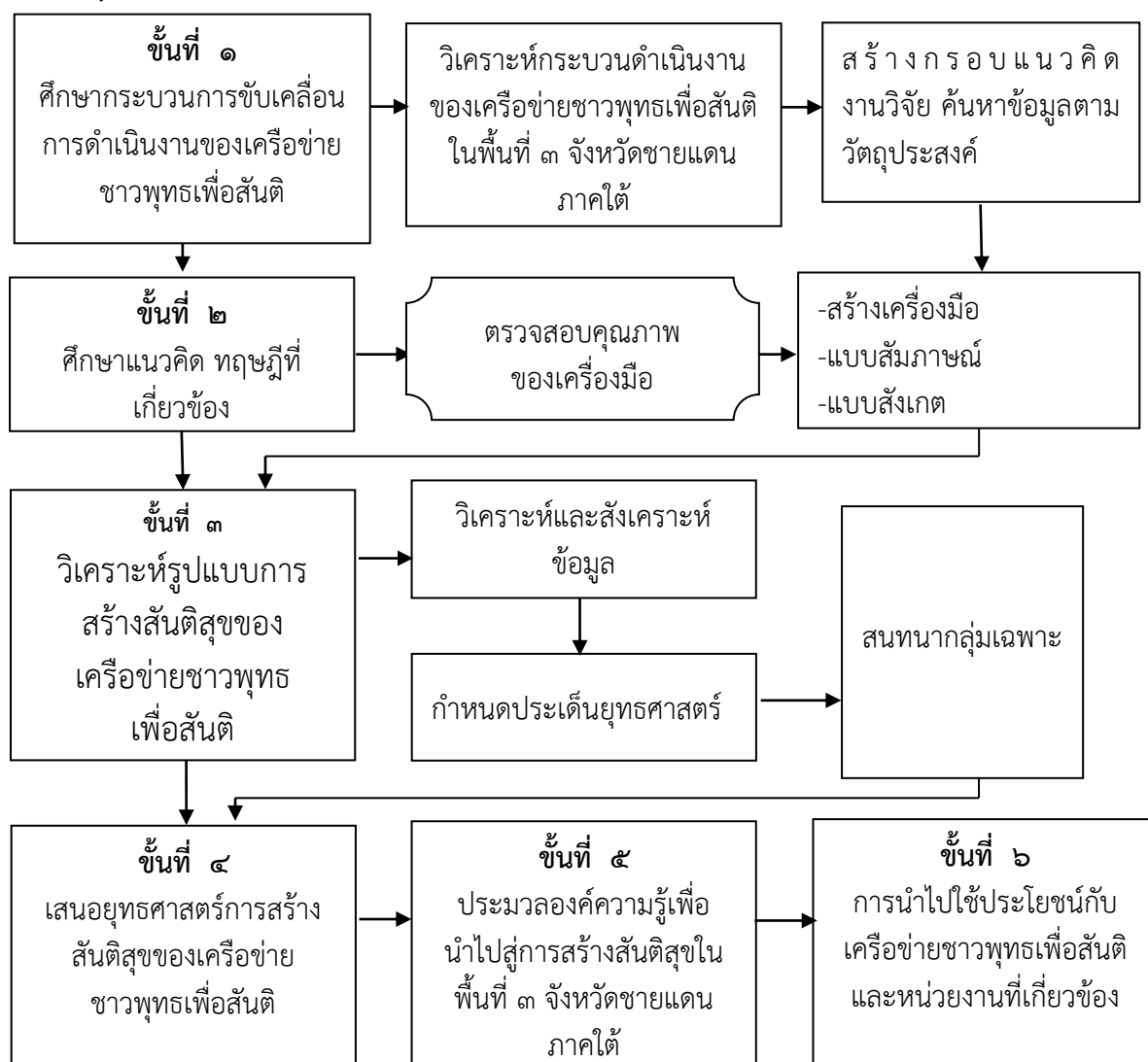
๑) ขั้นการสังเกต ผู้วิจัยได้สังเกตถึงลักษณะของพฤติกรรมของประธานเครือข่ายและสมาชิกของเครือข่าย พร้อมทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมของทางเครือข่าย โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพร้อมทั้งได้สังเกตลักษณะกิจกรรมกับทางเครือข่ายที่ได้ดำเนินการ เพื่อศึกษารายละเอียดและข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนของบทบาทของประธานเครือข่าย บทบาทของสมาชิก และผู้ร่วมกิจกรรมตลอดถึงรูปแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) วิธีการสังเกต ผู้วิจัยได้เตรียมความพร้อมก่อนการสังเกต โดยได้มีการจัดประเด็นที่ต้องการศึกษาพร้อมควบคู่กับการจดบันทึกในประเด็นอื่นที่ได้สังเกตจากกิจกรรมของทางเครือข่าย มีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และตรวจสอบข้อมูลผลจากการสังเกตเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้อง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ การวิเคราะห์การขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ วิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ พร้อมทั้งเสนอยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะของข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

๓.๖ สรุปภาพรวมกระบวนการวิจัย

แผนภาพที่ ๓.๑ แผนผังสรุปภาพรวมกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ ตามลักษณะและรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลสังเคราะห์ข้อมูลเป็นบทสรุปการวิจัยและผลการวิจัยดังนี้ โดยผู้วิจัยได้เสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

- ๔.๑ บริบทเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๔.๒ กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ
- ๔.๓ รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ
- ๔.๔ ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ
- ๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ บริบทเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากเอกสารและการสัมภาษณ์โดยภาพรวมวิเคราะห์ได้ว่า เครือข่ายชาวพุทธได้เกิดขึ้นมาโดยการพยายามรวมตัวกันของชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และภายใน ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเพื่อที่จะให้ชาวพุทธได้ออกมาแสดงความคิดเห็น ได้ออกมาแสดงความรู้สึกรู้สึก และได้เรียกร้องในสิทธิเสรีภาพที่ถูกต้องตามกฎหมายและในอันที่จะพึงกระทำได้ และการตั้งเครือข่ายขึ้นมานั้นเพื่อที่จะได้ช่วยเหลือชาวพุทธในพื้นที่ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำอันโหดร้าย และเพื่อที่จะได้ช่วยเหลือต่อเยาวชนที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจและความเป็นอยู่ หรือแม้กระทั่งแต่เงินทำบุญงานศพ ซึ่งจะมีแทบเกือบทุกเดือนทุกวัน ที่เราต้องสูญเสียชีวิต เพราะชีวิตทุกชีวิตล้วนมีค่า ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ทำงานประกอบอาชีพเช่นไร จะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครอง คนไทยพุทธ คนไทยมุสลิม ชีวิตเหล่านี้มีค่าต่อผืนแผ่นดินไทยทั้งสิ้น วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้ออกแถลงการณ์ เรียกร้อง “ขอคืนวิถีพุทธ” และคัดค้านคำสั่งของแม่ทัพภาคที่ ๔ ที่แจ้งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้พระสงฆ์งดบิณฑบาตตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เป็นต้นไป คำสั่งดังกล่าวของแม่ทัพภาคที่ ๔ เกิดขึ้นหลังจากมีเหตุลอบวางระเบิดชุดคุ้มครองพระที่อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี ทำให้พระภิกษุฆรรณภาพ ๑ รูป บาดเจ็บ ๑ รูป ทหารชุดรักษาความปลอดภัยเสียชีวิต ๑ นาย บาดเจ็บ ๑ นาย และความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อให้เกิดผลกระทบโดยรวมต่อประเทศอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านความมั่นคงของประเทศ ซึ่งจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ผ่านมา มีการวิเคราะห์สถานการณ์

ของหน่วยงานความมั่นคงและหน่วยงานด้านการข่าว ของรัฐรวมทั้งนักวิชาการต่าง ๆ ว่าน่าจะเป็น การกระทำของกลุ่มแบ่งแยกดินแดน กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการ อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายก็ยังไม่สามารถหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะสังเกตได้จากเหตุการณ์ความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีรูปแบบและขอบเขตที่แน่นอนประกอบกับตลอดเวลาที่ผ่านมาได้มีความพยายามจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เสนอแนวทางต่าง ๆ มากมายในการ แก้ไขปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแนวทางสันติวิธีก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการเสนอกันอย่างกว้างขวางให้รัฐบาลใช้เป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา ดังนั้น กลุ่มเครือข่าย ชาวพุทธ ซึ่งได้นำโดยพระมหาเจริญ โฆสธมโม (ปัจจุบัน พระครูโฆสิตสุตถาภรณ์) วัดบูรพาราม อำเภอ ยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นประธานกลุ่มเครือข่ายได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา การเยียวยาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยพุทธ สันติวิธีตามแนวทางการสมานฉันท์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการรับจากสากลโลกว่า เป็นแนวทางที่เป็น รูปธรรม และมีความเป็นไปได้ที่จะแก้ไขปัญหา เยียวยาความไม่สงบได้อย่างยั่งยืนโดยมีวัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายอยู่ ๕ ประการ คือ

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อรวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของ เครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มี ศักยภาพมากขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพใน พื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ เพื่อคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

กิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

- กิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี
- เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ
- อบรม เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพเครือข่ายและคณะทำงาน
- ระดมทุน
- ประชุมประจำเดือน
- ประสานกลุ่มชาวพุทธในแต่ละพื้นที่
- ภารกิจอื่น ๆ ตามที่มติประชุมเห็นชอบ

สิ่งที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติคาดหวัง

- ความเป็นปึกแผ่นของชาวพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้กับ ๔ อำเภอของ จังหวัดสงขลา

- ชาวพุทธจะไม่โดดเดี่ยว มีใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- ชาวพุทธจะมีที่ยืนในเวที เพื่อมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่

- ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม แบบวิถีพุทธยังคงอยู่สืบต่อไป

จากบริบทของการเกิดเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติซึ่งได้เกิดขึ้นมาด้วยเหตุผลดังกล่าวมานั้น เมื่อเวลาผ่านไปในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ได้เกิดกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นอีกมากมายที่ได้เข้ามาทำงานเชิงสันติ ซึ่งเกิดจากภาครัฐบ้าง ภาคเอกชนบ้าง ภาคประชาชนบ้าง โดยได้มีการดำเนินงานของแต่ละเครือข่ายแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไปตามแนวทางของแต่ละเครือข่าย สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพียงแค่สามเครือข่ายเท่านั้น ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีการดำเนินงานด้านสันติสุขเป็นเวลานานและมีรูปแบบของการดำเนินงานที่เด่นชัดตามแนวคิดของประธานและสมาชิกของเครือข่าย โดยสามเครือข่ายดังกล่าวนี้คือ

๔.๑.๑ กลุ่มเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

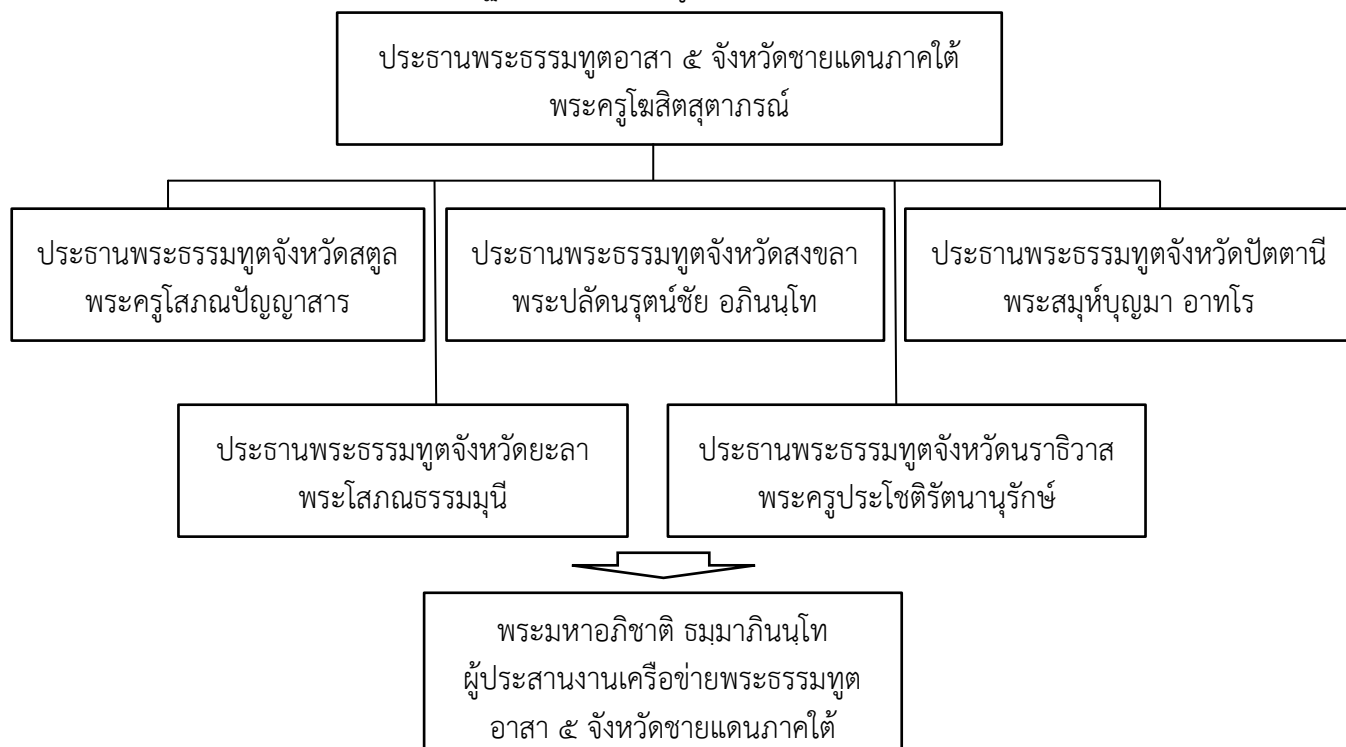

ภาพที่ ๔.๑ สัญลักษณ์เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

เครือข่ายพระภิกษุในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งได้ผ่านการอบรมและการดูแลจากสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ(พ.ศ.) ซึ่งได้ก่อตั้งตามที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศ ได้มีดำริให้ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ ซึ่งมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติ บริเวณบรมบรรพต (ภูเขาทอง) วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมี พระราชกิจจาภรณ์ (เทอด ญาณวชิโร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ได้ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะทำงาน ซึ่งพระสงฆ์ในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ก่อเป็นเครือข่ายพระธรรมทูตยังผลึกกำลังการทำงานกันเข้มแข็งและมีการสร้างเครือข่ายเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยที่พระธรรมทูตต้องมีการตระหนักรู้หน้าที่และสามารถประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นกัลยาณมิตรที่สามารถให้แง่คิดและกำลังใจแก่พุทธศาสนิกชนได้ไม่ว่าจะเป็น การสนทนาธรรม บรรยายธรรม นำปฏิบัติธรรม

เจริญจิตภาวนา หากพระธรรมทูตอาสามีความเข้มแข็ง ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ในทุกพื้นที่ ทำงานเพื่อสร้างความสามัคคี สร้างความสันติให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ปัจจุบันมีสำนักงาน กลางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ ณ วัดบูรพาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และมีประธานแต่ละจังหวัด

ลักษณะการดำเนินงานของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการดำเนินงานโดยองค์ทางคณะสงฆ์ โดยมุ่งให้พระสงฆ์ในพื้นที่ได้แสดงบทบาทการเผยแผ่พระธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเชิงรุก การออกไปเยี่ยมเยียนชาวพุทธที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ต่าง ๆ เพื่อเป็นกำลังใจ การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้กับเยาวชน และเป็นการดำเนินงานที่เน้นความรวดเร็วในการลงพื้นที่ โดยได้มีการแบ่งหน้าที่การทำงานแต่ละ จังหวัดอย่างชัดเจน มีการสรุปผลงานด้านต่าง ๆ แต่ละปีอย่างเด่นชัดพร้อมทั้งมีการจัดแสดงผลงานให้ ประชาชนและหน่วยงานของภาครัฐได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงโครงสร้างพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๔.๑.๒ กลุ่มเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข

ภาพที่ ๔.๒ สัญลักษณ์เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข

เป็นกลุ่มเครือข่ายที่สร้างขึ้นโดยรวบรวมสมาชิกกลุ่มชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา ปัจจุบันมีสำนักงานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข อยู่ ณ วัดบูรพาาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีการสมัครอย่างเป็นรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาวพุทธ ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีการประสานกับเครือข่ายอื่น ๆ ที่มีอยู่ในภาคใต้และในส่วนกลาง ภาคเหนือและอีสาน โดยรวมพลังกันทุกเครือข่าย ซึ่งปัจจุบันนี้ได้มี พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบูรพาาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นเลขาธิการเครือข่าย นายวิชิต กิจจะแสน และ นายอนุสนธิ์ เจือจันทร์ เป็นรองเลขาธิการของเครือข่าย นายกุศล ขุนดำ เป็นนิติกรเครือข่าย นางยุพิน เผื่อแก้ว เป็นเหรัญญิกของเครือข่าย และนางสาวมณฑกร ราชแก้ว เป็นเลขานุการเครือข่าย ในการทำงานของกลุ่มจะมีผู้ประสานงานแต่ละอำเภอเป็นผู้ประสานไปยังสมาชิกเพื่อแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งการทำงานของเครือข่ายได้มีวัตถุประสงค์คือ

๑. เพื่อรวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

๒. เพื่อเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรง

๓. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่

๔. เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ

๕. เพื่อคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

นโยบายและแนวทางการทำงานของเครือข่าย

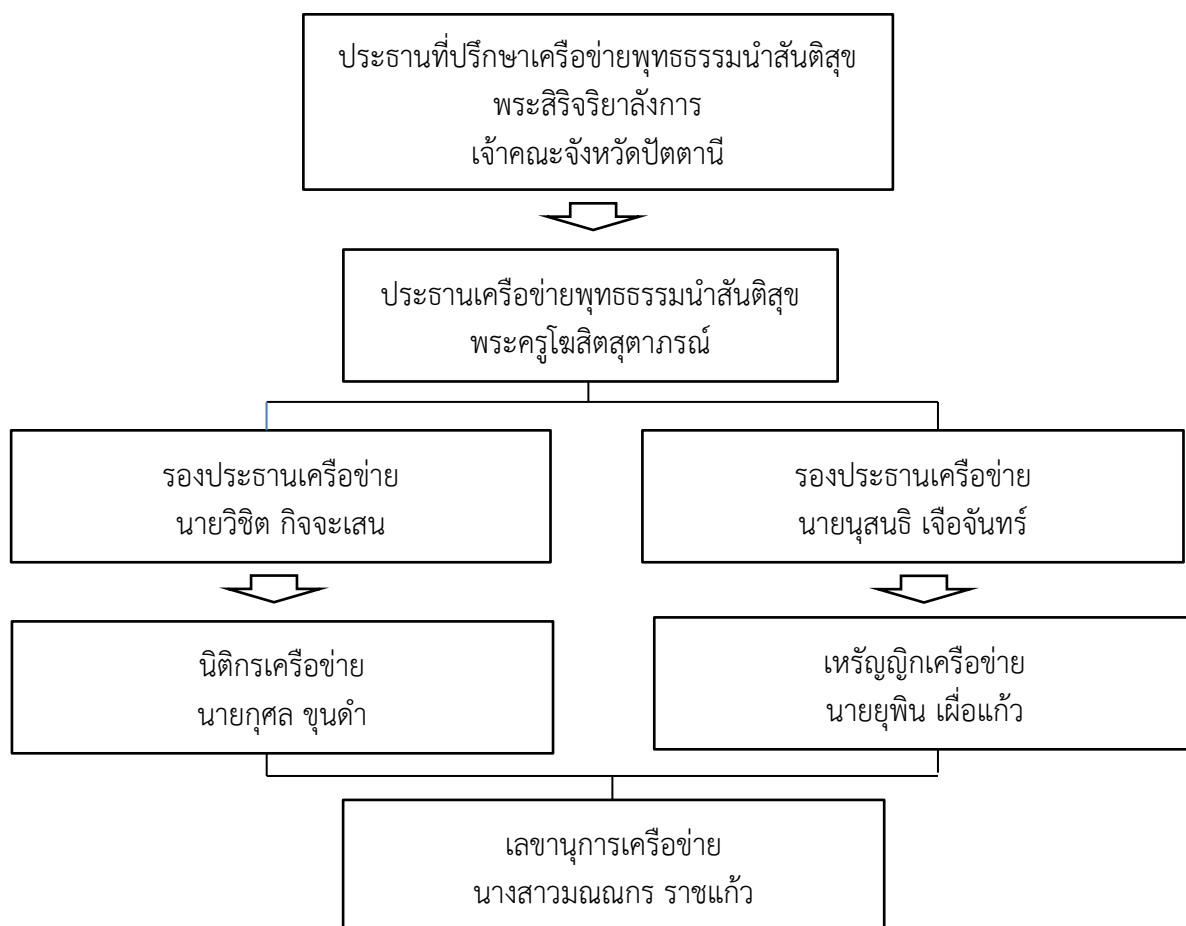
๖. เพื่อความเป็นปึกแผ่นของชาวพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้และ ๔ อำเภอของ จังหวัดสงขลา

๗. เพื่อให้ชาวพุทธจะไม่โดดเดี่ยวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๘. เพื่อให้ชาวพุทธมีที่ยืนในเวที เพื่อมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย และสร้าง สันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่

๙. เพื่อรักษาประเพณี ศิลปวัฒนธรรม แบบวิถีพุทธดำรงคงอยู่สืบต่อไป

ลักษณะการดำเนินงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เป็นเครือข่ายที่ทำงานในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มุ่งช่วยเหลือชาวพุทธและเป็นตัวแทนของชาวพุทธในพื้นที่ในการเรียกร้อง สิทธิต่าง ๆ และความยุติธรรม และเป็นเครือข่ายที่มีการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เช่นมี การแสดงความไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อชาวพุทธหรือ พระพุทธศาสนา มีการสนับสนุนให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็สามารถทำงานร่วมกับ เครือข่ายอื่น ๆ ในพื้นที่ได้ และปฏิเสธการให้ความรุนแรงทุกประการ^๑

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงโครงสร้างเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข

^๑ สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระพุทธศาสนา ๕ จังหวัดแดนใต้ และ ประธาน เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๓ กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

ภาพที่ ๔.๓ สัญลักษณ์เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ [BUDDHISTS NETWORK FOR PEACE] ชื่อย่อ B4P หรือหลายๆ คนเรียกว่า เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันมีสำนักงานอยู่ที่ ๔๙ ถนนคูหาमुख ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐

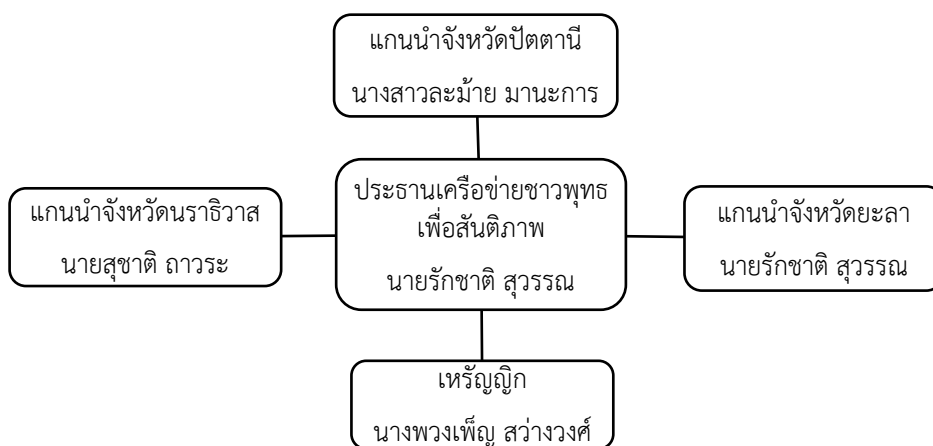
เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์กราดยิงร้านขายของชำในจังหวัดปัตตานี ทำให้คนไทยพุทธต้องเสียชีวิตจำนวน ๖ ศพ จึงมีการเคลื่อนไหวโดยการแจกใบปลิว ประณามการก่อเหตุรุนแรงต่อเป้าหมายที่อ่อนแอ ในตลาดพิมลชัย เขตเทศบาลนครยะลา โดยใช้ชื่อในการเคลื่อนไหวว่า ชนพุทธกลุ่มน้อย

หลังจากนั้น ท่านทวี สอดส่อง เลขาธิการ ศอ.บต. ในขณะนั้น ได้มีการตามให้ไปพบ โดยสอบถามถึงความต้องการในการออกมาเคลื่อนไหว ซึ่งในการเคลื่อนไหวมีเป้าหมายเพียงแค่ คนไทยพุทธใน ๓ จังหวัด และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลาต้องมีส่วนร่วม และรับรู้ถึงการพูดคุยที่ทางรัฐไทยมีขึ้นกับกลุ่มขบวนการ หรือผู้เห็นต่าง โดยทั้ง ๒ ฝ่ายได้กล่าวอ้างถึงประชาชนของตนเอง และในการพูดคุยหรือเจรจาตั้งกล่าว ได้มีการแจ้งให้ประชาชนทราบ โดยการจัดประชุม ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ซึ่งมีผู้เข้ารับฟังและแสดงความคิดเห็นเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ถึงแม้จะมีคนไทยพุทธเข้ารับฟังอยู่บ้าง แต่ก็น้อยมาก และไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น หลังจากนั้น ศอ.บต. จึงได้จัดสรรงบประมาณให้มีการจัดรวมพลคนพุทธ โดยใช้ชื่อว่า “เส้นทางสู่สันติภาพในบทบาทของคนไทยพุทธ ครั้งที่ ๑” ณ หาดแก้วรีสอร์ท โดยมีการรวมคนไทยพุทธ จำนวน ๑๐๐ คน ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการรวมคนไทยพุทธ ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และได้มีการเปลี่ยนชื่อจาก “ชนพุทธกลุ่มน้อย” เป็น “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖

การทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในความหลากหลายของวิถีชีวิตตามลักษณะของการนับถือศาสนาในความเสมอภาคทางพหุสังคม และพยายามปรับฐานความเท่าเทียมของการใช้ชีวิตในพื้นที่ สำหรับสิ่งที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ หรือ B4P ทำได้แล้ว คือ ถูกบรรจุในกรอบการพูดคุยว่าต้องฟังเสียงคนไทยพุทธในพื้นที่ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อ

สันติภาพ เน้นการทำงานโดยไม่ได้มุ่งหวังให้มีการเขียนใบสมัครเพื่อเข้าเป็นสมาชิก แต่คิดว่าสมาชิกของเครือข่าย คือกลุ่มคน หรือประชาชนตามชุมชน และหมู่บ้านที่เราลงพื้นที่ อีกทั้งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องผูกมัดคนไทยพุทธในติดอยู่กับเครือข่าย

ลักษณะการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เป็นเครือข่ายที่สามารถทำงานร่วมกับองค์กรของทางมุสลิมที่เรียกว่าองค์กรราชโดยที่ทางองค์กรของมุสลิมไว้วางใจ เป็นเครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่มุ่งทำงานการต่อต้านหรือแสดงความไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ของชาวพุทธในระดับประเทศ เช่น เรื่องการต่อต้านภาพยนตร์ต่าง ๆ ที่มีความกระทบต่อพระพุทธศาสนาหรือเพื่อต้องการให้สนับสนุนให้การศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่มุ่งที่จะแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ก็สามารถทำงานร่วมกับเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ โดยการพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ เช่น การแถลงการณ์ก็ได้มีการปรึกษากันว่าจะแถลงการณ์ร่วมกันหรือไม่^๒

แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงโครงสร้างเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

สรุปได้ว่า จากบริบทของการเกิดขึ้นของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ เครือข่ายได้มีเจตนาที่เหมือนกันคือการช่วยเหลือชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบกับเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ พร้อมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่ชาวพุทธ และเป็นส่วนตัวกลางในการสร้างความรักความสามัคคี การทำความเข้าใจที่ดีต่อกันของประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่และทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ เครือข่ายได้มีจุดร่วมที่เหมือนในการดำเนินงานในพื้นที่คือการปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งคัดค้านการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างสันติสุขในพื้นที่

^๒สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

๔.๒ กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของ ๓ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจากเอกสารและสังเกตกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พบว่ารูปแบบการสร้างสันติสุขมีกระบวนการขับเคลื่อนการซึ่งกระบวนการในการดำเนินงานมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

๑. ขั้นการพูดคุย เป็นการดำเนินงานเริ่มต้นใช้วิธีการพูดคุยกับสมาชิกและมีใช้เครือข่ายเพื่อให้การดำเนินการสร้างสันติ ในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๒. ขั้นการกำหนดประเด็นขับเคลื่อน เป็นการนำหัวข้อที่สนใจร่วมกันนำมาขยายผลให้เกิดการดำเนินงานวางแผนกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายชาวพุทธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๓. ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม/การแบ่งหน้าที่ เป็นการวางแผนจัดตั้งองค์กรเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจัดประชุมอย่างเป็นทางการเพื่อให้เกิดการมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของเครือข่าย

๔. ขั้นการดำเนินกิจกรรม เป็นการนำกิจกรรมตามแผนของเครือข่ายไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการสร้างสันติผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกและร่วมมือกับประชาชนในการสร้างสันติสุข

๕. ขั้นการทบทวนการดำเนินกิจกรรม เป็นการนำผลการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อปรับแผนการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

๖. ขั้นการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ เป็นการกำหนดกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีความเป็นไปได้อย่างยิ่ง และเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดอันจะเกิดขึ้นภายในอนาคต

จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากเอกสารและสังเกตกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ได้พบว่ากระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีกระบวนการขับเคลื่อนอย่างเด่นชัดอยู่ ๖ ขั้นตอน ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ขั้นการพูดคุย

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การพูดคุยกันภายในเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเป็นการริเริ่ม และเป็นกระบวนการแรกที่ทางเครือข่ายได้ทำ เพื่อการทำความเข้าใจกันเกี่ยวกับการดำเนินการของทางเครือข่ายในแต่ละกิจกรรมหรือในแต่ละโครงการเพื่อให้เกิดเข้าใจที่ดีกันของสมาชิกภายในเครือข่ายโดยสามารถวิเคราะห์ประเด็นในการพูดคุยดังต่อไปนี้

๔.๒.๑.๑ การมีส่วนร่วม

การพูดคุยในประเด็นเรื่องของการมีส่วนร่วม ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการพูดคุยกันถึงการที่จะทำอะไรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกิจกรรมต่าง ๆ อย่างจริงจัง ซึ่งทางการดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเริ่มต้นการที่สมาชิกระดับผู้นำของแต่ละเครือข่ายได้มีส่วนร่วมกันพูดคุยกันกับสมาชิกของเครือข่ายอย่างเปิดเผยกันเองเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการพูดและสมาชิกภายในเครือข่ายเองก็มีความรู้สึกกล้าที่จะแสดงออกและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ทำให้บรรยากาศในการพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่น อีกทั้งทางเครือข่ายก็ได้พูดถึงการมีส่วนร่วมหรือกิจกรรมที่สามารถทำให้ประชาชนได้มีส่วน

ร่วมในการแสดงความคิดเห็น และได้แสดงออกถึงความรู้สึกที่ตนเองอยากจะแสดงออก การทำงานในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวพุทธที่ดีชาวมุสลิมก็จำเป็นต้องมีการสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างสันติสุขด้วยการพูดคุย จะเป็นเวทีการสัมมนาที่ดี มีกิจกรรมเยี่ยมเยียนวัด เยี่ยมเยียนโยม ตลอดทั้งสมาชิกของเครือข่าย^๓ การที่ทางสมาชิกของเครือข่ายได้มีการพูดคุยการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานของเครือข่ายแต่ละเครือข่ายเพื่อที่จะได้จะให้ผลการดำเนินงานที่ดีและป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นให้น้อยที่สุด การที่สมาชิกของแต่ละเครือข่ายได้มีการร่วมกันประชุมในแต่ละเดือน หรือแต่ละคราวถือได้ว่าทางเครือข่ายได้ให้ความสำคัญกับสมาชิกและให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาอันจะนำมาซึ่งความสามัคคีของเครือข่าย^๔

๔.๒.๑.๒ การให้ความรู้

การดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นในเรื่องของการให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความปรองดอง การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องทางกฎหมาย หรือในเรื่องของการเยียวยา การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิเสรีภาพ เป็นต้น^๕ นอกจากนี้การพูดคุยเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่เองแล้ว การพูดคุยเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่สมาชิกก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทางเครือข่ายได้มีการแนะนำที่ดี ได้มีการจัดการอบรมหรือการแลกเปลี่ยนรู้แก่สมาชิกภายในเครือข่ายด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกในการดำเนินกิจกรรมที่ดี เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ การได้ให้สมาชิกได้เกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันกับสมาชิกในเครือข่าย หรือในการที่จะต้องลงพื้นที่จำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจบริบทภายในพื้นที่ ซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นที่สมาชิกต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อไม่สร้างความเข้าใจผิดให้เกิดขึ้น^๖

๔.๒.๑.๓ การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

การดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมเชิงพุทธกิจกรรมทางศาสนาพุทธวิถีชีวิตของชาวพุทธที่ได้ปฏิบัติกันอย่างช้านาน จะมีวิธีการทำอย่างไรเพื่อให้ชาวพุทธได้ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นการรักษาไว้ไม่ให้ขาดหายจากพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์ที่จะต้องทำหน้าที่ร่วมกันเผยแผ่หลักธรรม การกระตุ้นให้ทำกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ในพื้นที่ของแต่ละท่านเพื่อให้ดำเนินตามหลักทางพระพุทธศาสนา

^๓ สัมภาษณ์ นายวิจิตร สกุลแก้ว, เลขานุการสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้, วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหานพดล สุจิณโณ, รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

เพื่อให้ประชาชนชาวพุทธในชุมชนได้รวมตัวกันได้^๗ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการมุ่งหวังที่จะให้ชาวพุทธธำรงและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาวพุทธไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอาสาฬหบูชา โดยความร่วมมือของคณะสงฆ์และประชาชนให้มาร่วมกิจกรรมเมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา^๘ และวัฒนธรรมทางของชุมชน เช่น งานชักพระ ที่เป็นตัวหนึ่งของการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีทั้งไทยพุทธและมุสลิมมาร่วม^๙ และเครือข่ายยังไม่ได้ละเลยหรือไม่ใส่ใจต่อวัฒนธรรมของทางศาสนาอื่น ซึ่งจะมีอยู่ร่วมกันในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ บางครั้งวัดมีกิจการงานของวัดก็ได้เชิญวัฒนธรรมของศาสนาอิสลามมาร่วมด้วยเช่น การแสดงทางวัฒนธรรม การละเล่น เป็นต้น^{๑๐} โดยที่สมาชิกของเครือข่ายจะได้เห็นความสำคัญของพหุวัฒนธรรมหากสมาชิกหรือคนในชุมชนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนสองวิถี และมีความห่วงแหนในวัฒนธรรมของตนเอง และพร้อมที่จะรักษาวัฒนธรรมนั้นไว้จนถึงรุ่นลูกหลาน เพื่อที่จะถ่ายทอดไปยังเยาวชนได้มีความรู้ร่วมกันและพร้อมที่จะรักษา และพัฒนาวัฒนธรรมของตนเอง^{๑๑}

๔.๒.๑.๔ การสื่อสารเชิงสันติ

การดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็นการสื่อสารเชิงสันติ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การดำเนินงานของเครือข่ายได้ว่าในการสื่อสารเชิงสันตินั้นจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ดีต่อกัน อันจะส่งผลต่อการสร้างความเป็นมิตรภาพที่ดีต่อกัน ของสมาชิกภายในเครือข่ายก็ดี หรือประชาชนที่ได้ร่วมกิจกรรมก็ดี โดยที่ประธานเครือข่ายได้เป็นต้นแบบของการสื่อสารเชิงสันติด้วยการพูดคุยกับสมาชิกภายในเครือข่าย ทั้งทางด้านกาย วาจา และใจ อันเป็นการสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกันในการทำงานในเครือข่ายหรือการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย พร้อมทั้งทางเครือข่ายก็มีการพูดคุยเกี่ยวกับการสื่อสารหรือการที่สมาชิกจะไปจัดกิจกรรมหรือมีโอกาสร่วมเล่นกับผู้นำของศาสนาอื่นซึ่งปกติทางสมาชิกของเครือข่ายก็ได้มีโอกาสในการไปร่วมเล่นอยู่เป็นประจำ การไปร่วมการแสดงความคิดหรือการไปร่วมกิจกรรมกับทางศาสนาอื่นก็เป็นสิ่งที่ได้สร้างความเป็นมิตรให้เกิดขึ้นได้ แต่หากการไปร่วมเวทีกับทางศาสนาอื่นและไปแสดงออกทางกาย วาจา หรือทางสีหน้าท่าทาง ก็จะทำให้ความรู้สึกที่ไม่ดีต่ออีกฝ่ายหนึ่งก็ได้^{๑๒}

^๗สัมภาษณ์ พระปลัดนฤตม์ชัย อภินนโท, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสงขลา, วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ นพรัตน์ แก้วรุ่งเรือง, รองประธานองค์กรชุมชนวิถีพุทธ๕๓๒ ประธานสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้, วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ นางสาวพร ไชยคล้าย, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติอำเภอสะบ้าย้อย, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายวิจิต, กิจจะเสน, รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาสนา คงขันธ, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระมหานพดล สุจินโณ, รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

การที่ทางเครือข่ายได้พูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงออกซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่จะช่วยสร้างโมตรียิตต่อกัน ได้เห็นความจริงใจต่อกันโดยผ่านทางกิริยาท่าทางของกันและกันได้^{๑๓}

๔.๒.๑.๕ การสร้างความสัมพันธ์ผู้นำ

การดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็นของตัวผู้นำในที่นี้มุ่งเน้นถึงตัวผู้นำทางศาสนาเป็นเบื้องต้น เพราะผู้นำทางศาสนาถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมชาวพุทธสังคมชาวมุสลิมหรือศาสนาอื่นก็ตาม ประชาชนในสังคมย่อมให้ความเคารพนับถือต่อตัวของผู้นำเป็นอย่างยิ่ง ในการนี้ทางเครือข่ายก็มีการพูดถึงบทบาทของผู้นำ ในการที่จะทำอะไรให้ผู้นำได้มีการประสานความคิดความร่วมมือในการสร้างสันติสุขร่วมกันและได้เป็นผู้ที่มีความคิดในการที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีความสามัคคีกันได้เรียนรู้ร่วมกันในการอยู่ร่วมกัน โดยทางเครือข่ายก็มีการพูดคุยแนวทางในการที่จะได้ร่วมกิจกรรมกับผู้นำทางศาสนาเพื่อได้มีบทบาทร่วมกันกับทางเครือข่ายและเป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน^{๑๔} และส่วนตัวผู้นำทางเครือข่ายเองก็ได้มีการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกของเครือข่ายในทางที่เป็นมิตรที่ดีเหมือนกันโดยทางผู้วิจัยได้สังเกตได้จากการพูดและการปรึกษาหารือ ผู้นำของศาสนาพุทธที่ดี ผู้นำของศาสนาอิสลามที่ดี ได้มีการพูดคุยแบบการมีความสัมพันธ์ภาพที่ดี ในการพูดคุยก็จะมีมีการพูดคุยถึงกิจกรรมที่จะสามารถนำตัวของผู้นำแต่ละศาสนาเข้ามาร่วมกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางด้านเสวนาทางวิชาการ หรือการร่วมกิจกรรมของชุมชน ซึ่งบางบริบทของสังคมก็สามารถที่เข้าร่วมกันได้อย่างดี แต่บางบริบทของสังคมก็ไม่สามารถที่จะจัดกิจกรรมที่ดึงเอาผู้นำของแต่ละศาสนามาร่วมกันได้ ควรจะมีนโยบายภายในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างเข้าใจกันระหว่างผู้นำของแต่ละศาสนาเองและประชาชนของแต่ละศาสนาเพื่อให้เกิดความเป็นมิตรและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน^{๑๕}

๔.๒.๒ ขั้นตอนการกำหนดประเด็นขับเคลื่อน

การกำหนดประเด็นขับเคลื่อนของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนสันติสุขกันภายในระดับทั้งระดับประธานเครือข่ายและสมาชิกของเครือข่ายด้วยการร่วมกันวางแผนในการดำเนินงาน ซึ่งในการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้กำหนดประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๒.๒.๑ การมีส่วนร่วม

ในการกำหนดประเด็นการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติผู้วิจัยได้สังเกตเห็นภาพการมีส่วนร่วมที่เด่นชัดคือการที่ประธานพร้อมทั้งสมาชิกระดับแกนนำได้มีการพูดคุยกันทั้งอย่างไม่เป็นทางการและอย่างเป็นทางการ โดยได้มีการกำหนดรูปแบบของการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่าย โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งประธานเครือข่ายหรือสมาชิกของเครือข่ายได้มี

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระปลัดธนภฤต อคฺคจิตโต, พระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, นักวิจัยสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

ส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้มีการกำหนดประเด็นที่จะทำงานกันต่อไปในแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละโครงการ เพื่อที่จะให้เครือข่ายได้มีกระบวนการที่เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกระดับแกนนำนั้น บางเครือข่ายอาจจะมีการกำหนดประเด็นการมีส่วนร่วมที่มีความเป็นไปได้ อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถที่จะลงมือทำได้ บางเครือข่ายอาจจะมองถึงความสุขที่ยั่งยืนทำให้การมีส่วนร่วมของสมาชิกได้มีการพูดคุยกันมากพอควร แต่ทุกเครือข่ายก็มีการดำเนินงานที่ผ่านกระบวนการของการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการที่จะกำหนดประเด็นหรือแนวทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ของการทำงานของเครือข่ายที่แต่ละเครือข่ายได้มีการกำหนดประเด็นการทำงานที่ปฏิเสธเรื่องของความรุนแรง เรื่องของการที่จะทำให้เกิดความแตกแยก แต่มุ่งถึงประเด็นในการทำงานที่มุ่งถึงความรักความสามัคคี ความเข้าใจต่อกันและกัน ความเห็นถึงความทุกข์ร่วมกันในสังคมที่ตนเองได้อยู่อาศัย^{๑๖} ในกระบวนการกำหนดประเด็นเหล่านี้จะเห็นได้ว่าทางเครือข่ายได้ให้ความสำคัญแก่สมาชิกและให้ความสำคัญในทุกความคิดเห็นของสมาชิกแต่ก็มีการสรุปและมีการกำหนดประเด็นที่สามารถดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่จะสามารถทำได้ โดยให้ที่ประชุมแต่ละระดับได้ยอมรับโดยความเห็นอันเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้มีการกำหนดประเด็นการมีส่วนร่วมโดยให้ประชาชนชาวพุทธได้มีการแสดงออกถึงข้อเรียกร้องหรือมาร่วมกันเสนอข้อแนะนำในการทำงานของเครือข่ายก็ดี ในการแก้ไขปัญหาของทางภาครัฐก็ดี ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพก็ได้เป็นตัวแทนของพี่น้องชาวพุทธที่ได้มาร่วมกันเสนอข้อคิดเห็น^{๑๗}

๔.๒.๒.๒ การให้ความรู้

ในการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นได้จากการที่สมาชิกได้มีการให้ความรู้แก่กันและกันแบบการพูดคุยกันแบบมิตรภาพที่ดี อีกทั้งจะเห็นว่าทางสมาชิกในระดับประธานของเครือข่ายได้มีการเข้าไปร่วมประชุม สัมมนา หรือการอบรมทางวิชาการมาก็ดี ก็ได้นำความรู้หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่ายมาให้ความรู้แก่สมาชิกหรือได้เอามาพูดคุยกันกับระดับแกนนำด้วยกัน อีกทั้งจะเห็นได้ว่าในประเด็นการกำหนดการขับเคลื่อนทางเครือข่าย ได้มีโอกาสเชิญผู้มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในประเด็นต่าง ๆ มาพูดคุยหรือให้ความรู้ อีกทั้งการที่สมาชิกระดับแกนนำของแต่ละเครือข่ายได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนนอกเครือข่าย หรือต่างศาสนาได้พูดคุยได้เรียนรู้ ได้ทำความเข้าใจต่อกันและกัน พร้อมทั้งได้นำความรู้ที่นำมาชี้แจงเพื่อเป็นการให้ความรู้แก่สมาชิกในเครือข่าย เพื่อที่จะให้สมาชิกได้เข้าใจบริบทของแต่ละศาสนา แต่ละสังคม และพร้อมที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน^{๑๘} การที่มีประธานของแต่ละเครือข่ายที่มีพื้นฐานทางสังคมที่ดีหรือกว้างขวางก็เป็นโอกาสอันดีที่ผู้นำได้เรียนรู้และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ที่นำมาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกของเครือข่ายต่อไป หรือบางครั้งสมาชิกของเครือข่ายเองแต่ละคนอาจจะมีโอกาสได้เข้าร่วมประชุมหรือได้

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูประโชติรัตนารักษ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดนราธิวาส, วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวกัญตพัฒน์ ทวีผลทรัพย์, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตโต, พระธรรมทูตอาสาจังหวัดยะลา, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

เสริมความรู้ในด้านต่าง ๆ เมื่อถึงคราวประชุมเครือข่ายก็ได้มีโอกาสในการให้ความรู้ในประเด็นที่ตนเองได้ไปรับรู้รับทราบมา อันส่งผลอันดีแก่การเรียนรู้ของสมาชิกในเครือข่าย

๔.๒.๒.๓ การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

ในการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ โดยเฉพาะในด้านของพหุวัฒนธรรมในด้านของความเชื่อของชุมชน การเป็นอยู่ของแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านความเชื่อ ในการกำหนดประเด็นนี้ซึ่งทางเครือข่ายถือได้ว่าเป็นเรื่องการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก และเป็นสิ่งที่ทางเครือข่ายได้พยายามที่รักษาและอนุรักษ์ไว้ให้ได้ ดังจะเห็นได้จากการขับเคลื่อนของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้มีหนังสือไปยังหน่วยงานของทางราชการในพื้นที่ได้ให้ความสำคัญและให้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวพุทธ เช่นการขับเคลื่อนในการทำบุญในประเพณีวันสารทเดือนสิบซึ่งเป็นวันที่ชาวพุทธต้องมาร่วมกันทำบุญที่วัด ได้มาทำบุญให้แก่บรรพบุรุษของตนเอง โดยให้หยุดราชการในวันทำบุญเดือนสิบ^{๑๙} ซึ่งในการกำหนดประเด็นด้านความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ร่วมกันเพื่อที่จะได้มีการดำเนินกิจกรรมเป็นประจำทุกปีหรือทุกเทศกาล ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธ เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาเช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทางสมาชิกก็พร้อมกันดำรงรักษาไว้^{๒๐} เพราะเรื่องของวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญสมาชิกในชุมชนต้องกลับมาเรียนรู้เรื่องของวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในอดีตและใช้วิถีชุมชนแบบเดิมแบบบ้านใกล้เรือนเคียงต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน และทำกิจกรรมร่วมกัน เช่นงานของชาวพุทธมีการทำงานอะไรมุสลิมก็เข้าไปช่วยงานในส่วนที่ตนเองทำได้โดยที่ไม่ผิดหลักศาสนา หรือชาวมุสลิมมีกิจกรรมงานอะไรชาวพุทธก็สามารถที่เข้าไปช่วยเหลือกันได้^{๒๑} หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมของการชุมชนการท่องเที่ยวทางชุมชน ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติก็ได้พยายามที่จะให้เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้เป็นตัวเชื่อมโยงชาวไทยพุทธและมุสลิมเข้าด้วยกัน โดยการเป็นเครือข่ายขึ้นมาอีกคือเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๒๒} วัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้มีการประสานสามัคคีกันได้ เมื่อมีกิจกรรมของชาวพุทธก็ได้ชาวมุสลิมมาแสดงวัฒนธรรมของตนเองซึ่งได้มีโอกาสมาร่วมในการแสดงแก่กันและกัน ซึ่งจะปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งเหล่านี้คือวิถีของชุมชนที่อยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต^{๒๓} วัฒนธรรมของชุมชนถือได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดประเด็นในการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่ายโดยพร้อมที่จะอนุรักษ์ไว้และดำรงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายรักษาทิ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายวิจิต, กิจจะเสน, รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตโต, พระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางพรนิตา ทองชุม, รองประธานชมรมพุทธรักษาปัตตานี, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญารณ, ผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดชายแดนภาคใต้, วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๔.๒.๒.๔ การสื่อสารเชิงสันติ

ในการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ โดยเฉพาะในด้านการสื่อสารหรือการพูดคุยกันเพื่อที่จะได้นำมาซึ่งความเข้าใจกัน ความเห็นที่ตรงกัน และจุดมุ่งหมายที่ตรงกัน การสื่อสารถือได้ว่าเป็นตัวหนึ่งที่ทางสมาชิกได้คุยกัน อย่างเป็นการเข้าใจกัน หากมีประเด็นใดที่ไม่เข้าใจกันทางผู้นำเครือข่ายก็จะได้ชี้แจง หรือพูดคุยด้วยอาการแสดงถึงความเป็นผู้นำ ความเป็นมิตรต่อกัน อีกทั้งได้มีการชี้แจงในการลงพื้นที่หรือการออกไป ทำกิจกรรมนอกพื้นที่ ต้องมีการพูดคุยถึงประเด็นต่าง ๆ ที่จะนำไปสื่อสารหรือลงไปทำกิจกรรม เพราะในพื้นที่ ๆ ลงไปทำกิจกรรมหรือโครงการมีทั้งผู้ที่มีความเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย การที่ทางเครือข่ายได้มีการพูดคุย กำหนดประเด็นกันในเรื่องนี้ เพื่อมุ่งหวังถึงความเข้าใจอันดีต่อกันหรือ เพื่อให้เกิดสันติต่อกัน ในประเด็นเช่น การวางตัว การพูดจา การแสดงออกของบุคลิกท่าทาง ซึ่งถือได้ว่าทางเครือข่ายได้มีการประชุมและกำหนดประเด็นต่าง ๆ เป็นต้นเหล่านี้มาเป็นตัวขับเคลื่อนในการ สร้างสันติสุข เพราะการสื่อสารนั้นทางเครือข่ายก็ได้กำหนดว่าในการทำกิจกรรมนั้น หรือการลงพื้นที่ เราควรจะไปหาใครก่อน ควรไปสื่อสารกับใครก่อน เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจ เพื่อที่จะได้มีมติหรือข้อตกลงกัน ทางเครือข่ายจะทำกิจกรรมนั้นย่อมต้องรู้จักการเข้าหาผู้นำของศาสนา โดยเฉพาะที่เห็นเด่นชัดคือการลงพื้นที่ในชุมชนของพี่น้องมุสลิม การที่ทางเครือข่ายได้ชี้แนะและการได้ทำความเข้าใจกับผู้นำทางศาสนาเป็นเบื้องต้น ถือได้ว่าเป็นช่องทางแรกของการทำงาน เพราะผู้นำมีบทบาทมากในชุมชน การที่ลงไปพบปะหรือได้พูดคุยกับผู้นำถือได้ว่าเป็นประตูบานแรกของการสื่อสาร^{๒๔}

๔.๒.๒.๕ การสร้างความสัมพันธ์ของผู้นำ

ในการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ โดยเฉพาะในด้านการกำหนดประเด็นเรื่องของความเป็นมิตรของผู้นำ ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่าทางเครือข่ายเอง ในส่วนของประธานแต่ละเครือข่ายเองได้มีการแสดงออกถึงความเป็นมิตรของผู้นำที่ดีต่อสมาชิกของเครือข่าย ได้มีการกำหนดประเด็นในการสื่อสารหรือพูดคุยกับสมาชิกด้วยความ เป็นมิตรที่ดี ไม่แสดงความมีอำนาจ หรือแสดงออกทางกาย วาจา ที่พร้อมจะยอมรับฟังความคิดเห็น ของมวลสมาชิกของเครือข่าย ในการกำหนดประเด็นเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์ของผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำของต่างศาสนา ทางเครือข่ายก็ได้มีการชี้แจงให้สมาชิกทราบว่า ผู้นำในพื้นที่นั้นเป็น อย่างไร มีบุคลิกภาพอย่างไร เมื่อเข้าไปแล้วควรจะแสดงออกอย่างไร หรือการไปทำกิจกรรมแต่ละ พื้นที่ ผู้นำแต่ละพื้นที่นั้นมีความเป็นมิตรมากน้อยเพียงใด ทำอย่างไรให้ผู้นำของแต่ละศาสนาเป็น มิตรเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน^{๒๕} การกำหนดประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ เป็นการพยายามดึงผู้นำศาสนาได้มาร่วมกิจกรรมหรือร่วมงานกัน เพราะภาพที่ผู้วิจัยเห็นอยู่คือการที่จะให้ผู้นำต่างศาสนา ร่วมมือกันหรือได้ร่วมกันแสดงออกถึงความเสียใจร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้ทางเครือข่ายพระ

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญการผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา๕จังหวัดชายแดนภาคใต้ วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระโสภณธรรมมุณี,รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัด ยะลา,วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

ธรรมทูตอาสาจัดให้มีเวทีศาสนาสัมพันธ์ โดยเชิญผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ให้ความรู้แก่สมาชิกหรือประชาชน และเพื่อที่จะให้ผู้นำศาสนามีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๔.๒.๓ ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม/การแบ่งหน้าที่

การจัดตั้งกลุ่มหรือการแบ่งหน้าที่การทำงานเป็นปัจจัยหนึ่งของการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มและมอบหมายการลงพื้นที่แต่ละพื้นที่ ตลอดถึงการดูแลสมาชิกหรือประชาชนภายในชุมชนของตนเองซึ่งการแบ่งหน้าที่กันขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการจัดแบ่งกลุ่มทำหน้าที่การขับเคลื่อนกระบวนการ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๓.๑ การมีส่วนร่วม

กระบวนการการมีส่วนร่วมในการแบ่งหน้าที่ของการทำงานแต่ละเครือข่ายนั้น ทางสมาชิกของเครือข่ายได้มีการแบ่งการทำงานตามบริบทของแต่ละเครือข่ายที่อาจจะมีความแตกต่างกันบ้าง อีกทั้งประธานแต่ละเครือข่ายก็มีการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแบ่งกลุ่มกันและแบ่งหน้าที่กันทำงาน เพื่อจะได้ขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่ายหรือกิจกรรมของเครือข่ายให้สำเร็จ โดยแต่ละเครือข่ายได้มีการแบ่งหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑) เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีกระบวนการจัดตั้งกลุ่มและการแบ่งหน้าที่ในการขับเคลื่อนกันอย่างชัดเจนในแต่ละจังหวัด เพื่อให้พระธรรมทูตอาสาได้มีส่วนร่วมในการตระหนักรู้หน้าที่และสามารถประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นกลยุธมิตรที่สามารถให้แง่คิดและกำลังใจแก่พุทธศาสนิกชนได้ไม่ว่าจะเป็น การสนทนาธรรม บรรยายธรรม นำปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา พระธรรมทูตอาสามีความเข้มแข็ง ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในทุกพื้นที่ ทำงานเพื่อสร้างความสามัคคี สร้างความสันติให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ พร้อมทั้งได้มีการแบ่งหน้าที่ประธานเครือข่ายแต่ละจังหวัดดังต่อไปนี้

สำนักงานกลางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ตั้งอยู่ ณ วัดบูรพาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และมีประธานแต่ละจังหวัดดังนี้

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ พระครูโฆษิตสุตากรณ์ เจ้าอาวาสวัดบูรพาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสตูล คือ พระครูโสภณปัญญาสาร เจ้าคณะอำเภอมะนัง เจ้าอาวาสวัดนิคมพัฒนาราม อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา คือ พระปลัดนรินทร์ชัย อภินนโท วัดเกาะใหญ่ อำเภอกระแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี คือ พระสมุห์บุญมา อาทโร วัดภูเขาหลง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดยะลา คือ พระโสภณธรรมมณี รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา เจ้าอาวาสวัดนิโรธสังฆาราม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส คือ พระครูประโชติ รัตนารักษ์ เจ้าอาวาสวัดรัตนานาภาพ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส

นอกจากนี้ทางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังได้มีกระบวนการแบ่งหน้าที่โดยแต่ละจังหวัดก็มีการจัดตั้งเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาในระดับอำเภอในแต่ละจังหวัด เพื่อให้มีการแบ่งการดำเนินงานที่จะสะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งได้มีการจัดตั้งเครือข่ายดังต่อไปนี้

จังหวัดสตูล

จังหวัดสตูลยังไม่มีมีการขยายการจัดตั้งเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาในระดับอำเภอ เนื่องจากจังหวัดสตูลเป็นจังหวัดเล็กพระภิกษุมีไม่มาก การติดต่อไปมาสะดวก และการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกพระธรรมทูตอาสาภายในจังหวัดก็ได้มีการปฏิบัติงานคลุมทุกอำเภอ จึงยังไม่มีมีการขยายเครือข่ายระดับอำเภอ แต่จะเสนอในที่ประชุมกรรมการคณะสงฆ์ระดับจังหวัดต่อไป^{๒๖}

จังหวัดสงขลา

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอสะบ้าย้อย พระครูสุตปัญญาร
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอเทพา พระสวัสดิ์ จิตตทนโต
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอจะนะ พระสมุห์ทรงพล คุณวีโร
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอนาทวี พระณรงค์ชัย กนตวีโร
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอเทพา พระวิจิตร สุวณฺโณ

จังหวัดปัตตานี

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอเมืองหนองจิก พระสมุห์ปฐาพร นนทียไย
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอสายบุรี พระครูศรีวัฒนวิมล
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอปะนาเระ พระใบฎีกานพ สุภาโว
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอโคกโพธิ์ พระมหาพิภพ ภิริปัญโญ
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอยะรังมายอ พระครูวิสารธรรมปยุต
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอแม่ลาน พระสมุห์อุทัย อุทัย
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอไม้แก่น พระอริยา อริโย

จังหวัดนราธิวาส

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอเมือง ยี่งอ บาเจาะ พระสมุห์สุชยา มุนิเสฏฺฐโฐ
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอตากใบ พระครูภัทรธรรมภาณี
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอสุไหงโก-ลก พระครูประกาศศาสนคุณ
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอแว้ง-สุคีริน พระปลัดเมธา จันทโชโต
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอรือเสาะ-ศรีสาคร พระปลัดปดิษฐ์ มณีจนโท

จังหวัดยะลา

ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอเมือง พระครูวรพุทธาภิกษ
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอบันนังสตา พระครูพิศาลประชาทร
ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอธารโต พระครูวรพุทธาภิกษ

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร, ประธานพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสตูล, วันที่ ๒๔ มกราคม

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการจัดตั้งกลุ่มLine ใช้ชื่อว่าผู้บริหารพระธรรมทูต เพื่อการพูดคุยสื่อสารกัน และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมที่ทางสมาชิกของเครือข่ายได้ทำกันในแต่ละจังหวัด และเป็นการแนะนำ การปรึกษาหารือกันภายในกลุ่มและการช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ ที่ทางสมาชิกได้ขอความช่วยเหลือ หรือมีกิจกรรมงานต่าง ๆ ของแต่ละเครือข่ายที่ดี งานที่ต้องการให้พระธรรมทูตได้ออกไปช่วยเหลือกันก็ดี หรือเครือข่ายพระธรรมทูตแต่ละจังหวัดก็ได้มีกิจกรรมที่สามารถทำได้และเป็นแบบอย่างก็ได้นำเสนอกันภายในกลุ่มLine เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน กลุ่มFacebookใช้ชื่อว่า PhraDhammatootarsar เพื่อเป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อได้ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตอาสาแต่ละรูปในแต่ละจังหวัด และได้เป็นช่องทางของการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

นอกจากนี้ทางเครือข่ายพระธรรมทูตได้ให้สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงานของสมาชิกโดยผ่านช่องทางหนังสือพิมพ์ข่าวสด หน้าพระไตรสรณคมน์ คอลัมน์ จาริกบ้านจาริกธรรม ในทุกวันพฤหัสบดีและทางหนังสือพิมพ์คมชัดลึก ในทุกวันเสาร์^{๒๗} โดยมี พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี และพระมหาอภิชาติ ธมมาภินนโท ผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผู้ดูแล โดยมีการตระหนักให้พระธรรมทูตอาสาต้องมีการตระหนักรู้หน้าที่และสามารถประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เหมาะสมกับพื้นที่ เป็นกัลยาณมิตรที่สามารถให้แง่คิดและกำลังใจแก่พุทธศาสนิกชนได้ไม่ว่าจะเป็น การสนทนาธรรม บรรยายธรรม นำปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา หากพระธรรมทูตอาสามีความเข้มแข็ง ย่อมก่อให้เกิดความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาในทุกพื้นที่ ทำงานเพื่อสร้างความสามัคคี สร้างความสันติให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เป็นกลุ่มเครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาโดยรวบรวมสมาชิกกลุ่มชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา ปัจจุบันมีสำนักงานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขตั้งอยู่ ณ วัดบูรพาราม อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ในการทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้มีรูปแบบการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการดำเนินงานโดยการจัดตั้งคณะทำงานโดยมีโครงสร้างที่ทางสมาชิกอยู่เพื่อที่จะได้เป็นตัวแทนแต่ละพื้นที่ ดังนี้

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาอภิชาติ อภินนโท, ผู้ประสานงานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงตัวแทนสมาชิกแต่ละอำเภอของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ [BUDDHISTS NETWORK FOR PEACE] ชื่อย่อ B4P หรือหลาย ๆ คนเรียกว่า เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันมีสำนักงานอยู่ที่ ๔๙ ถนนคูหาमुख ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐ ได้มีการทำงานรูปแบบของการแบ่งหน้าที่โดยเครือข่ายได้มีประธานเครือข่ายคือ นายรักษาทิ สุวรรณ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่าย โดยการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้มีการให้สมาชิกของเครือข่ายได้มีบทบาทในการทำงานได้มีส่วนร่วมในการทำงาน โดยเฉพาะในพื้นที่ของตนเองคือการทำงานของแต่ละจังหวัด โดยการแบ่งหน้าที่นั้นก็จะดูจากรูปแบบของกิจกรรมหรือโครงการที่จะทำเช่นผู้ที่ทำหน้าที่เลขาหรือเหรัญญิก ก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของโครงการ และในการทำงานของเครือข่ายก็ได้มีการจัดตั้งช่องทางของการสื่อสารได้แก่ กลุ่มLine (B4P) และ Facebook (เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพชายแดนภาคใต้) พร้อมทั้งมีรายการวิทยุ Peace Station คลื่นวิทยุของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีนางสาวกนกพัฒน์ ทวีผลทรัพย์ เป็นผู้ดูแลและดำเนินรายการ การทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในความหลากหลายของวิถีชีวิตตามลักษณะของการนับถือศาสนาในความเสมอภาคทางพหุสังคม และพยายามปรับฐานความเท่าเทียมของการใช้ชีวิตในพื้นที่เน้นการทำงานโดยไม่ได้มุ่งหวังให้มีการเขียนใบสมัครเพื่อเข้าเป็นสมาชิก แต่คิดว่าสมาชิกของเครือข่าย คือกลุ่มคน หรือประชาชนตามชุมชน และหมู่บ้านที่เราลงพื้นที่ อีกทั้งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องผูกยึดคนไทยพุทธในติดอยู่กับเครือข่าย^{๒๘}

๔.๒.๓.๒ การให้ความรู้

การให้ความรู้ของการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้นทางประธานเครือข่ายพร้อมทั้งสมาชิกของเครือข่ายได้มีการแบ่งการทำงานตามบริบทของแต่ละเครือข่ายที่อาจจะมีความแตกต่างกันบ้าง อีกทั้งประธานเครือข่ายมีการให้ความรู้แก่สมาชิกของเครือข่ายโดยผ่านการพูดคุยกันบ้าง ส่งสมาชิกหรือสมาชิกเข้าร่วมในเวทีต่าง ๆ เพื่อจะได้แบ่งการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน และจะได้เป็นแนวทางในการทำงานหรือดำเนินกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้จากการที่เครือข่ายแต่ละเครือข่ายได้ทำงาน ได้มีการเรียกคุยเพื่อที่จะได้ชี้แจง ให้ความรู้แก่สมาชิก โดยผ่านการประชุมหรือสัมมนาของแต่ละเครือข่าย ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มหรือแบ่งหน้าที่การทำงานของแต่ละเครือข่าย เมื่อมีโครงการอะไรหรือกิจกรรมอันใดขึ้นมา ก็มีการเลือกสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้อง และสมาชิกผู้นั้นก็จะสามารถได้เข้ามามีส่วนร่วม พร้อมทั้งได้มีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกในเครือข่าย โดยวิธีการให้ความรู้นั้นจะประกอบไปด้วย

การบรรยาย เป็นการให้ความรู้ที่จะมุ่งเนื้อหาบางบางครั้งทางเครือข่ายก็จะได้เชิญผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการให้ความรู้แก่สมาชิกของเครือข่าย เพื่อที่จะได้มาเสริมองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จะลงไปทำกิจกรรมหรือโครงการตามชุมชนหรือหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน เพราะหากสมาชิกได้มีองค์ความรู้ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมก็จะทำให้การดำเนินงาน

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายรักษาทิ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นไปด้วยความราบรื่น เช่น การบรรยายเรื่องของพุทธวัฒนธรรม วัฒนธรรมของแต่ละศาสนา หรือ บริบทของพื้นที่ ลักษณะของประชาชนในแต่ละชุมชน เป็นต้น^{๒๙}

การอภิปราย เป็นการให้ความรู้ชนิดหนึ่งที่ทางเครือข่ายได้ทำคือ การที่จะได้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การแลกเปลี่ยนแนวคิดของตนเองและผู้อื่น ทำให้ได้เห็นแนวทางของผู้อื่น จนทำให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ ๆ ในการประชุมบางประเด็นก็มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะให้สมาชิกของเครือข่ายได้เข้าใจตรงกัน แต่สุดท้ายก็มีผู้นำของแต่ละเครือข่ายได้สรุปความเห็นของสมาชิกเพื่อเป็นการเข้าใจร่วมกัน^{๓๐}

การฝึกปฏิบัติ เป็นวิธีหนึ่งที่มีการถ่ายทอดกันในสมาชิก เพื่อที่จะได้สมาชิกได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อที่จะให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติหากมีกิจกรรมที่จะต้องลงมือปฏิบัติร่วมกับชุมชน เพื่อที่จะได้เกิดความรู้ และพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หากเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ^{๓๑}

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการแบ่งหน้าที่เกี่ยวกับการให้ความรู้แก่สมาชิกด้วยตนเอง ด้วยการนัดประชุมเสวนา ตามจังหวัดต่าง ๆ เดือนละ ๑ ครั้ง เวียนกันไปตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อที่จะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย ส่วนการกำหนดให้รูปใดลงไปทำกิจกรรมภายในพื้นที่นั้นแต่ละจังหวัดก็ได้มีการบริหารจัดการภายในเครือข่ายของแต่ละจังหวัด โดยมีประธานจังหวัดแต่ละจังหวัดเป็นผู้พิจารณาในการดำเนิน เพราะในเครือข่ายพระธรรมทูตแต่ละจังหวัดนั้นมีสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางการบรรยายธรรม ทางการศึกษาอบรมเยาวชน ทางด้านการประสานเกี่ยวกับหน่วยงานข้างนอก ก็จัดการดำเนินให้เหมาะสมแก่ความรู้ความสามารถของแต่ละรูป^{๓๒}

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้มีการจัดหน้าที่ของการให้ความรู้ และการทำความเข้าใจในสิ่งที่แตกต่างกันหรือในสิ่งที่คนในสังคมอาจจะมีความเข้าใจผิดจากความเป็นจริง โดยผ่านรูปแบบของการถ่ายทอดความรู้ทางสถานีวิทยุ PEACE STATION สถานีเพื่อเข้าใจความแตกต่างอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นหน้าที่ของประธานเครือข่าย หรือการได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้แก่ประชาชน^{๓๓}

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระมหานพดล สุจินโณ ,รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว , วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสตูล, วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิมชน อุภูฏาโน, พระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางสาวกนกพัฒน์ ทวีผลทรัพย์, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๔.๒.๓.๓ ขั้นการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมชุมชน

ในการจัดตั้งกลุ่มหรือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ ในส่วนของพุทธวัฒนธรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งของการสร้างสันติสุข โดยผ่านกระบวนการของวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบหรือกลุ่มที่สามารถมีความเข้าใจในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยที่มีการแบ่งกันทำกิจกรรมที่เป็นการที่มุ่งเน้นเรื่องของการอยู่อาศัยแบบเอื้ออาทร มีความรักกันและเข้าใจกัน พึ่งพาอาศัยกัน กลุ่มเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ได้จัดให้มีโครงการหนึ่งที่จะเชื่อมให้คนในชุมชนได้มีการพึ่งพาอาศัยกันอย่างในอดีต คือโครงการการพาคนไทยพุทธกลับบ้าน เป็นโครงการที่เอาชาวพุทธมาอยู่ในขณะที่รอบ ๆ มีคนไทยมุสลิมอยู่ล้อมรอบ แต่ด้วยวัฒนธรรมที่เคยอยู่กันอย่างสงบสุข มีการพึ่งพาอาศัยกัน จัดให้มีโครงการต่าง ๆ ขึ้นมารองรับ^{๓๔} ในปัจจุบันจึงทำให้มีชาวพุทธมาอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านท่าด่าน และยังแบ่งให้สมาชิกที่มีความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว ก็ได้ไปดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางชุมชน^{๓๕} สมาชิกท่านที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของศิลปะ การละเล่น การแสดงหรือวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ก็ได้ดำเนินกิจกรรมด้านนั้นไป เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ก็ได้มุ่งเน้นในเรื่องของกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวพุทธเป็นหลัก เพื่อที่จะรักษาเอาไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมอันสำคัญของชาวพุทธ และเพื่อที่จะสร้างความรักสามัคคีในหมู่ชาวพุทธโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยทางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ยกตัวอย่างการแสดงออกเกี่ยวกับพุทธวัฒนธรรมที่ทางพระเดชพระคุณพระเทพศิวิสุทธิเป็นพระเถระที่มุ่งเน้นเรื่องของวัฒนธรรมและให้ความสำคัญของวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมของชาวพุทธและวัฒนธรรมของชาวมุสลิม เห็นได้จากเมื่อมีกิจกรรมของชาวมุสลิมพระเทพศิวิสุทธิก็ได้ถือโอกาสไปร่วม หรือแม้กระทั่งการช่วยเหลือในการสร้างวัตถุของศาสนาอื่น ๆ ในคราวมีงานมงคลครบอายุของท่านในแต่ละปีก็มีชาวมุสลิมมาช่วยเหลืองานมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก และท่านก็ยังมอบทุนการศึกษาให้แก่แก่นักเรียนชาวมุสลิมเป็นประจำ ซึ่งภาพที่ได้เห็นจากการที่ท่านได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนโดยไม่แบ่งแยกเขาแยกเรา ทำให้ท่านได้รับความเคารพนับถือจากทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม^{๓๖}

๔.๒.๓.๔ การสื่อสารเชิงสันติ

ในการจัดตั้งกลุ่มหรือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ ในประเด็นการสื่อสารเชิงสันติ จะเห็นได้จากการทำงานของแต่ละเครือข่ายซึ่งผู้นำแต่ละเครือข่ายนั้นแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีภาวะผู้นำแต่ละเครือข่าย ที่พยายามสื่อสารกับสมาชิกภายในเครือข่ายเอง หรือในการสื่อสารกับคนต่างศาสนา เพื่อที่จะแสดงให้เห็นเจตนาที่แท้จริงของการทำงานที่ดีซึ่งเป็นส่วนประกอบในการทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน ในการแบ่งภาระหน้าที่หรือกลุ่มในการทำงานของแต่ละเครือข่ายทางผู้นำของแต่ละเครือข่ายได้ชี้แจง และได้บอกถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะลงไปทำว่ามีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร และแต่ละเครือข่ายนั้นได้มีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันคือการปฏิเสศความรุนแรงทุกชนิด เพื่อที่จะให้สมาชิกได้ลงไปทำงานหรือการดำเนินกิจกรรมนั้นได้สื่อสาร

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว, เจริญญิกเครือข่ายพุทธธรรมนำ สันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางพรนิตา ทองชุม, รองประธานชมรมพุทธรักษาปัตตานี, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูประโชติรัตนนารักษ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส, วันที่

ให้กับคนที่เข้าร่วมกิจกรรมก็ดี หรือประชาชนทั่วไปทุกศาสนาก็ดี ซึ่งการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มก็เห็นได้ว่าการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบการทำงานด้านการสื่อสาร เช่น เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ก็ได้มีการให้ความรู้แก่ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม เช่น กิจกรรมการแสดงการรับรู้การสะท้อนความรู้ของประชาชน เพื่อที่จะสื่อสารให้เกิดความเข้าใจกันในทางที่ดี และเพื่อที่จะได้ให้ประชาชนนั้นไม่ตกเป็นเครื่องมือของความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยการจัดให้มีการประชุม การให้ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ก็ได้จัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งโดยพื้นฐานของเครือข่ายนี้การทำงานนั้นได้แบ่งวาระการทำงานที่เป็นระบบ คือแต่ละจังหวัดมีประธานที่คอยขับเคลื่อนงานอยู่แล้ว การทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็มีความรวดเร็วซึ่งกิจกรรมที่เห็นได้ถึงการสื่อสารเชิงสันติ คือการออกเยี่ยมเยียนชาวพุทธก็ดี การออกให้ความช่วยเหลือหรือให้กำลังใจแก่ชาวมุสลิมก็ดี ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นตัวชี้ให้เห็นว่าเป็นการสื่อสารให้เห็นถึงความจริงใจหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นการสื่อสารของหัวใจก็ได้ เพราะการที่พระธรรมทูตได้ออกไปทำกิจกรรมเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดความรัก ความห่วงใย ความเห็นใจ ต่อกันและกันโดยข้ามพ้นจากเปลือกนอกคือความเป็นคนของศาสนาใด^{๓๗} ถึงแม้ว่าการทำอย่างนี้อาจจะไม่เกิดขึ้นทุกพื้นที่ แต่ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมนำมาซึ่งความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ ในส่วนของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขก็ได้มีการดำเนินกิจกรรมที่สื่อสารเชิงสันติโดยผ่านกระบวนการของการทำงานในการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนชาวพุทธ การลงพื้นที่พูดคุยกับชาวมุสลิมเพื่อเป็นการเชื่อมโยงการได้พูดคุยกันการไปมาหาสู่กัน หรือมีกิจกรรมโครงการเช่นโครงการศาสนิกสัมพันธ์ ที่มีโอกาสได้เชิญชาวมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมก็เป็นช่องทางหนึ่งในการที่จะสื่อสารสิ่งดี ๆ ต่อกัน

๔.๒.๓.๕ การสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

ในการจัดตั้งกลุ่มหรือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ ในประเด็นการสร้างสัมพันธ์ผู้นำ ผู้นำแต่ละเครือข่ายได้มีลักษณะภาวะของผู้นำ ซึ่งเห็นได้จากการที่สมาชิกในเครือข่ายให้ความเคารพให้เกียรติ และพร้อมที่จะเดินหน้าไปด้วยกันในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ในการทำงานของผู้นำแต่ละเครือข่ายนั้น ชี้ให้เห็นได้ว่าผู้นำของแต่ละเครือข่ายนั้นต้องมีบทบาทที่เด่นชัด และสามารถนำเครือข่ายไปสู่เป้าหมายให้ได้ โดยทางความสัมพันธ์ของผู้นำแต่ละเครือข่ายได้แสดงให้เห็นจากการกระทำเช่น

ความมีเมตตา คือความพร้อมในการที่จะเสียสละเวลามาทำงานเครือข่ายของตน และได้มีความต้องการที่จะให้ประชาชนในสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีสุข มีความรักมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน และทำให้สังคมมีความสุข ถึงแม้ว่าจะหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม แต่ก็มีเมตตาที่ดีต่อกัน

ความมีกรุณา คือผู้นำแต่ละเครือข่ายสะท้อนให้เห็นได้จากการที่ได้แสดงออกทางด้านการให้กำลังใจแก่คนที่สูญเสียคนรักภายในครอบครัว หรือครอบครัวที่ประสบกับเหตุการณ์ความไม่สงบต่าง ๆ การให้การช่วยเหลือผู้ประสบกับเหตุการณ์แต่ไม่ถึงกับเสียชีวิตก็

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิมชน อุฎฐาโน, พระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

พยายามช่วยเหลือเยียวยาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และการที่ทางผู้นำแต่ละเครือข่ายได้คิดโครงการต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ อันมุ่งที่จะให้มีการช่วยเหลือแก่กันและกัน

ความเป็นผู้ยินดี คือผู้นำแต่ละเครือข่ายได้แสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อมวลสมาชิกของเครือข่าย ในคราวที่มีสมาชิกคนใดคนหนึ่งได้ประสบกับสิ่งที่ดีในชีวิต หรือตำแหน่งหน้าที่การงาน ทางเครือข่ายโดยผู้นำก็จะมีการแสดงความยินดี ในรูปแบบของการให้วัตถุสิ่งของที่ดี การแสดงออกทางวาจาก็ดี เป็นการแสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ทำให้การทำงานภายในเครือข่ายเกิดความรัก เกิดความสุขร่วมกัน หรือบางครั้งอาจจะไม่ใช่สมาชิกในเครือข่าย แต่ทางเครือข่ายก็ได้ไปแสดงความยินดีโดยการนำของผู้นำเครือข่ายแต่ละเครือข่าย

ความเป็นผู้วางเฉยของผู้นำ คือการที่ผู้นำที่มีวุฒิภาวะ มีความเข้าใจต่อสถานการณ์ มีความเข้าใจต่อความรู้สึกของผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยไม่ได้นำเอาความรู้สึกที่อยากจะตอบโต้ต่อเหตุการณ์ โดยการปลุกปั่นหรือชักชวนสมาชิกไปในทางที่ไม่สมควร กลับวางเฉยเพื่อที่จะหาวิธีการหรือแนวทางในทางที่จะช่วยเหลือเยียวยา และให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน โดยไม่อาฆาตพยาบาทบาดหมางต่อกัน ส่วนการดำเนินการทางคดีต่าง ๆ รูปความต่าง ๆ ก็ปล่อยให้เป็นการของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการวางตัวที่เหมาะสม

๔.๒.๔ ขั้นตอนการดำเนินการ

การดำเนินการกิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติแต่ละเครือข่ายถือได้ว่าเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งในการทำงานการดำเนินกิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการดำเนินการโดยที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ องค์กร ได้มีการพูดคุยกันภายใต้ประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๒.๔.๑ การมีส่วนร่วม

ในการมีส่วนร่วมของการดำเนินการกิจกรรมของแต่ละเครือข่าย ได้ให้สมาชิกแต่ละคนได้มีส่วนร่วมในเบื้องต้น คือการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละเครือข่ายที่จะได้ดำเนินการ โดยแต่ละเครือข่ายได้มีการวางแผนการมีส่วนร่วมของสมาชิกดังต่อไปนี้

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการดำเนินการกิจกรรมของเครือข่ายพระธรรมทูตได้มีการพูดคุยกับสมาชิกของเครือข่ายซึ่งได้นัดกันประชุม เพื่อที่จะวางแผนในการดำเนินการกิจกรรมในแต่ละปี ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมประชุมก็ได้มีการพูดคุยถึงกิจกรรมที่ได้ดำเนินการที่ผ่านมาเพื่อให้ที่ประชุมได้รับฟังของแต่ละพื้นที่ ได้ผลเป็นอย่างไร มีข้อบกพร่องตรงจุดไหน หรือมีอุปสรรคอย่างไร เพื่อที่จะให้สมาชิกในเครือข่ายได้รับทราบ และได้หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน และในการดำเนินการกิจกรรมในปีต่อไปก็ได้ให้สมาชิกที่มาเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกัน ได้กำหนดทิศทางร่วมกันว่าในปีต่อไปเราจะดำเนินการกิจกรรมกันในรูปแบบไหน มุ่งเป้าไปที่ใครเป็นหลัก หรือจะพัฒนาอย่างไรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในที่ประชุมของเครือข่ายก็ได้มีการพูดคุยกัน โดยมีประธานของเครือข่ายเป็นประธานในที่ประชุม ซึ่งสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมก็เป็นผู้บริหารเครือข่าย และสมาชิกของเครือข่ายแต่ละจังหวัด เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอความคิดเห็นในแต่ละโครงการที่จะจัดทำขึ้นในแต่ละโครงการเป็นที่เรียบร้อย โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ทางประธานเครือข่ายก็จะได้สรุปว่าการดำเนินการ

ในปีต่อไปทางเครือข่ายจะทำกิจกรรมอะไรบ้าง มีทั้งหมดกี่กิจกรรม และสมาชิกของแต่ละจังหวัดก็จะได้นำไปดำเนินการตามกิจกรรมที่ทางที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบ ก็นำไปสู่การดำเนินการกิจกรรมแต่ละจังหวัดต่อไป^{๓๘}

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่จะได้ทำขึ้นนั้น ก็ได้มีการประชุมกันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย ผู้บริหารเครือข่าย เพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินกิจกรรมในแต่ละปี หรือมีโครงการหรือกิจกรรมอะไรเร่งด่วน หรือต้องรีบทำก็ได้มีการประชุมสมาชิกเครือข่ายเพื่อที่จะได้ให้สมาชิกได้เข้าใจร่วมกัน และได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยสมาชิกของเครือข่ายก็มีผู้นำแต่ละอำเภอเพื่อที่จะได้กระจายข่าวของเครือข่ายไปสู่สมาชิกของเครือข่ายแต่ละอำเภอ โดยกิจกรรมที่ทางเครือข่ายได้ดำเนินการนั้นก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับของเครือข่ายพระพุทธศาสนา แต่การดำเนินงานนั้นทางเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขมีเหตุผลมาก ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมก็มีการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ได้วิเคราะห์วิจารณ์ว่ากิจกรรมนี้ทำไปแล้วได้ผลอย่างไร หรือจะมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และเมื่อทำไปแล้วสามารถจะเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นได้อย่างไร^{๓๙} ในเครือข่ายนี้มีสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ หลายคน และต่างก็ออกความเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหลายเรื่อง และพร้อมที่จะดำเนินการกิจกรรมของเครือข่ายอย่างเต็มที่

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ลักษณะของการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายนี้มีลักษณะคือเมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการใดเข้ามาก็มีการนัดประชุมและดูความรู้ความสามารถของแต่ละคนว่าท่านใดมีความรู้ความสามารถก็มีการมอบหมายให้ท่านผู้นั้นเป็นประธานหรือหัวหน้าแต่ละกิจกรรมแต่ละโครงการ เพื่อที่จะได้สะดวกในการดำเนินงานและกิจกรรมตามความรู้ความสามารถของตนเอง การที่ประชุมในลักษณะนี้ก็เพื่อที่จะให้ผู้นำหรือสมาชิกแต่ละท่านได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมของทางเครือข่าย เมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการขึ้นมาหลังจากได้เลือกหัวหน้าแล้ว ในการดำเนินกิจกรรมสมาชิกท่านอื่นก็ได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในการทำงานของเครือข่ายนี้จะมีลักษณะการมอบหมายงานตามความรู้ความสามารถ และตามบริบทของที่อยู่อาศัยของแต่ละจังหวัดหรือพื้นที่^{๔๐}

๔.๒.๔.๒ การให้ความรู้

การดำเนินกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็นการให้ความรู้ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทางเครือข่ายได้ทำโดยมีจุดมุ่งหวังทั้งสมาชิกของเครือข่ายเอง และการที่จะให้สมาชิกลงไปทำกิจกรรมมีความจำเป็นอย่างที่จะต้องมีความรู้ ซึ่งในการดำเนินงานด้านการให้ความรู้ทางเครือข่ายได้มีการวางแผนการให้ความรู้ดังต่อไปนี้

เครือข่ายพระพุทธศาสนา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายพระพุทธโดยเฉพาะในเรื่องของการให้ความรู้ เบื้องต้นทางเครือข่ายก็ได้มีการนัด

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร, ประธานเครือข่ายพระพุทธจังหวัดสตูล, วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว, เภรบุญญิกเครือข่ายพุทธธรรมนำ สันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

ประชุมสมาชิกของเครือข่าย เพื่อที่จะได้ชี้แจงถึงการทำงานของเครือข่าย เพื่อที่จะได้ให้สมาชิกของเครือข่ายได้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการลงพื้นที่หรือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในการให้ความรู้นั้น ก็เริ่มต้นที่ประธานเครือข่ายได้ชี้แจงสิ่งต่าง ๆ ให้สมาชิกได้เข้าใจ และระเบียบต่าง ๆ ของเครือข่าย และได้เชิญผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ มาอบรม มาให้ความรู้แก่สมาชิกของเครือข่าย ในการดำเนินงานของเครือข่าย พระธรรมทูตในการลงพื้นที่ได้มีโอกาสดูแลความรู้โดยเฉพาะด้านหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน หรือแก่เยาวชนที่ทางสมาชิกของเครือข่ายได้จัดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเยาวชน^{๔๑} อีกทั้งสมาชิกของเครือข่ายบางท่านก็ได้มีบทบาทในการให้ความรู้ในเรื่องของทางพระพุทธศาสนาแก่คนอื่นในเวทีต่าง ๆ เช่น เวทีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม สมาชิกหลายรูปก็ได้มีบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันโดยผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งส่วนมากในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ หน่วยงานทางภาครัฐมักจะมีจัดโครงการเรื่องของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งทางสมาชิกของเครือข่ายก็ได้ใช้ช่องทางนี้เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ที่เข้าฟัง หรือแม้กระทั่งการให้ความรู้แก่ชาวพุทธกันเอง ก็ได้จัดให้มีเพื่อเป็นการให้ชาวพุทธได้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และจะอยู่กันอย่างไร อีกอย่างที่ได้เห็นได้ชัดจากการที่สมาชิกได้ของเครือข่าย ซึ่งโดยภาวะของความเป็นพระภิกษุก็มีโอกาสมากในการให้ความรู้แก่ชาวพุทธไม่ว่าจะเป็นทางการแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม ซึ่งช่องทางเหล่านี้เป็นช่องทางหนึ่งที่ทางสมาชิกได้ถือโอกาสให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวพุทธ

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เป็นอีกเครือข่ายหนึ่งที่มีการดำเนินกิจกรรมมีการมุ่งเน้นในเรื่องของการทำความเข้าใจที่ดีต่อกัน การให้ความรู้แก่ชาวพุทธ โดยในเครือข่ายนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการจะไปให้ความรู้แก่ผู้อื่นหรือแก่ประชาชนของศาสนาอื่น จำเป็นต้องมีการให้ความรู้แก่ชาวพุทธก่อนเป็นอันแรก ต้องปรับความคิดของชาวพุทธก่อน เพราะปัจจุบันชาวพุทธมีความคิดที่หลากหลาย เราจะทำอย่างไรให้ชาวพุทธให้เข้าใจที่ตรงกันเสียก่อน^{๔๒} และเพื่อที่จะให้ชาวพุทธได้มีความเข้มแข็งในเรื่องทางศาสนา ยึดเอาหลักศาสนาของตนเองเป็นที่ตั้ง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ของชาติไทย และประวัติศาสตร์ในพื้นที่ มีความรู้ก่อนที่จะเรียนรู้^{๔๓} และเพื่อที่จะได้ดำเนินกิจกรรมเชิงสันติได้อย่างเข้าใจและราบรื่นต่อไป ทางเครือข่ายก็ได้มีการพูดคุยกันนัดประชุมกันแบบเป็นทางการบ้างไม่เป็นทางการบ้าง เพื่อที่จะได้พูดคุยทำความเข้าใจกันในประเด็นที่เกิดขึ้น ในเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข มีผู้ที่มีความรู้และความสามารถอยู่หลายด้าน เมื่อสมาชิกบางท่านได้ไปอบรมมาก็ได้ไปร่วมกิจกรรมที่ใดมาก็ได้มีการนำความรู้มา หรือสิ่งที่ตนเองได้ไปร่วมกิจกรรมมาก็ได้มีโอกาสได้ถ่ายทอดให้กับสมาชิกในเครือข่ายได้รับรู้ ซึ่งในเครือข่ายโดยเฉพาะประธานเครือข่ายถือว่าเป็นผู้ที่มีสังคมกว้าง ด้วยสถานะของความเป็นพระภิกษุจึงมีโอกาสดำเนินกิจกรรมอยู่บ่อยครั้ง กับทั้งระหว่างเครือข่ายบ้าง หรือกับหน่วยงานทางราชการต่าง ๆ บ้าง ก็ได้้นำประเด็นต่าง ๆ มาสู่การถ่ายทอดหรือการพูดมายังสมาชิกของเครือข่ายเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกัน

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องของการให้ความรู้นั้น ถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมา เพราะต้องการช่วยเหลือ

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิมชน อุฎฐาโน, พระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ ฉลวย บุญเพชรศรี, กรรมการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติ, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์บุญมา อาทโร, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

ชาวพุทธ หลังจากที่ชาวพุทธได้เริ่มประสบกับเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยต้องการที่จะติดอาวุธให้กับชาวพุทธ คืออาวุธทางความคิด อาวุธทางความรู้ อยากรู้ให้ชาวพุทธมีความรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น^{๔๔} โดยทางเครือข่ายก็ได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวพุทธที่ดี แก่ชาวมุสลิมที่ดี เพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นได้มีความรู้ความเข้าใจที่ดีต่อกัน ผ่านหัวข้อต่าง ๆ เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การสร้างพื้นที่ปลอดภัย เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้เกิดความรู้และพร้อมที่จะอยู่โดยการพึ่งพาอาศัยกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกต่อกัน ซึ่งก็จะกลายเป็นกำลังที่เข้มแข็งของชุมชนที่ตนเองได้อยู่อาศัย

๔.๒.๔.๓ การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

การดำเนินกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็นการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรมหรือในเรื่องของวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นแต่ศาสนาย่อมมีความสำคัญในการดำเนินกระบวนการสร้างสันติสุข ซึ่งในกระบวนการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ดี เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขก็ดี เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพก็ดี ต่างมีการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมให้คงอยู่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวพุทธในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา หรือวันสำคัญของท้องถิ่นเช่นวันสารทเดือนสิบ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธซึ่งเมื่อถึงวันสำคัญเหล่านี้ทางเครือข่ายก็ได้มีการจัดกิจกรรมร่วมกิจกรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรม สืบทอดกิจกรรมให้หมู่ชาวพุทธได้รับทราบและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนเอง หากมีปัญหาอะไรหรือเกิดเหตุขัดข้องอย่างไรทางสมาชิกของเครือข่ายก็จะพยายามช่วยกันหาทางออกหรือหาทางแก้ไข ยกตัวอย่าง เช่นวันสารทเดือนสิบ ซึ่งถือว่าเป็นวันสำคัญของชาวพุทธและชาวใต้ที่จะได้ถือโอกาสไปทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติก็ทำหนังสือเพื่อขอให้ทางราชการได้หยุดงาน ๑ วัน เพื่อให้ชาวพุทธได้ไปร่วมบุญกันที่วัด ฉะนั้นในประเด็นเรื่องการดำเนินกิจกรรมทางด้านพหุวัฒนธรรมแต่ละเครือข่ายก็ให้ความสำคัญและมีวัตถุประสงค์ที่จะดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่สืบทอดต่อไป

นอกจากจะเป็นการดำรงวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้วทางเครือข่ายก็ไม่ปฏิเสธที่จะร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม เพราะบางกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมของชาวพุทธก็ได้เชิญหรือได้นำเอาวัฒนธรรมของพี่น้องชาวอิสลามมาร่วมด้วย เพื่อเป็นการแสดงให้คนที่อยู่ในสังคมได้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรม เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน^{๔๕} แต่หากมองในภาพรวมโดยทั่วไปแล้ว ถือได้สิ่งเหล่านี้ยังมีหรือเกิดขึ้นในบางพื้นที่เท่านั้น บางพื้นที่ยังไม่เห็นการเชื่อมต่อกันทางวัฒนธรรมที่เด่นชัดได้ แต่ทางเครือข่ายก็ยังมีเป้าประสงค์ในการใช้ช่องทางด้านวัฒนธรรมเป็นการสื่อสารเชิงสันติและให้เห็นคุณค่าร่วมกัน

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายรัชชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวมาพร ไชยคล้าย, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติอำเภอสะบ้าย้อย, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

๔.๒.๔.๔ การสื่อสารเชิงสันติ

การดำเนินกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็น การสื่อสารเชิงสันติ เป็นกิจกรรมที่ทางเครือข่ายได้มุ่งเน้นการพูดคุยกับสมาชิกในเครือข่ายก่อนเป็น เบื้องต้น โดยผ่านการสื่อสารจากทางประธานเครือข่ายซึ่งเห็นว่าการสื่อสารหรือการแจ้งกิจกรรม ต่าง ๆ ของประธานเครือข่ายก็มีรูปแบบเป็นกันเอง เพื่อโดยพื้นฐานของประธานแต่ละเครือข่ายก็มีความสนิทสนมรู้จักกับสมาชิกของเครือข่ายเป็นการส่วนตัวอยู่แล้ว ทำให้การสื่อสารได้ง่ายและมีความ เข้าใจที่ดีต่อกัน ในส่วนการทำดำเนินกิจกรรมทางด้านการสื่อสารเชิงสันติ เป็นรูปแบบของการ ดำเนินกิจกรรมที่ทำให้มุ่งเป้าถึงความเข้าใจที่ดีต่อกัน เช่น การจัดกิจกรรมของเครือข่ายต่าง ๆ ในด้าน ของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผู้นำทางศาสนาหรือความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของชาวไทย พุทธและมุสลิม มีเวทีสัมมนาระหว่างพี่น้องมุสลิมพี่น้องชาวพุทธ หรือจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพหุ วัฒนธรรม เน้นเรื่องสันติสุข เพื่อที่จะสื่อสารให้เห็นว่าสันติสุขไม่ได้เกิดขึ้นเพราะคนใดคนหนึ่งแต่สันติ สุขเกิดจากต่างคนต่างฝ่ายต่างร่วมมือกันอย่างจริงจัง ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อการสื่อสาร เชิงสันติที่เห็นได้ชัดเจน เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดำเนินกิจกรรมเช่น การสร้างขวัญและกำลังใจแก่ชาวพุทธ โครงการเยี่ยมพระพบปะโยม โครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน และยังมีกรช่วยเหลือผู้ประสบภัยไม่ว่าศาสนาใด^{๔๖} เป็นต้น เครือข่ายพุทธธรรม นำสันติสุข มีกิจกรรมที่ดำเนินเช่น การให้ความรู้แก่ประชาชน กิจกรรมนำชาวพุทธกลับ โครงการรื้อ สีเขียว เป็นต้น^{๔๗} ในส่วนของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มีกิจกรรมที่ดำเนินเช่น กิจกรรมให้ ความรู้แก่ประชาชน กิจกรรมช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก กิจกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดภัย^{๔๘} โดยทาง เครือข่ายจะเป็นสื่อในการช่วยเหลือ การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นตัวขับเคลื่อน กระบวนการสันติสุขของแต่ละเครือข่าย

๔.๒.๔.๕ การสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

การดำเนินกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็น เรื่องของการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการขับเคลื่อน กระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เห็นถึงความมีส่วนร่วมที่ดีต่อการทำ กิจกรรมของสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งการในการทำกิจกรรมได้เห็นภาพของการที่ผู้นำได้ ให้การแนะนำให้ความรู้ ทำความเข้าใจ และแสดงความห่วงใยแก่สมาชิกในเครือข่าย อีกทั้งยังได้เห็น ว่าผู้นำของเครือข่ายได้มีบทบาทในการเสียสละในการทำงานในการประสานกับฝ่ายต่าง ๆ ถึงแม้บาง พื้นที่ในการทำกิจกรรมหรือมีโครงการขึ้นมามีความยากลำบาก ก็มักจะเห็นได้ว่ามีผู้นำทางเครือข่าย ไปร่วมกิจกรรมเป็นประจำ ซึ่งมองเห็นได้ถึงความเป็นมิตรที่ดีในการทำงาน ซึ่งการทำงานของผู้นำ เครือข่ายมีลักษณะที่ดีคือ

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสตูล, วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว, เภรัญญิกเครือข่ายพุทธธรรมนำ สันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายรัชชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

๑. ความเป็นกันเอง ผู้นำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติมีความเป็นกันเองกับสมาชิกและมีความสนิทสนมกับสมาชิกเป็นอย่างดี มีการพูดคุยกับสมาชิกด้วยความเป็นกันเอง มีสายตาที่มีมิตรไมตรีต่อสมาชิกพร้อมทั้งชี้แจงข้อสงสัยของสมาชิก และพร้อมที่จะทำงานกับสมาชิกทุกคนและพร้อมที่จะเสียสละเพื่อสมาชิกของเครือข่าย หากมีการประชุมสัมมนาจะเห็นได้ว่าผู้นำมักจะเป็นผู้ที่พร้อมจะเข้าไปประชุมหรืออบรมต่าง ๆ พร้อมนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดให้สมาชิกได้รับทราบอย่างเป็นกันเอง

๒. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ผู้นำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกของเครือข่ายเป็นผู้ที่มีการรู้จักประสานความคิดของสมาชิก หากสมาชิกมีความคิดที่แตกต่างกันสามารถที่ประสานความคิดให้สมาชิกได้เห็นร่วมกันและเข้าใจกัน พร้อมทั้งประสานประโยชน์ของเครือข่ายที่จะพึงเกิดขึ้น และเป็นผู้ที่ทำงานได้กับสมาชิกทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เพราะในเครือข่ายนั้นมีความแตกต่างกันทั้งทางด้าน เพศ อายุ การศึกษา ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่การที่ผู้นำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดียอมทำให้การทำงานของเครือข่ายมีความเข้าใจกันและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ในทางที่เหมาะสม

๓. มีความคิดริเริ่ม ผู้นำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเป็นผู้นำที่มีความคิดริเริ่มในการทำงาน และในการกำหนดกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน การที่ผู้นำเครือข่ายได้มีความกระตือรือร้นทำให้เห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงบทบาทของการทำงานของเครือข่าย เช่นมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทางสังคม ผู้นำมักจะเรียกหรือนัดสมาชิกมาประชุมกันก็ดี ประสานกันทางสื่อสังคมต่าง ๆ ก็ดี เพื่อเสนอกิจกรรมหรือสิ่งที่ต้องทำในทันใดนั้น ซึ่งผู้นำของเครือข่ายจะมีพลังในการทำงานต้องการความสำเร็จ โดยเฉพาะความสำเร็จในเรื่องของสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัด

๔. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ผู้นำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ มีลักษณะของผู้ที่มีความอ่อนน้อม เพราะเหตุผลว่าในการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ มีบุคคลที่มีหลายสถานะที่ไม่เหมือนกัน บางท่านก็เป็นพระภิกษุ เป็นข้าราชการ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นบุคคลธรรมดา หรือมีความแตกต่างกันตามบริบทของสังคมที่อยู่อาศัย จึงเห็นได้ว่าผู้นำเครือข่ายได้แสดงออกถึงความเคารพ การให้เกียรติต่อทุกคน โดยไม่ได้แสดงอาการของการหลงในภาวะของผู้นำจะทำอะไรก็มีการขอความเห็นจากสมาชิก มีการปรึกษา ไม่ทำอะไรลงไปด้วยความความคิดของตนเองเป็นใหญ่ ซึ่งการให้เกียรติอันทำให้การทำงานของเครือข่าย ก็มีการทำงานร่วมกันได้ดี ถึงจะมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ

ซึ่งลักษณะดังที่กล่าวมานี้มักจะพบเห็นได้จากผู้นำของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ นับได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของการทำงานของเครือข่ายให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและมีความสุขในการทำงานของสมาชิก นอกจากนี้ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติก็ได้สร้างความสัมพันธ์ในทางที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจกันโดยเฉพาะผู้นำทางศาสนา เช่นการได้นั่งพูดคุยกัน การได้มี

ปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบของการค้าขาย การได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน^{๔๙} ก็สามารถที่จะช่วยให้เกิดสัมพันธ์ที่ดีของผู้นำได้

๔.๒.๕ ขั้นการทบทวนการดำเนินกิจกรรม

การทบทวนการขับเคลื่อนกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติธิดาได้ว่าเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการทำงานด้านดำเนินกิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการทบทวนการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ องค์กร ได้มีการพูดคุยกันภายใต้ประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๒.๕.๑ การมีส่วนร่วม

ในการมีส่วนร่วมของการทบทวนการดำเนินกิจกรรมของแต่ละเครือข่าย ได้มีการให้สมาชิกของเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการทบทวนการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้ทำลงไปแล้วดังนี้

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการทบทวนถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทำลงไปแล้ว โดยการนัดประชุมผู้บริหารเครือข่ายแต่ละจังหวัดทั้ง ๕ จังหวัดได้มาประชุมและทบทวนถึงกิจกรรมที่ได้ทำลงไปว่า ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ซึ่งสมาชิกของแต่ละจังหวัดก็ได้ทำการพูดคุยถึงการที่ทางสมาชิกได้ทำกิจกรรมหรือโครงการนั้นลงไป พร้อมทั้งได้มีการชี้แนะหากทางจังหวัดมีปัญหา และที่สำคัญหลังจากที่มีการนำเสนอจนเสร็จ ก็ได้มีการตกลงกันต่อไปว่าโครงการที่ทำนั้นปีต่อไปจะมีแนวทางอย่างไร ซึ่งทางที่ประชุมก็ได้มีมติด้วยกันและในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการแต่ละปีก็มีการสรุปเป็นเล่มรายงานรวมกัน โดยที่ได้มารวมกันที่ทางสำนักงานกลางของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้^{๕๐}

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ได้มีรูปแบบของการทบทวนกระบวนการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยการประชุมสมาชิกในเครือข่าย โดยไม่ได้เรียกหรือนัดประชุมสมาชิกทั้งหมด จะได้มุ่งเน้นผู้ที่เป็นแกนนำหรือผู้ที่เป็นคณะบริหารเครือข่ายในการทบทวนถึงกิจกรรมที่ได้ทำลงไปแล้ว และในการประชุมการทบทวนกระบวนการขับเคลื่อนนั้นก็ไม่ได้เป็นลักษณะของการสรุปกิจกรรมหรือโครงการแบบเป็นเชิงวิชาการ แต่เป็นลักษณะของการพูดคุยว่ากิจกรรมที่ทำลงไปนั้นได้ผลเป็นอย่างไรพอใจแค่ไหน หรือจะดำเนินการอย่างไรในครั้งต่อไป เพื่อที่จะให้ผู้บริหารของเครือข่ายได้มีโอกาสได้พูดคุยกันแบบเป็นกันเอง^{๕๑}

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้มีการรูปแบบของการทบทวนกระบวนการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยการประชุมคณะทำงานของเครือข่ายที่ได้มีบทบาทในการลงพื้นที่ทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อมาพูดคุยกันเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำลงไปแล้ว มีปัญหาอุปสรรค ได้ผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร ซึ่งในเครือข่ายชาวพุทธ

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระมหานพดล สุจินโณ ,รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว , วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตโต, พระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูโสมสิตสุตธารณ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

เพื่อสันติภาพ ได้มีลักษณะของการทบทวนกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบของการถอดบทเรียน เพื่อเรียนรู้ในการทำงานสามารถนำไปปรับปรุงเทคนิคในการทำงาน เพื่อที่จะให้สมาชิกในเครือข่ายได้มีการทำกิจกรรมที่มีความเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อที่จะให้คณะทำงานเกิดความเชื่อมั่นในการทำงานของเครือข่ายและพร้อมที่จะเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นไปด้วยกัน อีกทั้งเป็นการทำให้เกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เห็นการทำงานของเครือข่ายเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและประสบความสำเร็จ^{๕๒} แต่ทุกกิจกรรมก็ไม่ได้มีการถอดบทเรียนทุกกิจกรรม เพราะบางครั้งทางประธานเครือข่ายหรือคณะทำงานมีภารกิจหรือมีงานที่ต้องทำเร่งด่วน จนบางกิจกรรมหรือโครงการก็ไม่ได้มีการทบทวนหรือถอดบทเรียน

๔.๒.๕.๒ การให้ความรู้

ในการทบทวนการดำเนินกิจกรรมในประเด็นของการให้ความรู้นั้นแต่ละเครือข่าย ได้มีการให้สมาชิกของเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการทบทวนการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้ทำลงไปแล้วดังนี้

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการทบทวนถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทำลงไปแล้ว ในการให้ความรู้ทั้งแก่สมาชิกด้วยกันเองและแก่ประชาชนทั่วไปที่ลงพื้นที่ไปทำกิจกรรม โดยมีการนัดประชุมผู้บริหารเครือข่ายแต่ละจังหวัดทั้ง ๕ จังหวัดได้มาประชุมและทบทวนถึงกิจกรรมที่ได้ทำลงไปว่า ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ซึ่งสมาชิกแต่ละจังหวัดก็ได้ทำการพูดคุยถึงการที่ทางสมาชิกได้ทำกิจกรรมการให้ความรู้ ทั้งได้มีการชี้แนะหากทางจังหวัดมีปัญหา และที่สำคัญหลังจากที่มีการนำเสนอจนเสร็จ ก็ได้มีการตกลงกันต่อไปว่า โครงการในการให้ความรู้นั้นได้ผลเป็นอย่างไร ซึ่งทางที่ประชุมก็ได้มีมติด้วยกัน และในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการแต่ละปีก็มีการสรุปเป็นเล่มรายงานรวมกัน โดยที่ได้มารวมกันที่ทางสำนักงานกลางของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้^{๕๓}

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้มีรูปแบบของการทบทวนกิจกรรมการให้ความรู้แก่ประชาชนต่าง ๆ ว่าได้ผลเป็นอย่างไรด้วยการนัดประชุมสมาชิกมาประชุม และการได้เชิญประชาชนได้มาพบปะพูดคุยกันก็ดี เพื่อฟังผลที่เกิดขึ้น เพื่อมาพูดคุยกันเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำลงไปแล้ว มีปัญหาอุปสรรค ได้ผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร ซึ่งในเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้มีลักษณะของการทบทวนกิจกรรมในการให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินไป เช่น กิจกรรมการให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย ทางด้านการเรียนรู้แก่และกัน เป็นต้น^{๕๔}

๔.๒.๕.๓ การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

การทบทวนการขับเคลื่อนกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในประเด็นการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม ถือได้ว่าแต่ละเครือข่ายได้มีการทบทวนและได้มีการคุยกันภายในสมาชิกด้วยกัน เพราะถือได้ว่าการเรียนรู้ทางพหุวัฒนธรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินอยู่ในทุกเครือข่าย แต่อาจจะจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปบ้าง กระบวนการดำเนินกิจกรรมทางด้าน

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายรัชชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตฺโต, พระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายรัชชาติ สุวรรณ, อ่างแล้ว.

วัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ไม่ว่าจะเป็นเครือพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ดี เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขก็ดี เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพก็ดี ต่างมีการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมให้คงอยู่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวพุทธในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา จะมีการทบทวนในผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมในปีที่ผ่านมา มีผลอย่างไร มีผลกระทบอย่างไร การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างศาสนา ได้ผลเป็นอย่างไร มีความรู้สึกร้อย่างไรเกี่ยวกับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเชิงพุทธวัฒนธรรมเป็นอย่างไร มีการตอบรับอย่างไรบ้าง ก็เป็นสิ่งที่ทางเครือข่ายได้มาทบทวนพูดคุยกัน

๔.๒.๕.๔ การสื่อสารเชิงสันติ

การทบทวนกิจกรรมของประเด็นการสื่อสารเชิงสันติ เป็นกิจกรรมที่ทางเครือข่ายได้มุ่งเน้นถึงการตอบรับการแสดงออกทางกิริยาท่าทาง การพูดจา ในการสื่อสารมีผลกระทบอย่างไร การทบทวนกิจกรรมด้านการสื่อสารเชิงสันติจะเห็นได้ว่าเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพเป็นเครือข่ายที่มีความสามารถและปรับปรุงการสื่อสารได้อย่างชัดเจนเพราะในการทำงานของเครือข่ายได้สมาชิกต่างศาสนามาทำงานร่วมอยู่ด้วยก็เป็นประเด็นได้ทันที ส่วนเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ได้มีการพูดคุยถึงการที่พระธรรมทูตบางพื้นที่ได้ลงพื้นที่ทำกิจกรรมหรือร่วมเยี่ยมประชาชนต่างศาสนาว่ามีการตอบรับอย่างไร และควรดำเนินการอย่างไรในพื้นที่ต่อไปอีกทั้งจะทำอย่างไรจะสามารถลงในพื้นที่ได้ เป็นต้น เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข มีกิจกรรมที่ดำเนินเช่น การให้ความรู้แก่ประชาชน กิจกรรมนำชาวพุทธกลับ โครงการรื้อสีเขียว เป็นต้น^{๕๕} ในส่วนของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มีกิจกรรมที่ดำเนินเช่น กิจกรรมให้ความรู้แก่ประชาชน กิจกรรมช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ กิจกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้ทบทวนการสื่อสารในการช่วยเหลือ เพื่อที่จะได้พูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้กับสมาชิกภายในเครือข่าย^{๕๖}

๔.๒.๕.๕ การสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

การทบทวนกิจกรรมในประเด็นการสร้างความสัมพันธ์ของผู้นำ เป็นการประเมินการให้ความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติอย่างไร ซึ่งจากทบทวนในบางกิจกรรมเห็นได้ว่า ยังไม่ได้รับการตอบรับจากผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ไม่มาก เช่น ในกิจกรรมศาสนิกสัมพันธ์^{๕๗} ในการดำเนินของพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเห็นในประเด็นการทบทวนกิจกรรมที่เห็นได้เด่นชัดคือการประชุมของเครือข่ายในแต่ละเดือนก็ได้หยิบยกเอาประเด็นการเชื่อมความสัมพันธ์หรือจะทำอย่างไรที่จะให้มีทางผู้นำทางศาสนาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม อีกทั้งการมองถึงกิจกรรมที่ผ่านมาว่าทางจังหวัดใด ได้มีโอกาสร่วมงานกับผู้นำทางศาสนา

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว, เจริญญิกเครือข่ายพุทธธรรมนำ สันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์บุญมา อาทโร, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

หรือได้ทำกิจกรรมร่วมกันบ้าง ซึ่งจะมองเห็นว่ากิจกรรมที่ผู้นำทางศาสนาได้มาร่วมกันเป็นส่วนมากคือ การผ่านเวทีสานเสวนาประเด็นการพูดคุยเรื่องพหุวัฒนธรรมเป็นส่วนมาก แต่บางพื้นที่ก็เห็นภาพของ ผู้นำทางศาสนาทำกิจกรรมเช่น การจัดกิจกรรมของผู้นำทางศาสนาในบางพื้นที่ในจังหวัดปัตตานี ซึ่งทางเครือข่ายก็มาเป็นแบบอย่างและได้ทบทวนในการดำเนินงานในพื้นที่อื่น ซึ่งการทบทวน ประเด็นนี้ได้มาจากการมีส่วนเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้มีการทบทวนในเรื่องการสัมพันธ์ ของผู้นำนั้นทางเครือข่ายได้มีการทบทวนในรูปแบบการพูดคุยกันกับสมาชิกภายในเครือข่าย และทาง เครือข่ายได้มีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมร่วมกับผู้ทางศาสนาอยู่เป็นประจำตามเวทีต่าง ๆ ที่ทางเครือข่าย จัดขึ้นเองบ้าง ทางหน่วยงานจัดบ้าง ก็ได้เห็นถึงการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้มีการพูดคุยกับรู้จักกัน จึงเป็นการทบทวนและเรียนรู้ภายในตนเองเกี่ยวกับการพูดจากการปฏิสัมพันธ์เพื่อที่จะให้เกิด ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ส่วนเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้มีการทบทวนการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ ได้จากการประชุม และในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่ทางเครือข่ายได้จัดทำเช่น โครงการพา ประชาชนไทยพุทธกลับบ้าน ก็มีผู้นำทางศาสนาอิสลามมาร่วมกันเพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีทั้งครั้ง แรกและครั้งที่สอง ซึ่งก็เป็นการประเมินและทบทวนของทางเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่อไป เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันทั้งสองศาสนาเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของผู้นำทางศาสนา

๔.๒.๖ การกำหนดแนวปฏิบัติใหม่

การกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ของการขับเคลื่อนกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาว พุทธเพื่อสันติได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อที่จะได้ปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่าย ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ มีการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ของการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน ภาคใต้ โดยได้มีการพูดคุยกันภายใต้ประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๒.๖.๑ การมีส่วนร่วม

การกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ในประเด็นการมีส่วนร่วม ทางเครือข่าย ชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการทบทวนถึงการจัดกิจกรรมที่ได้ทำในการลงพื้นที่ที่ดี หรือในการจัดเวที สัมมนาที่ดี เพื่อจะได้มาเป็นแนวทางในการกำหนดการทำงานในปีต่อไป โดยเฉพาะแนวทางในการที่ จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ดี หรือในการที่ทางเครือข่ายจะได้ลงไปในพื้นที่ เพื่อที่จะให้ประชาชนได้มีการเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในการเข้ามาแสดงความ คิดเห็น อันจะเป็นผลดีต่อกาดำเนินงานด้านกระบวนการ การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท หรือเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย และได้เข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน การที่ทุกคนภายในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชน บทบาทของ สมาชิกภายในชุมชนต้องมีความร่วมมือกันอย่างจริงจัง^{๕๘} ซึ่งทางเครือข่ายก็ได้มีการจัดประชุมการ กำหนดแนวทางในการดำเนินงานด้านสันติสุขเพื่อจะได้กำหนดหรือมีวิธีการอย่างไรให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

^{๕๘} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาสนา คงจันทร์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตจังหวัดปัตตานี, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

๔.๒.๖.๒ การให้ความรู้

การกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ในประเด็นการให้ความรู้ ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการกำหนดถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกของเครือข่าย เพื่อที่จะได้เป็นการเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงให้แก่สมาชิก ซึ่งการให้ความรู้ความเข้าใจนี้เป็นประเด็นที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การที่สมาชิกได้เรียนรู้ได้เข้าใจ และได้รับองค์ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจก็จำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งทางเครือข่ายก็ได้มีการกำหนดประเด็นผ่านกระบวนการประชุมของเครือข่าย นอกจากนี้ทางด้านประชาชนทั่วไป ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติก็ได้มีการกำหนดประเด็นการที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนโดยได้ถามความคิดเห็นของสมาชิกหรือของประชาชนผ่านเวทีการพูดคุย ซึ่งการกำหนดประเด็นที่จะให้ความรู้นั้นก็เลือกเอาในประเด็นที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นเร่งด่วนในการให้ความรู้แก่ประชาชน

๔.๒.๖.๓ การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

การกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ในประเด็นการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการทบทวนถึงกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ผ่านมาเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามีผลเป็นอย่างไร หรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินไปนั้น ประชาชนในพื้นที่มีการตอบสนองอย่างไรบ้าง การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติใหม่จึงจำเป็นต้องเรียนรู้กระบวนการที่ผ่านมาว่าได้ผลเป็นอย่างไร ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมด้านการสร้างสันติสุขโดยผ่านกระบวนการการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทุกเครือข่ายได้จัดทำและได้ร่วมมือกันเรียนรู้ร่วมกันไม่ว่าจะผ่านเวทีสัมมนา หรือการให้ความรู้ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น ก็ได้มีการพูดถึง และในการกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินต่อไปนั้น ก็ได้มีการพูดคุยถึงชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์และมีการดำรงชีพอยู่ของประชาชนอย่างไม่มีปัญหาระหว่างกัน หากมีปัญหาก็คงมีระเบียบการจัดระบบการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนอย่างเข้าใจกัน โดยไม่มีการพยายามโยนความผิดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต่างฝ่ายมาพูดคุยมาทำความเข้าใจกันและหาทางออกร่วมกัน^{๕๙} ซึ่งชุมชนที่ใช้เป็นตัวอย่างได้มีการดำเนินการอย่างที่กำลังมาคือชุมชนทรายขาว ทางเครือข่ายก็ได้หยิบยกมาเป็นตัวอย่างเพื่อที่จะได้กำหนดเป็นแนวทางดำเนินงานต่อไป

๔.๒.๕.๔ การสื่อสารเชิงสันติ

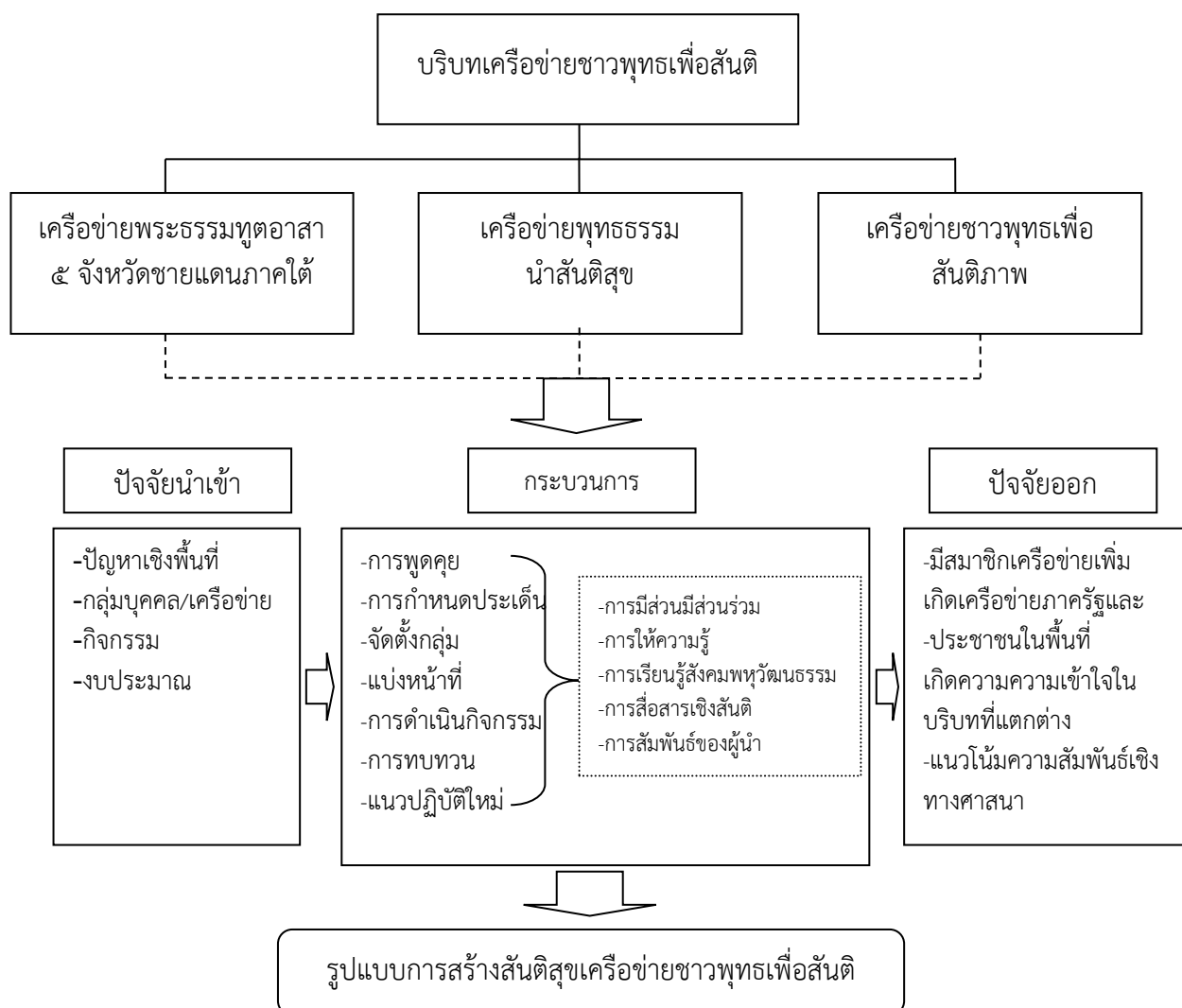
การกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ในประเด็นการสื่อสารเชิงสันติ ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มุ่งที่จะกำหนดประเด็นในการสื่อสารเป็นช่องทางที่สามารถทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งในการที่จะกำหนดประเด็นก็ผ่านกระบวนการการพูดคุยของกันและกันภายในสมาชิกของเครือข่าย การวิเคราะห์วิจารณ์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนมุมมองของกันและกันภายในสมาชิกของเครือข่าย เพื่อให้ได้ทราบถึงกระบวนการในการสื่อสารของสมาชิกที่ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สื่อสารเอง สารที่นำไปเสนอหรือสื่อให้กับประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นอย่างไรบ้าง ก็ได้เอาสิ่งที่เกิดขึ้นมาแสดงความคิดเห็นกัน หากการดำเนินด้านการสื่อสารได้ผลอย่างไรก็ได้เอามาเป็นประเด็นตั้งในการกำหนดประเด็นการทำงานต่อไป และต้องผ่าน

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระมหานพต สุจิณโณ ,รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว , วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

กระบวนการประชุมร่วมกันของสมาชิกของเครือข่ายเพื่อที่จะได้ดำเนินงานด้านกระบวนการในรูปแบบหรือแนวทางอันเดียวกัน และได้มีการพูดคุยถึงแนวทางการปฏิบัติเรื่องของการสื่อสารในทางกาย วาจา เป็นสำคัญในการที่จะส่งผลต่อการสื่อสารเชิงสันติ

๔.๒.๖.๕ การสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

การกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ในประเด็นการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีการกำหนดแนวทางถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ เพราะเห็นความจำเป็นที่ผู้นำโดยเฉพาะผู้นำแต่ละศาสนา ได้มีโอกาสมานั่งทบทวนการทำกิจกรรมหรือการลงพื้นที่ของเครือข่ายว่ามีผลเป็นอย่างไร ผู้นำจะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้มีโอกาสในการนำเสนอวิธีคิดหรือรูปแบบการทำงานของเครือข่ายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติต่อไป การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ยังมีโอกาสหรือมีการทำงานร่วมกันยังน้อย หากมีก็มักจะเป็นคนเดิม ๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเดิม ๆ ทางเครือข่ายจะได้กำหนดแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ของผู้นำ โดยผ่านกระบวนการประชุมของเครือข่าย เพื่อจะได้หาแนวทางร่วมกันในการดำเนินงาน อันจะส่งผลที่ดีต่อการดำเนินงานของเครือข่าย

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงกระบวนการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๔.๓ วิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

จากการที่ผู้วิจัยได้ไปเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมหรือการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งกลุ่มพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มพุทธธรรมนำสันติสุข และกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ในการทำงานของแต่ละกลุ่มสรุปได้ว่า

การดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ดำเนินงานในรูปแบบของสันติวิธีเป็นหลักในการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการสันติวิธี นับได้ว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่อยู่บนพื้นฐานของความเมตตา สงสาร การเคารพ ให้เกียรติแก่กันและกัน การไม่เบียดเบียนกันทั้งทางด้านร่างกาย ทางด้านวาจา ทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถใช้ในการที่จะทำให้มนุษย์ได้รู้จักในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของมนุษย์เอง การที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ดำเนินการโดยใช้วิธีการของสันติวิธีนับได้ว่า ในเบื้องต้นทางเครือข่ายได้มองเห็นในรูปแบบเดียวกัน และมีความเห็นร่วมกันในการหาวิธีการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้น แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการที่ให้ทุกคนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมกัน แก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งการดำเนินงานด้วยวิธีแบบสันติวิธีนี้ นับได้ว่าเป็นวิธีการอันดับแรกในการที่จะทำความเข้าใจซึ่งกันและกันแก่ชาวพุทธและมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน รูปแบบการสร้างสันติสุขต่าง ๆ ที่ทางกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้กระทำโดยมีความมุ่งหวังในการที่จะทำให้คนที่อยู่ร่วมกันนั้น มีความเข้าใจกัน เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น มีความเห็นใจกัน เป็นกำลังใจให้แก่กัน ซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สามารถจะป้องกันภัยภายนอกอันที่เกิดขึ้นได้^{๖๐}

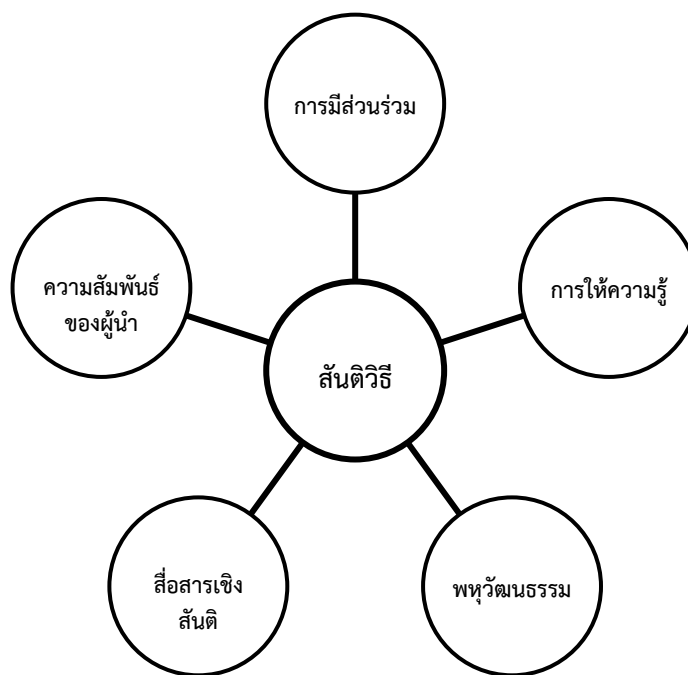
กระบวนการทางสันติวิธีนี้ ในวิถีทางของสังคมมนุษย์โดยเฉพาะในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเป็นพื้นที่ ๆ มีความเสี่ยงสูงมากต่อความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างประชาชนในพื้นที่ แต่ภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบันอาจจะมองเห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐกับกลุ่มก่อความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งภาพของความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนด้วยกันอันแสดงออกถึงความรุนแรงภายในสังคมนั้น ยังคงเป็นภาพไม่เด่นชัดมาก ซึ่งหากทางประชาชนที่อยู่ด้วยกันเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงย่อมส่งผลเสียหายมากกว่านี้อ่างแน่นอน ซึ่งถือได้ว่าเป็นมีความหวังในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ หากแต่ต้องใช้ระยะเวลาที่สมควรและเหมาะสม แต่ที่เป็นภาพปรากฏอยู่ในปัจจุบันคือการที่ประชาชนการเป็นเหยื่อของความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับกลุ่มก่อความไม่สงบ โดยที่ประชาชนซึ่งไม่เป็นผู้ขัดแย้งโดยตรงกลับโดนการกระทำร้ายทั้งทางด้านร่างกาย ทรัพย์สิน วัฒนธรรม และทางจิตใจ หากเหตุการณ์รูปแบบต่าง ๆ ยังเกิดขึ้นอยู่ยืงนานวันยิ่งน่ากลัวในความรู้สึกของประชาชนที่อยู่ร่วมกันภายในสังคม เพื่อป้องกันความรู้สึกเหล่านี้จึงมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาชนพยายามที่จะมาให้ความรู้ความเข้าใจ หรือทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติคือหนึ่งในเครือข่ายหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่พยายามสร้างกระบวนการทางสันติสุข โดยผ่านกระบวนการของสันติวิธี เพราะทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ เครือข่ายได้มองว่า สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร, รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๐.

เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกัน อาจจะทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองต่อตนเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้ ทางเครือข่ายได้มองว่าสันติวิธีเป็นวิธีที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

สันติวิธี และ ประชาธิปไตย จึงมีความสัมพันธ์สนับสนุนต่อกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยจะต้องได้รับการเกื้อหนุนและสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “มิติของความเท่าเทียม” หรือ “ความเสมอภาค” เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ คนในสังคมก็ย่อมสามารถที่จะยอมรับกับ “ความแตกต่าง” ในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน สันติวิธี ทั้งสิ้น อีกอย่างหนึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มองว่า สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม ฉะนั้นการที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน ซึ่งในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นอย่างยิ่งที่คนในสังคมต้องหันมามองปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันโดยไม่เอาเรื่องของศาสนาหรือชาติพันธุ์เข้ามาปิดกั้นหรือขัดขวางการที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นมานั้นอาจจะมีมาจากหลาย ๆ สาเหตุด้วยกัน บางครั้งการพยายามแก้ปัญหาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กันโดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นี้ในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นจะทำให้ความรู้สึกร่วมทุกข์นั้นน้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา และมีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ มีความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในพื้นที่ เกิดความเห็นใจกัน เกิดความรักกันระหว่างคนในสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อสันติสุขที่จะขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากเหตุผลดังกล่าวมานั้น ทำให้เห็นภาพของการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขเพื่อที่จะให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการสันติวิธีโดยมีรูปแบบของการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม
๒. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยให้ความรู้
๓. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม
๔. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ
๕. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

แผนภาพที่ ๔.๖ รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

จากที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบของการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ในการดำเนินกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้มองเห็นถึงลักษณะของการรูปแบบซึ่งทางเครือข่ายได้ใช้เป็นรูปแบบในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละรูปแบบดังนี้

๔.๓.๑ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม

รูปแบบการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น จะเห็นได้จากทำงานของกลุ่มที่เน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมคือการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือผู้นำทางศาสนา แต่จากการที่ได้สังเกตจะเห็นได้ว่ารูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น จะมุ่งเน้นไปยังชาวพุทธเป็นสำคัญ มีการให้การช่วยเหลือ การสร้างความเข้าใจ การให้ความรู้แก่ชาวพุทธ เพราะรูปแบบการสร้างสันติสุขที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ทำนั้น จะเห็นได้ว่ามุ่งเน้นให้ชาวพุทธได้ดำเนินการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) คือการที่หมู่ชาวพุทธได้ทำงานร่วมกับทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการวางแผนในการดำเนินงานของเครือข่าย เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการทำงานที่สอดคล้องกับปัญหาของทางชุมชนที่อยู่อาศัย

๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือการที่ให้หมู่ชาวพุทธหรือตัวแทนชาวพุทธได้มีโอกาสที่จะตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ทำ หรือได้จัดขึ้นเพื่อที่จะเป็นช่องทางในการช่วยเหลือหรือการเป็นปากเป็นเสียงให้แก่หมู่ชาว

พุทธ มีการสอบถามถึงความต้องการหรือสิ่งที่หมู่ชาวพุทธต้องการ อันจะส่งผลต่อการเป็นอยู่ของหมู่ชาวพุทธ อีกทั้งในการมีส่วนร่วมของหมู่ชาวพุทธนี้ทำให้เห็นว่าทางผู้นำของเครือข่ายได้มีโอกาสให้หมู่ชาวพุทธได้มีการแสดงความคิดเห็น ได้แสดงความรู้สึก และได้แสดงออกถึงสิ่งที่ตนเองปรารถนา ทั้งนี้ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติก็ได้มีโอกาสให้ทางหมู่ชาวพุทธได้มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น มีโอกาสได้ช่วยกันตัดสินใจในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ หรือกิจกรรมที่ทางเครือข่ายจะได้จัดทำขึ้น ได้มีโอกาสได้ตัดสินใจในการวางแผนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อที่จะให้การทำงานนั้นเป็นไปในแนวทางที่ทางชาวพุทธต้องการ ซึ่งในการตัดสินใจหรือการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ของเครือข่ายชาวนั้น ก็จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจต่าง ๆ นั้นไม่มีเรื่องของความนำเอาความรุนแรงเข้ามาแก้ไขปัญหาก็จะช่วยกันตัดสินใจเกี่ยวกับการช่วยเหลือ หรือเกี่ยวกับการเรียกร้องสิ่งที่ทางชาวพุทธสมควรจะได้ เช่น ในเรื่องของความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ทางด้านชีวิต การดำรงชีพ เป็นต้น

๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) คือในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการจัดสมาชิกของเครือข่ายและหมู่ชาวพุทธมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หรือให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านทรัพยากร การติดต่อประสานงานกับหมู่ชาวพุทธ การขอความช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้เห็นว่าชาวพุทธได้มีโอกาสในการดำเนินกิจกรรมโดยอาจจะเป็นตัวแทนของชาวพุทธแต่ละหมู่บ้าน หรือแต่ละท้องที่ ในการที่จะทำงานร่วมกับทางเครือข่ายชาวพุทธ ไม่ว่าจะเป็นทางคณะสงฆ์หรือทางกลุ่มสมาชิกของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อที่จะให้การทำงานด้านสันติสุขได้เกิดขึ้นท้องถิ่นของตนเอง

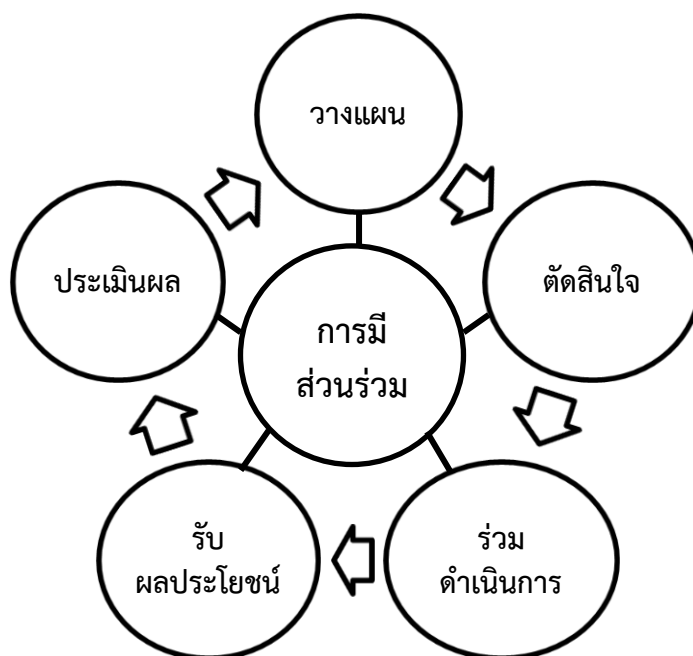
๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องของผลประโยชน์ทางตัวเงิน แต่เป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นคือความสุข ความสันติสุขในชุมชน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความเข้าใจเป็นผลของประโยชน์ที่หมู่ชาวพุทธจะพึงได้ตามระเบียบกฎหมาย ตามความเสมอภาคในฐานะประชาชนคนหนึ่งของคน ซึ่งในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้ง เบื้องต้นคือการให้ชาวพุทธได้มีโอกาสในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย ในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้นได้พยายามทำให้หมู่ชาวพุทธได้เข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ ให้ความเข้าใจแก่ชาวพุทธ โดยมุ่งให้หมู่ชาวพุทธปรับความรู้สึกให้เป็นความรู้สึกที่ไม่เกิดความอาฆาตพยาบาท แต่ให้ชาวพุทธได้แสดงออกทางด้านอื่นซึ่งเป็นทางที่ถูกต้องและสามารถนำความสุขนำผลประโยชน์มาสู่ชุมชน หรือในพื้นที่ของตนเอง

๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นรูปแบบของการที่ให้ชาวพุทธได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนภาพของการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติที่ผ่านมา ได้ผลเป็นอย่างไร หรือมีความต้องการที่จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้างในการดำเนินงานต่อไป หรือผลที่เกิดขึ้นมาได้ผลเป็นอย่างไร ก็ได้ให้ชาวพุทธหรือตัวแทนได้สะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้น มีผลเป็นอย่างไรสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองหรือในหมู่ชาวพุทธได้อย่างไรบ้าง และในทางการดำเนินของเครือข่ายนั้นทางชาวพุทธได้มีความหวังอย่างไรบ้าง

กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจะเป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นมากในการสร้างการมีส่วนร่วมทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมของทางเครือข่ายได้มีตัวแทนทั้ง

พุทธและมุสลิมเข้าร่วมให้ความคิดเห็นหรือร่วมกิจกรรมของทางเครือข่ายเป็นประจำ ส่วนเครือข่าย พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ยังมีดำเนินกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ชาวพุทธเป็นหลัก มีบ้างในบางพื้นที่ซึ่งทางเครือข่ายได้มีชาวมุสลิมเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมดำเนิน กิจกรรม แต่เมื่อมองแล้วยังเป็นส่วนที่น้อยในการที่จะให้ประชาชนทั้งสองศาสนาได้มีส่วนร่วมอย่าง พร้อมเพรียงกัน ในทางเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เป็นอีกเครือข่ายหนึ่งที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือชาว พุทธเป็นที่หลักเป็นปากเป็นเสียงให้กับชาวพุทธและได้จัดกิจกรรมที่เป็นตัวเชื่อมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทั้งสองศาสนา คือโครงการพาชาวพุทธกลับ โดยจัดสร้างบ้านให้แก่ชาวพุทธและได้พยายาม ให้ชาวพุทธได้มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพิงกันกับคนศาสนาอิสลาม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านเกษตร ด้าน ความปลอดภัย ที่คนในชุมชนจะได้มีส่วนร่วมกันในการดูแล

สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ พร้อมทั้งจะปกป้องรักษาเพื่อให้เกิดความสงบสุข มีการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาแก่กันและกัน ด้วยการร่วมฟังความคิดเห็นจากองค์กรทุกส่วน นักวิชาการ ผู้รู้ทางศาสนา และประชาชนทุกคน การยอมรับความเห็นต่าง ด้วยการพูดคุยแบบกันเอง กับบุคคลที่มีความคิดเห็นต่าง หรือมีอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ เพื่อยุติการต่อสู้ด้วยการใช้ความ รุนแรง โดยให้หันกลับมาใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา และการที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ลง พื้นที่ทำให้ประชาชนได้มีเวทีในการแสดงออก กล่าวที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาหรือความ ต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมจึงเป็นรูปแบบที่ทำให้ประชาชนได้มีการแนวคิดและร่วมกันเสนอ แนวทางในการสร้างสันติสุขในชุมชนของตนเอง

แผนภาพที่ ๔.๗ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม

๔.๓.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้

ในการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการดำเนินงานในรูปแบบของการให้ความรู้ นั้นสามารถแบ่งได้เป็นสองระดับ คือการให้ความรู้แก่สมาชิกภายในเครือข่ายของตนเอง และการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ การให้ความรู้แก่สมาชิกในเครือข่ายเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจร่วมกันและหลักการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งการทำความเข้าใจหรือการให้ความรู้แก่สมาชิกของเครือข่ายถือได้ว่าแต่ละเครือข่ายได้ทำเพื่อที่จะสร้างความร่วมมือและรูปแบบการสร้างสันติสุขให้เป็นไปในรูปแบบหรือทิศทางอันเดียวกัน จากการสังเกตได้เห็นว่า การให้ความรู้แก่มวลชนสมาชิกในเครือข่ายนั้นเป็นการตกลงร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การทำความเข้าใจร่วมกัน ในรูปแบบของการสร้างสันติของเครือข่าย ซึ่งแต่ละเครือข่ายได้ให้ความรู้แก่มวลชนสมาชิกภายในเครือข่ายที่มีรูปแบบเดียวกันเห็นได้ชัดเจนคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความปรองดองหรือการสร้างสันติสุข โดยทุกเครือข่ายปฏิเสธเรื่องของความรุนแรง การใช้กำลังในการแก้แค้นหรือการลอบทำร้ายกัน และเป็นการให้ความรู้ถึงหน้าที่และบทบาทของทางเครือข่ายที่จะลงไปดำเนินงาน การให้ความรู้แก่ประชาชนโดยมุ่งเน้นไปที่ประชาชนชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ ส่วนประชาชนชาวมุสลิมมีบ้างแต่เมื่อเปรียบเทียบแล้วจะเห็นได้ว่าจะเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนชาวพุทธเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้เกี่ยวกับปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความรู้เกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ความปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ร่วมกันได้สร้างพื้นที่ความปลอดภัยให้เกิดขึ้นในการดูแลซึ่งกันและกัน ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เพื่อที่จะให้ชาวพุทธได้เรียนรู้ ได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง เพื่อที่จะให้ชาวพุทธมีสิทธิในการแสดงออกได้ตามกฎหมาย ได้ทำอะไรหรือแสดงออกโดยไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง การให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมตามประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง เพื่อที่จะให้ชาวพุทธได้ตระหนักในความเป็นชาวพุทธ วิถีพุทธ วัฒนธรรมเชิงพุทธ ที่จำเป็นอย่างยั้งที่จะให้ชาวพุทธได้อนุรักษ์และต้องสืบทอดต่อไป ถึงแม้ว่าสถานการณ์จะเป็นอย่างไรก็ตาม หากวัฒนธรรมสูญสิ้น ก็ถือว่าความเป็นชาวพุทธก็ได้ขาดหายไปตามด้วย การให้ความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันภายในสังคม ทั้งการสร้างสามัคคีปรองดองในหมู่ชาวพุทธด้วยกัน และการสร้างความสามัคคีปรองดองกับเพื่อนบ้านต่างศาสนา เพื่อหวังผลคือความสันติสุขภายในสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย การให้ความรู้เกี่ยวกับการออกไปช่วยเหลือชาวพุทธ หรือผู้ที่เดือดร้อน การที่จะเข้าไปในชุมชนหรือการติดต่อกับผู้นำของแต่ละชุมชน การให้ความรู้เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย ซึ่งการให้ความรู้ตามที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ใช้เป็นรูปแบบหนึ่งสร้างสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจากการที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีรูปแบบการสร้างสันติสุขในการให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ นั้น พอจะวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการใช้รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อให้ประชาชนยึดมั่นความดี จากความเดือนร้อนที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะการสูญเสียเกี่ยวกับประชาชนชาวพุทธ เป็นสิ่งที่มนุษย์คนหนึ่งจะรับได้ยากยิ่งนัก แต่การที่ประชาชนชาวพุทธไม่มีการตอบโต้หรือการขัดแย้งกับคนต่างศาสนาจนถึงขั้นขัดแย้งกัน นับได้ว่าการที่ทางเครือข่ายได้ออกให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของศีลธรรมเพื่อให้บ่มเพาะให้เจริญงอกงามในจิตใจของประชาชน เพื่อให้คนในสังคมได้เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่า

เทียมกัน ให้เห็นคุณค่าของความเป็นคนของทุกคน โดยให้สำนึกและให้เกิดขึ้นอยู่ในจิตใจอยู่เสมอ ซึ่งศีลธรรมพื้นฐานเหล่านี้จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขภายในสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย

๒. เพื่อไม่ให้ประชาชนใช้อารมณ์ตัดสิน การให้อารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใดเป็นการสร้างความแตกแยกมากกว่าการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น เพราะหากประชาชนใช้อารมณ์ในการตัดสินหรือคิดจะทำอะไรตามอารมณ์ก็มักจะปิดกั้นกระบวนการตามธรรมชาติ ซึ่งกระบวนการตามธรรมชาติ คือ การรับรู้ การเรียนรู้ การเข้าใจ ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การที่ไม่ใช้อารมณ์ตัดสิน จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความรัก ความเข้าใจ สามารถเรียนรู้ความสำคัญของทุกคน และเข้าใจที่จะเรียนรู้ประสบการณ์ของคนทุกคนก็มีความสำคัญ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสุข และเกิดเป็นพลังของความรักความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในตนเองและส่งผลต่อชุมชนได้ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ให้ความรู้หรือให้ข้อเสนอแนะแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ชาวพุทธ

๓. เพื่อให้ประชาชนรู้จักการรับฟังที่ดี การที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ให้ความรู้หรือให้ข้อเสนอแนะในประเด็นของการรับฟังซึ่งกันเพื่อที่จะให้ประชาชนที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนสังคมได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่กันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหมู่ชาวพุทธด้วยกันเอง หรือกับคนต่างศาสนา จึงต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่กัน ต้องมีการพูดคุยที่เน้นการรู้จักฟัง เพราะคนบางคนไม่ค่อยฟังผู้อื่น ไม่ยอมเปิดใจให้กับผู้อื่น หรือได้ยินแต่ไม่ฟัง อย่างนี้อาจจะไม่เกิดความรู้ขึ้นแก่ตนเอง ซึ่งการที่เรารู้จักรับฟังคนอื่นอย่างตั้งใจและให้เกียรติ นับเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งเหมือนกัน และเป็นการให้ความเคารพต่อผู้ที่สนทนาหรือผู้ให้ความรู้แก่เรา ซึ่งในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในทุกวันนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่คนในสังคมต้องหนักแน่น และมั่นคงในการรับฟังข่าวสารที่ดี การพูดคุย ๑ กันมาที่ดี ผู้รับฟังจะต้องมีสติพิจารณาให้ดีถึงข่าวสารต่าง ๆ การที่ทางเครือข่ายได้มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนก็ถือว่ามีความหวังให้คนในสังคมไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธหรือมุสลิมมีการรับฟังที่ดีต่อกัน เข้าใจต่อกัน และให้เกียรติต่อกัน เพราะในทุกวันนี้ประชาชนในพื้นที่บางคนบางท่านได้เผชิญกับเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การสัญจรไปมา ย่อมมีความกังวลกันอยู่ ทำให้บางคนหรือบางท่านอาจจะเกิดความรู้สึกเครียดและวิตกกังวลกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นอยู่กับประชาชนบางส่วน การที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้จัดเวทีการพูดคุยเพื่อให้ประชาชนได้มีการรับฟัง การพูดคุย และสิ่งที่อยากให้หน่วยงานของทางรัฐบาลได้ช่วยเหลือในด้านใดบ้าง หรือการที่ทางหน่วยงานของทางรัฐได้เปิดเวทีการพูดคุยการรับฟังกันเช่นตัวอย่างที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ประสานกับทาง ศอ.บต. ได้จัดขึ้นนับได้ว่าประชาชนที่เข้าร่วมก็ได้พูดคุยได้แสดงออกถึงความรู้สึก แต่ที่สำคัญประชาชนก็จะได้เป็นผู้รับฟังผู้อื่นหรือต้องรับฟังผู้อื่นด้วย การรับฟังกันอย่างแท้จริงก็สามารถช่วยผู้อื่นได้ อย่างน้อยการที่ประชาชนได้มารับฟังเรื่องราวของกันและกัน ก็อาจจะก่อนให้เกิดเป็นความเข้าใจกัน เห็นใจกันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็จะเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สามารถจะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ภาพการจัดเวทีในการรับฟังนับได้ว่ายังมีน้อยนัก

๔. เพื่อให้ประชาชนยึดสติตั้งมั่น ในท่ามกลางสถานการณ์ที่มีความหวั่นไหวอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นคือความรู้สึกที่ประชาชนเริ่มเกิดความไม่ไว้นื้อเชื่อใจต่อกัน มีความหวาดระแวงต่อกัน จึงทำให้ความรัก ความเข้าใจกัน ความเป็นมิตรภาพอย่างเก่าแก่ เริ่มห่างหายไป กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สิ่งที่จะเป็นตัวเชื่อมให้คนยังคงรักและเข้าใจกันเป็นอย่างดีคือ การที่ประชาชนมีความรู้สึกทางกาย วาจา ใจ ในทางที่ดีต่อกัน คือ จะกระทำอะไรก็มักต้องรู้สึกว่าการกระทำนั้นส่งผลอย่างไรบ้างต่อคนรอบข้าง ต่อสังคม หรือต่อคนที่ไม่ใช่คนศาสนาเดียวกันกับเรา เรียกว่าต้องคิดอย่างเสมอ ทางวาจانبได้ว่าเป็นตัวสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะการใช้คำพูดเป็นตัวหนึ่งที่ทำให้เรานั้นเกิดความรำคาญกัน เกิดความแตกแยกกัน เกิดการไม่ไว้นื้อเชื่อใจกัน การที่จะพูดอะไรก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคิดให้ดีถึงคำพูดที่จะหลุดออกไปจากปากของเรา ซึ่งในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้หากเราพูดอะไรที่ปลั่งผลออกไป หรือพูดอะไรที่ไม่ทันได้คิดให้ดี บางครั้งย่อมส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อบุคคลอื่น ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญถึงแม้กระทั่งความคิด จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน รู้สึกถึงความเห็นอกเห็นใจแก่กัน ไม่คิดว่าคนผู้นั้นจะเป็นคนศาสนาใด รู้สึกเห็นถึงความสูญเสียของผู้ใดผู้นั้นเป็นเรื่องสำคัญ พร้อมจะมีจิตใจที่จะช่วยเหลือต่อกัน การที่ประชาชนได้มีความรู้สึกอย่างนี้ย่อมสัมผัสได้ถึง ความมีน้ำใจ การควบคุมความคิด การพูด การกระทำได้ ดังนั้นการมีสติจึงเป็นความงาม ความดี และความสุข ที่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสร้างกันขึ้นมาได้เพื่อสันติสุขในพื้นที่

๕. เพื่อให้ประชาชนเกิดความสามัคคี การสามัคคีถือว่าได้เป็นหัวใจของสิ่งที่จำเป็นต้องมีในพื้นที่ หากคนยังไม่เกิดความรักความสามัคคีเป็นสิ่งที่ยากจะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติพยายามที่จะให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ เพื่อที่จะให้คนในสังคมได้รู้จักสามัคคี มีความเข้าใจปรองดองกัน รู้จักพูดคุยกันไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่นับถือศาสนาใด แต่ด้วยความจำเป็นบางอย่างที่ทางเครือข่ายบางเครือข่ายไม่สามารถที่จะลงพื้นที่ในบางพื้นที่ได้ แต่การที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีโอกาสพูดไม่ว่าจะเป็นเวทีเสวนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ก็มุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้สึกและเห็นถึงความสำคัญของความสามัคคี

จากการให้ความรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ เครือข่ายนั้น สามารถที่จะวิเคราะห์ออกมาให้เห็นชัดเจนถึงการดำเนินงานด้านการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อมุ่งหวังที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น ของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติดังนี้

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการทำงานของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา โดยการนำของประธานเครือข่ายพระธรรมทูต ได้มุ่งเน้นในการให้ความรู้แก่ประชาชนชาวพุทธเป็นหลัก หรือเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพระธรรมทูตแต่ละจังหวัดได้มุ่งเน้นการช่วยเหลือชาวพุทธในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ชาวพุทธมีกำลังใจในการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ ส่วนรูปแบบของการให้ความรู้แก่ชาวพุทธนั้น ก็ผ่านทาง การแสดงธรรม การปาฐกถา การพูดคุยเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็มีการให้ความรู้ผ่านทางเวทีสัมมนา หรือการพูดคุยระหว่างศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานทางราชการต่าง ๆ ได้จัดขึ้นบ้าง และยังมีการให้ความรู้แก่ประชาชนชาวพุทธผ่านการลงพื้นที่ให้การช่วยเหลือ หรือผ่านโครงการเยี่ยมพระพบปากโยมด้วยการมอบสิ่งของต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนชาวพุทธ ก็มีการพูดหรือการสนทนาถึงการเป็นอยู่ การดำรงชีพในการสถานการณ์ปัจจุบัน

และการให้หลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยการให้ความรู้รูปแบบต่าง ๆ หรือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ นั้นก็เป็นการให้ความรู้ที่มุ่งให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อยู่กันด้วยความรักความสามัคคี โดยยึดมั่นและปฏิเสธเรื่องของความรุนแรงอย่างเด็ดขาด และไม่สนับสนุนให้ประชาชนใช้ความรุนแรง แต่กลับให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนได้ยึดมั่นในความดี ยึดมั่นในศีลธรรม และระเบียบกฎหมายของทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข หากจะมีการเรียกร้องหรือร้องเรียนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคมก็ให้อยู่ในสิทธิหรือตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องที่สามารถจะทำได้ ซึ่งในการให้ความรู้แก่ประชาชนชาวพุทธนั้น ทางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นทางการเช่นการให้ความรู้ผ่านกิจกรรมการเสวนา หรือการให้ความรู้ที่ได้รับการนิมนต์จากหน่วยงานทางราชการ ตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งในรูปแบบนี้มักจะเห็นได้ว่ามีเวทีการเสวนาในทำนองของการพูดถึงการอยู่ร่วมกันเกิดขึ้นบ่อย ซึ่งตัวแทนของพระธรรมทูตของละจังหวัดได้เป็นตัวแทนในการให้ความรู้แก่ประชาชน หรือการให้ความรู้แก่นิสิตนักศึกษาในการอยู่ร่วมกันซึ่งทางหน่วยงานทางราชการคือวิทยาลัยสงฆ์ได้จัดขึ้นและมีตัวแทนของพระธรรมทูตก็ได้เป็นวิทยากรในการให้ความรู้ ในรูปแบบของการให้ความรู้แบบไม่เป็นทางการก็คือการที่ทางเครือข่ายพระธรรมทูตได้ออกไปช่วยเหลือชาวพุทธหรือออกไปเยี่ยมเยียนชาวพุทธก็ได้ถือโอกาสได้พูดคุยให้ความรู้ในประเด็นต่าง ๆ แก่ประชาชนชาวพุทธ

นอกจากให้ความรู้แก่ประชาชนชาวพุทธทั่วไปแล้ว พระธรรมทูตอาสายังได้มีการให้ความรู้แก่เยาวชนชาวพุทธผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม การเข้าค่ายพุทธบุตร หรือการเข้าค่ายในช่วงการเปิดเทอมแต่ละภาคการศึกษา ซึ่งทางพระธรรมทูตก็ได้ถือโอกาสปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น แก่เยาวชนโดยมีความมุ่งประสงค์จะให้เยาวชนได้เรียนรู้เรื่องของหลักธรรมของการอยู่ร่วมในทางพระพุทธศาสนา และถือว่ากิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมหลักอย่างหนึ่งของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาที่ได้จัดทำโครงการในลักษณะเช่นอยู่เป็นประจำ หรือแม้กระทั่งโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในแต่ละวัดในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็ได้มีหัวข้อให้การปลูกฝังให้เยาวชนได้เห็นโทษของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แล้วได้สอนถึงความรักความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธด้วยกันและการอยู่ร่วมกับเพื่อนต่างศาสนา ส่วนการให้ความรู้เกี่ยวกับเพื่อนต่างศาสนานั้น ก็มีลักษณะของการเสวนาร่วมกันในเวทีต่าง ๆ ที่จัดขึ้น และบางพื้นที่พระธรรมทูตอาสาก็ได้ไปเยี่ยมเยียน และให้การช่วยเหลือพี่น้องต่างศาสนาที่ได้พูดให้กำลังใจแก่กันและกัน และเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นคนที่ได้รับผลกระทบทั้งชาวพุทธชาวมุสลิม ในพื้นที่บางแห่งเช่นจังหวัดนราธิวาสพระเดชพระคุณหลวงพ่ोज้าคณะจังหวัดในฐานะที่ปรึกษาพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาสก็ได้แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันเช่นวันทำบุญอายุของท่าน หลวงพ่อบ้านได้เมตตาทั้งเด็กไทยพุทธและมุสลิมมีการให้ทุนการศึกษาแต่เด็กทั้งสองศาสนา มีการเชิญชาวมุสลิมมาร่วมงานเป็นประจำทุกปี ชาวมุสลิมก็มีการอวยพรให้หลวงพ่อบ้าน ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของคนสองศาสนา โดยหลวงพ่อบ้านยังสะท้อนให้เห็นสังคมได้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายในสังคมนั้นมันไม่ใช่เรื่องของศาสนา และให้คนทุกคนยึดมั่นในการอยู่ร่วมกัน ยึดมั่นในหลักศาสนาของตนเองและเรียนรู้ร่วมกันในการอยู่ในแต่ละพื้นที่ของสังคมภายใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ในการทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข รูปแบบของการสร้างสันติสุขคือการให้ความรู้ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ มุ่งเน้นการช่วยเหลือความเดือนร้อนที่เกิดขึ้นแก่ชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในรูปแบบการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการประชุมปรึกษาหารือและการลงพื้นที่ให้กำลังใจหรือการช่วยเหลือ ก็ได้ถือโอกาสให้ความรู้โดยผ่านกระบวนการของการพูดคุยสนทนาอย่างเป็นกันเอง และไม่เป็นทางการ ซึ่งการทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขในแต่ละจังหวัดและแต่ละพื้นที่ก็มีระดับตัวแทนของแต่ละพื้นที่ เมื่อมีปัญหาอะไรหรือเกิดอะไรขึ้นก็มีการสื่อสารกันอย่างรวดเร็ว การให้ความรู้ของกลุ่มเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขผู้ที่มีบทบาทและมีโอกาสในการพูดคุยกับชาวพุทธ หรือร่วมกับกิจกรรมของหน่วยงานทางราชการ ก็มักจะเป็นประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข คือพระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ซึ่งตัวท่านเองจะมีบทบาทในการขึ้นเวทีต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ซึ่งการขึ้นเวทีแต่ละครั้งท่านก็ได้มีโอกาสชี้แนะ และให้ข้อคิดที่ดีต่อชาวพุทธและหลักในการอยู่ร่วมกัน และท่านก็ได้ปฏิเสธเรื่องของการใช้ความรุนแรง และในนามของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข หากมีปัญหาหรือเหตุการณ์เกิดขึ้นในพื้นที่ก็ได้มีการออกหนังสือถึงการปฏิเสธในการใช้ความรุนแรง ในการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันทางเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้จัดโครงการหนึ่งซึ่งเป็นโครงการที่สำคัญคือ โครงการพาชาวไทยพุทธกลับบ้าน ซึ่งทางเครือข่ายจัดทำขึ้น เพื่อให้ชาวพุทธกลับมาอยู่ในพื้นที่ แล้วก็ได้ถือโอกาสได้ให้ความรู้ ทั้งการอยู่ร่วมกัน การทำงานด้านการเกษตร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนต่างศาสนา การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลซึ่งกันและกันในพื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัย หรือได้เชิญหน่วยงานทางราชการบางหน่วยงานมาให้ความรู้ อีกช่องทางหนึ่ง

การทำลักษณะอย่างนี้เป็นตัวสะท้อนถึงภาพของความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ หรือหากมีกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นภายในวัด ซึ่งประธานเครือข่ายก็ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสก็ได้มีโอกาสในการพูดคุยกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะชาวพุทธ ซึ่งเป็นสิ่งที่ท่านได้ทำเพื่อที่จะให้ชาวพุทธไม่ห่างจากหลักธรรม ถึงแม้จะมีสถานการณ์ที่ยังสอนชาวพุทธยึดมั่นในพระรัตนตรัย หากมีอะไรที่จะต้องเรียกร้องก็ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพที่สามารถจะทำได้หรือไม่ ในส่วนการให้ความรู้กับประชาชนต่างศาสนามีสองลักษณะคือการให้ความรู้ด้วยการพูดคุยกันในเวทีเสวนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ และการพูดคุยกับคนอย่างต่างศาสนาในรูปของการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน การได้เล่าประสบการณ์ให้แกกันฟัง ซึ่งการได้มีโอกาสทำอย่างนี้ก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ได้ความเข้าใจแก่กันและกัน อีกอย่างหนึ่งที่ประธานได้มีโอกาสได้เรียนในระดับมหาบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งมีโอกาสได้เรียนร่วมกันเพื่อนต่างศาสนาซึ่งมีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกัน ได้มีโอกาสให้ความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ให้แกกันและกัน ได้มีโอกาสลงไปในพื้นที่ซึ่งบางพื้นที่นั้นจะไปโดยลำพังนั้นลำบากมาก แต่การที่ได้มีเพื่อนต่างศาสนาเข้าไปเรียนด้วยกันก็เกิดความเป็นมิตรต่อกันและมีโอกาสได้ตอบข้อสงสัยแก่กัน ก็ถือได้ว่าเป็นการให้ความรู้แก่เพื่อนต่างศาสนา เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันได้

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เป็นเครือข่ายที่ทำงานด้านการสร้างสันติสุขในรูปแบบของการให้ความรู้ได้อย่างมีรูปแบบการจัดหรือมีการดำเนินงานที่มีความชัดเจน และได้รับ

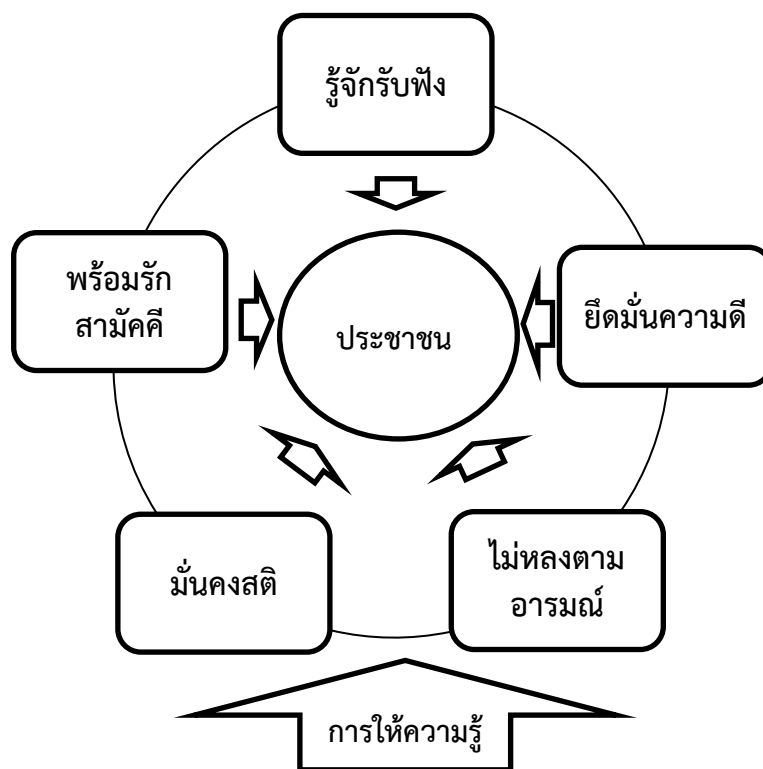
หน่วยงานอื่นอย่างชัดเจน จากได้สังเกตการอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทำให้เห็นว่าการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพมีความเข้มแข็งและมีความชัดเจน โดยทางเครือข่ายได้มีการช่วยเหลือชาวพุทธเป็นหลักเหมือนกับเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เพื่อที่จะได้มีโอกาสเป็นกระบอกเสียงให้กับชาวพุทธ เพื่อที่จะให้ชาวพุทธสามารถมีปากมีเสียงคือสามารถที่จะเรียกร้องอะไรได้ตามกระบวนการที่ถูกต้องและถูกกฎหมาย โดยมีการให้ความรู้แก่ชาวพุทธในกลุ่มต่าง ๆ ตามที่เห็นสมควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกฎหมาย สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง บทบาทและการมีส่วนร่วม หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ชาวพุทธหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบได้กล้าที่จะก้าวข้ามความเจ็บปวด เรื่องความไม่สบายใจ หรือที่เก็บไว้ในใจ เพื่อที่จะออกมาเรียนรู้เรื่องสันติสุขหรือสันติภาพร่วมกัน^{๖๑} ซึ่งจะมีการจัดเวทีให้ความรู้แก่ชาวพุทธหรือมุสลิมแม้กระทั่งชาวจีนก็มี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการจัดเวทีที่เป็นทางการ ได้เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพูดคุยเพื่อสันติสุข

การให้ชาวพุทธมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือบางโอกาสทางเครือข่ายก็ได้มีโอกาสลงไปยังพื้นที่ ซึ่งบางพื้นที่เป็นพื้นที่คนชุมชนอื่นอาจจะมองว่ามีความไม่ปลอดภัยสูง แต่ทางเครือข่ายก็ได้มีการลงพื้นที่ไปเพื่อจะได้ให้ความรู้แก่ประชาชนที่อยู่ร่วมกัน เป็นอาจพูดคุยแบบไม่เป็นทางการคือการสนทนากันในประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกัน และมีการสร้างความเข้าใจกันของประชาชนภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านอีกช่องทางที่สำคัญคือสถานวิทยุ Pace Station ในทุกวันเสาร์ในประเด็นต่าง ๆ หรือประเด็นที่มีความอ่อนไหวทางสังคม ซึ่งได้เชิญทั้งประชาชนชาวพุทธและมุสลิม มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน หรือได้เชิญนักวิชาการทางด้านศาสนาทั้ง ๒ ศาสนา มาพูดคุยกันผ่านสถานีวิทยุ หรือในบางเวทีก็ได้เชิญวิทยากรที่เป็นมุสลิมมาให้ความรู้ เพื่อที่จะได้ให้ชาวพุทธได้มีโอกาสในการซักถามและกล้าที่จะซักถามในประเด็นที่ตนเองสงสัยซึ่งถือได้ว่าเป็นการก้าวเดินที่สำคัญของคนไทยพุทธในพื้นที่ เพราะสามารถแลกเปลี่ยนระหว่างกันได้ แม้จะมีสมาชิกใหม่ ๆ ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ฯ บางส่วนยังไม่เปิดใจรับฟังได้ก็ตาม แต่คิดว่าเป็นความก้าวหน้าอย่างหนึ่งสำหรับคนไทยพุทธในพื้นที่ แต่สิ่งเหล่านี้ต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป^{๖๒}

สรุปได้ว่า รูปแบบของการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้แก่ประชาชนเป็นผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน สามารถแยกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยความรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่เอาสถานการณ์มาเป็นตัวทำลายความสัมพันธ์ของความเป็นมิตรในชุมชน และพร้อมที่จะอยู่ร่วมกันอย่างอดีตโดยการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างเช่นคนในอดีตมีการแสดงออกถึงความห่วงใยต่อกันและพร้อมที่จะดูแลซึ่งกันและภายในชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย

^{๖๑} รัชชาติ สุวรรณ, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/7770> [๑๐ ม.ค. ๒๕๖๑]

^{๖๒} รัชชาติ สุวรรณ, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ ประชาไท, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2016/02/64215> [๑๐ ม.ค. ๒๕๖๑]

แผนภาพที่ ๔.๘ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้

๔.๓.๓ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

การเรียนรู้หรือการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นประเด็นหนึ่งที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันได้และก็ถือได้ว่าการที่คนในสังคมไม่มีความต้องการที่จะเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ก็สามารถที่จะทำให้เกิดความแตกแยกกันของคนในสังคมได้เหมือนกัน เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจึงได้เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมว่าจะเป็นรูปแบบหนึ่งและเป็นรูปแบบที่สำคัญของการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางเครือข่ายจึงมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนในสังคม เพื่อให้จะให้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีวัฒนธรรมอยู่กันอย่างหลากหลาย หากจะให้วัฒนธรรมชาวพุทธเป็นเนื้อเดียวกับวัฒนธรรมของชาวมุสลิม หรือหากจะให้วัฒนธรรมของชาวมุสลิมเป็นเนื้อเดียวกับวัฒนธรรมชาวพุทธนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ยากยิ่งนัก สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผู้วิจัยได้เห็นเด่นชัดคือ พระเทพศิวิสุทธิ์ เจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส เจ้าอาวาสวัดประชุมชลธารา กับ ท่านแหวาแซ แวมามู ประธานชมรมอิหม่ามประจำอำเภอสุโหงปาดี ซึ่งได้ร่วมงานในวันทำบุญครบรอบอายุพระเทพศิวิสุทธิ์ ได้มาร่วมกันทำกิจกรรมได้ร่วมงาน สามารถวิเคราะห์ได้ว่า สังคมไทยแต่ละภูมิภาคการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างกันไปไม่แตกต่างกันไปจากคนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นเวลานานซึ่งมีทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม นับเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของพื้นที่ ที่แตกต่างจากสังคมไทยในภูมิภาคอื่น ๆ หลายประการ ซึ่งใน

พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อยู่ร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจกัน ดำเนินชีวิตร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด ด้านทางสังคมศิลปวัฒนธรรมของสังคม ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน และชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่ก็ได้มีสายสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมก็มีความเป็นเพื่อน มีการไว้วางใจซึ่งกันและกัน ส่วนในความสัมพันธ์ด้านชุมชน มีการประชุมร่วมกันมีการไปมาหาสู่กัน ถึงแม้จะรู้สึกกลัวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ภายในหมู่บ้านแม้ว่าประชากรส่วนจะนับถือศาสนาอิสลาม และชาวไทยพุทธมีจำนวนประชากรที่น้อยกว่า แต่ก็อยู่อาศัยร่วมกันมาได้ถึงปัจจุบันนี้ บางหมู่บ้านที่มีประชาชนไทยพุทธมีจำนวนน้อย แต่กลับได้รับความเชื่อถือจากชาวไทยมุสลิม ให้ได้รับเป็นผู้ใหญ่บ้านและจะดูแลลูกบ้านจากความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง และในเชิงท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประชาชนทั้ง ๒ ศาสนาก็ยังได้มีการเรียนรู้อย่างตลอด ซึ่งจากสถานการณ์ความไม่สงบทางพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในบางพื้นที่ยังคงมีความรัก ความผูกพัน ความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างแน่นแฟ้น รวมถึงการร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยหวังที่จะนำความสุขมาสู่ในพื้นที่ให้กลับมาอีกครั้ง^{๖๓} การที่ทางเครือข่ายพุทธได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันทางประเพณีวัฒนธรรม หรือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน เพื่อหวังที่จะให้ประชาชนชาวพุทธและมุสลิมได้มีความสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรม โดยมีความต้องการ คือ

๑. การเรียนรู้ร่วมกัน นับเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกันและกัน การที่ประชาชนในชุมชนได้มีความตระหนักในการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมทางด้านการเป็นอยู่ วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านการกิน ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันทางด้านวัฒนธรรมของประชาชนที่แตกต่างจากเรา นับได้ว่าจะได้เป็นการสร้างความรัก ความผูกพัน ทำความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน และยิ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถที่จะเป็นการพัฒนาความรู้ สติปัญญาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการหล่อหลอมให้เกิดการใช้ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น ศาสนิกอื่นก็จะมีประโยชน์แก่ประชาชนในการที่จะเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ รู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ เรื่องใดที่เขายึดถือให้ความเคารพ ห้ามละเมิดและยอมได้หรือยอมไม่ได้ ในบางเรื่องประชาชนที่อยู่ร่วมกันก็ได้รับความรู้จากเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้ที่ให้ความรู้ว่าจะไรได้แค่ไหน อะไรที่เป็นข้อผ่อนปรนได้ อะไรที่ไม่ได้ การปรับตัวเพื่อเข้าใจกัน สามารถลดความขัดแย้ง และสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

๒. การปรับตัว นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยเฉพาะในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การที่ประชาชนในสังคมได้มีเรียนรู้ มีการเข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา เพื่อจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐานของการให้เกียรติแก่กัน ไม่ได้มีความเหยียดหยาม ดูถูกดูแคลนต่อกันและกัน การที่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน ความรักความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นได้ ความเข้าใจที่ดีก็จะเกิดขึ้นได้ การปรับตัวเข้าหากัน ไม่ใช่การที่เปลี่ยนแปลงไปนับถือหรือเข้าจาริตทางวัฒนธรรมของ

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระเทพศีลวิสุทธิ, เจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส, วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๐.

ศาสนา หากแต่เป็นการเข้าใจและพร้อมที่จะเรียนรู้ ทำในสิ่งที่ตนเองสามารถทำได้โดยไม่ผิดหลักจารีต ประเพณีวัฒนธรรมของตน ซึ่งสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

๓. การร่วมกันทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะมีการรับและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าใจร่วมกัน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นกับประชาชนที่มีทัศนคติที่ดีต่อกัน เป็นประชาชนที่มีการยอมรับและเปิดใจกว้างในการยอมรับวัฒนธรรมของทางสังคมที่มีการผสมผสานกัน อยู่อย่างปฏิเสธไม่ได้ว่าในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรมอยู่แล้ว แต่การที่จะให้ประชาชนนั้นเข้าใจและยอมรับร่วมกันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่หรือบางชุมชนเท่านั้น ที่สามารถเห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หรือเป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา จนทำให้สังคมหรือชุมชนนั้นได้รับการยกย่องจากหน่วยงานทางภาครัฐหรือจากประชาชนในชุมชนอื่นว่า เป็นชุมชนสันติสุขบ้าง เป็นชุมชนเข้มแข็งบ้าง

๔. การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยที่ทางเครือข่ายได้พยายามที่จะทำความเข้าใจกับประชาชนในสังคมได้ยอมรับวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม โดยได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนทั่วไปให้เรียนรู้ว่า ไม่มีวัฒนธรรมใดในสังคมที่มีความยิ่งใหญ่เหนือว่า อีกวัฒนธรรมหนึ่ง วัฒนธรรมที่หลากหลายก็ดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มไทยพุทธ กลุ่มไทยมุสลิม กลุ่มไทยจีน ซึ่งก็มีระเบียบประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์การเป็นอยู่ของตนเอง ซึ่งเป็นความสวยงามของสังคม เป็นความหลากหลายทางสังคม เป็นสิ่งที่ประชาชนต้องเห็นความสำคัญร่วมกันและพร้อมที่จะยอมรับความหลากหลายทางสังคมด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ด้วยความจริงใจ เพราะหากคนในสังคมได้ยอมรับกันทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น ก็จะทำให้คนสังคมหรือชุมชนพร้อมที่จะช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อกันได้ โดยไม่เอาเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นตัวกันความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของประชาชนในสังคมโดยรูปแบบการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยการทำความเข้าใจอย่างไม่เป็นทางการของคุณลักษณะสมาชิกที่มาร่วมงานกันภายในเครือข่ายพร้อมทั้งมีการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรมของเครือข่ายแบบเป็นทางการโดยการออกงานหรือดำเนินงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันเช่นการสานเสวนา เป็นต้น ในการทำงานก็ถึงการกำหนดการเรียนรู้ด้านพหุวัฒนธรรมเพื่อสร้างสันติสุขแก่สมาชิกเพื่อจะได้ไปร่วมงานจะได้รู้และเข้าใจวิถีชีวิตของผู้อื่นการโดยการจัดตั้งกลุ่มตามความเหมาะสมทางวัฒนธรรมของสมาชิกที่ดีหรือตามพื้นฐานของประชาชนที่เราเข้าไปร่วมกิจกรรมการดำเนินงานทางพหุวัฒนธรรม และได้มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมพหุวัฒนธรรมโดยการพูดคุยกันภายในสมาชิก^{๒๔}

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติทั้ง ๓ กลุ่ม ในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับพหุวัฒนธรรมนั้น สามารถวิเคราะห์ได้คือ

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การทำงานของเครือข่ายพระธรรมทูต เป็นการทำงานที่มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวพุทธ ให้กำลังใจแก่ชาวพุทธ และเป็นการให้ความรู้แก่ชาวพุทธ นอกจากจะให้ความรู้ในการเสริมธรรมเสริมปัญญาให้แก่ชาวพุทธแล้ว

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูโสมสิตสุตากรณ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ยังมีการให้ความรู้เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมคือการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม เพื่อที่จะให้ชาวพุทธเข้าใจวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของคนอีกวัฒนธรรมหนึ่ง และการที่ทางเครือข่ายได้จัดเวทีการเสวนาเพื่อสันติสุขชายแดนภาคใต้ เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน แต่การที่จะเข้าใจที่ดีต่อกันนั้น ทางเครือข่ายพระธรรมทูตยังพบปัญหาของการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและจริงจังของคนในสังคม ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม โดยเฉพาะชาวมุสลิม เวทีการเสวนาเพื่อสันติสุขชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังได้รับการตอบรับจากประชาชนชาวมุสลิมเป็นจำนวนน้อย แต่ทางเครือข่ายพระธรรมทูตก็ยังหวังที่จะจัดเวทีการเสวนาต่อไป เพื่อที่จะให้คนในสังคมได้เรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน การที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในการดำรงชีพของแต่ละศาสนา นอกจากนี้ทางเครือข่ายพระธรรมทูตก็ยังได้มีการพบปะพูดคุยกับชาวพุทธและมุสลิม ในบางพื้นที่ทางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาก็ยังได้ออกช่วยเหลือชาวพุทธด้วยชาวมุสลิมด้วย พร้อมทั้งพูดคุยถึงการอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้วิถีทางวัฒนธรรมร่วมกัน และเข้าใจต่อกัน แต่บางพื้นที่นั้นก็ยากที่จะไปสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

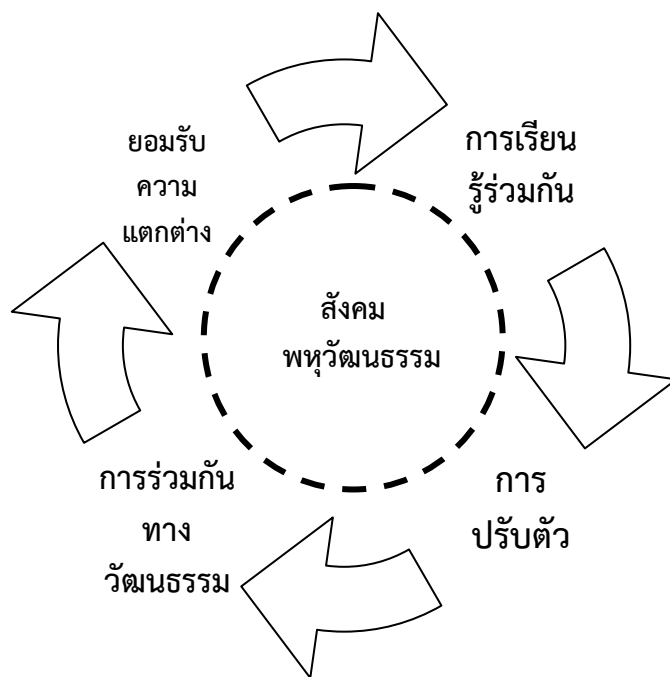
ฉะนั้น การทำงานในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ของทางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ในประเด็นรูปแบบการสร้างสันติสุขแบบพหุวัฒนธรรมนั้นจะเห็นได้ว่าทางเครือข่ายก็ได้ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม การที่ให้เกียรติกันภายในสังคม และการที่สร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน ในบางพื้นที่เช่นในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมก็ยังได้มีการมีการแสดงร่วมกัน การมาทำกิจกรรมร่วมกันได้ โดยไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือแม้กระทั่งการดำเนินงานของพระธรรมทูตในบางพื้นที่การจัดค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมก็มีการร่วมกันระหว่างเด็กไทยพุทธและมุสลิมโดยมีทั้งพระวิทยากรและผู้นำทางศาสนาอิสลาม การทำงานของเครือข่ายพระธรรมทูตก็พยายามทำงานในรูปแบบการสร้างความรู้ความเข้าใจและการสร้างสันติสุขในเชิงรุกโดยให้ความสำคัญกับประชาชนที่อยู่อาศัยร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ในบางพื้นที่ซึ่งมีพระธรรมทูตอาสาได้สนับสนุนเรื่องของพหุวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนคือชุมชนบ้านทรายขาวถือได้ว่าเป็นชุมชนสองวิถี เป็นชุมชนสันติสุข เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบ ซึ่งมีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพื้นที่นั้น และในพื้นที่ก็มีวัดทรายขาวและพระธรรมทูตอาสาปฏิบัติงานอยู่ด้วยในการดำเนินงานบางอย่างก็ได้ให้ชาวมุสลิมมาจัดกิจกรรมร่วมกันกับชาวพุทธภายในวัด ด้านพิธีกรรมทางด้านศาสนาก็ต่างคนต่างทำตามความเข้าใจและตามหลักศาสนาของตนเอง โดยให้เกียรติซึ่งกันและกัน เช่นวันสำคัญของชาติ และงานของชุมชน เป็นต้น

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข การทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขเป็นการทำงานที่มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวพุทธดังเช่นเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา แต่การทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมโดยผ่านรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผ่านทางเวทีเสวนา โดยเฉพาะประธานเครือข่ายซึ่งมีบทบาทและมีเวทีในการให้ความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันและการให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม นอกนั้นก็เป็นการกิจกรรมที่ทางเครือข่ายได้ทำขึ้น คือการที่ได้รวมอนุรักษวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม เพื่อให้ประชาชนทั้งสองได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมของแต่ละศาสนาและเป็นการเรียนรู้ด้วยกัน ในการทำงานหรือการสร้างสันติสุขในรูปแบบของพหุวัฒนธรรมของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขที่เห็นได้อย่างชัดเจน และที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญ

ของพหุวัฒนธรรม คือการจัดโครงการพาชาวพุทธกลับบ้าน ในชุมชนบ้านท่าด่าน อำเภอเยะหฺริง จังหวัดปัตตานี ซึ่งคนไทยพุทธได้ออกไปจากพื้นที่หมด หลังจากนั้นทางประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้มีแนวคิดเพื่อที่จะให้คนอยู่ร่วมกันให้ได้ภายในชุมชนเดียวกัน ก็ได้ดำเนินการโครงการนี้ขึ้นมาโดยร่วมกับหน่วยงานทางราชการคือศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้จัดสร้างบ้านให้กับชาวพุทธและได้ให้ชาวพุทธกับมาอยู่อาศัย พร้อมทั้งได้แนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ และที่สำคัญคือการได้สร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันกับประชาชนชาวมุสลิม โดยได้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตร และการอยู่อาศัยร่วมกัน การได้ดูแลความปลอดภัยแก่กันและกัน ทางเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขก็ได้พยายามที่สร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในสังคมพหุวัฒนธรรม

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ในการทำงานสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพในรูปแบบของสังคมพหุวัฒนธรรม สามารถวิเคราะห์เห็นว่าเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพเป็นเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับหน่วยงานทางราชการที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของประชาชนชาวพุทธและมุสลิม เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันในการอยู่ร่วมกันโดยผ่านเวทีเสวนาต่าง ๆ และได้ลงพื้นที่ที่มีการให้ประชาชนชาวพุทธที่ดีชาวมุสลิมก็ได้มีโอกาสได้พูดคุยและรับฟังข้อเสนอแนะของประชาชนในพื้นที่ และทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพนี้เมื่อเห็นว่าชุมชนใดมีปัญหาหรือชุมชนใดสมควรที่มีความจำเป็นที่จะต้องลงไปทำความเข้าใจร่วมกันทางเครือข่ายก็ได้ไปพูดคุยเข้าไปรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน และในการทำงานที่สร้างความเข้าใจที่ดีในประเด็นพหุวัฒนธรรม เพื่อเป็นการให้ความรู้ที่ผ่านทางเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน และทางสถานีวิทยุสื่อสารสันติภาพที่ทางเครือข่ายได้นำผู้นำทางศาสนาพุทธที่ดี ผู้นำทางศาสนาอิสลามที่ดี หรือประชาชนชาวพุทธและมุสลิมได้มาให้ความรู้ในประเด็นต่าง ๆ ของแต่ละศาสนาเพื่อที่จะเป็นช่องทางในสื่อสารเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ดีต่อสังคมพหุวัฒนธรรมที่อยู่อาศัยร่วมกัน

สรุปได้ว่า รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์อย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกัน และเป็นการให้ความสำคัญ ให้ความสำคัญแก่กันและกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ การที่คนในสังคมได้เรียนรู้ และได้เข้าใจ ยอมรับเกี่ยวกับความแตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ผ่านกระบวนการทางสังคมพหุวัฒนธรรม ทำให้ทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมต่างเข้าใจวิถีชีวิตของแต่ละคน ภาพที่เห็นคือการที่ประชาชนต่างศาสนาได้มีการช่วยเหลือกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือกันได้อย่างไม่ผิดต่อกฎระเบียบหรือวิถีปฏิบัติของแต่ละศาสนา มีการไปมาหาสู่กัน มีการซื้อขายทางด้านเกษตรกรรมร่วมกัน โดยไม่ยึดติดว่าเป็นคนศาสนาใด ทำให้การดำเนินชีวิตก็เห็นภาพของการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ มีกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมก็สามารถร่วมกันได้โดยผ่านการเรียนรู้ทางด้านพหุวัฒนธรรม ความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมจะเห็นได้จากการดำเนินงานของแกนนำแต่ละพื้นที่ในการให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมเช่นภาพของการช่วยเหลือกันของชาวไทยพุทธมุสลิมที่ช่วยเหลือกันพัฒนาวัดบ้าง มัสยิดบ้าง ซึ่งภาพเหล่านี้ได้เกิดขึ้นและเป็นรูปหนึ่งที่สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่

แผนภาพที่ ๔.๙ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม

๔.๓.๔ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ

หลายปีที่ผ่านมาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ย่อมเป็นปัจจัยแห่งการไม่ไว้วางใจกันในหมู่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน หรือแม้กระทั่งเจอกันในบางครั้งก็เกิดความรู้สึกที่ไม่ค่อยไว้วางใจกันนั้น มักจะเกิดขึ้นภายในความรู้สึกของประชาชนชาวพุทธ กิตี ประชาชนชาวมุสลิมกิตี ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ตระหนักและเริ่มกล่าวถึงเครื่องมือที่จะเชื่อมโยงประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีความสุขดังเดิม มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน เพราะจากความรู้สึกของประชาชนในปัจจุบันถึงจะมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงของประชาชนทั้ง ๒ ศาสนา อันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ก็มีเรื่องของความรู้สึกที่มีความไม่พอใจไว้นื้อเชื่อใจกัน หรือรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อกันก็เกิดขึ้นแก่ประชาชน^{๖๕}

กระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ใช้หลักของสันติวิธี (Peaceful means) ที่ว่าด้วยการสื่อสารเชิงสันติ เป็นการสื่อสารที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยสื่อสารบนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริงและเข้าใจความรู้สึกของอีกฝ่าย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการหันหน้าเข้าหากันและร่วมมือกันในวันข้างหน้า โดยมุ่งเน้นที่การสานสัมพันธ์ผ่านการฟังอย่างตั้งใจ วิธีนี้จะเป็นประโยชน์ในการที่จะสามารถเข้าใจและแก้ไขความเข้าใจผิดได้อย่างสร้างสรรค์ทั้งผู้อื่นและกระทั่งตัวของเราเอง หรือสมาชิกภายในเครือข่าย โดยไม่ต้องใช้ความรุนแรง และสามารถนำไปใช้ได้กับทุกที่ไม่ว่าจะเป็นชุมชนใด นับได้ว่าเป็นปัจจัยแห่งการนำไปสู่สังคมที่สันติสุขได้ เพราะการสื่อสารในสังคมที่มีความรุนแรงหรือในสังคมที่ประชาชนในสังคมเริ่มเกิดการไม่ไว้วางใจต่อกันและกัน การที่จะสื่อสารหรือการที่แสดงอะไรออกไปทั้งทางกายกิตี ทางวาจา กิตี และ ทางใจกิตี นับได้ว่าเป็นตัวจุดประกายที่

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตโต, พระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สำคัญในการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน หรือการสร้างความแตกแยกกันก็ดี การสื่อสารในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความสำคัญมากไม่ว่าจะเป็นทางสื่อต่าง ๆ ก็ดี การพูดคุยกันก็ดี ดังนั้น การสื่อสารสันติสุขเป็นการสื่อสารเพื่อช่วยลดความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อกัน ประชาชนในสังคมต้องเป็นผู้ที่เริ่มต้นในการพูดคุยทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การที่จะเรียนรู้ร่วมกัน ประชาชนในสังคมต้องพร้อมที่จะเปิดใจพูดคุยสื่อสารทำความเข้าใจกัน การที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ทำกิจกรรมทางต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจเพื่อที่จะให้ประชาชนได้เข้าใจถึงประโยชน์ของการสื่อสารทางบวกที่ถูกต้องโดยชอบธรรม และโทษของการสื่อสารทางลบที่มีแต่ทำลายสังคม และการที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้จัดกิจกรรมกับเยาวชนทั้ง ๒ ศาสนาก็ถือได้ว่าเป็นการสื่อสารสันติภาพเพื่อลดความขัดแย้งสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อให้เยาวชนได้สร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวม และพร้อมที่จะรับฟังการแสดงออกทางความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายภายใต้ความเชื่อที่ต่างกัน ทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทางศาสนาที่ต่างกัน เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขความรู้สึกที่ไม่เชื่อใจกันหรือไม่ไว้วางใจกันโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบสันติ สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ สร้างสรรค์ความสามัคคี ของเยาวชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งในการสื่อสารอย่างสันตินั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

๑. การสังเกต เป็นลักษณะของการที่เราได้เข้าไปสื่อสารด้วยการพูดที่ดี การทำงานร่วมกันกันก็ดี กับประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การสังเกตความรู้สึก ของประชาชนโดยเฉพาะกับคนที่เขาได้รับผลกระทบ หรือได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนที่เขาได้รับผลกระทบมักจะเกิดความรู้สึกในการอยากจะทำอะไรบางอย่าง อยากให้รัฐจัดการให้เด็ดขาดบ้าง ซึ่งการสังเกตความรู้สึกของประชาชนที่ได้มาร่วมกิจกรรมก็ดี ได้มาร่วมเสวนาก็ดี ก็เป็นช่องทางหนึ่งที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจะได้สื่อสาร ได้ให้กำลังใจ ได้สร้างความเข้าใจที่ตรงตาม และพร้อมที่จะช่วยเหลือเขาในทางที่ถูกต้อง^{๖๖} ทางเครือข่ายจึงได้มีการจัดการเพิ่มความรู้ความเข้าใจผ่านทางสื่อคือวิทยุ peace station

๒. ความรู้สึก คือ การเข้าใจความรู้สึกของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การเรียนรู้ความรู้สึกของคนอื่นและการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นอันเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสื่อสารเชิงสันติสุข เพราะเราสามารถที่จะเข้าใจถึงความต้องการของคน ๆ นั้นอย่างดี การที่พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ลงไปเยี่ยมเยียน แจกสิ่งของทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมในบางพื้นที่ ทำให้ได้เข้าใจความรู้สึกของประชาชนที่ได้พูดคุยกัน ยิ้มแย้มแจ่มใสกัน อีกทั้งยังทำให้เห็นว่าคนบางคนที่ได้รับการเยี่ยมเหล่านั้น ย่อมมีกำลังใจ และพร้อมที่จะยืนหยัดต่อสู้ในพื้นที่ต่อไป^{๖๗}

๓. ความต้องการ ความปรารถนาที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐในการดูแลเรื่องความปลอดภัย เรื่องของการทำมาหากิน เรื่องของการใช้ชีวิตประจำวัน อย่างมีความปลอดภัยเป็นสิ่งที่ประชาชนมีความต้องการ ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมเราเชื่อว่าคนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังต้องการเห็นความสงบสุข ความปลอดภัยในพื้นที่ เพราะผลกระทบ

^{๖๖} สัมภาษณ์ นางสาวกนกพัฒน์ ทวีผลทรัพย์, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพ, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิมชน อุฐาโน, พระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี, วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา นั้นสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความเดือนร้อนทั้งทางด้านร่างกายจิตใจแก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ไม่ว่าเชื้อชาติศาสนาใดก็ตาม^{๖๘}

๔. การขอร้อง เป็นการสื่อสารที่เป็นคุณค่าและความต้องการที่ลึกซึ้งที่สุดที่มนุษย์มีร่วมกัน และกฎแห่งหลักคือ เน้นคำพูดที่บรรยายความต้องการร่วมของมนุษย์โดยไม่ใช้คำพูดที่บรรยายวิธีการหรือแผนการเฉพาะเจาะจงที่ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของเรา การที่ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้พยายามเรียกร้องหรือร้องขอกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งบางอย่างนั้น บางครั้งแต่ก็ไม่ได้ตอบสนองความต้องการ เช่นการเรียกร้องเรื่องของสันติสุขในพื้นที่ แม้เวลาผ่านไปหลายปีถึงจะไม่ได้อย่างที่ร้องขอแต่ก็เป็นสิ่งที่เราจะทำได้ทำและได้พยายามสร้างมันให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ต่อไปเพราะมันเป็นสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง^{๖๙}

จากภาพรวมการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติชน ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์การดำเนินงานของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติที่ได้สังเกตและศึกษาจากเอกสาร พอจะได้สรุปให้เห็นดังต่อไปนี้ คือ

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการสังเกตและศึกษาเอกสารได้พบว่าการดำเนินงานของเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ในประเด็นการสื่อสารเชิงสันติซึ่งได้อย่างชัดเจนว่าการสื่อสารผ่านการพูดคุยและการทำความเข้าใจกันระหว่างประชาชนชาวพุทธด้วยกันเอง หรือประชาชนชาวมุสลิมก็ได้มีการพูดคุยในการสร้างความเข้าใจ ในการสร้างความเชื่อใจต่อกันในทางที่ดี^{๗๐} และทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการจัดเวทีเสวนาขึ้นมาในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อที่จะเป็นเวทีที่สามารถได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพื่อที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ โดยในแต่ละปีก็ได้มีการกำหนดการจัดเวทีเสวนาเพื่อสันติสุขชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเมื่อปี ๒๕๖๐ ก็ได้มีการจัดเวทีเสวนาขึ้น โดย

ครั้งที่ ๑ ณ วัดนิคมพัฒนาราม ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล โดยในเวทีเสวนาก็ได้มีการสื่อสารกันในเรื่องของการดูแลประชาชนชาวพุทธด้วยการช่วยเหลือชาวพุทธและเป็นการแนะนำต่อประชาชนชาวพุทธให้ยึดมั่นในพระรัตนตรัย ร่วมกันอนุรักษ์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม ได้มีการสื่อสารให้ประชาชนช่วยเหลือกัน ไม่พยายามทิ้งถิ่นฐานของตนเอง ให้มีการศึกษาระหว่างกัน ๒ ศาสนาและสร้างความรักต่อกัน^{๗๑}

ครั้งที่ ๒ ณ วัดบูรพาราม ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี โดยในเวทีเสวนาก็ได้มีการสื่อสารกันในเรื่องของการสื่อสาร ข่าวสาร หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เรื่องของสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคกันระหว่าง ๒ ศาสนา หรือจะมีวิธีการอย่างไรทำให้

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, นักวิจัยสถาบันวัฒนธรรมศึกษาวิทยาลัยพัฒนา, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาสนา คงจันทร์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตจังหวัดปัตตานี, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสตูล, วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระมหานพดล สุจินโณ, รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ประชาชนชาวพุทธได้เรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาอย่างจริงจังและถูกต้อง เรื่องของบทบาทและหน้าที่ของผู้นำทางชุมชนหรือผู้นำทางศาสนา^{๗๒}

ครั้งที่ ๓ ณ วัดรัตนานภาพ อำเภอสุนทรารมย์ จังหวัดนราธิวาส โดยมีการแบ่งกลุ่มต่างเพื่อที่จะสื่อสารทำความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ คือ ความปลอดภัยในทรัพย์สิน ในชีวิตของชาวไทยพุทธที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ การปรับปรุงด้านการศึกษาของคนไทยพุทธในพื้นที่ ให้มีความเท่าเทียมกัน การพัฒนาคุณภาพของชีวิตของชาวไทยพุทธในพื้นที่ การบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ เมื่อเกิดความรุนแรงในพื้นที่ และความมั่นคงในทางพระพุทธศาสนา เราจะช่วยกันอย่างไร^{๗๓}

ครั้งที่ ๔ ณ วัดนิโรธสังฆาราม ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยในเวทีเสวนาก็ได้มีการสื่อสารกันโดยให้ผู้แทนชาวพุทธในแต่ละพื้นที่ได้ออกมาแสดงความคิดเห็น และได้พูดคุยเกี่ยวกับหน้าที่และการทำงานของตนเองในพื้นที่ และการดูแลความปลอดภัยกันในชุมชนอย่างไร พร้อมทั้งการได้สรุปกิจกรรมที่นำมาซึ่งสันติสุขในพื้นที่ การร่วมมือกันหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวพุทธ^{๗๔}

ครั้งที่ ๕ ณ วัดนาม่วง ตำบลบ้านโหนด อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดยะลา โดยในเวทีเสวนาก็ได้มีการให้ตัวแทนแต่ละจังหวัดได้สรุปเกี่ยวกับเนื้อหาการสานเสวนาเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อที่จะได้เป็นการสื่อสารให้กับผู้ที่เข้าร่วมเสวนาได้เรียนรู้และเข้าใจโดยเฉพาะความเข้มแข็งของชุมชนชาวพุทธในพื้นที่ จากที่เวทีเสวนาที่ผ่านมาชุมชนที่มีความเข้มแข็งคือชุมชนวัดนาม่วง อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของชุมชนชาวพุทธโดยที่ชาวพุทธในชุมชนได้ทำข้อตกลงกัน มีกติกาตกลงร่วมกันภายในชุมชน ถึงจะเป็นพี่น้องต่างศาสนาก็มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน^{๗๕}

จากเวทีเสวนาเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้เห็นการทำงานของพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการพูดคุยเสวนาที่ไม่ได้สร้างความแตกแยกกันของคนในสังคม ไม่ได้สร้างความเข้าใจผิดแก่คนต่างศาสนา แต่เป็นการพูดคุยให้อยู่ในรูปแบบของการให้ประชาชนชาวพุทธได้เรียนรู้เท่าทัน และมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน อีกทั้งยังเป็นพูดคุยที่อยู่ในการเข้าใจความรู้สึกของผู้สูญเสียโดยเฉพาะชาวพุทธและพี่น้องชาวมุสลิม เป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันของประชาชน และพยายามที่จะสื่อสารให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันในการดูแลสังคมหรือชุมชนที่อยู่อาศัยร่วมกัน ผู้วิจัยจึงได้มองเห็นว่าชุมชนที่เข้มแข็งคือชุมชนที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแล ได้มีการพูดคุยกันและทำความเข้าใจกัน พร้อมทั้งมีกฎระเบียบของชุมชนที่ทุกคนต่างพร้อมกันที่จะปฏิบัติตามอย่างจริงจัง

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดแดนใต้ และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๗๓} พระครูประโชติรัตนารักษ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดนราธิวาส, วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๗๔} พระปลัดธนภุต อคฺคจิตฺโต, พระธรรมทูตจังหวัดยะลา, วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐

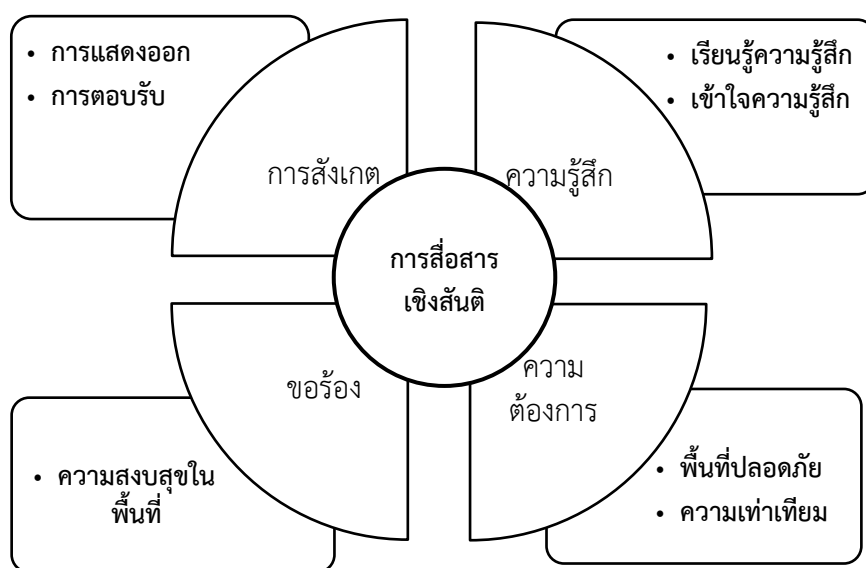
^{๗๕} นายวิจิต กิจจะเสน, รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, วันที่ ๑๖ ตุลาคม, ๒๕๖๐.

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข จากการสังเกตและได้สัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าการ
ทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ได้มีการสื่อสารกิจกรรมที่ทางเครือข่ายได้ทำและสร้างความ
เข้าใจที่ดีต่อกันของคนภายในชุมชน ทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมเพื่อเป็นการสื่อสารอันสะท้อนให้เห็น
ถึงการที่จะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้แก่กันและกัน เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้เป็นเครือข่ายหนึ่งที่
มุ่งเน้นเรื่องของการสื่อสารที่แสดงออกถึงความต้องการที่จะให้เกิดสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ โดยได้มุ่งเน้นในเรื่องการสื่อสารระหว่างชาวพุทธด้วยกันก่อน และได้ประสานสัมพันธ์
สร้างความเข้าใจกันระหว่างประชาชนต่างศาสนา โดยผ่านกิจกรรมเช่น การเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ
ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงในพื้นที่ ได้มีการ
พูดคุยให้กำลังใจและแนะนำถึงเรื่องการเป็นอยู่ สิทธิเสรีภาพในการที่ได้รับการเยียวยาจากทางรัฐ
และให้ชาวพุทธได้ยึดมั่นในพระรัตนตรัย กิจกรรมการพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่าย
และสมาชิกให้มีศักยภาพที่เพิ่มขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในการสร้าง
พื้นที่ปลอดภัย และเพื่อสันติภาพภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมกันพูดคุยเรื่องของการ
อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธ ให้ดำรงอยู่ต่อไป และได้ให้ความสำคัญ
ต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในสังคมของประชาชนต่างศาสนาด้วย เพื่อที่จะอยู่ด้วยกันอย่างผาสุก
ในสังคมพหุวัฒนธรรม^{๗๖} อีกทั้งได้มีการจัดกิจกรรมการอบรมการให้ความรู้แก่สมาชิกของเครือข่าย
การสื่อสารทำความเข้าใจกันภายในเครือข่าย มีการจัดประชุมประจำเดือน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดี
ต่อกันของสมาชิก และในการทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ในรูปแบบของการสื่อสารที่ให้
เกิดสันติสุขเช่น เรื่องการเคารพต่อผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม เคารพในการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
พูดหรือไม่พูดจะคิดเห็นอย่างไร และเลือกทำอย่างไรกับชีวิตของตนเอง โดยให้อิสระในการให้ความคิด
ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การยอมรับ อัตลักษณ์หรือตัวตนของเขา ทั้งความคิด ความเชื่อ การกระทำ
อย่างไม่มีเงื่อนไข คนทุกคนมีศักยภาพ รู้จักตัวตน รู้ปัญหาของตนเองมากที่สุด และรู้จักทางเลือกที่ดี
ที่สุดสำหรับตนเอง แนวทางปฏิบัติก็มีการยอมรับฟังความคิดเห็นอย่างใส่ใจ มีการเสนอความคิดเห็น
เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้เกิดการยอมรับแก่กันและกัน การดำเนิน
กิจกรรมนั้นก็มีการพูดถึงการใช้ความรุนแรงในการตอบโต้ หรือการใช้วาจาเพื่อปลุกระดมเพื่อให้
เกิดความขัดแย้งกันของประชาชนทั้ง ๒ ศาสนา และอีกกิจกรรมที่ทางผู้วิจัยได้มองเห็นว่าทาง
เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้ร่วมมือกับทางภาครัฐได้จัดทำขึ้นภายในชุมชน เพื่อที่จะสะท้อนให้
เห็นถึงความความเป็นอยู่อย่างดั่งเดิมที่เคยเป็นอยู่ หรือในสมัยก่อนก็มีการเป็นอยู่ร่วมกัน คือโครงการ
พาชาวพุทธกลับบ้านที่ชุมชนบ้านท่าด่าน อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่ทางประธานเครือข่ายพุทธ
ธรรมนำสันติสุขและสมาชิกได้พยายามที่จะให้ความเป็นอยู่แบบพึ่งอาศัยและการช่วยกันดูแลพื้นที่
ชุมชนของตนเองให้มีความปลอดภัย มีการเอื้อเฟื้อแบบอาศัยแก่กัน ไปมาหาสู่กันระหว่างประชาชน
ชาวพุทธและประชาชนชาวมุสลิม

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ จากการสังเกตและได้สัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าการ
ทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมการลงพื้นที่ที่ดี การร่วมกันการ
ทำงานกับเครือข่ายต่าง ๆ หรือกับหน่วยงานของรัฐ อยู่เป็นประจำด้วยพื้นฐานของประธานเครือข่าย

^{๗๖} สัมภาษณ์ นางสาวพร ไชยคล้าย, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติอำเภอสะบ้าย้อย, วันที่ ๒๙
กันยายน ๒๕๖๐.

ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำงานอย่างต่อเนื่อง จึงมีโอกาสนี้จะได้ร่วมกิจกรรม และร่วมเสวนากันอยู่บ่อยครั้ง และถือได้ว่าการที่ทางเครือข่ายได้มีโอกาสร่วมเสวนาในเวทีต่าง ๆ เช่น เวทีสานเสวนาสาธารณะ เป็นการแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่และประชาสังคมพุทธมุสลิม ก็ถือได้ว่าทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพก็ได้มีโอกาสนี้ในการสื่อสารไปยังผู้ร่วมเวทีเสวนา หรือได้มีโอกาสนี้ในการพูดเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันในการอยู่ร่วมกัน การที่ทางสมาชิกได้มีโอกาสดูความคิดเห็น ได้แสดงออกในความเป็นกัลยามิตรต่อผู้ร่วมการเสวนา ซึ่งเวทีสาธารณะครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตหรือถึงการสื่อสารของผู้เข้าร่วมเสวนาได้พูดกันอย่างเข้าใจ เพราะบางคนบางท่านยังเข้าใจผิดในบางประเด็นเกี่ยวกับทางศาสนาพุทธก็ดี ทางศาสนาอิสลามก็ดี และคำพูดที่แสดงออกถึงการสื่อสารเชิงสันติคือต้องขอโทษพระคุณเจ้าที่เกิดเหตุการณ์ไม่ดี ยืนยันได้เลย สิ่งเหล่านี้ไม่มีในอิสลาม^{๗๗} คำขอโทษที่ออกมาจากเวทีในครั้งนี้เป็นสิ่งที่ส่งสัญญาณไปยังประชาชนชาวพุทธเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน เป็นการสายสัมพันธ์แห่งมิตรภาพที่ดี และเป็นการคลายจุดในจิตใจและพร้อมที่จะประคองบำรุงรักษาให้คงงามต่อไป และทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพยังได้ออกหนังสือเพื่อเป็นปากเสียงให้แก่ประชาชน เช่น เรื่อง ยุติธรรมทางเลือกเพื่อสันติภาพ ข้อเสนอเชิงนโยบายจากเสียงของประชาชนเพื่อนำเสนอข้อคิดเห็นจากประชาชน

แผนภาพที่ ๔.๑๐ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ

๔.๓.๕ รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

ความเป็นมิตรของผู้นำในที่นี้ ผู้วิจัยได้มุ่งเอาผู้นำทางศาสนาเป็นหลักในการวิเคราะห์ เพราะถือว่าผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญและได้รับการเคารพนับถือจากประชาชนอย่างยิ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทั้งเอกสารและได้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วน

^{๗๗} ผศ.มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปริง, เวทีสาธารณะ ณ สถานีไทยพีบีเอส, ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐, จัดโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษาและองค์กรเครือข่าย ร่วมกับ ไทยพีบีเอส.

ร่วมทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบการสร้างสันติรูปแบบหนึ่งที่สามารถมองเห็นได้ถึงความรักและความสามัคคีและเป็นภาพที่สวยงามในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นคือการแสดงออกถึงความเป็นมิตรภาพที่ดีของผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำทางด้านศาสนาพุทธและมุสลิมที่ได้มีขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นภาพที่เกิดขึ้นไม่มากและไม่ค่อยเห็นภาพเหล่านี้มากนัก แต่ในบางพื้นที่ก็ให้เห็นภาพของผู้นำที่ได้แสดงออกในลักษณะของความร่วมมือการร่วมกิจกรรมที่ดีต่อกันนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในพื้นที่ เพราะในบริบทของชุมชนผู้นำทางด้านศาสนานับได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทางศาสนาใดก็ตาม ผู้นำทางศาสนาถือได้ว่าเป็นบุคคลที่คนทั่วไปก็ดีหรือคนในพื้นที่ต่างให้ความเคารพนับถือ ให้ความมั่นใจและเชื่อใจเป็นพื้นฐาน ผู้นำทางศาสนาจึงจำเป็นต้องมีการจับมือกันร่วมแรงร่วมใจกันในการที่จะสร้างมิตรภาพที่ดีในชุมชน ลักษณะของผู้นำทางศาสนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งในพื้นที่ หากผู้นำไม่มีภาพของความเป็นมิตรที่ดีนั้น ย่อมอาจจะจะเป็นปัจจัยที่จะสามารถสร้างความแตกแยกหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ภายในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ว่าผู้นำที่จะมีลักษณะที่จะสร้างความเป็นมิตรที่ดีให้เกิดขึ้นมาได้นั้น ต้องมีหลักธรรมดังต่อไปนี้

(๑) เมตตาทายกรรม การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อกัน ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการช่วยเหลือมีการให้ความร่วมมือเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกัน โดยใช้มิติทางศาสนามาทำความเข้าใจกันและร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชนของแต่ละศาสนา เพื่อไม่ให้ประชาชนเอาความแตกต่างในด้านต่าง ๆ มาเป็นตัวทำให้เกิดความแตกแยก การที่ผู้นำทางด้านศาสนาได้เป็นตัวตั้งในการทำงานร่วมกันด้วยความมีไมตรีต่อกันย่อมเป็นภาพที่ก่อให้เกิดความรักความเข้าใจที่ดีต่อกัน และจะทำให้ประชาชนแต่ละศาสนาก็จะมีการเรียนรู้และการเข้าใจที่ดีต่อกัน

(๒) เมตตาวจีกรรม การแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการพูดกันให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการที่จะสร้างความเข้าใจที่ดีต่อตัวผู้นำทางศาสนาเองก็ดี หรือด้วยการสื่อสารไปยังประชาชนก็ดี การที่ผู้นำทางด้านศาสนาได้พูดคุยกันด้วยคำพูดที่สุภาพน้ำเสียงที่ไพเราะชวนฟังบอกถึงความหวังดีแก่กันและไมตรีจิตที่ดีต่อกัน ก็จะเป็นการออกถึงความเคารพนับถือกัน ใช้เหตุผลในการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา ไม่พูดเพื่อให้เห็นถึงความดีของศาสนาเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึงอีกศาสนาหนึ่ง แต่ต้องเป็นการพูดด้วยความหวังดีต่อกันและมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือประโยชน์ในที่จะเกิดคือความสงบในพื้นที่เป็นตัวยึด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลในเวลามีเหตุการณ์อะไรต่าง ๆ ผู้นำทางศาสนาก็จะหันหน้ามาพูดจาปรึกษาหารือกันปรับความเข้าใจกันได้ ร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ อันจะเป็นการก่อให้เกิดเป็นสัมพันธภาพที่ดีต่อกันได้

(๓) เมตตาเมโนกรรม การแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา ผู้นำหรือผู้ที่สร้างความเป็นไมตรีจิตที่ดีต่อกันนั้น ต้องมีการตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายผู้อื่นตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยเฉพาะความสงบของในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการมองกันในแง่ดี มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความรักและไมตรีอย่างจริงใจโดยไม่มีอุบายซ่อนเร้นในเมื่อมีโอกาสได้พบเจอกัน ได้มีโอกาส

ร่วมงานกันในเวทีต่าง ๆ หรือในชุมชนของตนเอง โดยจิตที่คิดถึงความแตกต่างกัน หรือแบ่งพวกเขา
พวกเรา พร้อมใจที่จะสมัครสมานสามัคคี โดยจุดร่วมพื้นฐานที่ทำให้รักกันและอยู่ร่วมกันได้น่า
เกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล ถือว่าประชาชนทุกคนในพื้นที่เป็นผู้ที่มีความเท่าเทียมกันใน
ฐานะที่เป็นมนุษย์แม้ว่าจะมีลักษณะอย่างอื่นไม่เหมือนกันเช่น การนับถือประเพณีวัฒนธรรม สังคม
ภาษา ศาสนา เป็นต้น

(๔) สาธารณโภคี ควรต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม เป็นหลักหนึ่ง
ผู้นำควรประกอบและควรทำให้เกิดความชัดเจนการบริหารหรือของที่เป็นสาธารณะ ผู้ที่มีความสุขใน
การให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน อะไรที่เป็นประโยชน์
ของประชาชนหรือของคนในสังคมต้องมีการคำนึงถึงประชาชนเป็นที่ตั้งไม่ว่าจะเป็นคนศาสนาใด แต่
เป็นสิ่งที่จะมีการจัดการบริหารให้เป็นไปตามความถูกต้อง ไม่มีการเอาเปรียบกัน ไม่มีการคำนึงถึง
พวกพ้องของตนเองเป็นที่ตั้ง มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มิให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก ถ้า
หากต่างคนต่างคอยคิดแต่จะเอาประโยชน์ของคนศาสนาของตนเองไว้ก่อน ยึดมั่นติดในผลประโยชน์
เห็นแก่ตัวมาก โดยไม่คำนึงหรือมองถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก จะทำให้ประชาชนในสังคมมีความ
เหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมาก ผู้นำจะต้องมีความโอปปาติกะเพื่อแผ่แบ่งปันเจือจานเพื่อสร้างความรู้สึกที่ต่อ
กันและสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันได้

(๕) สีสสามัญญตา ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย
วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ถูกต้อง
ตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตน
ในข้อปฏิบัติเดียวกันปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม ทำตามกฎ
กติกาของสังคม มีความเสมอภาคส่วนบุคคล ขจัดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างสมาชิกในสังคม เพราะ
การที่ผู้นำได้เป็นผู้ที่การกระทำที่เป็นตามกฎระเบียบกติกาของทางสังคม ก็จะเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคน
ในสังคม และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อกัน และการที่ผู้นำได้แสดงออกอย่างนั้นย่อมจะแสดงให้
ประชาชนในสังคมได้เห็นถึงความถูกต้องที่ทุกคนต้องเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต การที่ผู้นำ
ประพฤติที่มีการเคารพกฎระเบียบก็จะส่งผลดีต่อตัวผู้นำเองและประชาชนก็จะได้ถือเป็นแบบอย่างที่ดี

(๖) ทิฏฐิสามัญญตา ผู้นำที่จะทำงานร่วมกันในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นระดับใด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ
อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเหมือนกันมีการยอมรับในหลักการ
เดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ไม่นำเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่หรือยึดเอา
ความเห็นของตนเองเป็นที่ตั้ง ผู้นำที่จะอยู่ในหัวใจของคนสังคมหรือในการทำงานกลุ่มเครือข่าย
จะต้องรู้จักเคารพและให้เกียรติแก่ความคิดเห็นของผู้อื่น และยึดเอาความถูกต้องเป็นหลักในการ
ทำงานร่วมกัน การที่ผู้นำได้มีอุดมการณ์ที่เป็นไปในทางเดียวกันและร่วมมือกันสร้างสันติสุขในพื้นที่
โดยเริ่มต้นที่ชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย ก็จะเป็นภาพลักษณ์ของการทำงานร่วมกันของผู้นำเป็นอย่างดี
และเป็นการทำงานที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์อันเดียวกัน และจะทำให้ผู้นำได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
สามารถทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจกัน

จากคุณสมบัติดังกล่าวตามที่ถูกวิจยได้วิเคราะห์หลักธรรมในการสร้างสัมพันธภาพ
ระหว่างกันทั้ง ๖ ประการนั้น เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของลักษณะของ

การเป็นมิตรที่ดีต่อกันและระหว่างผู้นำของศาสนาแต่ละศาสนาซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างความสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และจากการวิเคราะห์การดำเนินของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการสร้างสันติสุขในรูปแบบสัมพันธภาพของผู้นำนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

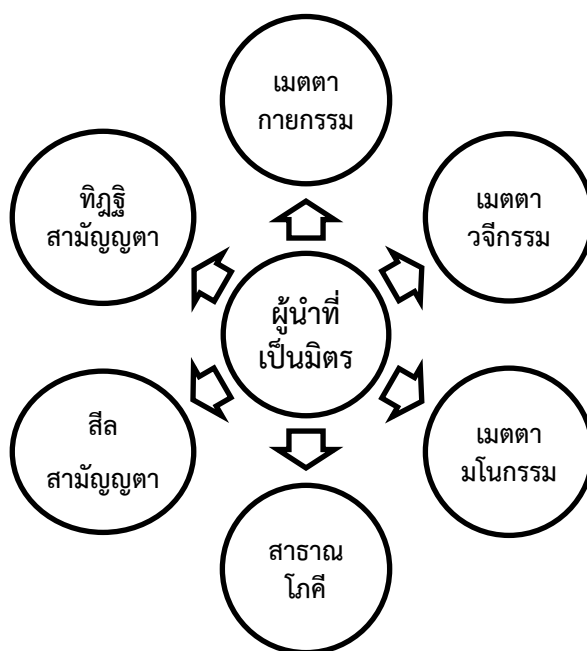
เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการทำงานของเครือข่ายของพระธรรมทูตนั้น รูปแบบมิตรภาพที่สามารถวิเคราะห์และเห็นได้คือการที่พระธรรมทูตได้มีบทบาทในการออกไปช่วยเหลือประชาชนชาวพุทธและชาวมุสลิมในบางพื้นที่ ซึ่งเป็นภาพที่ทำให้เห็นถึงรอยยิ้มของผู้ให้และผู้รับ ซึ่งการที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติโดยเฉพาะการทำงานของพระธรรมทูตอาสา ซึ่งเน้นในการลงพื้นที่ในการให้ความช่วยเหลือ และการที่มีตัวแทนของเครือข่ายพระธรรมทูตได้ออกไปแสดงความคิดเห็นหรือร่วมวงเสวนาในเวทีต่าง ๆ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้บ้างหรือในเวทีส่วนกลางบ้าง ร่วมกับทางผู้นำทางศาสนาอื่นนั้น ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทางพระธรรมทูตได้ทำงานและได้เป็นการสร้างมิตรที่ดีต่อกัน เพราะได้ทำความรู้จักกับผู้นำต่างศาสนา ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน ซึ่งในทางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ได้มีผู้นำที่เด่นชัดในการสร้างมิตรภาพระหว่างผู้นำทางศาสนาที่เห็นเด่นชัดในการใช้หลักของสารานุกรมธรรมในการสร้างสัมพันธ์กับผู้นำต่างศาสนาและประชาชนในพื้นที่ คือที่ปรึกษาเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส คือ พระเทพศีลวิสุทธิ เจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส ที่พระเดชพระคุณท่านได้มีสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำทางศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในวันทำบุญอายุของท่านแต่ละปีนั้น ท่านได้มีผู้นำทางศาสนาอิสลามมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก อีกทั้งท่านก็ยังมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนทั้งพุทธและมุสลิม มีการช่วยเหลือเพื่อนศาสนาอิสลามในคราวที่มีความเดือดร้อนหรืองานทางด้านสังคมต่าง ๆ ซึ่งภาพเหล่านี้ได้เห็นว่าที่ปรึกษาเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดนราธิวาสได้กระทำเป็นสิ่งที่สำคัญและหล่อหลอมความเป็นมิตรภาพที่ดีของผู้นำทางศาสนา

เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข ในการทำงานของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขนั้น รูปแบบมิตรภาพของผู้นำทางศาสนาที่สามารถวิเคราะห์และเห็นได้คือการที่ทางประธานและสมาชิกของเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขได้จัดโครงการพาชาวพุทธกลับบ้านและได้แสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกันระหว่างประชาชนชาวพุทธและชาวมุสลิมโดยในวันงานก็ได้มีพี่น้องชาวมุสลิมได้มาร่วมงานกันเพื่อที่จะเป็นการให้กำลังใจแก่กัน เป็นการแสดงความหวังดีต่อกันระดับหนึ่ง อีกทั้งการสร้างความเป็นมิตรที่ดีของผู้นำทางศาสนาทางประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขก็ได้มีโอกาสได้แสดงออกทางความเป็นมิตรที่ดีต่อกับกระบวนการทางการศึกษาที่ได้ศึกษาร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนาก็เป็นช่องทางหนึ่งที่เป็นการแสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันและสร้างความเข้าใจต่อกัน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกันและกัน

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เป็นเครือข่ายที่มีรูปแบบการดำเนินงานที่มีการปฏิสัมพันธ์อยู่หลายด้านทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งการทำงานของเครือข่ายนั้นเห็นได้ว่าเป็นการที่ทางผู้นำทางเครือข่ายได้ไปมีบทบาทในการทำกิจกรรม ได้ให้ความรู้ ได้เป็นผู้พยายามสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันและได้ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เยาวชนก็ดีแก่ประชาชนก็ดี โดยเฉพาะประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ถึงแม้ไม่ได้เป็นพระภิกษุทางศาสนาพุทธ แต่ในการทำงานนั้นก็ทำในนามชาวพุทธเป็นตัวแทนของชาวพุทธในการสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน และการทำงานของ

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อสันติภาพยังได้สร้างความเป็นมิตรที่ดีระหว่างศาสนาเห็นได้ชัดจากการทำงานของเครือข่ายได้มีชาวมุสลิมได้เป็นสมาชิกของเครือข่ายหรือเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานของเครือข่าย ถือได้ว่าทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพไม่ได้ยึดติดแต่เฉพาะชาวพุทธเท่านั้นที่มาทำงานด้านสันติสุขร่วมกัน แต่ได้เอาคนที่มีความตั้งใจที่ต้องการเห็นสันติสุขได้ร่วมกันอย่างจริงใจในพื้นที่หัวใจที่รักสันติสุขต้องข้ามพ้นความรู้สึกรายนอก ข้ามพ้นความเป็นตัวตนที่แท้จริงให้ได้ เพราะหากเรายังยึดติดในความเป็นตัวตนที่สูง ก็อาจจะปกปิดการเปิดใจระหว่างกันได้ และจะเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการสร้างสันติสุขได้อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การที่ผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำต่าง ๆ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือหลักของสาราณียธรรม ๖ ใช้ประกอบในการอยู่ด้วยกันในการสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน เรียนรู้ด้วยความเข้าใจต่อกันและยอมรับในความแตกต่างระหว่างกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีต่อกันและเป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความปรองดอง ในการแสดงออกถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในสังคม เพื่อความสามัคคี อยู่ร่วมกันในสังคมมีความเห็นใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เกิดความระลึกถึงกันสร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในสังคม ยึดมั่นในความเสมอภาคเสรีภาพของประชาชน คนทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าเทียมกัน

แผนภาพที่ ๔.๑๑ รูปแบบการสร้างสันติโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ

๔.๔ ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวสภาพของปัญหาในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้และการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ มาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนจากผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวคิดหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา หลักการวิเคราะห์ SWOT โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ สภาพแวดล้อมปัญหา ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของปัญหาที่มีการสั่งสมมาเป็นเวลายาวนาน และมีความสลับซับซ้อนมีการเชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งสภาพของปัญหาความรุนแรงและความไม่สงบที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วนในพื้นที่ และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทางรัฐบาล นักการเมือง หน่วยงานทางราชการ ตำรวจ ทหาร นักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งสื่อมวลชนทั้งส่วนกลางและในพื้นที่ ได้พยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้นและเสริมสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยภาพรวมสถานการณ์มีการลดลงบ้าง แต่ก็เมื่อได้สอบถามประชาชนก็ไต่ถามไต่ถามความไว้วางใจต่อสถานการณ์ เพราะประชาชนยังมีความเชื่อว่า สภาพปัญหาทางภาคใต้นั้นยังเป็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อน มีการเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย ซึ่งส่งผลต่อมุมมองต่อสภาพปัญหา และแนวทางในการแก้ไข ของแต่ละภาคส่วนอาจมีความแตกต่างกันตามประสบการณ์ ความเชื่อ และทัศนคติของตนเอง ซึ่งการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นจะมอบให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเข้ามาแก้ไขย่อมไม่ประสบผลสำเร็จแต่จะต้องอาศัยการบูรณาการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหา จากความพยายามที่แก้ปัญหาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.)พร้อมทั้งคณะรัฐบาลชุดปัจจุบันได้พยายามที่จะแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ปัญหาความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยภายนอก ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีภาพของการเกี่ยวข้องกับการปัจจัยทางการเมืองในระดับประเทศและต่างประเทศที่มีผลต่อสถานการณ์ มีการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง สถานการณ์ในภาคใต้ถูกกระตุ้นโดยกลุ่มหัวผลประโยชน์ และมีการพยายามโยงสถานการณ์ความรุนแรงให้มีเรื่องของความขัดแย้งทางด้านความเชื่อทางด้านศาสนาและการสนับสนุนกลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน กลุ่มผลประโยชน์ภายนอกพื้นที่เข้ามากระตุ้นให้เกิดความไม่สงบภายในพื้นที่ การบังคับการใช้กฎหมาย สื่อออนไลน์มีการให้ข้อมูลที่ผิดตรงต่อความเป็นจริง

ตารางที่ ๔.๑ แสดงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

รหัส	ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
	โอกาส
O1	ทางรัฐบาลให้การสนับสนุนการสร้างสันติสุขพร้อมทั้งมีอำนาจในการสั่งการรวดเร็ว
O2	ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังรักสันติสุข
O3	องค์กรภายนอกพื้นที่และองค์กรต่างประเทศให้การสนับสนุนการสร้างสันติสุข
O4	กลุ่มองค์กรทางศาสนาสนับสนุนการสร้างสันติสุข
O5	การบังคับใช้กฎหมายในการสร้างสันติสุข

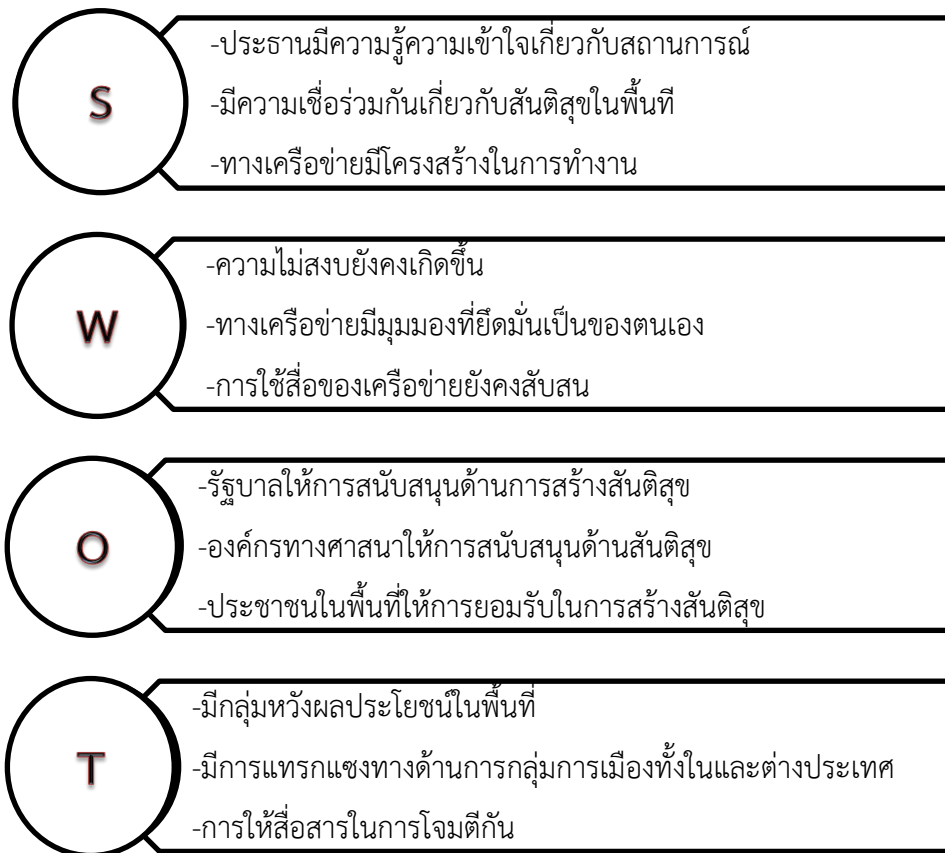
ตารางที่ ๔.๑ แสดงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ต่อ)

รหัส	ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
	ภัยคุกคาม
T1	มีการแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
T2	ความขัดแย้งทางด้านความคิดยังมีในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
T3	มีกลุ่มผลประโยชน์ภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
T4	การใช้สื่อในการสร้างความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

ปัจจัยภายใน ได้แก่ ประชานและสมาชิกของเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจต่อสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ทั้งในด้านลบและด้านบวก ด้วยประสบการณ์ที่ผ่านเป็นเวลายาวนาน มีทักษะและความชำนาญสามารถสนองตอบต่อสถานการณ์ ประชานสามารถสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ ทรัพยากรในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในดำรงชีพของประชาชนในพื้นที่ ภาพลักษณ์ของพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ถูกถ่ายทอดทางสื่อสารต่าง ๆ ในด้านบวก การติดต่อทางด้านเศรษฐกิจของเพื่อนบ้านและภายในประเทศ พร้อมมีเงินทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและตัวของประชาชนที่ยังมีรายได้ในการดำเนินชีวิตด้วยทรัพยากรภายในจังหวัดที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์

ตารางที่ ๔.๒ แสดงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

รหัส	ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
	จุดแข็ง
S1	ประชานเครือข่ายมีความรู้ความเข้าใจต่อสถานการณ์และสภาพแวดล้อมในพื้นที่
S2	มีกลุ่มเครือข่ายสร้างสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีเป้าหมายเดียวกัน
S3	เครือข่ายชาวพุทธมีโครงสร้างในการทำงานของเครือข่าย
S4	มีความเชื่อร่วมกันเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
S5	ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์
S6	ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติมีสื่อในการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน
	จุดอ่อน
W1	เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติมีมุมมองแนวทางการดำเนินงานที่เป็นเอกลักษณ์ของเครือข่าย
W2	กลุ่มก่อความไม่สงบยังคงแสดงบทบาทเชิงพื้นที่
W3	สมาชิกของเครือข่ายมีความอ่อนไหวต่อสื่อต่าง ๆ
W4	ปัญหาด้านยาเสพติดและผลประโยชน์ในพื้นที่ยังคงมีอยู่

แผนภาพที่ ๔.๑๒ การวิเคราะห์ SWOT สภาพแวดล้อม ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๔.๔.๒ การจับคู่สร้างประเด็นทางยุทธศาสตร์

การกำหนดประเด็นทางยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ผู้วิจัยได้นำผล การวิเคราะห์ SWOT มากำหนดประเด็นทางยุทธศาสตร์รองรับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคใต้ โดยการจับคู่ SWOT MATRIX และได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาการหมั่นประชุมกันอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเพื่อความมั่นคงของเครือข่าย การนำเสนอข้อมูลความเป็นเหตุเป็นผลตามหลักอริยสัจสี่ที่มุ่งความเป็นเหตุเป็นผลและวิธีการแก้ไข การจัดกิจกรรมในเชิงสังเคราะห์และวางแผนพัฒนาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ และเป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน เมื่อเกิดความคิดเห็นที่แตกต่างจากแนวทางปฏิบัติหรือข้อมูลการพุดจาในลักษณะที่เมตตาต่อกัน การแสดงพฤติกรรมที่เมตตาต่อกัน หลักธรรมดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยงกำหนดประเด็นทางยุทธศาสตร์ส่งเสริมประเด็นเชิงกลยุทธ์สร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

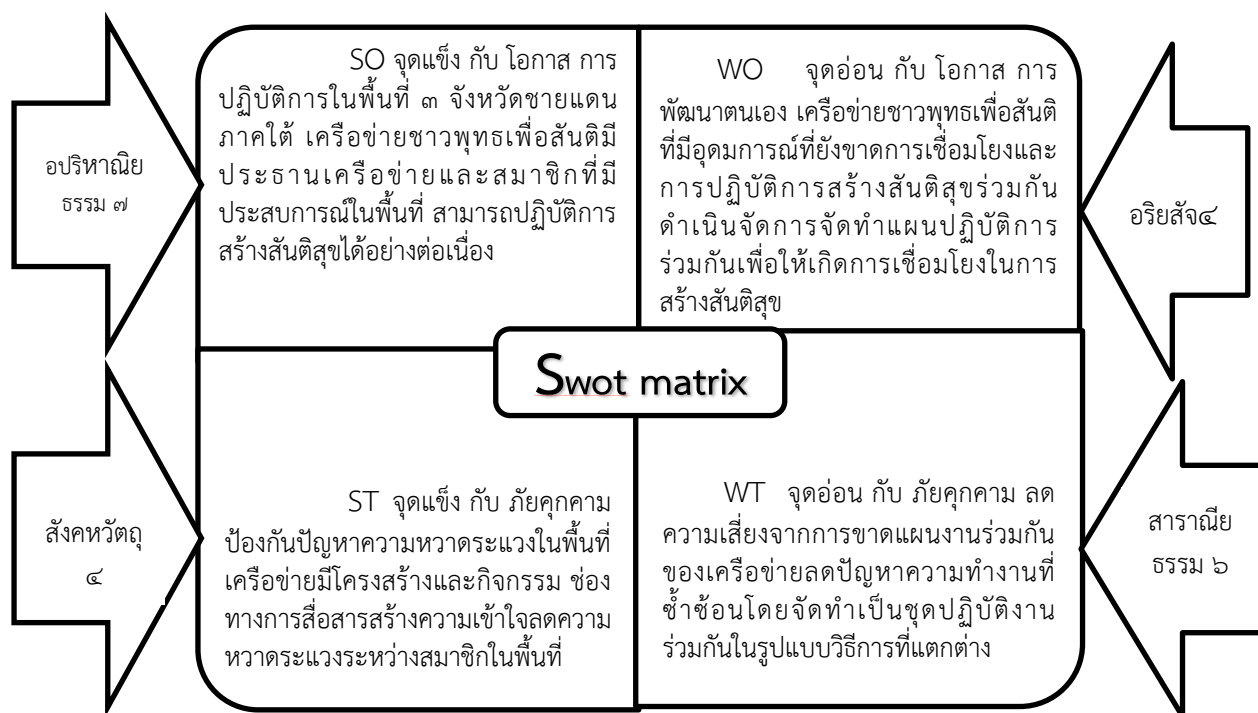
SO จุดแข็ง กับ โอกาส การปฏิบัติการในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ได้มีประธานเครือข่ายและสมาชิกที่มีประสบการณ์ในพื้นที่ สามารถปฏิบัติการสร้างสันติสุขได้อย่างต่อเนื่องและสามารถที่จะนำพาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือหลักอปริหาณียธรรมมาเป็นหลักในการ

ดำเนินงานของเครือข่ายโดยที่ทางเครือข่าย ต้องมีการหมั่นกันประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน กับสมาชิกภายในเครือข่าย มีประการประชุมกันโดยความพร้อมเพรียงกันเล็กพร้อมกันและมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมของทางเครือข่าย สมาชิกในเครือข่ายต้องยึดมั่นข้อตกลงของทางเครือข่าย มีการเคารพต่อประธานพร้อมทั้งให้เกียรติต่อสมาชิกของเครือข่ายไม่มีการดูถูกดูหมิ่นความคิดของ สมาชิก พร้อมทั้งช่วยกันดูแลรักษาเครือข่ายของตนเองด้วยความร่วมมือกันอย่างสัมพันธ์ภาพที่ดี

WO จุดอ่อน กับ โอกาส การพัฒนาตนเอง เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติมี อุดมการณ์ที่ยึดมั่นด้วยหลักการทำงานของตนเอง มีแนวทางการดำเนินของเครือข่ายตนเองเป็นหลัก จึงยังขาดการเชื่อมโยงหรือการทำงานที่ร่วมกันอย่างชัดเจนในการสร้างสันติสุขร่วมกันแต่ก็ไม่ได้มีการใส่ หรือการดำเนินการทำงานของเครือข่ายอื่น พร้อมให้เกียรติแก่การดำเนินของแต่ละเครือข่าย ทาง เครือข่ายควรจัดแผนการทำงานร่วมกันในรูปแบบที่ทุกเครือข่ายเห็นร่วมกัน เพื่อจะได้ดำเนินงานให้ เป็นไปในรูปแบบเดียวกันและเกิดการเชื่อมโยงในการสร้างสันติสุข โดยที่ทุกเครือข่ายควรประยุกต์ หลักอริยสัจ ๔ มาในการร่วมกันแสวงหาปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ โดยเฉพาะปัญหาที่เป็นระดับชุมชน โดยร่วมกันหาสาเหตุของปัญหาระดับชุมชนเป็นพื้นฐานและได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งเครือข่ายเองและประชาชนภายในชุมชนในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา และร่วมกันลงมือปฏิบัติงานร่วมกัน

ST จุดแข็ง กับ ภัยคุกคาม ป้องกันปัญหาความหวาดระแวงในพื้นที่ โดยที่ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีโครงสร้างและการดำเนินกิจกรรมที่มีแบบแผนการดำเนินงาน มี ช่องทางการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจ การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการลดความหวาดระแวง ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเอง และประชาชนภายในพื้นที่ โดยที่ประยุกต์หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาคือหลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน โดยที่สมาชิก ต้องรู้จักให้ความความจริงใจ ให้ความเข้าใจที่ดีต่อกันกับเพื่อนภายในสมาชิกหรือในชุมชน มีการ พุดจากันด้วยความเข้าใจที่ดีต่อกัน พุดในสิ่งที่สร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน ไม่พุดจาในสิ่งที่ทำให้เกิดเป็น ประเด็นในการสร้างความแตกแยก พร้อมทำตนเองให้มีประโยชน์ต่อเครือข่ายรู้จักวางตนให้เหมาะสม ภายในเครือข่ายหรือภายในชุมชนที่ลงไปดำเนินกิจกรรม

WT จุดอ่อน กับ ภัยคุกคาม เพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดแผนงานร่วมกันของ เครือข่าย ลดปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อน โดยจัดทำเป็นชุดปฏิบัติงานร่วมกันในรูปแบบวิธีการที่ แตกต่าง โดยการที่เครือข่ายชาวพุทธต้องมีหลักธรรมในทางพระพุทธศานานำมาเป็นหลักในการ ป้องกันภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้น คือ หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักของการมีเหตุมีผลในการดำเนินงานของ ทางเครือข่าย หากทางเครือข่ายได้มีหลักโดยเฉพาะหลักเหตุผลเป็นเกราะและเป็นแนวทางในการ แก้ไขปัญหา

แผนภาพที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ SWOT MATRIX

จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งและจับประเด็นความเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความมีเหตุมีผลตามหลักอริยสัจสี่ การทำงานเป็นทีมเป็นระบบภายใต้แผนงานเดียวกันที่แตกต่างที่วิธีการทำงาน การเจรจาสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างสมาชิกเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องและอยู่ร่วมกันตามหลักอริยสัจสี่ เน้นความเมตตา นำเหตุและผลมาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงจุดอ่อนจุดแข็งที่สามารถดำเนินการได้ด้านสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักอภินิหารธรรมเป็นกระบวนการนำไปสู่ความสำเร็จของเครือข่าย กิจกรรมและประเด็นของกลยุทธ์ เป้าหมาย กิจกรรม และวัตถุประสงค์ที่จัดทำร่วมกันตามยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ โดยมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความต้องการให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเข้มแข็งและมั่นคงตามหลักปฏิบัติทางศาสนา ประชาชนมีวิถีชีวิตที่ยึดหลักธรรมทางศาสนาเป็นฐาน มีความเข้าใจและเคารพในความแตกต่างของความเชื่อในการนับถือศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ได้รับการสืบสานและพัฒนาให้เกิดคุณค่า มูลค่าแก่ชุมชนทุกหมู่บ้านมีความปลอดภัย เหตุการณ์ความไม่สงบให้หมดสิ้นไปอย่างถาวร ประชาชนชุมชน และภาคีทุกภาคส่วนเข้มแข็งในการจัดการกับความสันติสุขเชิงพื้นที่การอยู่ร่วมกันของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา วิถีชีวิตที่มีความเข้าใจ และเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ร่วมสืบสานและพัฒนาพหุวัฒนธรรมอย่างมั่นคงยั่งยืน^{๗๘} สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์จังหวัดปัตตานีที่มุ่งเน้นให้การดำรงชีวิตของประชาชนมีความ

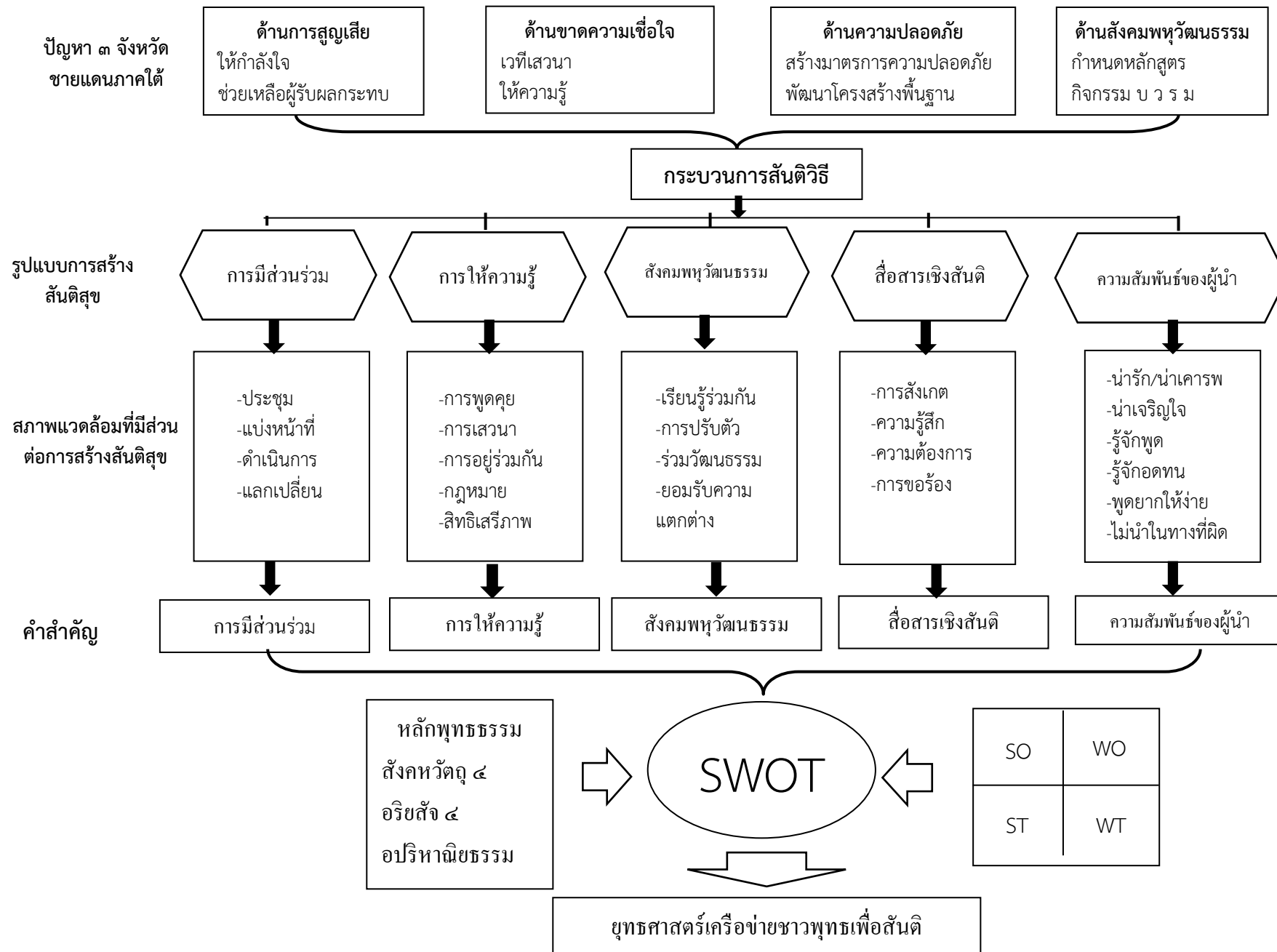
^{๗๘} ร่างยุทธศาสตร์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙) (อัดสำเนา).

เป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย มีสุขภาพดี มีการศึกษาสูง อาชีพมั่นคงและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งสภาพของครอบครัวที่อบอุ่นและอยู่ภายใต้สังคมที่มีความสงบสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสามารถแสดงออกถึงวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของตนเองได้อย่างมีเสรีภาพ^{๗๙} อีกทั้งแผนยุทธศาสตร์จังหวัดยะลาก็ได้มุ่งเน้นให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคงอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี ภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของพื้นที่ ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็มีวิถีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุขในความหลากหลายของพหุวัฒนธรรม^{๘๐} และยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดนราธิวาสที่มีความต้องการให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีสันติสุขที่ยั่งยืนมีเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีบทบาทความเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ (ผู้นำท้องถิ่น/ศาสนา/สตรี) สร้างความเข้าใจกับทุกฝ่าย ทุกภาคส่วน และมีเวทีให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น ทศนคติ พร้อมทั้งการบูรณาการความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในทุกมิติ ประชาชนมีความปลอดภัย สงบสุข อยู่อย่างเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความภาคภูมิใจในพื้นที่ มีความเข้มแข็ง และประชาชนมีหลักยึดและมีวิถีชีวิตบนฐานของหลักธรรมทางศาสนา และการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายของประเพณี และวัฒนธรรม^{๘๑}

^{๗๙} คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี (ก.บ.จ.ปน.), แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ ฉบับทบทวนใหม่ (รอบปี พ.ศ.๒๕๖๐), (ปัตตานี : คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี (ก.บ.จ.ปน.), ๒๕๕๘), หน้า ๗๘.

^{๘๐} คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดยะลา (ก.บ.จ.ปน.), แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ ฉบับทบทวนใหม่ (รอบปี พ.ศ.๒๕๖๐), (ยะลา : คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี (ก.บ.จ.ปน.), ๒๕๕๘), หน้า ๑๔๕.

^{๘๑} คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดนราธิวาส (ก.บ.จ.ปน.), แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ ฉบับทบทวนใหม่ (รอบปี พ.ศ.๒๕๖๐), (นราธิวาส : คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี (ก.บ.จ.ปน.), ๒๕๕๘), หน้า ๘๖.

แผนภาพที่ ๔.๑๔ การจัดทำยุทธศาสตร์

๔.๔.๑ แผนยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๑. วิสัยทัศน์ (Vision) : ประสานสัมพันธ์ ยึดมั่นความดี สู่วิถีสันติสุข

คำอธิบายวิสัยทัศน์

พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีภาพลักษณ์ที่สวยงามในการดำรงชีวิตของประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางด้านความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของตน แต่มีวิถีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุขในความหลากหลายของพหุวัฒนธรรม จากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาหลายปีซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและภาพลักษณ์ของ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเวลาช้านาน เป็นเหตุผลที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติต้องพร้อมร่วมประสานความสัมพันธ์ ด้านความรู้สึกร่วม ด้านความเข้าใจ ด้านการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยยึดมั่นความถูกต้องตามระเบียบกฎหมายของประเทศไทยและตามศาสนาของตน เพื่อการดำเนินชีวิตที่อยู่กันด้วยความรัก ความสามัคคี ภายใต้ความหลากหลายของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ เพื่อความสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประสานสัมพันธ์ หมายถึง การเรียนรู้วิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา แบบดั้งเดิม ซึ่งต้องมีความเข้าใจและเคารพในความแตกต่างซึ่งกันและกัน

ยึดมั่นความดี หมายถึง การยึดมั่นแนวประพฤติปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา วัฒนธรรม กฎระเบียบ กติกาของสังคม

สู่วิถีสันติสุข หมายถึง การมีสันติสุขที่เกิดขึ้นด้วยความรัก ความเข้าใจกัน และความเอื้อเฟื้อต่อกันภายใต้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

๒. พันธกิจ (Mission)

๒.๑ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความเข้าใจและไว้วางใจกันเพิ่มขึ้น

๒.๒ การจัดทำแนวปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน

๒.๓ ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านสันติสุขต้นแบบแต่ละจังหวัดเพื่อเป็นแบบอย่างในการอยู่ร่วมกัน

๒.๔ ประสานความร่วมมือผู้นำในการบริหารจัดการภายในชุมชน

๓. เป้าประสงค์รวม (Goal)

ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความไว้วางใจต่อกันและกัน เคารพกฎกติกาของทางบ้านเมือง ผู้นำทางศาสนาพร้อมเป็นแกนนำในสร้างสันติสุข และมีหมู่บ้านสันติสุขเพิ่มขึ้น

๔. ประเด็นยุทธศาสตร์เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

- ๔.๑ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ร่วมกัน
- ๔.๒ ยุทธศาสตร์ความสำคัญของความเป็นไทย
- ๔.๓ ยุทธศาสตร์การสร้างความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเรียนรู้ร่วมกัน

เป้าประสงค์ : ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเข้าใจกันต่อกัน และกัน เกิดความความสามัคคีภายในชุมชน ผู้นำพร้อมเป็นแกนนำในการสร้างสันติสุข

กลยุทธ์

๑. ส่งเสริมให้ประชาชนมีการเรียนรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่ถูกต้อง

แนวทางพัฒนา

- ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีแก่ประชาชนในชุมชนให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันและเข้าใจกันในทางถูกต้อง
- ส่งเสริมให้ผู้นำทางศาสนาได้มีการนัดประชุมประชาชนร่วมกัน ภายในชุมชนเพื่อจะได้ให้ความรู้เกี่ยวกับทางด้านศาสนา ทั้งพุทธและอิสลาม

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ ประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งได้ ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม ร่วมกันได้ เกิดความเคารพและให้เกียรติแก่กันและในการ อยู่ร่วมกันในชุมชน

๒. ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบในแต่ละจังหวัด

แนวทางพัฒนา

- ประสานงานร่วมกับหน่วยงานทางภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็น คอ.บต. หรือทางทางจังหวัด เกี่ยวกับการยกย่องชุมชนพหุ วัฒนธรรมที่มีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรภาพ ที่ดีต่อกัน ไม่มีความขัดแย้งกันทางด้านความเชื่อหรือ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน
- ส่งเสริมเยาวชนให้รู้จักจิตอาสาภายในชุมชนทั้งพุทธและอิสลาม และคัดเลือกเยาวชนจิตอาสาพหุวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตที่ไม่ สร้างความขัดแย้งและร่วมกันช่วยเหลือชุมชนดูแลชุมชน

ร่วมกัน เพื่อให้เป็นเยาวชนต้นแบบของชุมชน สังคม และ
จังหวัด สืบต่อไป

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกันในฐานะที่
ชุมชนของตนเองได้เป็นต้นแบบแห่งชุมชนสันติสุขและทำ
ให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเกิดความเข้าใจและยอมรับแก่
กันและกัน อีกทั้งชุมชนก็เกิดความภูมิใจที่เยาวชนภายใน
ชุมชนได้รับการยกย่องจากหน่วยงานทางราชการ

๓. เพิ่มศักยภาพของผู้นำในการสร้างสันติสุขในชุมชน

แนวทางพัฒนา

- จัดการพบปะพูดคุยในระดับผู้นำทางศาสนาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อ
ความสนิทสนมและการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับทางด้าน
ศาสนา หรือวัฒนธรรมของแต่ละศาสนาอย่างเข้าใจกัน
ด้วยดี
- เร่งเสริมการสร้างสันติสุขโดยการสร้างความเข้าใจเพื่อลดความ
หวาดระแวง โดยให้ร่วมประสานงานกับผู้นำทางศาสนา
โดยให้ผู้นำศาสนาเป็นต้นแบบของการสร้างสันติสุข
ส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาเป็นต้นแบบของการสร้างสันติสุข

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างสำนึกความเป็นไทย

เป้าประสงค์ : ประชาชนในพื้นที่มีความหวงแหนแผ่นดินไทย มีความสำนึกในความ
เป็นไทย กตัญญูต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

กลยุทธ์

๑. ส่งเสริมกิจกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

แนวทางพัฒนา

- จัดกิจกรรมให้เยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้ในเรื่องพลเมืองที่ดี
ความรักความสามัคคีต่อกัน และเรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่
ร่วมกันในสังคมเดียวกัน
- ประสานผู้นำทางศาสนาให้ร่วมกันส่งเสริมให้เยาวชนภายใน
ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดี พร้อมทั้ง
คัดเลือกเยาวชนต้นแบบของชุมชนไทยพุทธไทยมุสลิม
ภายในชุมชน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอยู่ด้วยความเข้าใจกันพร้อมทั้ง
ผู้ปกครอง เกิดความภาคภูมิใจในการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้

เป็นพลเมืองที่ดีพร้อมทั้งได้รับการยกย่องทำให้เกิดความภาคภูมิใจแก่เยาวชน

๒. เพิ่มศักยภาพของความสัมพันธ์ในชุมชนแก่ประชาชน

แนวทางพัฒนา

- ส่งเสริมและพัฒนาประชาชนในชุมชนให้ได้ร่วมกันทำกิจกรรมที่ประชาชนทั้งสองศาสนา ร่วมกันพัฒนาชุมชนโดยพลังของชุมชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้เห็นถึงความสำคัญของพลังแห่งความสามัคคี
- ส่งเสริมการร่วมมือกับผู้นำทางชุมชน ผู้นำทางศาสนาได้ร่วมกันประชุมกับประชาชนในชุมชนเพื่อร่วมกันสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน การรับฟังการแสดงความคิดเห็นหรือแนวคิดแนวปฏิบัติของประชาชนโดยการผ่านการประชุมประจำเดือน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันภายในชุมชน เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข รู้จักการแบ่งหน้าที่ในการดูแลชุมชน และเกิดความรักและหวงแหนชุมชนที่ตนเองได้อยู่อาศัย และให้เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ด้วยความเข้าใจกัน พร้อมทั้งผู้ปกครอง เกิดความภาคภูมิใจในการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้เป็นพลเมืองที่ดีพร้อมทั้งได้รับการยกย่องทำให้เกิดความภาคภูมิใจแก่เยาวชน

๓. พัฒนาศักยภาพผู้นำในการพัฒนาชุมชน

แนวทางพัฒนา

- พัฒนาการดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนโดยมุ่งให้ผู้นำทางศาสนาได้มาร่วมกันทำ และพยายามให้ผู้นำทางศาสนาได้ส่งเสริมเกี่ยวกับการดูแลชุมชนที่อยู่อาศัยด้วยความรักและปราศอคติทั้งสิ้น
- ส่งเสริมการร่วมมือกับผู้นำทางด้านศาสนาและผู้นำชุมชนได้ศึกษาดูงานเกี่ยวกับชุมชนที่มีความสันติสุขอยู่กันอย่างเข้าใจกันในสังคมพหุวัฒนธรรม พร้อมได้นำความรู้มาพัฒนาชุมชนของตนเองจัดให้ผู้นำในชุมชนได้เป็นแกนนำในการร่วมกันพัฒนาชุมชน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ผู้นำภายในชุมชนทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายบ้านเมือง ฝ่ายศาสนาต่างให้ความร่วมมือกันในการมุ่งมั่นพัฒนาชุมชนที่ตนเองอยู่

อาศัย และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในสังคม และ
พร้อมที่จะร่วมกันดูแลชุมชน โดยการให้ประชาชนในชุมชน
เป็นผู้มีส่วนร่วมด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความปรองดองอย่างต่อเนื่อง

เป้าประสงค์ : ประชาชนมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุ
วัฒนธรรม เกิดการป้องกันชุมชนของตนเองอย่างมีส่วนร่วม

กลยุทธ์

๑. สร้างความเข้าใจและอำนวยความสะดวก

แนวทางพัฒนา

- ส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้
เรียนรู้ และมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน และยอมรับความ
แตกต่างระหว่างกัน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนใน
ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมภายในชุมชน
- ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมร่างกฎของชุมชนเพื่อความ
เป็นระเบียบของชุมชน และประชาชนทุกคนได้ร่วมกัน
แสดงออกถึงแนวคิดของตนเองในการดูแลชุมชนในการ
อยู่ร่วมกัน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนภายในชุมชนมีเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันและยอมรับ
กฎกติกาที่ทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและสร้างขึ้น

๒. เสริมสร้างมิตรภาพที่ดีของประชาชน

แนวทางพัฒนา

- ส่งเสริมให้ประชาชนทั้งพุทธและมุสลิมได้มีกิจกรรมภายใน
ชุมชนเพิ่มขึ้นเพื่อให้ประชาชนที่อยู่ร่วมกันได้ทำ
กิจกรรมร่วมกันด้วยความจริงใจ
- ส่งเสริมให้เยาวชนที่อยู่ร่วมกันภายในชุมชนต้องได้เรียนรู้ด้วยกัน
เพื่อสร้างความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน และสร้างหลักสูตร
เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในวิถีพหุวัฒนธรรม

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนทั้งพุทธและมุสลิมได้ร่วมแสดงออกถึงความจริงใจใน
การร่วมกิจกรรมของทางชุมชน และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
ด้วยกันโดยไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตของตนเอง และเห็นถึง
ความเป็นมิตรภาพของเยาวชนผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน

๓. ส่งเสริมเวทีพหุวัฒนธรรมเพื่อการปรองดอง

แนวทางพัฒนา

- ส่งเสริมให้ประชาชนที่อยู่ร่วมกันได้จัดการบริหารชุมชนด้วยความเป้าหมายเดียวกันคือความสงบสุขภายในชุมชนด้วยความสามัคคีกันของทุกฝ่าย
- จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้วิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกันของประชาชนคนรุ่นก่อน และเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนร่วมกัน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- ประชาชนภายในชุมชนได้ร่วมกันดูแลจัดการบริหารชุมชนด้วยการร่วมมือกันอย่างจริงจังและพร้อมเพรียงกัน อีกทั้งประชาชนได้ร่วมกันส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง

๔.๔.๒ การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายเพื่อพุทธ จากผลการสนทนา

กลุ่มเฉพาะ

ผลการสนทนากลุ่มเรื่องเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี เวลา ๑๓.๓๐ น. จำนวน ๑๘ รูป/คน ได้แก่

๑. พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ / ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข
๒. พระครูประโชติรัตนานุรักษ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส
๓. พระสมุห์บุญมา อาทโร ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี
๔. พระมหาพิภพ ฐิริปัญโญ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอโคกโพธิ์
๕. พระปลัดนฤตม์ชัย อภินันโท ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา
๖. พระปลัดเฉลิมชน อุภูฏาโน พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี
๗. พระมหานพดล สุจิณฺโณ รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์จังหวัดปัตตานี
๘. พระครูสมุห์ปฐาพร นนทิโย เจ้าอาวาสวัดโคกหมัก อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
๙. ดร.วันพิชิต ศรีสุข หัวหน้าแผนกพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
๑๐. ดร.จิตต์ นิลวิเชียร อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๑๑. นายจารึก ศิริบุพผะ รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
 ๑๒. นายรักชาติ สุวรรณ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
 ๑๓. นางสาวละม้าย มานะการ ทีมบริหารคณะกรรมการผู้หญิงชายแดนภาคใต้และ
 แกนนำกลุ่มภาคประชาสังคม/เครือข่ายชาวพุทธเพื่อ
 สันติภาพ
 ๑๔. นายกุศล ชุนดำ ฝ่ายกฎหมายสัมพันธ์ไทยพุทธจังหวัดปัตตานี
 ๑๕. นายวิจิต กิจจะเสน รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข
 ๑๖. นายพงศ์ศักดิ์ พรหมสัง ประธานองค์กรกลุ่มรวมไทย ๗ จังหวัด
 ๑๗. นางกรรณิพย์ รัตนมุสิก เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
 ๑๘. นางสาวนาฏนภางค์ คล้ายนิมิต เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและนำข้อมูลมากำหนดประเด็นสำคัญในการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้รูปแบบและยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ และผลการสนทนากลุ่มที่ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นหลากหลาย ถึงการกระบวนขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นหลังจากการสนทนากลุ่มเฉพาะดังนี้

๑. ด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ทางเครือข่ายจำเป็นต้องมีความคิดที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน พร้อมทั้งมีการรวมเครือข่ายกันให้แน่นและเข้มแข็ง โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับด้านสันติสุขในแนวทางเดียว และพร้อมที่จะเป็นตัวแทนของชาวพุทธในการเรียกร้องพร้อมเสนอแนวคิดต่าง ๆ ของชาวพุทธ และทางเครือข่ายก็จะเป็นผู้ที่แสดงความรักและให้ความเคารพในเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่อันเป็นแนวทางเดียวกัน อีกทั้งสมาชิกภายในเครือข่ายเองก็ต้องมีความรักและความเคารพต่อกันและภายในเครือข่าย เคารพกฎกติกาที่เกิดขึ้นภายในเครือข่าย เราจะไม่เอาความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งและไม่คิดว่าความคิดของตนเองเป็นใหญ่เสมอ^{๘๒} และสมาชิกภายในเครือข่ายจะต้องรู้จักเลือกในการเสพข่าวสารต่าง ๆ ตามสื่อไม่ว่าจะเป็นทางไลน์ ทางเฟซบุ๊ก เพราะหากไม่รู้เท่าทันเราหรือไม่ได้พิจารณาข่าวสารก็จะเป็นประเด็นที่สามารถทำให้เราเกิดการโจมตีกันโดยเฉพาะกับอีกฝ่ายหนึ่ง เราจะต้องมีสติในการวิเคราะห์และจะไม่ทำให้เกิดปัญหาทางความรู้สึกแค้นแค้นและกัน^{๘๓} เครือข่ายจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนแนวคิดกันของกันและกัน ในรูปแบบของการของการพูดคุยเพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย และเราต้องมีความเคารพของกันและกัน รู้จักถอดความรู้สึกรู้สึกของกันและกันออกจากความเป็นตัวตน แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายแต่ทุกคนจำเป็นต้องทำ เพราะมันจะเป็นก้าวแรกของการสร้างสันติสุขทั้ง

^{๘๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group),ดร.วันพิชิต ศรีสุข,หัวหน้าแผนกพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๘๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

แก่ตนเองและของเครือข่าย^{๘๔} สมาชิกของเครือข่ายควรมีความร่วมมือกันให้สูงโดยปราศจากอคติ พร้อมให้กำลังใจแก่กันและกัน ไม่พูดหรือทำอะไรที่ทำให้เกิดการบั่นทอนกำลังใจของเพื่อนสมาชิกในเครือข่าย และทางเครือข่ายจะต้องมีกำลังใจในการทำงานต่อไปถึงแม้ว่าผลของสันติสุขจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ไม่ทราบ ขอให้สมาชิกของเครือข่ายได้ทำต่อไปด้วยยังมองเห็นว่าสันติสุขจะต้องเกิดขึ้น^{๘๕}

๒. ด้านการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อสร้างสันติสุข เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรดำเนินงานต่อไปในการสร้างสันติสุขสร้างความชัดเจนในการทำงานมีการพูดคุยให้ชัดเจนถึงอุดมการณ์และเป้าหมายในการดำเนินงานที่เราต้องการมุ่งทำงานเพื่อให้เกิดสันติสุขภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจะต้องเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายและได้สร้างความเข้าใจที่ดีในการอยู่ร่วมกันโดยเฉพาะผู้นำทางด้านศาสนาจะต้องเป็นหลักในการในการพูดคุย^{๘๖} และในการพูดคุยก็จะให้มีทางฝ่ายรัฐมาเป็นตัวกลางในการจัดการพูดคุยให้ชัดเจน เพื่อจะให้เกิดความไว้วางใจกัน เพราะบางครั้งเราจัดเวทีอาจจะไม่อาจจะไม่ได้รับความร่วมมือกับทางรัฐจัด มีปัญหาอะไรก็ยากให้ทางรัฐจัดเวทีและทางเครือข่ายก็ได้มีโอกาสได้ชี้แจง อีกทั้งเครือข่ายเองก็จำเป็นต้องนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมอบรมจะต้องนำลงสู่ชุมชนให้ได้ โดยลงไปแต่ละชุมชนไม่ต้องมากเอาทีละชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รู้และเข้าใจในกิจกรรมและทางเครือข่ายได้รับรู้และมีโครงการที่จะทำ แต่หัวใจคือการลงไปแต่ละชุมชนอย่าไปเยอะ ถ้าจะจัดเวทีก็จัดเวทีแต่ละชุมชนและพยายามลงพื้นที่ให้ลึกกว่าเป็นอยู่^{๘๗} การเดินทางของเครือข่ายควรที่จะเริ่มตั้งแต่ชุมชนเป็นต้นแบบ เริ่มต้นจะโดยการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งโดยการดูแลตนเองให้ได้ โดยการพูดคุยกัน โดยที่เรารู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา พร้อมทั้งเข้าใจบางพื้นที่ชาวบ้านก็มีความตั้งใจให้เห็นเครือข่ายลงไปชุมชน โดยการที่เราสร้างเกราะป้องกันของการเข้าใจผิดคือการพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่หรือเรียกว่าการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน^{๘๘}

๓. ด้านปรับปรุงการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธ เครือข่ายจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้ในกิจกรรมเห็นว่าไม่สามารถดำเนินงานได้บางพื้นที่ เช่นการลงพื้นที่ในบางพื้นที่ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเช่นการเข้าหาผู้นำทางศาสนาเป็นต้น และก็พยายามสร้างความเข้าใจกัน ลดการเสียดสีระหว่างกัน พยายามสร้างภาพที่สวยงามในการทำงานโดยไม่มุ่งเน้นเรื่องของ

^{๘๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ดร.จิตต์ นิลวิเชียร, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๘๕} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายจารึก ศิริพงษ์, รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๘๖} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายกุศล ขุนดำ, ฝ่ายกฎหมายสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๘๗} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายวิชิต กิจจะเสน, รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๘๘} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระมหาพิภพ ฐิริปัญญา, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอโคกโพธิ์, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

ความรุนแรง มุ่งสร้างความรักความเข้าใจที่ดีต่อกันและมีการพูดคุยกันให้มาก^{๘๙} เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ โดยเฉพาะเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา เรามีบทบาทอย่างมากมีโอกาสมาในการที่จะพูดคุยเรื่องสันติเช่นในวันพระก็ถือโอกาสได้พูดคุยกับชาวบ้านเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจกับประชาชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกัน การเข้าใจต่อเห็นการณที่เกิดขึ้น และสมาชิกในเครือข่ายก็ต้องพยายามเรื่องของสันติมีโอกาสในการพูดคุยเรื่องสันติกันให้มาก เพราะจะได้เห็นพลังที่เราทุกคนได้เห็นร่วมกันว่าสันติควรที่จะต้องมีในจิตใจและภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้^{๙๐} และเรื่องของสันติสุขนั้นจะต้องการสามัคคีกันทุกฝ่าย ที่จะต้องมีความเข้าใจร่วมกัน สันติสุขที่ยั่งยืนนั้นจะต้องร่วมกันของทุกฝ่าย สันติสุขอยู่ฝ่ายเดียวไม่มีวันที่จะสันติสุขอย่างแน่นอน เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจึงจำเป็นต้องมีบทบาทในการที่จะมีการงานเชิงรุกไปลึกกว่าเดิม การช่วยเหลือชาวพุทธเป็นสิ่งที่ได้อยู่แล้วและจะต้องมีการช่วยเหลือทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์โดยการที่^{๙๑} ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายในแต่ละด้านออกมาให้ชัดเจน เช่น ด้านการเมือง ด้านกฎหมาย ด้านสิทธิเสรีภาพ ด้านมวลชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสันติสุขในพื้นที่^{๙๒}

๔. ด้านปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ในปัญหาและอุปสรรคของการทำงานคือเรื่องของปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงเกิดขึ้น^{๙๓} ทางสมาชิกของเครือข่ายต้องมีการพูดคุยที่ได้ความกระจ่างชัดในทุกประเด็นที่มีการพูดคุยกันหรือหาทางออกร่วมกันโดยไม่มีการพูดหรือแสดงความคิดเห็นภายนอกการประชุม^{๙๔} เครือข่ายชาวพุทธยังขาดการทำงานกันอย่างแบบสอดคล้องประสานกับทางภาครัฐ^{๙๕}

^{๘๙} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระปลัดนรุตม์ชัย อภินนโท,ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสงขลา, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๐} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระปลัดเฉลิมชน อุภูฐานโน,พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระครูโฆสิตสุตาภรณ์,ประธานเครือข่ายพระธรรมอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายพงษ์ศักดิ์ พรหมสัง,ประธานองค์กรกลุ่มรวมไทย ๗ จังหวัด, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นางสาวละม้าย มานการ,ทีมบริหารคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนภาคใต้และแกนนำกลุ่มภาคประชาสังคม/เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระปลัดนรุตม์ชัย อภินนโท,ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสงขลา, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๕} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระครูสมุห์บุญมา อาทโร,ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี

สรุปผลการสังเคราะห์ประเด็นการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑. เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรดำเนินงานที่ก้าวข้ามไปร่วมในการร่วมกิจกรรมกับทางเครือข่ายอื่น ๆ ให้มากยิ่งขึ้น การทำงานในพื้นที่หากจะหวังสันติสุขอย่างแท้จริงควรลดความเป็นไทยพุทธหรือมุสลิม หรือการข้ามความรู้สึกในความเป็นตัวตน เพราะหากยังยึดมั่นถือมั่นจะเป็นตัวอุปสรรคอย่างหนึ่งในการสร้างสันติ และควรทำงานกับกลุ่มที่หลากหลายหรือต่างศาสนิก^{๙๖} เพื่อก้าวข้ามความเป็นตัวตน หรือการยึดความตัวตนเป็นใหญ่ ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความปล่อยวาง หากทุกคนในพื้นที่ได้วางความเป็นตัวตนก้าวข้ามความเป็นตัวตนให้ได้เพื่อพร้อมที่จะเรียนรู้และการสร้างสันติสุข

๒. การทำงานควรมีการร่วมมือกันหลายฝ่ายโดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์เห็นระหว่างเพื่อนให้เกิดขึ้น^{๙๗} ซึ่งความเป็นเพื่อนจะตัวที่สำคัญในการสร้างสันติ เพราะการที่ความสนิทสนมกันความรักกันระหว่างเพื่อนจะตัวที่คอยประสานความเข้าใจระหว่างกันได้

๓. สันติวิธียังเป็นวิธีการที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้^{๙๘} เพราะสันติวิธีจะมุ่งเน้นเรื่องของการให้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะทางกาย วาจา ใจ

๔. การเป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ควรนำเอาเรื่องของสถานการณ์มาเป็นปัจจัยในการอยู่ร่วมกัน ควรเอาแนวปฏิบัติของคนสมัยก่อนมาประพจน์ และนึกถึงรอยสัมพันธ์แบบเก่าก่อน ที่ทางคนในยุคก่อนที่อยู่ร่วมกันมีวิถีชีวิตที่เป็นอยู่กันอย่างสันติสุข^{๙๙}

๕. เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรมีการแบ่งหน้าที่แต่ฝ่ายในการทำหน้าที่ให้ชัดเจน เช่น ฝ่ายกฎหมาย ฝ่ายมวลชน เป็นต้น^{๑๐๐} หากมีกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับด้านใดก็ได้มอบหมายให้สมาชิกในเครือข่ายได้ปฏิบัติอย่างทันท่วงที

^{๙๖} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ดร.วันพิชิต ศรีสุข, หัวหน้าแผนกพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๗} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นางสาวละม้าย มานการ, ทีมบริหารคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนภาคใต้และแกนนำกลุ่มภาคประชาสังคม/เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

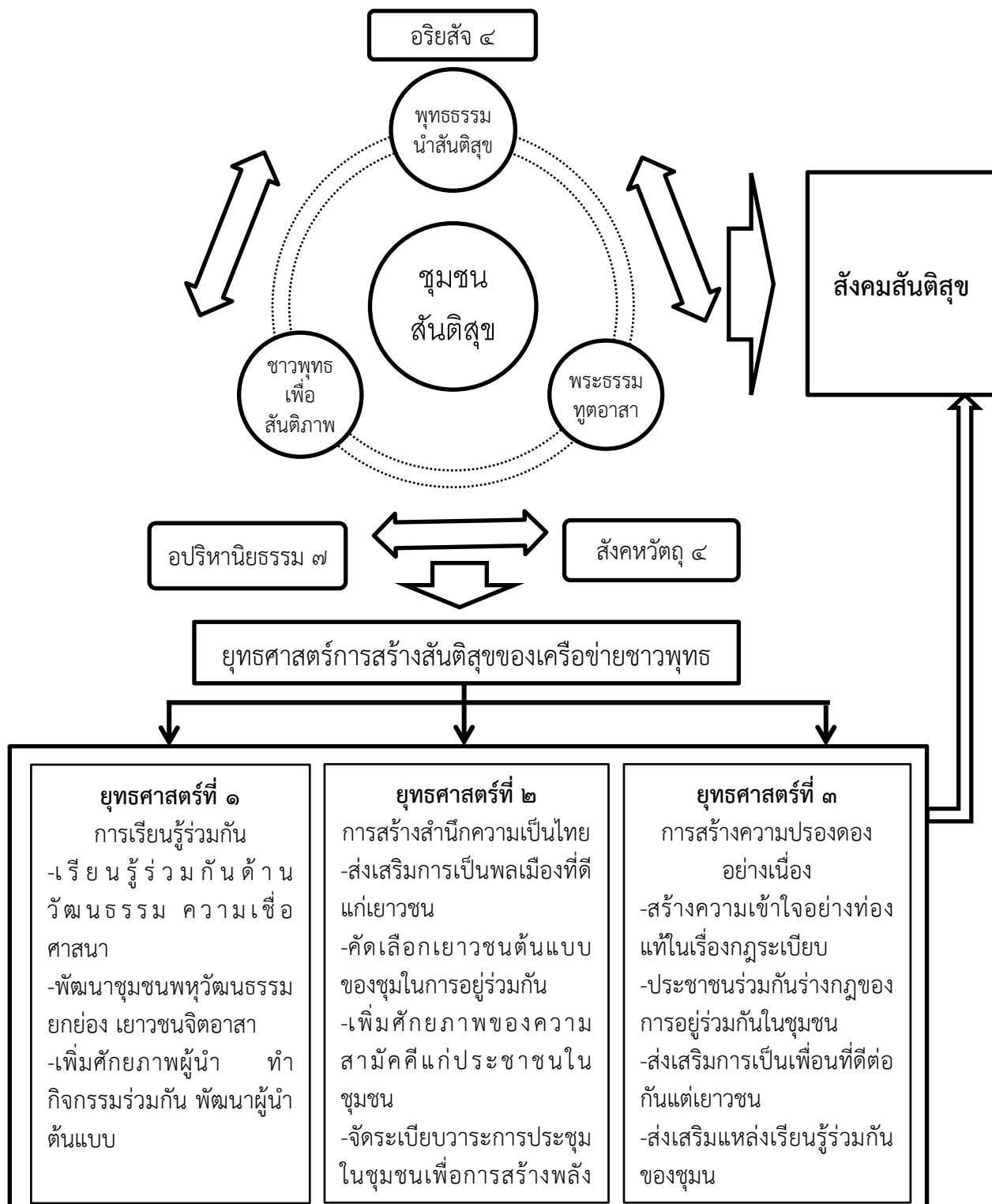
^{๙๘} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๙๙} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระมหานพดล สุจิณโณ, รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๐} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายพงษ์ศักดิ์ พรหมสัง, ประธานองค์กรกลุ่มรวมไทย ๗ จังหวัด, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยต่าง ๆ และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แล้วนำมารวบรวม เรียบเรียงไว้ในงานวิจัยนี้ และจากการที่ได้พบทวนเอกสารต่าง ๆ และลงพื้นที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

จากแผนภาพที่ ๔.๑๕ ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยต่าง ๆ และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แล้วนำมารวบรวม เรียบเรียงไว้ในงานวิจัยนี้ และจากการที่ได้ทบทวนเอกสารต่าง ๆ และลงพื้นที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ทั้ง ๓ เครือข่าย คือ เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ในการดำเนินงานด้านการสร้างสันติสุข ควรมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน โดยมีการร่วมมือกันในการดำเนินงานด้านสันติสุข เพื่อที่จะให้การทำงานให้เป็นไปด้วยความร่วมมือกัน โดยการกำหนดหรือหาประเด็นที่สามารถทำร่วมกัน หรือการแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนในแต่ละเครือข่าย และต้องมีการทำงานที่让群众มีส่วนร่วม เพื่อที่จะได้ร่วมกับชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพราะหากจะได้มีการร่วมมือกันอย่างสอดคล้องกัน โดยในแต่ละเครือข่ายมีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกัน เพื่อที่จะได้สร้างสันติสุขภายในชุมชน การที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข โดยการประสานความร่วมมือกันโดยมีการเชื่อมโยงกับชุมชน โดยให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกันในการขับเคลื่อน

การที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ จะทำงานได้อย่างมีระบบ มีความเข้าใจร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกันแต่ละเครือข่าย และจะเป็นประโยชน์แก่การขับเคลื่อนงานด้านสันติสุข พร้อมทั้งมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น และเชื่อมโยงกับชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้ากันได้ดี ทุกเครือข่ายต้องมีหลักธรรมที่คอยจะเป็นตัวประคับประคองในการดำเนินงานเช่นหลักธรรม อภิธานียธรรม มาเป็นหลักในการกำหนดประเด็นเรื่องของการประชุม การพร้อมพร้อมเพียงในการประชุม โดยที่ทุกเครือข่ายต้องมีความจริงใจในการเข้าร่วมประชุม ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันหาทางออกหรือหนทางในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข และหาข้อตกลงกันให้ได้ภายในที่ประชุม โดยที่สมาชิกทุกคนต้องมีความเคารพต่อกันภายในเครือข่าย ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน แต่ต่างให้ความเชื่อใจเชื่อมั่นในการที่จะดำเนินงานร่วมกันของแต่ละเครือข่าย เพราะจะทำให้เกิดความเข้มแข็งภายในเครือข่าย ทำให้เครือข่ายเกิดความสามัคคีและพร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ด้วยกัน

ในการดำเนินการขับเคลื่อนงานด้านสันติสุขของแต่ละเครือข่ายควรมีการศึกษาถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้นภายในสังคม โดยยึดหลักของอริยสัจ ๔ ในการเรียนรู้และเข้าใจสภาพของปัญหา พร้อมทั้งรู้จักหาถึงสาเหตุวิธีการในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะสิ่งที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรทำคือการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยที่เชื่อมโยงให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีเหตุผลเมื่อปัญหาอะไรที่เกิดขึ้น พร้อมให้ความสำคัญของสาเหตุของปัญหา แล้วให้ชุมชนรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยหลักการวิธีการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องไม่ใช่ความถูกต้อง โดยที่ให้ทุกคนในชุมชนเรียนรู้ด้วยกัน และแก้ไขพร้อมกัน ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธจะต้องมีการลงพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น เข้าถึงชุมชนให้มากยิ่งขึ้น หลักธรรมอีกอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การดำเนินงานของทางเครือข่ายมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินของทางเครือข่ายได้อย่างราบรื่น และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น

ในภายในเครือข่ายเอง และเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างประชาชนที่ได้ลงไปดำเนินกิจกรรม นั่นคือหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ประธานเครือข่ายหรือสมาชิกภายในเครือข่ายเองที่จำเป็นต้องมีเพราะการทำงานนั้นเป็นการทำงานเป็นทีม จำเป็นต้องรู้จักให้ความรัก ความเคารพ การให้เกียรติแก่กันและกัน รู้จักที่จะพูดเพื่อสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในเครือข่ายเอง หรือภายในชุมชนที่ทางเครือข่ายได้ลงไปดำเนินกิจกรรม การพูดถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะทำให้สมาชิกเครือข่ายจะอยู่กันอย่างยาวนานหรือสามารถร่วมทำงานกันได้อย่างราบรื่น และมุ่งไปสู่สันติสุขให้เกิดขึ้นภายในสังคมได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งสมาชิกในเครือข่ายชาวพุทธทุกคนต้องรู้จักหน้าที่ของตนเอง และพร้อมที่จะทำหน้าที่ของตนเองให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเครือข่ายของตนเอง หรือการทำงานร่วมกันกับเครือข่ายอื่น เพราะเครือข่ายจะดำเนินไปด้วยอย่างมีประสิทธิภาพหรือประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้นั้น ทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง พร้อมทั้งช่วยเหลืองานภายในเครือข่ายให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น อีกทั้งสมาชิกของเครือข่ายต้องรู้จักวางตนให้เหมาะสม มีความประพฤติในการทำงานด้วยความตั้งใจพร้อมที่จะช่วยเหลือกิจกรรมหรืองานภายในเครือข่ายให้เข้มแข็ง และบรรลุวัตถุประสงค์ หลักธรรมที่กล่าวมานั้นจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้เครือข่ายทั้ง ๓ เครือข่ายได้มีความเข้มแข็งและทำให้เครือข่ายได้ดำเนินกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จ

ด้านการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติร่วมมือกับทุกเครือข่าย เพื่อที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขไปตามประเด็นทางยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดมาดังต่อไปนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรแบ่งภาระการที่จะในการดำเนินกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ตามความถนัดของตนเอง ในการเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ประชาชนในสังคมต่างยอมรับและหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง ทางเครือข่ายควรสอนโดยเฉพาะเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีของกันและกัน ทางด้านศาสนาทางเครือข่ายก็ควรไปร่วมมือกับทางผู้นำทางศาสนาอิสลามเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือกันทางด้านศาสนา ออกไปให้ความรู้แก่เยาวชนตามโรงเรียน พร้อมทั้งค้นหาเยาวชนที่มีจิตอาสาและมีพฤติกรรมในการอยู่ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในการแสดงออกที่เหมาะสม เพื่อเป็นต้นแบบแก่เยาวชน พร้อมทั้งทางเครือข่ายชาวพุทธควรที่จะจัดกิจกรรมร่วมกับทางผู้นำศาสนา เพื่อเรียนรู้และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางศาสนา

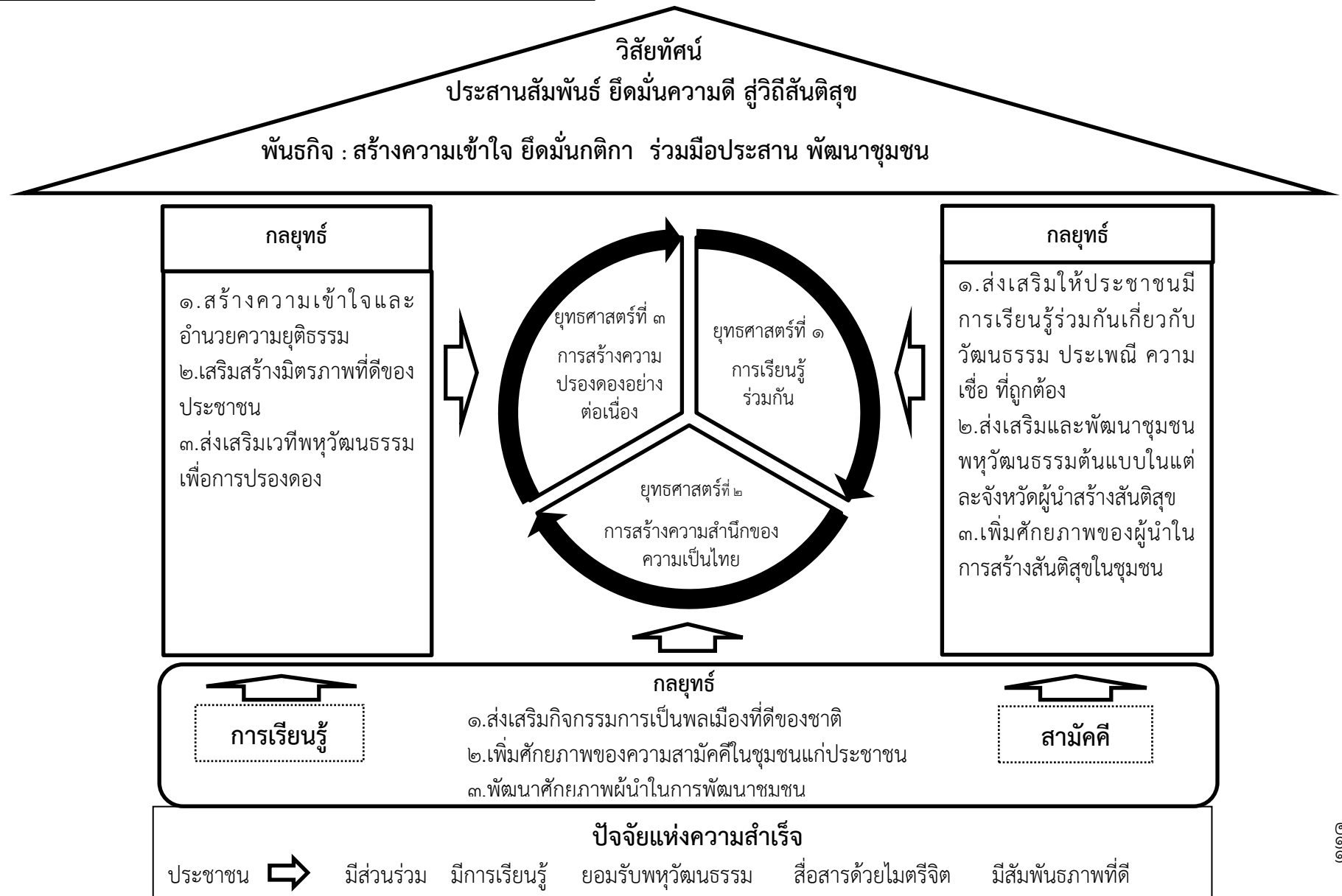
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างสำนึกความเป็นไทย ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรจัดให้มีขึ้นภายในชุมชนเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและโดยเฉพาะความเป็นไทย โดยไม่เอาเรื่องของศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ มาเป็นตัวปิดกั้นการเรียนรู้ แต่ให้เยาวชนและประชาชนได้เห็นร่วมกันถึงความเป็นไทย รู้จักหวงแหนแผ่นดินเกิด ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยการจัดกิจกรรมที่สร้างพลังแห่งความสามัคคีร่วมกันของคนในชุมชนสนับสนุนการที่ผู้คนในชุมชนมาพบปะพูดคุยกันด้วยการประชุมระดับชุมชนเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความปรองดองอย่างเนื่อง ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองอย่างต่อเนื่อง ต้องทำให้ประชาชนในชุมชนได้มีบทบาทในการร่วมกันปกป้องชุมชน ด้วยการร่วมกันร่างกฎระเบียบภายใน

ชุมชนระหว่างประชาชนที่อยู่ร่วมกันเพื่อเป็นข้อตกลงของชุมชน ส่งเสริมการเคารพระเบียบและการให้ควมรู้เรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ แก่เยาวชนและประชาชน เพื่อการอยู่กันอย่างสันติสุขในชุมชน พร้อมทั้งให้ความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรมชุมชน ประเพณี ความเชื่อด้านต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เรียนรู้ร่วมกัน

จากกระบวนการดังกล่าวเป็นแนวทางในการพัฒนาเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านการกระบวนการขับเคลื่อนของเครือข่ายชาวพุทธที่จะเป็นเครือข่ายที่ต้องประสานและเชื่อมประชาชนในชุมชนให้มีการเรียนรู้ร่วมกันอันจะส่งผลต่อสังคมที่สันติสุข

แผนยุทธศาสตร์การสร้างสรรค์สังคมสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยแบบคุณภาพ ผลจากการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

การดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติมีการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) ขั้นการพูดคุย เป็นการดำเนินงานเริ่มต้นใช้วิธีการพูดคุยกับสมาชิกและมีใช้เครือข่ายเพื่อให้การดำเนินการสร้างสันติ ในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการริเริ่มเพื่อทำความเข้าใจกันเกี่ยวกับการดำเนินการของทางเครือข่ายในแต่ละกิจกรรมหรือในแต่ละโครงการ เพื่อให้เกิดเข้าใจที่ตักกันของสมาชิกภายในเครือข่าย

๒) ขั้นการกำหนดประเด็นขับเคลื่อน ด้วยการร่วมกันวางแผนในการดำเนินงาน เป็นการนำหัวข้อที่สนใจร่วมกันนำมาขยายผลให้เกิดการดำเนินงานวางแผนกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายชาวพุทธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๓) ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม/การแบ่งหน้าที่ เป็นการวางแผนจัดตั้งองค์กรเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจัดประชุมอย่างเป็นทางการเพื่อให้เกิดการบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มและมอบหมายการลงพื้นที่แต่ละพื้นที่ ตลอดถึงการดูแลสมาชิกหรือประชาชนภายในชุมชนของตนเองซึ่งการแบ่งหน้าที่กันขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๔) ขั้นการดำเนินกิจกรรม เป็นการนำกิจกรรมตามแผนของเครือข่ายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการสร้างสันติผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกและร่วมมือกับประชาชนในการสร้างสันติสุข การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติแต่ละเครือข่ายถือว่าปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๕) ขั้นการทบทวนการดำเนินกิจกรรมเป็นการนำผลการดำเนินงานของเครือข่าย เพื่อปรับแผนการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน การทบทวนการขับเคลื่อน กิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญในการทำงานด้านดำเนิน กิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการ ทบทวนการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๖) ขั้นการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ เป็นการกำหนดกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีความ เป็นไปได้อย่างยิ่ง และเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดอันจะเกิดขึ้นภายในอนาคตถือได้ว่าเป็น กระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อที่จะได้ปรับปรุงการดำเนิน กิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่าย ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ ของการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๕.๑.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ ๓ จังหวัด ชายแดนภาคใต้ สรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม รูปแบบการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น จะเห็นได้จากทำงานของกลุ่มที่เน้นเรื่อง ของการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือผู้นำทางศาสนา มุ่งเน้นให้ชาวพุทธได้ดำเนินการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การที่หมู่ชาวพุทธได้ทำงานร่วมกับทาง เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการวางแผนในการดำเนินงานของเครือข่าย เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการ ทำงานที่สอดคล้องกับปัญหาของทางชุมชนที่อยู่อาศัย

๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การที่ให้หมู่ชาวพุทธหรือตัวแทนชาว พุทธได้มีโอกาสที่จะตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ทำ หรือได้ จัดขึ้นเพื่อที่จะเป็นช่องทางในการช่วยเหลือหรือการเป็นตัวแทนเรียกร้องให้แก่หมู่ชาวพุทธ

๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในการดำเนินงานของเครือข่ายชาว พุทธเพื่อสันติได้มีการจัดสมาชิกของเครือข่ายและหมู่ชาวพุทธได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หรือให้ ความร่วมมือในการดำเนินงานของเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านทรัพยากร การติดต่อ ประสานงานกับหมู่ชาวพุทธ การขอความช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ

๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการ ดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องของผลประโยชน์ทางตัวเงิน แต่เป็น ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นคือความสุข ความสันติสุขในชุมชน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นรูปแบบของการที่ให้ชาวพุทธได้มี โอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนภาพของการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติที่ผ่านมา ได้ผลเป็นอย่างไร หรือมีความต้องการที่จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรในการดำเนินงานต่อไป หรือผลที่ เกิดขึ้นมาได้ผลเป็นอย่างไร ก็ได้ให้ชาวพุทธหรือตัวแทนได้สะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้น

๒. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้ ในการทำงานของเครือข่ายชาว พุทธเพื่อสันติในการดำเนินงานในรูปแบบของการให้ความรู้นั้น คือการให้ความรู้แก่สมาชิกภายใน

เครือข่ายของตนเอง และการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ วัดอุปประสงค์ของการใช้รูปแบบการสร้างสันติสุข

๑) เพื่อให้ประชาชนยึดมั่นความดี การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของศีลธรรม เพื่อให้บ่มเพาะให้เจริญงอกงามในจิตใจของประชาชน เพื่อให้คนในสังคมได้เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ให้เห็นคุณค่าของความเป็นคนของทุกคน โดยให้สำนึกและให้เกิดขึ้นอยู่ในจิตใจอยู่เสมอ

๒) เพื่อไม่ให้ประชาชนใช้อารมณ์ตัดสิน จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความรัก ความเข้าใจ สามารถเรียนรู้ความสำคัญของทุกคน และเข้าใจที่จะเรียนรู้ประสบการณ์ของคนทุกคนก็มีความสำคัญ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๓) เพื่อให้ประชาชนรู้จักการรับฟังที่ดี ซึ่งการที่เรารู้จักรับฟังคนอื่นอย่างตั้งใจและให้เกียรติ นับเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งเหมือนกัน และเป็นการให้ความเคารพต่อผู้ที่สนทนาหรือผู้ให้ความรู้แก่เรา

๔) เพื่อให้ประชาชนยึดสติตั้งมั่น สิ่งที่จะเป็นตัวเชื่อมให้คนยังคงรักและเข้าใจกันเป็นอย่างดีคือ การที่ประชาชนมีความรู้สึกทางกาย วาจา ใจ ในทางที่ดีต่อกัน คือ จะกระทำอะไรก็มักต้องรู้สึกว่าการกระทำนั้นส่งผลอย่างไรบ้างต่อคนรอบข้าง ต่อสังคม หรือต่อคนที่ไม่ใช่คนศาสนาเดียวกันกับเรา เรียกว่าต้องคิดอย่างเสมอ

๕) เพื่อให้ประชาชนเกิดความสามัคคี เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติพยายามที่จะให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ เพื่อที่จะให้คนในสังคมได้รู้จักสามัคคี มีความเข้าใจปรองดองกัน รู้จักพูดคุยกันไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่นับถือศาสนาใด การที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีโอกาสพูดไม่ว่าจะเป็นเวทีเสวนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ก็มุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้สึกและเห็นถึงความสำคัญของความสามัคคี

๓. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้หรือการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นรูปแบบที่สำคัญของการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางเครือข่ายจึงมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนในสังคม เพื่อที่จะให้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีวัฒนธรรมอยู่กันอย่างหลากหลาย เพื่อหวังที่จะให้ประชาชนชาวพุทธและมุสลิมได้มีความสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรม โดยมีความต้องการ คือ

๑) การเรียนรู้ร่วมกัน นับเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่กระหว่างประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันทางด้านวัฒนธรรมของประชาชนที่แตกต่างจากเรา นับได้ว่าจะได้เป็นการสร้างความรัก ความผูกพัน ทำความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน และยังก่อให้เกิดการเรียนรู้

๒) การปรับตัว การที่ประชาชนในสังคมได้มีเรียนรู้ มีการเข้าใจในประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละศาสนา เพื่อจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐานของการให้เกียรติให้แก่กัน ไม่ได้มีความเหยียดหยาม ดูถูกดูแคลนต่อกันและกัน มีการปรับตัวเข้าหากัน ความรักความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นได้ ความเข้าใจที่ดีก็จะเกิดขึ้นได้

๓) การร่วมกันทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะมีการรับและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าใจร่วมกัน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนที่มีทัศนคติที่ดีต่อกัน เป็นประชาชนที่มีการยอมรับและเปิดใจกว้างในการยอมรับวัฒนธรรมของทางสังคมที่มีการผสมผสานกัน

๔) การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยที่ทางเครือข่ายได้พยายามที่จะทำความเข้าใจกับประชาชนในสังคมได้ยอมรับวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม โดยได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนทั่วไปให้เรียนรู้ว่า ไม่มีวัฒนธรรมใดในสังคมที่มีความยิ่งใหญ่เหนือว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง วัฒนธรรมที่หลากหลายก็ดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน

๔. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ กระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ใช้หลักของสันติวิธี เป็นการสื่อสารที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยสื่อสารบนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริงและเข้าใจความรู้สึกของอีกฝ่าย ในการสื่อสารอย่างสันตินั้นต้องประกอบด้วย

๑) การสังเกต เป็นลักษณะของการที่เราได้เข้าไปสื่อสารด้วยการพูด การทำงานร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ การสังเกตความรู้สึก ของประชาชนโดยเฉพาะกับคนที่เขาได้รับผลกระทบ หรือได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ ความรู้สึกของประชาชนที่ได้มาร่วมกิจกรรม ได้สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือเขาในทางที่ถูกต้อง

๒) ความรู้สึก การเข้าใจความรู้สึกของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การเรียนรู้ความรู้สึกของคนอื่นและการเข้าใจความรู้สึกของอื่นเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสื่อสารเชิงสันติสุข เพราะเราสามารถที่จะเข้าใจและความต้องการของคน ๆ นั้นอย่างดี

๓) ความต้องการ ความปรารถนาที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐในการดูแลเรื่องของความปลอดภัย เรื่องของการทำมาหากิน เรื่องของการใช้ชีวิตประจำวันด้วยความปลอดภัยเป็นสิ่งที่ประชาชนมีความต้องการ

๔) การขอร้อง กฎเหล็กคือ เน้นคำพูดที่บรรยายความต้องการร่วมของมนุษย์โดยไม่ใช้คำพูดที่บรรยายวิธีการหรือแผนการเฉพาะเจาะจงที่ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของเรา การที่ประชาชนในพื้นที่ ได้พยายามเรียกร้องหรือร้องขอกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งบางอย่างนั้น บางครั้งแต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการ เช่นการเรียกร้องเรื่องของสันติสุขในพื้นที่ ผ่านมาหลายปีถึงจะไม่ได้อย่างที่ร้องขอแต่เป็นสิ่งที่เราจะทำได้ทำและพยายามสร้างให้มีเกิดขึ้นภายในพื้นที่ต่อไปเพราะมันสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง

๕. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญและได้รับการเคารพนับถือจากประชาชนอย่างยิ่ง ผู้นำทางศาสนาจึงจำเป็นต้องมีการจับมือกันร่วมแรงร่วมใจกันในการที่สร้างมิตรภาพที่ดีในชุมชน ลักษณะของผู้นำดังต่อไปนี้

๑) เมตตากายกรรม การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อกัน มีการช่วยเหลือมีการให้ความร่วมมือเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกัน

๒) เมตตาวจีกรรม การแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา มีการพูดกันให้มากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน สร้างความหวังดีแก่กันและไมตรีจิตที่ดีต่อกัน แสดงความถึงความเคารพนับถือกัน ใช้เหตุผลในการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่

๓) เมตตามโนกรรม การแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา ผู้นำหรือผู้ที่จะสร้างความเป็นไมตรีจิตที่ดีต่อกันนั้น ต้องมีการตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายผู้อื่นตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการมองกันในแง่ดี แสดงความรักและไมตรีอย่างจริงใจโดยไม่มีอุบายซ่อนเร้นในเมื่อมีโอกาสได้พบเจอกัน ได้มีโอกาสร่วมงานกันในเวทีต่าง ๆ หรือในชุมชนของตนเอง

๔) สาธารณโภคี ควรต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม เป็นหลักหนึ่งที่น่าควรประกอบและควรทำให้เกิดความชัดเจนการบริหารหรือของที่เป็นสาธารณะ ผู้ที่มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน อะไรที่เป็นประโยชน์ของประชาชนหรือของคนในสังคมต้องมีการคำนึงถึงประชาชนเป็นที่ตั้งไม่ว่าจะเป็นคนศาสนาใด แต่เป็นสิ่งที่จะมีการจัดการบริหารให้เป็นไปตามความถูกต้อง

๕) สีสามัญญตา ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกันปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ผู้นำที่จะทำงานร่วมกันในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นระดับใด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการอุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเหมือนกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน

๕.๑.๓ ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติเป็นแนวทางในการดำเนินงานของทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจะได้ขับเคลื่อนกระบวนการในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเรียนรู้ร่วมกัน มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเข้าใจกันต่อกันและกัน เกิดความความสามัคคีภายในชุมชน ผู้นำพร้อมเป็นแกนนำในการสร้างสันติสุข มีกลยุทธ์เพื่อ

๑) ส่งเสริมให้ประชาชนมีการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่ถูกต้อง โดยมีแนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมให้ประชาชนในชุมชนทำร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านศาสนา ร่วมกันในพื้นที่

๒) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบในแต่ละจังหวัด แนวทางพัฒนา คือ ภาครัฐให้การสนับสนุนและยกย่องชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบ คัดเลือกเยาวชนจิตอาสาพหุวัฒนธรรมในชุมชน

๓) เพิ่มศักยภาพของผู้นำในการสร้างสันติสุขในชุมชน แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างผู้นำโดยเฉพาะผู้นำทางด้านศาสนา ส่งเสริมให้ผู้นำเป็นต้นแบบของการสร้างสันติสุข

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างสำนึกความเป็นไทย มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความหวงแหนแผ่นดินไทย มีความสำนึกในความเป็นไทย กตัญญูต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีกลยุทธ์

๑) ส่งเสริมกิจกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมให้เยาวชนในชุมชนเรียนรู้เรื่องพลเมืองที่ดีของสังคมร่วมกัน คัดเลือกเยาวชนต้นแบบของชุมชนไทยพุทธไทยมุสลิม

๒) เพิ่มศักยภาพของความสัมพันธ์ในชุมชนแก่ประชาชน แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยพลังของชุมชน จัดประชุมระหว่างประชาชนเดือนละ ๑ ครั้ง

๓) พัฒนาศักยภาพผู้นำในการพัฒนาชุมชน แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมให้ผู้นำได้ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่องจัดให้ผู้นำในชุมชนได้เป็นแกนนำในการร่วมกันพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความปรองดองอย่างต่อเนื่อง มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เกิดการป้องกันชุมชนของตนเองอย่างมีส่วนร่วม มีกลยุทธ์เพื่อ

๑) สร้างความเข้าใจและอำนวยความสะดวก ยุติธรรม แนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้คนในชุมชนยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน ประชาชนในชุมชนร่วมกันร่างกฎของชุมชนในการอยู่ร่วมกัน

๒) เสริมสร้างมิตรภาพที่ดีของประชาชน แนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันแสดงออกถึงความจริงใจต่อกัน ส่งเสริมให้เยาวชนต้องเรียนด้วยกันเพื่อสร้างความ เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน

๓) ส่งเสริมเวทีพหุวัฒนธรรมเพื่อการปรองดอง แนวทางพัฒนา คือ จัดการบริหารชุมชนร่วมกัน จัดพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติมีกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

๑) ขั้นการพูดคุย เป็นการดำเนินงานเริ่มต้นใช้วิธีการพูดคุยกับสมาชิกและมีใช้เครือข่ายเพื่อให้การดำเนินการสร้างสันติ ในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการริเริ่มเพื่อ การทำความเข้าใจกันเกี่ยวกับการดำเนินการของทางเครือข่ายในแต่ละกิจกรรมหรือในแต่ละโครงการ เพื่อให้เกิดเข้าใจที่ดีกันของสมาชิกภายในเครือข่าย สอดคล้องกับ สมคิด เลิศไพฑูรย์^๑ กล่าวว่า สิทธิ

^๑สมคิด เลิศไพฑูรย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๐.

เสรีภาพในการแสดงเจตจำนงทางการเมืองการสร้างสรรค์สันติสุขคือ การพบปะพูดคุยกันกับสมาชิกในเครือข่าย หรือนอกเครือข่าย ซึ่งการพูดคุยนั้นจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ การลดความความขัดแย้งในพื้นที่ รวมถึงความคิดเห็นที่แตกต่าง การพูดคุยเป็นการเริ่มต้นของการพัฒนาสังคมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการนำแนวคิดการพูดคุยไปสร้างจุดเริ่มต้นของการพัฒนาได้ทุกพื้นที่

๒) ขั้นการกำหนดประเด็นขับเคลื่อน ด้วยการร่วมกันวางแผนในการดำเนินงาน เป็นการนำหัวข้อที่สนใจร่วมกันนำมาขยายผลให้เกิดการดำเนินงานวางแผนกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายชาวพุทธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ วันชัย ศรีวงษ์ญาติดี ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทุกองคาพยพต้องบูรณาการปฏิบัติการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง สามารถป้องกันตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน^๒ ทั้งนี้เพราะการขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเด็นการขับเคลื่อนจำเป็นต้องนำมาจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติการร่วมกัน แผนการพัฒนาสังคมสร้างสันติสุขในพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนในมิติต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายในพื้นที่ ด้วยความร่วมมือของทุกภาค

๓) ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม/การแบ่งหน้าที่ เป็นการวางแผนจัดตั้งองค์กรเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจัดประชุมอย่างเป็นทางการเพื่อให้เกิดการบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มและมอบหมายการลงพื้นที่แต่ละพื้นที่ ตลอดถึงการดูแลสมาชิกหรือประชาชนภายในชุมชนของตนเองซึ่งการแบ่งหน้าที่กันขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ ตายูติน อุสมาน และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ารัฐต้องดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนจังหวัด และส่วนอำเภอ เพื่อสร้างเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น^๓ เพื่อให้เกิดการแสดงบทบาทของสมาชิกเครือข่ายในการสร้างสันติสุขและแสดงบทบาทในฐานะของสมาชิกชุมชนต่อการพัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

๔) ขั้นการดำเนินกิจกรรม เป็นการนำกิจกรรมตามแผนของเครือข่ายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการสร้างสันติผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกและร่วมมือกับประชาชนในการสร้างสันติสุข การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติแต่ละเครือข่ายถือได้ว่าเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ ณัฐพงศ์ จิตนิรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า การก่อตัวของเครือข่ายชุมชนศรัทธาจากประสบการณ์การเรียนรู้ในแนวทางและ

^๒วันชัย ศรีวงษ์ญาติดี, “ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

^๓ตายูติน อุสมาน และคณะ, “เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดที่เน้นการใช้หลักศาสนาและศรัทธาในงานพัฒนา^๕ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนที่แสดงถึงการพัฒนาสังคมร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๕) ขั้นการทบทวนการดำเนินกิจกรรมเป็นการนำผลการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อปรับแผนการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน การทบทวนการขับเคลื่อนกิจกรรมของแต่ละเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญในการทำงานด้านดำเนินกิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการทบทวนการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ พัททกัณฐิทธิ ชีวรัฐพัฒน์ ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบมีการทบทวนและปรับปรุงนโยบายให้ทันต่อสถานการณ์ และตรงกับสภาพความเป็นจริง รวมทั้งเปิดโอกาสและเพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพร้อมกับประชาชนในพื้นที่ทั้งชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม ขณะเดียวกันต้องให้ความมั่นใจและความปลอดภัยกับประชาชนในการแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้^๖ เป็นการนำผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกันมาทบทวนให้เกิดการสร้างสันติสุขและพัฒนาสังคมสู่ความสงบสุขอย่างยั่งยืนและผลการทบทวนยังนำไปสู่การปรับปรุงแผนงาน โครงการร่วมกันขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง

๖) ขั้นการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ เป็นการกำหนดกิจกรรมที่มีความชัดเจนและมีความเป็นไปได้อย่างยิ่ง และเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดอันจะเกิดขึ้นภายในอนาคตถือได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ เพื่อที่จะได้ปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมด้านสันติสุขของเครือข่าย ซึ่งทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการกำหนดแนวปฏิบัติใหม่ของการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ Galtung กล่าวว่า การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้อนุทางที่หลากหลายทั้งด้านจิตใจกฎหมาย สังคมวัฒนธรรมจิตวิทยาและการเมืองการเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วยการสร้างความปรองดองจะประสบความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน^๗ เป็นการนำผลการดำเนินการมาจัดการบริหารผลการขับเคลื่อนเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ผลที่เกิดขึ้นมีทั้งพึงพอใจและไม่พึงพอใจ การบริหารจัดการผลจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ข้อบกพร่อง และการต่อยอดจุดที่ประสบความสำเร็จตามแผนงานที่วางไว้นำไปสู่การปฏิบัติใหม่ที่ชัดเจนต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

^๕ ฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, “การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๖ พัททกัณฐิทธิ ชีวรัฐพัฒน์, “การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้”, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙.

^๗ Galtung, Johan. *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*, (London : Sage Publications, 1998), p. 82.

๕.๒.๒ รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๑. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการมีส่วนร่วม รูปแบบการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น จะเห็นได้จากทำงานของกลุ่มที่เน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือผู้นำทางศาสนา มุ่งเน้นให้ชาวพุทธได้ดำเนินการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การที่หมู่ชาวพุทธได้ทำงานร่วมกับทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการวางแผนในการดำเนินงานของเครือข่าย เพื่อที่จะได้มีโอกาสในการทำงานที่สอดคล้องกับปัญหาของทางชุมชนที่อยู่อาศัย

๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การที่ให้หมู่ชาวพุทธหรือตัวแทนชาวพุทธได้มีโอกาสที่จะตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการที่ทางเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ทำ หรือได้จัดขึ้นเพื่อที่จะเป็นช่องทางในการช่วยเหลือหรือการเป็นปากเป็นเสียงให้แก่หมู่ชาวพุทธ

๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีการจัดสมาชิกของเครือข่ายและหมู่ชาวพุทธได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หรือให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านทรัพยากร การติดต่อประสานงานกับหมู่ชาวพุทธ การขอความช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ

๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันตินั้น ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องของผลประโยชน์ทางตัวเงิน แต่เป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นคือความสุข ความสันติสุขในชุมชน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นรูปแบบของการที่ให้ชาวพุทธได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนภาพของการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติที่ผ่านมา ได้ผลเป็นอย่างไร หรือมีความต้องการที่จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรในการดำเนินงานต่อไป หรือผลที่เกิดขึ้นมาได้ผลเป็นอย่างไร ก็ได้ให้ชาวพุทธหรือตัวแทนได้สะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับ กอสิน กัมปนุทธิ์ ได้ทำการศึกษา กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข พบว่ายุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนที่แท้จริงควรผลักดันงานพัฒนาต่างๆให้หน่วยงานภาครัฐอื่นๆเข้าดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนแทนที่ภาระทุกอย่างจะตกอยู่ที่ฝ่ายทหารเพียงฝ่ายเดียวควรแสวงความร่วมมือและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทางการอย่างแท้จริง^๗ สอดคล้องกับ พัทธ์สิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์ ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า กระบวนการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขึ้นการก่อตัวของนโยบาย มีการทบทวนและปรับปรุงนโยบายให้ทันต่อสถานการณ์ และตรงกับสภาพความเป็นจริง รวมทั้งเปิดโอกาสและเพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกับประชาชนในพื้นที่ทั้งชาวไทยพุทธและ

^๗ กอสิน กัมปนุทธิ์, “กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔).

ชาวมุสลิม ขณะเดียวกันต้องให้ความมั่นใจและความปลอดภัยกับประชาชนในการแสดงความคิดเห็น ในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้”

๒. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการให้ความรู้ ในการทำงานของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการดำเนินงานในรูปแบบของการให้ความรู้ นั่น คือการให้ความรู้แก่สมาชิกภายในเครือข่ายของตนเอง และการให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ วัตถุประสงค์ของการใช้รูปแบบการสร้างสันติสุข

๑) เพื่อให้ประชาชนยึดมั่นความดี การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของศีลธรรมเพื่อให้บ่มเพาะให้เจริญงอกงามในจิตใจของประชาชน เพื่อให้คนในสังคมได้เคารพศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ให้เห็นคุณค่าของความเป็นคนของทุกคน โดยให้สำนึกและให้เกิดขึ้นอยู่ในจิตใจอยู่เสมอ

๒) เพื่อไม่ให้ประชาชนใช้อารมณ์ตัดสิน จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความรัก ความเข้าใจ สามารถเรียนรู้ความสำคัญของทุกคน และเข้าใจที่จะเรียนรู้ประสบการณ์ของคนทุกคนก็มีความสำคัญ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๓) เพื่อให้ประชาชนรู้จักการรับฟังที่ดี ซึ่งการที่เรารู้จักรับฟังคนอื่นอย่างตั้งใจและให้เกียรติ นับเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งเหมือนกัน และเป็นการให้ความเคารพต่อผู้ที่สนทนาหรือผู้ให้ความรู้แก่เรา

๔) เพื่อให้ประชาชนยึดสติตั้งมั่น สิ่งที่จะเป็นตัวเชื่อมให้คนยังคงรักและเข้าใจกันเป็นอย่างดีคือ การที่ประชาชนมีความรู้สึกทางกาย วาจา ใจ ในทางที่ดีต่อกัน คือ จะทำอะไรอะไรก็มักต้องรู้สึกว่าการกระทำนั้นส่งผลอย่างไรบ้างต่อคนรอบข้าง ต่อสังคม หรือต่อคนที่ไม่ใช่คนศาสนาเดียวกันกับเรา เรียกว่าต้องคิดอย่างเสมอ

๕) เพื่อให้ประชาชนเกิดความสามัคคี เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติพยายามที่จะให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ เพื่อที่จะให้คนในสังคมได้รู้จักสามัคคี มีความเข้าใจปรองดองกัน รู้จักพูดคุยกันไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่นับถือศาสนาใด การที่เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้มีโอกาสพูดไม่ว่าจะเป็นเวทีเสวนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ก็มุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้สึกและเห็นถึงความสำคัญของความสามัคคี สอดคล้องกับ พระมหาพรหม ธรรมหาโส กล่าวว่า หนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล และก่อปัญหารุนแรงในสังคมก็คือ การสื่อสารโดยไร้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องจิตวิทยา ทำให้ผู้ที่รับสารเกิดภาวะของความขุ่นเคืองใจ ความวิตกกังวล ความเสียใจ หรือภาวะที่ไร้ความสุขภายในตัวเอง และส่งผลให้เกิดภาวะไร้สันติสุขในสังคมส่วนรวม ซึ่งถ้าบุคคลมีจิตวิทยาการสื่อสารที่ดีประกอบกับมีองค์ความรู้ทางด้านพุทธศาสนา ก็จะช่วยให้การสื่อสารกันระหว่างบุคคลชุมชน สังคม องค์กร หรือในระดับประเทศ และระหว่างประเทศมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น” และสอดคล้องกับ พัทธกษิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์ ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดนโยบายการแก้ไข

“พัทธกษิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์, “การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาคาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้”, **ดัชนีพันธบัตรประชาคมวิชาการ**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙.

“พระมหาพรหม ธรรมหาโส, **การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

ปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า รัฐต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเจ้าหน้าที่เข้ามาปฏิบัติงานต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์รัฐปัตตานี ภาษาท้องถิ่น ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม มีการทบทวนและปรับปรุงนโยบายให้ทันต่อสถานการณ์ และตรงกับสภาพความเป็นจริง รัฐจะต้องมีแผนแม่บทเป็นกรอบการดำเนินงานแก้ไข ปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะ ^{๑๐}

๓. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้หรือการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นรูปแบบหนึ่ง และเป็นรูปแบบที่สำคัญของการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางเครือข่ายจึงมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนในสังคม เพื่อที่จะให้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีวัฒนธรรมอยู่กันอย่างหลากหลาย เพื่อหวังที่จะให้ประชาชนชาวพุทธและมุสลิมได้มีความสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรม โดยมีความต้องการ คือ

๑) การเรียนรู้ร่วมกัน นับเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันทางด้านวัฒนธรรมของประชาชนที่แตกต่างจากเรา นับได้ว่าจะได้เป็นการสร้างความรัก ความผูกพัน ทำความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน และยังก่อให้เกิดการเรียนรู้

๒) การปรับตัว การที่ประชาชนในสังคมได้มีเรียนรู้ มีการเข้าใจในประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา เพื่อจะเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐานของการให้เกียรติให้แก่กัน ไม่ได้มีความเหยียดหยาม ดูถูกดูแคลนต่อกันและกัน มีการปรับตัวเข้าหากัน ความรักความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นได้ ความเข้าใจที่ดีก็จะเกิดขึ้นได้

๓) การร่วมกันทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะมีการรับและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าใจร่วมกัน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อกับประชาชนที่มีทัศนคติที่ดีต่อกัน เป็นประชาชนที่มีการยอมรับและเปิดใจกว้างในการยอมรับวัฒนธรรมของทางสังคมที่มีการผสมผสานกัน

๔) การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยที่ทางเครือข่ายได้พยายามที่จะทำความเข้าใจกับประชาชนในสังคมได้ยอมรับวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม โดยได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาชนทั่วไปให้เรียนรู้ว่า ไม่มีวัฒนธรรมใดในสังคมที่มีความยิ่งใหญ่เหนือกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง วัฒนธรรมที่หลากหลายก็ดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่า แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ในสังคมปัจจุบันเราสามารถพบผู้คนที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่ออาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันอย่างหลีกเลียงกันได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรู้จักแนวทางในการอยู่ร่วมกันของผู้คนภายใต้พหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปอย่างปกติและสงบสุข มนุษย์จะต้องมีทักษะสังคมพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมที่มีกลุ่มคนที่หลากหลาย ^{๑๑}

^{๑๐}พิทักษ์สิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์, “การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้”, **ดัชนีพันธปรัชญาคุณภิวัตน์**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙.

^{๑๑}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (ม.ป.ป.), **ทักษะสังคมพื้นฐานการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข**, สืบค้น ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.kriengsak.com/node/ngll>.

๔. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสื่อสารเชิงสันติ กระบวนการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติได้ใช้หลักของสันติวิธี เป็นการสื่อสารที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยสื่อสารบนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริงและเข้าใจความรู้สึกของอีกฝ่าย ในการสื่อสารอย่างสันตินั้นต้องประกอบด้วย

๑) การสังเกต เป็นลักษณะของการที่เราได้เข้าไปสื่อสารด้วยการพูด การทำงานร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ การสังเกตความรู้สึก ของประชาชนโดยเฉพาะกับคนที่เขาได้รับผลกระทบ หรือได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ ความรู้สึกของประชาชนที่ได้มาร่วมกิจกรรม ได้สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือเขาในทางที่ถูกต้อง

๒) ความรู้สึก การเข้าใจความรู้สึกของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การเรียนรู้ความรู้สึกของคนอื่นและการเข้าใจความรู้สึกของอื่นเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสื่อสารเชิงสันติสุข เพราะเราสามารถที่จะเข้าใจและความต้องการของคน ๆ นั้นอย่างดี

๓) ความต้องการ ความปรารถนาที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐในการดูแลเรื่องของการความปลอดภัย เรื่องของการทำมาหากิน เรื่องของการใช้ชีวิตประจำวันด้วยความปลอดภัยเป็นสิ่งที่ประชาชนมีความต้องการ

๔) การขอร้อง กฎแห่งหลักคือ เน้นคำพูดที่บรรยายความต้องการร่วมของมนุษย์โดยไม่ใช้คำพูดที่บรรยายวิธีการหรือแผนการเฉพาะเจาะจงที่ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของเรา การที่ประชาชนในพื้นที่ ได้พยายามเรียกร้องหรือร้องขอกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งบางอย่างนั้นบางครั้งแต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการ เช่นการเรียกร้องเรื่องของสันติสุขในพื้นที่ ผ่านมาหลายปีถึงจะไม่ได้อย่างที่ร้องขอแต่เป็นสิ่งที่เราจะทำได้ทำและพยายามสร้างให้มีให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ต่อไปเพราะมันสิ่งที่ที่ถูกต้อง สอดคล้องกับ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส กล่าวว่า ถ้าบุคคลมีจิตวิทยาการสื่อสารที่ดีประกอบกับมีองค์ความรู้ทางด้านพุทธศาสนา ก็จะช่วยให้การสื่อสารกันระหว่างบุคคลชุมชน สังคม องค์กร หรือในระดับประเทศ และระหว่างประเทศมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๑๒} และสอดคล้องกับ ญัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ากลุ่มองค์กรชุมชนตามแนวทางศรัทธา เพื่อยกระดับการผลักดันการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนนโยบายและโครงสร้างในขณะเดียวกันควรมีการแสวงหาแนวทางสนับสนุนที่เหมาะสม รวมทั้งการสื่อสารกับสาธารณะให้เห็นถึงการสร้างความมั่นคงจากโอกาสทางเลือกที่เป็นไปได้ในการสร้างชุมชนใหม่^{๑๓}

๕. รูปแบบการสร้างสันติสุขโดยการสร้างสัมพันธ์ของผู้นำ ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญและได้รับการเคารพนับถือจากประชาชนอย่างยิ่ง ผู้นำทางศาสนาจึงจำเป็นต้องมีการจับมือกันร่วมแรงร่วมใจกันในการที่สร้างมิตรภาพที่ดีในชุมชน ลักษณะของผู้นำดังต่อไปนี้

^{๑๒} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๑๓} ญัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, “การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

๑) เมตตาทายกรรม การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อกัน มีการช่วยเหลือมีการให้ความร่วมมือเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกัน

๒) เมตตาวจีกรรม การแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา มีการพูดกันให้มากยิ่งขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน สร้างความหวังดีแก่กันและไมตรีจิตที่ดีต่อกัน แสดงความถึงความเคารพนับถือกัน ใช้เหตุผลในการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่

๓) เมตตาเมโนกรรม การแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา ผู้นำหรือผู้ที่สร้างความเป็นไมตรีจิตที่ดีต่อกันนั้น ต้องมีการตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายผู้อื่นตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการมองกันในแง่ดี แสดงความรักและไมตรีอย่างจริงใจโดยไม่มีอุปบายซ่อนเร้นในเมื่อมีโอกาสได้พบเจอกัน ได้มีโอกาสร่วมงานกันในเวทีต่าง ๆ หรือในชุมชนของตนเอง

๔) สาธารณโภคี ควรต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม เป็นหลักหนึ่งที่ผู้นำควรประกอบและควรทำให้เกิดความชัดเจนการบริหารหรือของที่เป็นสาธารณะ ผู้ที่มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน อะไรที่เป็นประโยชน์ของประชาชนหรือของคนในสังคมต้องมีการคำนึงถึงประชาชนเป็นที่ตั้งไม่ว่าจะเป็นคนศาสนาใด แต่เป็นสิ่งที่จะมีการจัดการบริหารให้เป็นไปตามความถูกต้อง

๕) สีสสามัญญตา ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ถูกต้องตามระเบียบวินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกันปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม

๖) ทิฐีสสามัญญตา ผู้นำที่จะทำงานร่วมกันในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นระดับใด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเหมือนกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน สอดคล้องกับคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในอังกุตตรนิกาย ปัญจยนิบาต^{๑๔} ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ๖ ประการคือ ๑) ขมา คือ มีความอดทนต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่นมั่นคง ไม่ยอม ตกในความชั่ว ไม่กลัวเกรงหรือมีอคติ ๔ เมื่อต้องตัดสินใจและไม่หวั่นไหวในเพราะโลกธรรม ๘ ๒) ขาคิริยะ คือ มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการประคับประคองชีวิตหน้าที่การงาน ๓) อุภูฐานะ คือ มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน ๔) สังวิภาคะ คือ มีอัธยาศัยดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน ๕) ทया คือ มีจิตใจที่เอ็นดูรักใคร่ห่วงใยเอาใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน ๖) อิกขนา คือ เอาใจใส่ตรวจตรางานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ สอดคล้องกับ ไกรฤทธิ จันทร์แซมซ้อย ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นก็ถือว่าดีขึ้นมากกว่าเดิมหลังจากการให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ประชาชนในชุมชนนั้น

^{๑๔} ๐๓.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๕๓/๕๖.

ๆ เคารพนับถือเข้ามามีส่วนร่วม^{๑๕} และสอดคล้องกับ ตายูดิน อุสมาน และคณะ ได้ศึกษาเรื่องเทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ พบว่า เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐต้องดำเนินการจัดอบรมสัมมนา ให้กับผู้นำทุกประเภทเพื่อทำข้อตกลง หรือทำความรู้จักซึ่งกันและกัน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามกับคนไทยที่นับถือศาสนาอื่น^{๑๖}

๕.๒.๓ ยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเรียนรู้ร่วมกัน มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเข้าใจกันต่อกันและกัน เกิดความความสามัคคีภายในชุมชน ผู้นำพร้อมเป็นแกนนำในการสร้างสันติสุข มีกลยุทธ์เพื่อ

๑) ส่งเสริมให้ประชาชนมีการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่ถูกต้อง โดยมีแนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมให้ประชาชนในชุมชนทำร่วมกัน จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านศาสนาร่วมกันในพื้นที่

๒) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบในแต่ละจังหวัด แนวทางพัฒนา คือ ภาครัฐให้การสนับสนุนและยกย่องชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบ คัดเลือกเยาวชนจิตอาสาพหุวัฒนธรรมในชุมชน

๓) เพิ่มศักยภาพของผู้นำในการสร้างสันติสุขในชุมชน แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างผู้นำโดยเฉพาะผู้นำทางด้านศาสนา ส่งเสริมให้ผู้นำเป็นต้นแบบของการสร้างสันติสุข สอดคล้องกับ กอสิน กัมปณยุทธ์ ได้ทำการศึกษา กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข พบว่า ยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนที่แท้จริงควรผลักดันงานพัฒนาต่างๆให้หน่วยงานภาครัฐอื่นๆเข้าดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนแทนที่ภาระทุกอย่างจะตกอยู่ที่ฝ่ายทหารเพียงฝ่ายเดียวควรแสวงความร่วมมือและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทางการอย่างแท้จริง^{๑๗} และสอดคล้องกับ วิชัย ชูเชิด ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การสร้างความเข้าใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันและเข้ามามีส่วนร่วมกันแก้ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มนักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา และองค์กรเอกชนที่มีแนวความคิดในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมในพื้นที่ ๓ จังหวัดที่แตกต่างกันไป

^{๑๕} ไกรฤทธิ จันทรค์เข้มซ้อย, “แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

^{๑๖} ตายูดิน อุสมาน และคณะ, “เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

^{๑๗} กอสิน กัมปณยุทธ์, “กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔).

จากฝ่ายรัฐบาล รวมทั้งการนำกลุ่มหัวรุนแรงที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนโดยใช้กองกำลังติดอาวุธเข้ามาร่วมกันในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี^{๑๘}

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การสร้างสำนึกความเป็นไทย มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความหวงแหนแผ่นดินไทย มีความสำนึกในความเป็นไทย กตัญญูต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีกลยุทธิ์

๑) ส่งเสริมกิจกรรมการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมให้เยาวชนในชุมชนเรียนรู้เรื่องพลเมืองที่ดีของสังคมร่วมกัน คัดเลือกเยาวชนต้นแบบของชุมชนไทยพุทธไทยมุสลิม

๒) เพิ่มศักยภาพของความสามัคคีในชุมชนแก่ประชาชน แนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยพลังของชุมชน จัดประชุมระหว่างประชาชนเดือนละ ๑ ครั้ง

๓) พัฒนาศักยภาพผู้นำในการพัฒนาชุมชนแนวทางพัฒนา คือ จัดกิจกรรมให้ผู้ผู้นำได้ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่องจัดให้ผู้ผู้นำในชุมชนได้เป็นแกนนำในการร่วมกันพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับ วิชัย ชูเชิด ได้ศึกษาเรื่อง การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคและในสังคมโลก ในการแก้ปัญหาข้ามชาติ ยุทธศาสตร์ในการสร้างและดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของประเทศไทย^{๑๙}

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความปรองดองอย่างต่อเนื่อง มีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เกิดการป้องกันตนเองอย่างมีส่วนร่วม มีกลยุทธิ์เพื่อ

๑) สร้างความเข้าใจและอำนวยความสะดวก ยุติธรรม แนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้คนในชุมชนยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน ประชาชนในชุมชนร่วมร่างกฎของชุมชนในการอยู่ร่วมกัน

๒) เสริมสร้างมิตรภาพที่ดีของประชาชน แนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันแสดงออกถึงความจริงใจต่อกัน ส่งเสริมให้เยาวชนต้องเรียนด้วยกันเพื่อสร้างความ เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน

๓) ส่งเสริมเวทีพหุวัฒนธรรมเพื่อการปรองดอง แนวทางพัฒนา คือ จัดการบริหารชุมชนร่วมกัน จัดพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับ Galtung กล่าวว่า การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยของการสานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงโดยต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมองความรู้สึกโกรธเกลียดที่มีต่อการสานเสวนาที่แท้จริงถึงจะนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยได้โดย

^{๑๘}วิชัย ชูเชิด, “การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วารสารอินโดจีนศึกษา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๔๗ – ธันวาคม ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๕-๑๗๘.

^{๑๙}วิชัย ชูเชิด, “การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วารสารอินโดจีนศึกษา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๔๗ – ธันวาคม ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๕-๑๗๘.

จะต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น^{๒๐} สอดคล้องกับ ตายูติน อุสมาน และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ พบว่า การจัดการความขัดแย้งต้องปฏิบัติตาม ยุทธศาสตร์พระราชทานอย่างจริงจัง ต้องสร้างธรรมาภิบาลในสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐ ต้องปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยให้ประชาชนเข้าใจสิทธิของตนเองการปฏิบัติงานต้องให้ประชาชน เกิดความศรัทธา บุคคลที่จะเข้ามาทำงานในพื้นที่ต้องรู้จักคน สร้างความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์ ระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิมในรูปแบบของการอบรมร่วมกันทัศนคติศึกษาร่วมกัน^{๒๑}

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัด ชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ซึ่งมีรูปแบบการสร้างสันติสุขอันได้แก่ การมีส่วนร่วม การให้ความรู้ การเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม การสื่อสารเชิงสันติ และการสร้างความสัมพันธ์ของผู้นำ สามารถมองเห็นภาพของการพัฒนาสังคมในพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อความสันติสุขของสังคม โดยมีเครือข่าย ชาวพุทธเพื่อสันติได้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข ประสานความร่วมมือกับ ประชาชนให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งการสร้างสันติ สุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติจะมีผลต่อการพัฒนาสังคมในด้านคุณภาพของชีวิตและคุณภาพ ของสังคม ดังต่อไปนี้

๑.ด้านคุณภาพของชีวิต

๑.๑ ด้านร่างกาย เป็นการส่งเสริมประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน ภาคใต้ให้มีความรู้ความสามารถ ด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม สันทนาการ และส่งเสริมคุณภาพของชีวิต เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ทรัพยากรที่อยู่ในพื้นที่ในการดำรงชีวิตและพึ่งพา ตนเองได้

๑.๒ ด้านจิตใจ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนให้มีความสามารถเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เข้าใจต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถพัฒนาจิตใจของตนเองให้มีคุณธรรมจริยธรรมใน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ พร้อมทั้งทำจิตใจของ ตนเองให้มีความสุขบนพื้นฐานของความแตกต่าง

๑.๓ ด้านปัญญา เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การปรับตัวเมื่อเผชิญกับสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ รู้จักผิดชอบ ชั่วดีและสามารถแก้ไขปัญหามาได้โดยยึดเอาความถูกต้องมาเป็นหลักในการแก้ไขภายในชุมชนหรือสังคมที่ ตนเองอยู่อาศัย

๑.๔ ด้านความสุข เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความสุขทั้งด้าน ร่างกายและจิตใจ โดยเกิดการเรียนรู้ อบรม หรือการได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง และสนับสนุนให้ประชาชนใน พื้นที่มีความสุขจากการอยู่อาศัยร่วมกันกับเพื่อนบ้าน มีกิจกรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความเป็นผู้ไม่ตรีจิตต่อกันอย่างจริงจัง ซึ่งจะส่งผลต่อความสุขทั้งตนเองและสังคม

^{๒๐}Galtung, Johan. *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. (London: Sage Publications, 1998), p. 142.

^{๒๑}ตายูติน อุสมาน และคณะ, “เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรม สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้”, *รายงานการวิจัย*, (ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

๑.๕ ด้านการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ได้เรียนรู้จากประสบการณ์เดิมมาสัมพันธ์กับประสบการณ์ใหม่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น เกี่ยวกับสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น และการเรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายในสังคม

๒.ด้านคุณภาพของสังคม

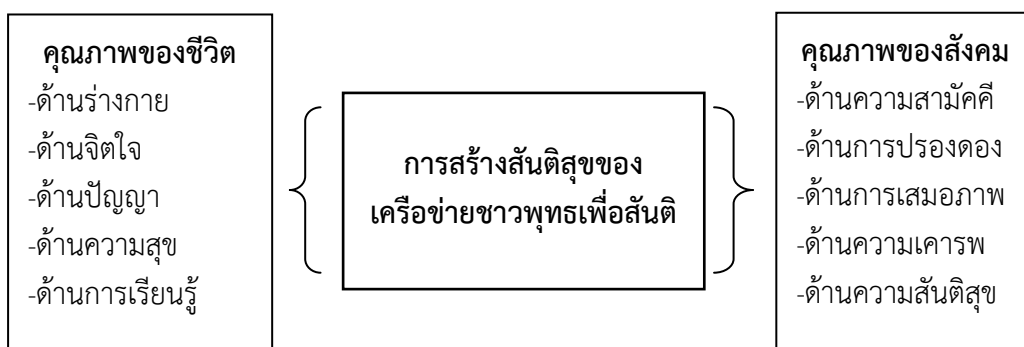
๒.๑ ด้านความสามัคคี เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนที่อยู่อาศัยร่วมกันภายในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการเข้าใจกัน ความสามัคคีกัน และเรียนรู้ร่วมกันเพื่อที่จะทำให้เกิดความสุข เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็พร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน และยอมรับกติกาของสังคมร่วมกัน โดยยึดเอาความถูกต้องมาเป็นหลักในการจัดการกับปัญหา

๒.๒ ด้านการปรองดอง เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในสังคมได้ตระหนักถึงการเรียนรู้ การรับรู้ การยอมรับ และการปรับตัว ของประชาชนในพื้นที่เพื่อที่จะให้เกิดความปรองดองกันภายในชุมชนหรือสังคม พร้อมทั้งสนับสนุนในคนในชุมชนได้พร้อมใจกัน ร่วมมือกันในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น หรือคอยระมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นภายในชุมชน มีเรื่องราวอะไรที่จะส่งผลต่อความเข้าใจผิดซึ่งกันและกัน ก็รีบจัดการโดยทันที เพื่อสร้างความปรองดองที่ดีต่อกัน

๒.๓ ด้านการเสมอภาพ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชน ได้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจกันในเรื่องของสิทธิเสรีภาพในการอยู่ร่วมกันภายในสังคม โดยมีการมุ่งเน้นให้ประชาชนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการยอมรับกติกา ยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน

๒.๔ ด้านความเคารพ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนภายในสังคมได้เกิดการยอมรับในความแตกต่างทั้งทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ภาษา การเป็นอยู่ โดยการให้ความเคารพในความแตกต่างของกันและกัน ไม่ดูถูกดูหมิ่น หรือแสดงอาการที่แสดงออกถึงความไม่พอใจไม่ชอบใจ แต่ประชาชนต้องให้ความเคารพ และให้เกียรติกับประชาชนที่มีความเชื่อแตกต่างจากตน

๒.๕ ด้านความสันติสุข เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้มองเห็นถึงความสุขที่จะเกิดขึ้นในเมื่อทุกคนได้ร่วมมือกันร่วมใจกันพัฒนาสังคมที่ตนเองได้อยู่อาศัย และเป็นความสุขที่ไม่ได้เอาความสุขของตนเองมาเป็นที่ตั้ง แต่ทุกคนต้องเห็นถึงความสันติสุขของชุมชนสังคมมาเป็นที่ตั้ง เพื่อที่จะให้เกิดสันติสุขภายในพื้นที่

แผนภาพที่ ๕.๑ ผลการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากศึกษาวิจัยเรื่องเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ ส่งเสริมให้เกิดการจัดทำนโยบายชาวพุทธสร้างสันติ ทั้งนโยบายที่เกิดจากความต้องการของชาวพุทธในพื้นที่ และนโยบายที่เกิดจากองค์กรชาวพุทธจัดทำร่วมกันให้เกิดการสร้างสันติในพื้นที่

๕.๓.๑.๒ องค์กรชาวพุทธสนับสนุนการจัดกิจกรรมสร้างความสุข สันติสุขในพื้นที่ ภายใต้โครงการ แผนงาน ตามแนวทางที่นโยบายกำหนดไว้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๒.๑ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในพื้นที่ควรดำเนินการปฏิบัติการสร้างสันติสุขโดยเริ่มจากการทำกิจกรรมสร้างสันติสุขในกลุ่มชาวพุทธ และกลุ่มเห็นต่างในพื้นที่เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของการสร้างสันติสุข

๕.๓.๒.๒ หน่วยงานงานภาครัฐสนับสนุนการจัดทำแผนงาน กิจกรรมในรูปแบบของโครงการให้เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติสามารถปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง

๕.๓.๒.๓ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติควรร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย กิจกรรม โครงการ เพื่อขับเคลื่อนการสร้างสันติสุขไปด้วยกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ควรศึกษาการปฏิบัติการเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติที่มีผลต่อการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

๕.๓.๓.๒ ควรศึกษาการสร้างแบบจำลองของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

(๑) พระไตรปิฎก :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ซีเคสมิเดีย, ๒๕๔๓.

แก้ว ชิตตะขบ. รวมวิชาการธรรมศึกษาชั้นตรี ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

คณาจารย์คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ประองตอสรางได้. กรุงเทพมหานคร : คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเตียง. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : เลียงเตียง, ๒๕๔๖.

จรัญ โฆษณานนท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน : ปรัชญากฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, ๒๕๔๕.

จำนง อติวัฒนสิทธิ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

ฉลาด บุญลอย. ประวัติวรรณคดีบาลี ตอนที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๐๕.

ชะวั้งชัย ภาคินธ. สิทธิมนุษยชนกับหลักการแห่งพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๖.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๙.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓.

_____. “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือ”. รมกับหมู่บ้าน ในไทยศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. เครือข่ายทางสังคม (Social Network). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.

โชคชัย วงศ์ธานี. ความหลากหลายที่ไม่หลากหลาย:การจัดการการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ จังหวัดชายแดนใต้. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕.

ณรงค์ เล็งประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทักษิณอักษร, ๒๕๓๙.

ณัฐกร วิทิตานนท์. หลักสูตรธรรมนุญเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ดนัย ไชยโยธา. พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ดิษฐ์รัตน์ อมรวิทวัส. “การประยุกต์ใช้หลักการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”. รายงานวิจัย. วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔.
- เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- ติน ปรัชญพทุทธิ. ทฤษฎีองค์กร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ”. รายงานการวิจัย. มูลนิธิเอเชีย สถาบันพระปกเกล้า : นนทบุรี, ๒๕๕๒.
- ทะเบียน เมืองพระฝาง. “การเสริมสร้างความเข้าใจการปฏิบัติในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบของกำลังพลหน่วยเฉพาะกิจปัตตานี ๒๑,๒๒,๒๔และ๒๕”. รายงานวิจัย. วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พรี้นติ้ง เฮ้าส์ ๒๕๓๘.
- ธงชัย สันติวงษ์. การวางแผนเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.
- ธนา ประมุขกุล. เครือข่าย. ขอนแก่น : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๕.
- ธวัช ปุณณโกท. “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน”. ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- ธีรพงษ์ แก้วหาญ. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๓.
- นนท์ กอแก้วทองดี. คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้นำประชาชนตำบล เรื่องเวทีประชาคมพร้อมใจเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๕๓.
- นพนิธิ สุริยะ. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “สิทธิมนุษยชน”. จัดโดย สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วันศุกร์ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ ห้องบรรยาย CITU ๕๑๓ ชั้น ๔ วิทยาลัยนวัตกรรม อาคารอเนกประสงค์ ๓ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, (อัสสัมชัญ).
- นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- นันทนา ขุนภักดี. รายงานการวิจัยวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิรักษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๓๐.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. การบริหารสาธารณะในระบบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส. กรุงเทพมหานคร : สำนักนิติธรรม, ๒๕๔๑.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : เอ็มเปอร์เนท, ๒๕๕๐.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- นิรันดร์ชัย พัฒนาพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๓.
- บรรพต วีรชัย. สังคมวิทยา มานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗.
- บุญเกียรติ ชีวะตระกูลกิจ. การจัดการเชิงยุทธศาสตร์สำหรับ CEO. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สุขุมและบุตร, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- บุญทัน ดอกไธสง. **การจัดการองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- บุญเลิศ เย็นคงคาและคณะ. **การจัดการเชิงกล**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : BK การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- บุปผา บุญทิพย์. คดีชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. “การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร”, **ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนากการส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ ๙**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.
- ประยุทธ์ หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖.
- ประเวศ วสี. **ธรรมชาติของสรรพสิ่งการเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์จำกัด, ๒๕๔๗.
- _____. **เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร, ๒๕๔๔.
- ประสาน หอมพูล และ ทิพวรรณ หอมพูล. **จิตวิทยาธุรกิจ** พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑.
- ประเสริฐ ชูแสง. “มาตรการ “กบนอกกะลา” เพื่อลดความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้”. รายงานวิจัย. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๙.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. **เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สค. ๖๕๑ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- ปิยะ กิจถาวร, **ในเขมชาติ เทพไทย (บ.ก.)**. มิติวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และภาพอนาคตคืนสู่สันติจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕.
- ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมธิบาย เล่ม ๑**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๖.
- พระครูสิริจันทนิวิฐ, **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙).
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาโณ). **ศาสนากับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดสิบเจ็ด๒๕๔๕ จำกัด, ๒๕๔๗.
- _____. **ธรรมปริทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระเทพปริยัติเมธี. ผศ.ดร. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย”. หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์. **พจนานุกรมเพื่อศึกษาพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุต โต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘).
- _____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- _____. **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาชีวิต**. บรรยายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗, ตึกอภิการบดี : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาประกาศิต จิตฺติปลฺลิตฺติกร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครปฐม”.วารสารวิชาการ มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙).
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตโณ). **ธรรมะสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญฺโญ). **พุทธจิตวิทยากับการพัฒนาชีวิต**.บรรยายเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๗. ห้องเรียนพุทธจิตวิทยา ๓๐๔ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัฒน์ เพ็งผลา. **ประวัติศาสตร์คตฺบาลี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔.
- พิฑูร มลิวัลย์. **พระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนตอนที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.
- พิทักษ์สิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์, การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้. **ดัชนีพันธบัตร** **ปรัชญาคุณูปการ**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๙.
- พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีนี้ บุญชะลิกษ์. **การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- พุทธทาสภิกขุ. **บริหารธุรกิจแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : อตัมมโย, มปป.
- ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์. **สื่อสารอย่างสันติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมสิกขาลัย, ๒๕๕๔.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. **บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๔.
- รชงพร โกมลเสวิน, พฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์ ในเอกสารการสอนชุดวิชาทฤษฎีและพฤติกรรมการศึกษา **สื่อสาร หน่วยที่ ๑-๗**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี : มสธ, ๒๕๕๑.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน.**พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- _____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**.กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคคส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- วนิดา ขำเขียว. **การวิเคราะห์องค์ความรู้ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา**. รายงานผลการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๓.
- วรางคณา วังโย. **การจัดการองค์กรท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ. การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๘.
- วิภาดา คุปตานนท์. การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๔๔.
- วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว, ๒๕๔๔.
- วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๑.
- ศรีวงศ์ สุมิตร. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สถาบันพระปกเกล้า. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก. นนทบุรี : ธรรมดาเพรส จำกัด, ๒๕๔๕.
- สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แพลน พรินต์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). รวมธรรมะ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓.
- สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ์ ธรรมธโร). ธรรมะสร้างเยาวชน. โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ศยาม, ๒๕๔๘.
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏและทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๖.
- สิทธิ บุตรอินทร์ และภุมินทร์ บุตรอินทร์. ปรัชญาการเมืองเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๔.
- สุชีพบุญญาภภาพ. วัฒนธรรมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สุพจน์ แสงเงิน. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๒.
- สุพัตร ทองสกุล. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.
- สุรชาติ บำรุงสุข. ยุทธศาสตร์ คืออะไร. มติชนสุดสัปดาห์. (๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๔).
- สุวรรณเพชรนิล. วัฒนธรรมและศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๓๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุวิชัย ศุภรานนท์. ยุทธศาสตร์การแข่งขัน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซี เอ็ดดูเคชั่นจำกัด, ๒๕๔๙.
- เสน่ห์ จามริก. พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๓.
- เสรี พงศพิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิหมู่บ้านอมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖.
- ไสว มาลาทอง. คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๒.
- อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การนโยบายสาธารณะสุข, ๒๕๔๗.
- อรรถัย กักพล และฉัตรระวี บริสุทธิญาณ. บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า ๕๒ ด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.
- อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์. Competency Based HRM/HRD. กรุงเทพมหานคร : เอชอาร์ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- อุดม รัฐอมฤต และคณะ. การอ้าวงค์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา ๒๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๔.
- เอมอร กฤษณรังสรรค์. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น. กรุงเทพมหานคร : รามคำแหงแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

(๒) บทความ

- ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์. “เหตุการณ์ ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุและข้อเสนอแนะระหว่าง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่นับถือศาสนาต่างกัน”. วารสารพัฒนสังคม. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๐), หน้า ๓๐-๘๔.
- พระมหาดนัย อุปาทุฒโน และ อำนาจ บัวศิริ. รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข : ศึกษากรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม, ๒๕๕๖).
- พินิจทอง แมนสุมิตรชัย. พุทธจิตวิทยาการสื่อสารเพื่อสันติภาพ, วารสารมหาจุฬาวชิการ, ปีที่ ๒ พิเศษ ๒๕๕๘.
- วิชัย ชูเชิด. “การกำหนดยุทธศาสตร์ระยะยาวในการแก้ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”. วารสารอินโดจีนศึกษา. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๔๗ – ธันวาคม
- เสริม ปุณณะหิตานนท์. “ประชาธิปไตย : มุมมองของนักสังคมวิทยาการเมือง”. วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕).
- อำนาจ ยอดทอง. ศึกษาวิเคราะห์ความยากในฐานะเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม, ๒๕๕๘).

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๓) วิทยานิพนธ์

ไกรฤทธิ จันทรเข้มข้อย. “แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์. หลักสูตรการพัฒนากาละผู้นำของผู้บริหารอยู่กลางการประกนภัย. ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

นันทพล วิทยานนท์. “รูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ภาคพิเศษ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖.

ประสงค์ โตนด. “การเสริมสร้างความสมานฉันท์กับการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้”.

ดุขฎิบัณฑิตปรัชญาดุขฎิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

พิทักษ์สิทธิ์ ชีวรัฐพัฒน์. “การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้”.

ดุขฎิบัณฑิตปรัชญาดุขฎิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๙.

วันชัย ศรีวงษ์ญาติดี. “ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง”.

วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

อิทธิชัย สีด่า. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนํานโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีผู้นํานโยบายไปปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๓.

(๔) รายงานการวิจัย

กอสิน กัมปณยุทธ์. “กลยุทธ์และแนวทางในการเข้าถึงและปฏิบัติการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกำลังพลศูนย์สันติสุข”. รายงานวิจัย. วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๔.

ณัฐพงศ์ จิตนิรัตน์. “การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”. รายงานการวิจัย. (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๒๕๕๔). หน้า ๑.

ดนัย มู่สา และ คณะ. “การจัดทํานโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ”. รายงานวิจัย. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)), ๒๕๕๕.

ตายุติน อูสมาน และคณะ. “เทคนิคและกระบวนการจัดการความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”. รายงานการวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๔.

รัชฎะ ลำกุล. “ทัศนคติของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการให้บริการทางการแพทย์ของกองทัพบก”. รายงานวิจัย. วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๕๒.

(๕) ออนไลน์ :

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (ม.ป.ป.). ทักษะสังคมพื้นฐานการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข. สืบค้น ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑, จาก <http://www.kriengsak.com/node/ngll>.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชญาณิช เขียวสด. **อุปทานิยธรรม : หลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงขององค์กร**. [ออนไลน์].
แหล่งข้อมูล : <http://www.file:///C:/Users/user/Downloads>, [๑๕ มกราคม ๖๐].
- พีระ จิโรโสพล. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักการสื่อสารมวลชน**. สืบค้นเมื่อวันที่
๖ มกราคม ๒๕๕๘, จาก <http://elearning.aru.ac.th/3๐๑๑๑๐๒/soc๔๒/topic๒/linkfile/print5.htm>
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. ราชบัณฑิต. **หลักอุปทานิยธรรม หรือ ลัทธิอุปทานิยธรรม**. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล :
<http://www.phuttha.com/พระพุทธเจ้า/ปริณิพพาน/หลักอุปทานิยธรรม-หรือ-ลัทธิอุปทานิยธรรม>. [๑๕ มกราคม ๖๐].
- ดุสิต หวันเล็ม. (ม.ป.ป.). การพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมสมานฉันท์ของสังคมพหุวัฒนธรรมตามทฤษฎีของตำรวจ
ตระเวนชายแดนที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้น ๑๑ มกราคม
๒๕๖๑, จาก <http://www.pt.tsu.ac.th/rdi/ConAll/ORALnk/Ohk.pdf>.
- พงศ์ศิริ ศรีวรรณะ. **สิทธิ Rights**. กลุ่มไทยทำปรัชญา สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ฉบับสังเขป สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://www.philospedia.net/rights.html> [๑๐ ส.ค. ๒๕๕๖].

(๖) สัมภาษณ์

- สัมภาษณ์ พระเทพศีลวิสุทธิ, เจ้าคณะจังหวัดปัตตานี, ๑ กันยายน ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระราชปัญญามณี, เจ้าคณะจังหวัดยะลา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระโสภณธรรมมณี, รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดยะลา, ๘
กันยายน ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้และ
ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูประโชติรัตนานุรักษ์, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส, ๑ กันยายน
๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูสมุห์บุญมา อาทโร, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี, ๑๑ กันยายน
๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระปลัดนุรุตม์ชัย อภินันโท, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา, ๙ กันยายน
๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิมชน อุภูฏาโน, พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตฺโต, พระธรรมทูตอาสาจังหวัดยะลา, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหานพดล สุจินฺโธ, รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญากร, ผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้, ๑๒
ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาอภิชาติ อภินันโท, ผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้, ๒๕
พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สัมภาษณ์ นายวิจิตร สกุลแก้ว, เลขานุการสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้, ๑ กันยายน ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายวิจิตร สกุลแก้ว, เลขานุการสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้, ๑ กันยายน ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางฉลวย บุญเพชรศรี, กรรมการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางสาวณณกร ราชแก้ว, เลขานุการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายอนุสนธิ์ เจือจันทน์, รองประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางสาวกนกพัฒน์ ทวีผลทรัพย์, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี, นักวิจัยสถาบันวัฒนธรรมศึกษาภัลยาณวัฒนา, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางพรนิตา ทองชุม, รองประธานชมรมพุทธรักษาปัตตานี, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายณพรุจน์ แก้วรุ่งเรือง, รองประธานองค์กรชุมชนวิถีพุทธ ๕๓๒ ประธานสมาพันธ์พุทธจังหวัดชายแดนใต้, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางสาวชดาษา จันพรมทอง, ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านนาม่วง, ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายวิชิต กิจจะเสน, รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาสนา คงจันทร์, อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จังหวัดปัตตานี, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว, เภรณุกีเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๘ กันยายน ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางสุมาพร ไชยเชื้อ, สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธอำเภอสะบ้าย้อย, ๒๙ กันยายน ๒๕๖๐.

(๗) สนทนาเฉพาะกลุ่ม

- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ดร.วันพิชิต ศรีสุข, หัวหน้าแผนกพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายรักชาติ สุวรรณ, ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ดร.จิตต์ นิลวิเชียร, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายจารึก ศิริพงษ์, รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายกุศล ขุนดำ, ฝ่ายกฎหมายสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายวิชิต กิจจะเสน, รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระมหาพิภพ ภูริปัญญา, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาอำเภอโคกโพธิ์, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระปลัดนรุตม์ชัย อภินันโท, ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสงขลา, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระปลัดเฉลิมชน อุภูฐาน,พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระครูโฆจิตสุตาภรณ์,ประธานเครือข่ายพระธรรมอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้และประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายพงษ์ศักดิ์ พรหมสัง,ประธานองค์กรกลุ่มรวมไทย ๗ จังหวัด, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นางสาวละม้าย มานการ,ทีมบริหารคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้และแกนนำกลุ่มภาคประชาสังคม/เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระปลัดนรุตม์ชัย อภินันโท,ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดสงขลา, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระครูสมุห์บุญมา อาทโร,ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตจังหวัดปัตตานี
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นางสาวละม้าย มานการ,ทีมบริหารคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้และแกนนำกลุ่มภาคประชาสังคม/เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), พระมหานพดล สุจิณโณ,รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.
- การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), นายพงษ์ศักดิ์ พรหมสัง,ประธานองค์กรกลุ่มรวมไทย ๗ จังหวัด, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Abu-Nimer, Mohammed (ed.). Reconciliation David Fred R. **Strategic management**, 2001.
- Brandt, P. A., and Weinert, C. **PRQ: Pchychometric update**. Unpublicshed manuscript. Washington D.C. : University of Washington, 1985.
- Bulhan, H.A. **Franz Fanon and Psychology of Oppression**. New York : Plenum Press, 1985.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T., **Participation's Place in Rural Development Seeking Clarity Through Specificity**, World Development : Earthscan, 1990.
- Fiedler, F. E. **A theory of leadership effectiveness**. New York : McGraw-Hill, 1967.
- Fiedler, F.E. and Garcia, J.E. **New Approaches to Leadership, Cognitive Resources and Organizational Performance**, New York : John Wiley and Sons, 1987.
- Fomaroff ,A. **Community Involvement in Health System for Primary Health Care**, Geneva : World Health Organization , 1980.
- Galtung, Johan. **Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization**. London : Sage Publications, 1998.
- Greenley, Gordon E, **StategicManamement**, United Kingdom : Prentice-Hall, 1989.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Hersey, P.; Blanchard, K.H., and Johnson, D.E. **Management of Organizational Behavior**. 7th ed. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1996.
- Hollander, E. P. **Leadership and social exchange processes**. In K. Gergen, M. S. Greenberg, & R. H. Willis (Eds.). **Social exchange : Advances in theory and research**. New York: Winston/Wiley, 1979.
- Katz, D., & Kahn, R. L. **The social psychology of organizations** (2nd^{ed}). New York : Wiley, 1978.
- Kotter, J.P. "On what leaders, really do." **Havard Business Review Book Boston** : Harvard Business School. (1999)
- Mitchell, C.J., **Social network in urban situation**, Manchester : University Press, 1989.
- Morison, J. L., Renfro, W.L. & Boucher, Wayne I, **Future Research and the strategic planning process: Implementations for Higher Education**, Washington : ASHE, 1987.
- Oakley, P., **Approaches To Participation In Rural Development**, Geneva : Integration Office, 1984,
- Philip, H, **Development Dilemmas in Rural Thailand**, Oxford : Oxford University Press, 1990.
- Popenoe, D., **Neighborhood, city and metropolis: An integrated reader in urban sociology**, New Jersey : Prentice-Hall, 1983.
- Ram P. Yadav., **Peodple's Participation : Focus on Mobilization of the Rural Poor**, Bangkok : 1979.
- Reeder William W, **Some Aspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University**, Unpublished : Dissertation, 1974.
- Richards, D. and Eagle.S. **After the vision : suggestions to corporation visionaries And vision champions. Transforming leadership**. Adama Alexandria. Mile River Press, 1986.
- Stogdill, E. J. **Handbook of Leadership**. London : Collier Macmillan Publishers, 1974.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๕/ว ๕๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนี

เรียน/นมัสการ พระราชครูญาณวิเศษ เจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดัชนี และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนุบาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณนัฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๕/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระครูพนมมุนี อภิป.

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

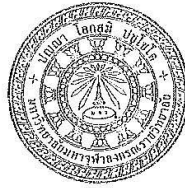
ขอแสดงความนับถือ

พระครูพนมมุนี อภิป.

สื่อนอสมิต ๕

ศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง
(ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม)

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระเทพศิรินทร์ เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระเทพศิรินทร์
เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณัฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ พช.๐๐๕๕ กุศล/๑๖

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่อนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พช.๐๐๕๕ กุศล/๑๖

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณนัฏ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๕/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ นายรักชาติ สุวรรณ ภาระหน้าที่ของนายพุทธพงษ์ วัฒนศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่อนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

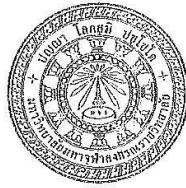
จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รักชาติ สุวรรณ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระครูประโศภิตคุณานุรักษ์ ประธานเครือข่ายพระสงฆ์พุทธมณฑลจังหวัดนครราชสีมา
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูประโศภิตคุณานุรักษ์
วัดสุทัศนเทพวราราม
๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐
๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติในการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระครูโศภนปัญญานันท์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

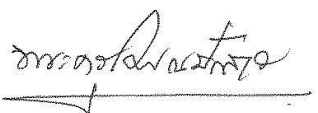
ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

 (พระครูโศภนปัญญานันท์)
 ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๕/ว ๕๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ นายสมพงษ์ ไชยคำ

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

นายสมพงษ์ ไชยคำ

นายสมพงษ์ ไชยคำ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระปลัดพรตมหารัชมงคลมณเฑียร

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

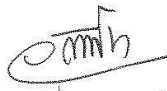
ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระปลัดพรตมหารัชมงคลมณเฑียร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบัวน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระโสภณธรรมมุนี ดร. ๑๐๑ เจ้าคณะจังหวัดอยุธยา, ประธานเสนาธิการพระธรรมทูตภาคกลาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่อนุญาตให้สันติได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(พระโสภณธรรมมุนี ดร.)
๑๐๑ เจ้าคณะจังหวัดอยุธยา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติเคราะหในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ จก/มจร. ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

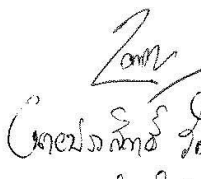
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติเคราะหจากท่านเพื่อนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(นายสมศักดิ์ วัฒนศิริ)
คณบดี

ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ วัฒนศิริ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ จังหวัดบุรีรัมย์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังษีไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระปลัดเนติคุณ ญาณวิเศษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระปลัดเนติคุณ ญาณวิเศษ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ พระปลัดธมฺมกฤต อดุลฺโย

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณัฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนี

เรียน/นมัสการ พชธ.๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดัชนี และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พชธ.๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๑๐๗ เลขที่ ๑๐๗

พชธ.๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ น.ส. ชุตานา จันทพรทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาลังคม

(น.ส. ชุตานา จันทพรทอง)

ดร. รร. ชุตานา

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ *ดร.สุรศักดิ์ ทรัพย์*

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณัฐ ศรีทอง)

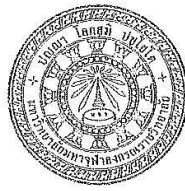
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ดร.สุรศักดิ์ ทรัพย์

สุรศักดิ์ ทรัพย์ ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ จ.ร.ด. อ.ระยอง ๑๐
๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ ว่าที่ ร.ต. นงนิจาภรณ์ คงทรัพย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

(ว่าที่ ร.ต. นงนิจาภรณ์ คงทรัพย์) ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

อาจารย์ประจำ สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย

คณะมนุษยศาสตร์/คณะ กวี ดม ศาสตร์

มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติในการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ คุณพรณีดา กองดี

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขใน
พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา
สังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติจาก
ท่านเพื่อนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ดร.สุชาติ
(นางสาวพรณีดา กองดี)

ขอทราบผล/ขอแจ้งให้ทราบ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomiyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหในการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณนินพนธ์

เรียน/นัสนการ หงยุพน ฝัดแกว

ลิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างคุณนินพนธ์ และแบบสัณภาษณ

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจาดัณลิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นลิตปริญญานเอกหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือขายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขใน
พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา
สังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตเคราะหจาก
ท่านเพื่ออนุญาตให้นลิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัณภาษณ

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุญาตจากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นัสนการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุญาต

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนินรุ้ง ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

หงยุพน ฝัดแกว

ค่านนง อนธิคุณ

เครือขายพุทธธรรมเพื่อสันติสุข

ທີ 14. 1105.4/ 7 40

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomiyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธุ์

เรียน/นมัสการ พระครูโฆสิตวิสุทธิวาตนรินทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดัชนีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้สิดได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

Hubert

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

Wong/Anderson
(Wong/Anderson)

பாண்டித்திரம் முகவரி: 22/07/20

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังษี
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน/นมัสการ น.ส. กันตพัฒน์ พรหมทรัพย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

น.ส. กันตพัฒน์ พรหมทรัพย์

สมาชิก เครือข่ายชาวพุทธ เพื่อสันติภาพ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๕/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน/นมัสการ *นายสมิทธิ์ ใจจันทร์*

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขใน
พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา
สังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตเคราะหจาก
ท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุญาตจากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุญาตเคราะห

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(นายสมิทธิ์ ใจจันทร์)
๖๐๖/กธม/๑๖๐๖/๒๐๖๐/๑๖๐๖/๒๐๖๐

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๐

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพนธ์

เรียน/นมัสการ เก่งคุณ บ. ม. พชร

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างดัชนีพนธ์ และแบบสัมภาษณ์

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโลโย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขใน
พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา
สังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเพื่อนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/นมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นางคุณ บ. ม. พชร)
รองอธิการบดีฝ่าย
การบริการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาคผนวก ข
หนังสือเชิญสนทนากลุ่มเฉพาะ

รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

วิทยานิพนธ์เรื่อง

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : กระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

วันศุกร์ที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ณ ห้องประชุมบุคลากร วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

พระมหาสุชาติ อนุบาลโย นิสิตพุทธศาสนตรุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ลายเซ็น
๑	นางสาวเนติพร อธิสุข	รองผู้อำนวยการ	[ลายเซ็น]
๒	นายสุวัฒน์ งามพร นันทิโร	ผู้อำนวยการ	[ลายเซ็น]
๓	นายสุวัชร ศิรินพวงศ์	อำนวยการบริหาร	[ลายเซ็น]
๔	ดร. อธิศ นันทิโร	ผู้อำนวยการ	[ลายเซ็น]
๕	น.ส. พญานกขณ จิตมโนภาส	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร	[ลายเซ็น]
๖	นางสาวอภิญญา รัตนพงศ์	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร	[ลายเซ็น]
๗	นายสุวัฒน์ นันทิโร	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร	[ลายเซ็น]
๘	นายสุวัฒน์ นันทิโร	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร	[ลายเซ็น]
๙	นางสาวอภิญญา รัตนพงศ์	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร	[ลายเซ็น]
๑๐			

รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

วิทยานิพนธ์เรื่อง

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : กระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

วันศุกร์ที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

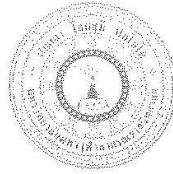
ณ ห้องประชุมบุคลากร วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

พระมหาสุชาติ อนุบาลโย นิสิตพุทธศาสนตรุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ลายเซ็น
๑	พระครูโฆสิตกร พานิช	ปณิธานวิมลพณฺสี วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี	พระครูโฆสิตกร พานิช
๒	พระสงฆ์ชาวพุทธ สันติสุข	พระสงฆ์ชาวพุทธ สันติสุข	พระสงฆ์ชาวพุทธ สันติสุข
๓	พระพิทักษ์พิทักษ์ อภัยกิจ	พระพิทักษ์พิทักษ์ อภัยกิจ	พระพิทักษ์พิทักษ์ อภัยกิจ
๔	พระมหาสุชาติ อนุบาลโย (ผู้วิจัย)	พระมหาสุชาติ อนุบาลโย (ผู้วิจัย)	พระมหาสุชาติ อนุบาลโย (ผู้วิจัย)
๕	พระครูวิมลธรรมพรหม	พระครูวิมลธรรมพรหม	พระครูวิมลธรรมพรหม
๖	พระมหาสุชาติ อนุบาลโย	พระมหาสุชาติ อนุบาลโย	พระมหาสุชาติ อนุบาลโย
๗	นายสุพล ชนากะ	นายสุพล ชนากะ	นายสุพล ชนากะ
๘	นายวิรัช วัฒนกิจ	นายวิรัช วัฒนกิจ	นายวิรัช วัฒนกิจ
๙	นายสมชาย วัฒนกิจ	นายสมชาย วัฒนกิจ	นายสมชาย วัฒนกิจ
๑๐			

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๕/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิธรรม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย
หมู่ ๑ ตำบลสำเภากร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๕๗ ๑๔๑๘
www.mcu.ac.th, E-mail: puatun@puatun.ac.th

๒๕ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน คุณสมชัย มาหาการ เรื่องทำแบบฝึกหัดเพื่อสมัครทุน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิธรรม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิธรรมพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิธรรม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

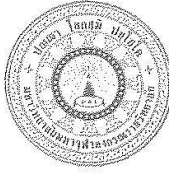
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิธรรม

คุณสมชัย มาหาการ

น.ส. สมชัย มาหาการ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มีอื้อ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน คุณทองทิพย์ รัตนพิลา (เครือข่ายพุทธเพื่อสันติภาพ)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

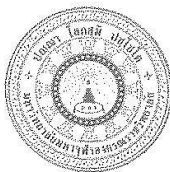
จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

ยินดีที่ร่วมสนทนา
ทองทิพย์ รัตนพิลา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังษีไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน

คุณ. ทานตะวัน คล้ายไม้ไผ่ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

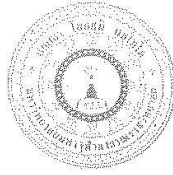
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ในนามของคณะ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รุ่นที่ ๑ ตำบลสำเภาหลวง อำเภอสว่างวีระวงศ์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๖๖๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๘๓๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyu@yymail.com

๒๕ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ดร.วันฉัตร อธิษฐ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

- นาย อธิษฐ์

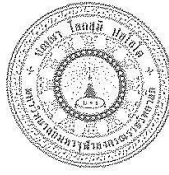
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๒๕ มค ๖๑

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอรอทราบเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูสมุทร ปฐาพร นนทวิโย เจ้าอาวาสวัดโลกสัมปทาธรรม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

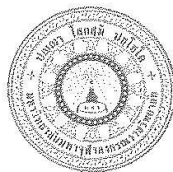
จึงน้อมส่งมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

จึงน้อมส่งมาด้วยความเคารพ

(นาง)ดร.สุภาวดี นนทวิโย
พระครูสมุทร ปฐาพร นนทวิโย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอยางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomayut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นายวิชาญ ตรีบุญพงศ์ รอง ผอ.วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

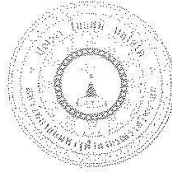
ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

Dr. Niamthong
Dr. Niamthong
Dr. Niamthong

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชุดที่ ๑ ตำบลสำเภาหลวง อำเภอสว่างวีระวงศ์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๕๐๐๐๔๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๕๑๕
www.mru.ac.th, E-mail : gongnun@gongnun.ac.th

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นางรักชาติ สุวรรณ ประชาเศรษฐีวงศ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาสโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นางรักชาติ สุวรรณ
(รักชาติ สุวรรณ)

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ศธ. จิตต์ นิลชัย (อาจารย์)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคมพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

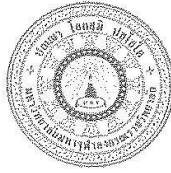
จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นางสาวจิตต์ นิลชัย
นางสาวจิตต์ นิลชัย
นางสาวจิตต์ นิลชัย

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พระเทพมุนีศรีสุโขทัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

พระเทพมุนีศรีสุโขทัย

พระเทพมุนีศรีสุโขทัย

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommyut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอรอทราบเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ *พญ.วิไลจิตต์*

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนุบาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอรอทราบพระคุณท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

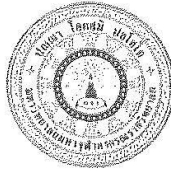
จึงน้อมส่งมาเพื่อขอรอทราบเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

จึงน้อมส่งมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พญ.วิไลจิตต์)

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นายวิชัย กิจพะเสน รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมในสังคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ยื่นให้ตามวัน

9 มกราคม

นายวิชัย กิจพะเสน

รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมในสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๖ ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomymt@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน นายสุศล บุณก ^๐ ^๑
 ๕๗ ถนนราชดำเนิน ๒ กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. กำหนดการ	จำนวน ๑ ฉบับ
	๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม	จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนุบาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วม สนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง **“เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้”** ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

Ad M

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๑
ดร.ฉวีรัตน์ศรีวัฒนา / สอวคช. มท.0000 ในนามที่รัก

[Handwritten signature]

(உலகுமலா துணி)

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomiyut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน รอง ผอ.สพป. พระนครศรีอยุธยา และ ผอ.สพป.พระนครศรีอยุธยา ๙ จังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคมพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนเชิญมาเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

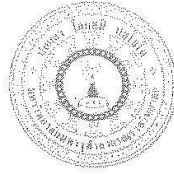
ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สพ ๑ ตำบลสำเภา อำเภอยะนิง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๕๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๕๕๓๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomayu@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอรอรรณำเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นั้การ พรมณำ ๐๓๕ ๓๖๓๓ พรมณำ ๐๓๕ ๓๖๓๓

สิ่งส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พรมณำ ๐๓๕ ๓๖๓๓ (ใหม่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๕๑๐๐ นิสิตปริญญา
เอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่าน
เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขใน
พื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนั้การมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

จึงนั้การมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนักรั ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

อนั้การมาเพื่อ
ขออาราธนาเข้าร่วม
สนทนากลุ่มเฉพาะ
เรื่องเครือข่ายชาวพุทธ
เพื่อสันติ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommyut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอราราณาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระภิกษุเฉลิมพันธ์ อภิชาโน พระธรรมทูตมาลาวี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาลโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอราราณาพระคุณท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขอราราณาเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

จึงนมัสการมาด้วยความเคารพ

นิสิตที่ร่วมศึกษาในการวิจัย
พระภิกษุเฉลิมพันธ์ อภิชาโน

พระภิกษุเฉลิมพันธ์ อภิชาโน

พระธรรมทูตมาลาวี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๑๖

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๔๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๒๔ มกราคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอรอรรณนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นามัสการ พระปลัดพรตธีรชัย อภินิโท ปริมาณ เกจิวิมล พุทธจริมขุ ของสาจังหวัด สอนบล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาสุชาติ อนาโย (ใหม่อ่อน) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในวัน เวลา และสถานที่ซึ่งนิสิตจะได้แจ้งให้ท่านทราบต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะในเรื่องดังกล่าว

จึงน้อมสมการมาด้วยความเคารพ

ยัดดีให้ข้อมูล อย่างเต็มที่
พระปลัดพรตธีรชัย อภินิโท

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาคผนวก ค
เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุข ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษา “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธ ๒. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธ ๓. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาสุชาติ อนาลโย

รหัส ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๐

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๖๐

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ : การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่
๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
การพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการ
ขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธ ๒) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติสุขของ
เครือข่ายชาวพุทธ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....

ตำแหน่ง.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ คำถามในการสัมภาษณ์

- ๑) ท่านได้เป็นสมาชิกของหรือทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานเครือข่ายชาวพุทธบ้างไหม
- ๒) ท่านคิดว่าการขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชาวพุทธมีวัตถุประสงค์อย่างไร
- ๓) ท่านคิดว่ากิจกรรมอันใดที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่
- ๔) ท่านคิดว่าเครือข่ายชาวพุทธมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในพื้นที่ มากน้อยเพียงไร
- ๕) ท่านคิดว่าเครือข่ายชาวพุทธควรทำอย่างไรเพื่อจะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้
- ๖) สถานะของการดำเนินการขับเคลื่อนสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธท่านคิดว่าควรปรับเปลี่ยนอย่างไร
- ๗) ท่านคิดว่ารูปแบบการสร้างสันติสุขของเครือข่ายชาวพุทธในปัจจุบัน ได้ผลเป็นอย่างไร
- ๘) ท่านลองออกแบบกระบวนการสันติสุขที่สามารถขับเคลื่อนได้สำเร็จและความเข้มแข็ง ควรทำอย่างไร
- ๙) กลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขควรเชื่อมโยงกันอย่างไรบ้าง
- ๑๐) ท่านคิดว่าในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง
- ๑๑) ท่านมีความหวังอย่างไรเกี่ยวกับขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธ
- ๑๒) ยุทธศาสตร์ในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธควรเป็นอย่างไร
- ๑๓) ท่านได้ร่วมมือกับเครือข่ายชาวพุทธหรือเครือข่ายภายนอกของกลุ่มองค์กรอื่นอะไรบ้าง ยกตัวอย่างเช่น

ภาคผนวก ง

ภาพประกอบการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเฉพาะ

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระเทพศีลวิสุทธิ เจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส ที่ปรึกษาเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา
จังหวัดนราธิวาส (๑ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระครูประโชติรัตนานุรักษ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดนราธิวาส
(๑ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระราชปัญญามณี เจ้าคณะจังหวัดยะลา
(๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระโสภณธรรมมณี รองเจ้าคณะจังหวัดยะลา ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา
จังหวัดยะลา (๘ กันยายน ๒๕๖๐)

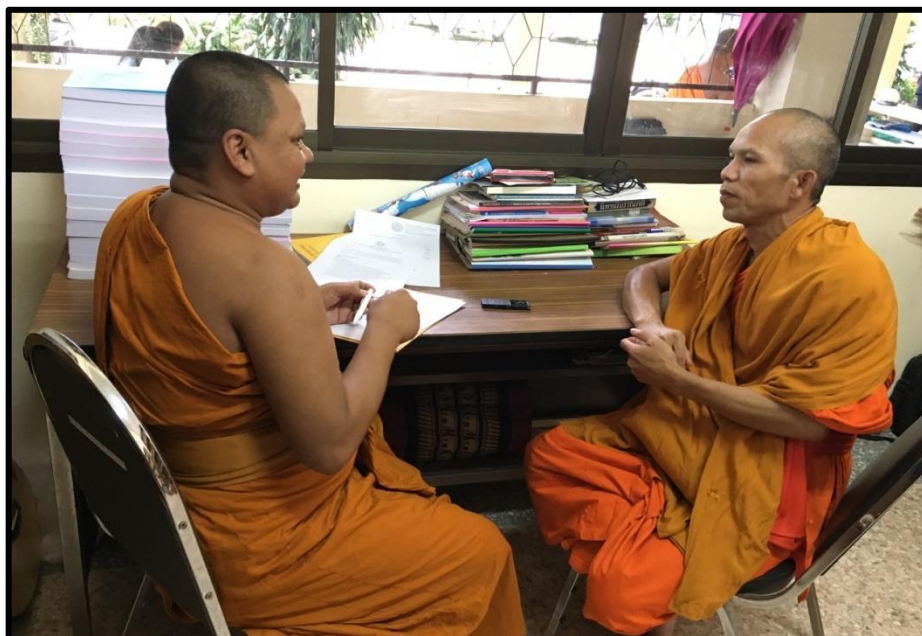
สัมภาษณ์ พระครูโสภณปัญญาสาร เจ้าคณะอำเภอมะนัง ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา
จังหวัดสตูล (๒ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระปลัดนรุตม์ชัย อภินันโท ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา
(๙ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้
ประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข (๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระครูสมุห์บุญมา อาทโร ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี
(๑๑ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระปลัดเฉลิมชน อุภูฐานโน พระธรรมทูตอาสาจังหวัดปัตตานี
(๑ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระปลัดธนภุต อคฺคจิตฺโต พระธรรมทูตอาสาจังหวัดยะลา
(๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญากร ผู้ประสานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้
(๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
(๘ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นางสาวพร ไซยเชื้อ สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธอำเภอสะบ้าย้อย
(๒๙ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นายวิจิตร สกุลแก้ว เลขานุการสมาพันธ์ไทยพุทธจังหวัดชายแดนใต้
(๑ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ รัตนมณี นักวิจัยสถาบันวัฒนธรรมศึกษาภัฏญานิวัฒนา
(๓๐ กันยายน ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีหญิงวาสนา คงขันธ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตจังหวัดปัตตานี (๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นายนพรุจน์ แก้วรุ่งเรือง รองประธานองค์กรชุมชนวิถีพุทธ ๕๓๒ ประธานสมาพันธ์ไทย
พุทธจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ นายวิจิต กิจจะเสน รองเลขาธิการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข
(๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นางสาวชดาษา จันพรมทอง ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านนาม่วง
(๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐)

สัมภาษณ์ นายนุสนธิ์ เจือจันทร์ รองประธานเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, นางยุพิน เพือแก้ว
เหรียญกษาปณ์เครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, นางพรนิตา ทองชุม รองประธานชมรมพุทธรักษาป่าตानी
นางสาวมณฑกร ราชแก้ว, เลขานุการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข, นางฉลวย บุญเพชรศรี
กรรมการเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติ, นางสาวกัณตพัฒน์ ทวีผลทรัพย์ สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ
เพื่อสันติภาพ (๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๐)

ภาพประกอบประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ
เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑
ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ประวัติ

ชื่อ	:	พระมหาสุชาติ อนาโลโย (ใหม่อ่อน)
เกิด	:	วันอาทิตย์ที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๑
สถานที่เกิด	:	๑๗ หมู่ที่ ๓ ต.นาบอน อ.นาบอน จ.นครศรีธรรมราช
การศึกษา	:	นักธรรมชั้นเอก วัตรราษฎร์บูรณะ จังหวัดปัตตานี
	:	เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนวัตรราษฎร์บูรณะ จังหวัดปัตตานี
	:	ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	:	ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
ปัจจุบัน	:	ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์ทำงาน	:	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัตรราษฎร์บูรณะ(วัดช้างไห้) จ.ปัตตานี ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระบัณฑิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดปัตตานี อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี เลขานุการเจ้าคณะตำบลนาประดู่ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ปีที่เข้าศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๕๘
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:	ปีการศึกษา ๒๕๖๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัตรราษฎร์บูรณะ ตำบลควนโนรี อำเภอกะปง จังหวัดปัตตานี ๙๔๑๘๐ โทร.๐๘๖-๑๒๔-๑๐๖๕
สถานที่ติดต่อ	:	วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐ โทร.๐๘๖ -๑๒๔-๑๐๖๕ E-mail : suchatmaion@gmail.com